

**Charas, Moyse. Mosis Charas ...
Operum. Tomus tertius, continens
Historiam naturalem, animalium,
plantarum et mineralium, Theriacae
Andromachi compositionem
ingredientium; cum experimentis
circa viperam, addita serie novorum
experimentorum.**

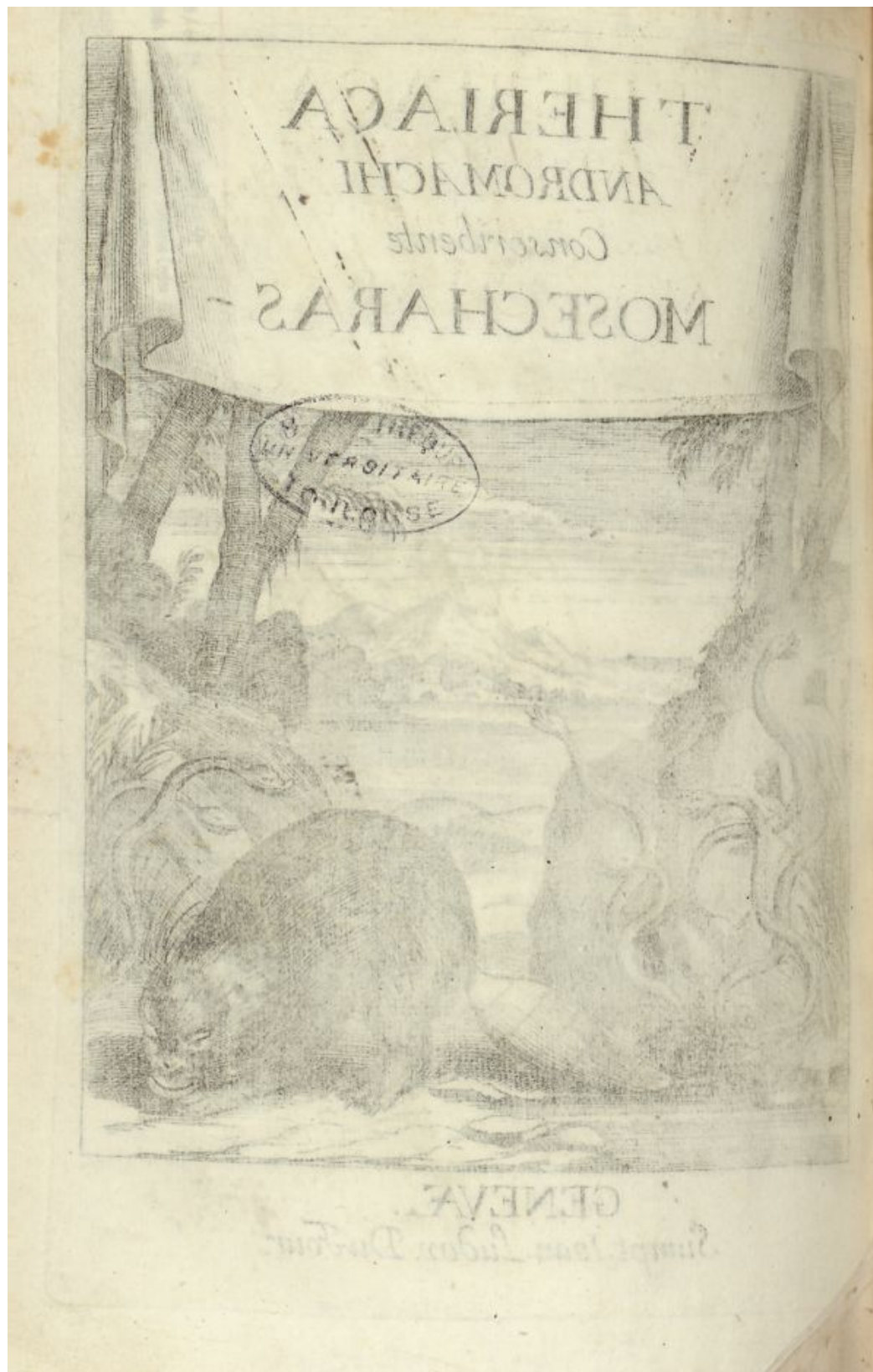
*Genevae, Sumptibus Joannis Ludovici Du Four,
MDCLXXXIV, 1684.*

Cote : BUAJG Toulouse Res Med XVII C 123451

THERIACA
ANDROMACHI
Conscribente
MOSECHARAS

GENEVÆ.
Sumpt. Joan. Ludov. Du-Four.

MOSIS CHARAS

MEDICINÆ DOCTORIS

& Regiæ Majestatis Anglicæ Medici-Chymici,

O P E R U M

TOMUS TERTIUS,

Continens

HISTORIAM NATURALEM

ANIMALIUM, PLANTARUM ET MINERALIUM,

THERIACÆ ANDROMACHI

COMPOSITIONEM INGREDIENTIUM;

CUM

EXPERIMENTIS CIRCA VIPERAM,

ADDITA

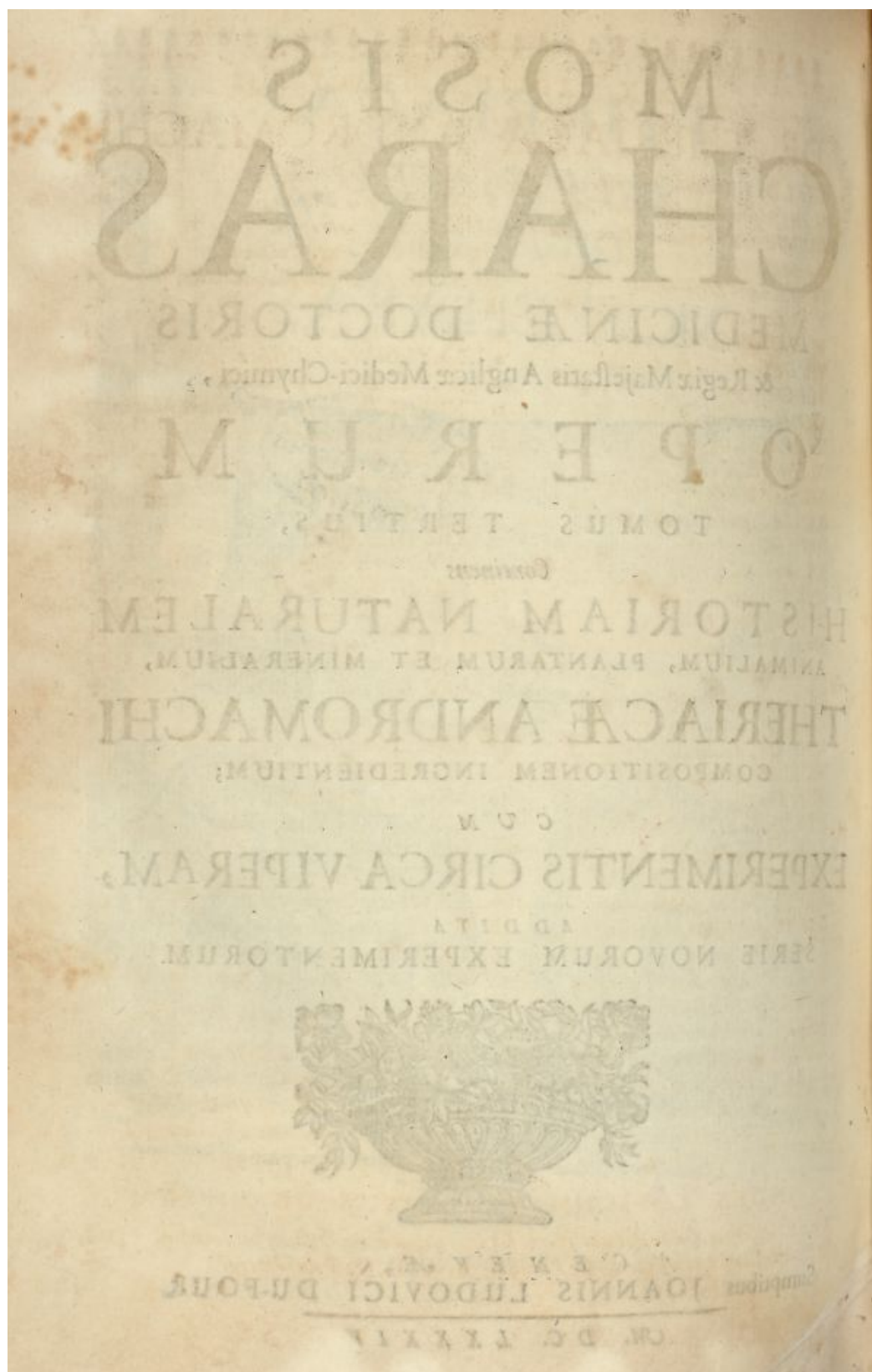
SERIE NOVORUM EXPERIMENTORUM.

GENEVÆ,

Sumptibus JOANNIS LUDOVICI DU-FOUR.

M. DC. LXXXIV

INDEX CAPITUM TRACTATUS

DE THERIACA ANDROMACHI.

CAP. I. De Theriaces Utilitate.	pag. 5.	XXXIX. De Pentaphyllo.	68
II. De Origine Nominis Theriaces.	8	XL. De Polio Montano.	ib.
III. De Idonea Theriacam componendi anni tempestate.	ib.	XLI. De Chamapyllo.	69
IV. Theriaces Descriptio.	13	XLII. De Storace Calamita.	70
V. De Scylla.	14	XLIII. De Men Ahamantico.	71
VI. De Trochiscis Viperinis.	15	XLIV. De Amomo.	72
VII. De Trochiscis Hedychroi.	25	XLV. De Acoro Vero.	73
VIII. De Maro.	26	XLVI. De Nardo Celtica.	74
IX. De Amaraco.	27	XLVII. De Terra Lemnia.	75
X. De Asaro.	28	XLVIII. De Phus seu Valeriana Magna.	77
XI. De Asplatho.	30	XLIX. De Chamadry.	78
XII. De Mastiche.	ib.	L. De Folio Indo.	79
XIII. De Pipere Longe.	31	LI. De Chalcitide.	80
XIV. De Opio.	32	LII. De Gentiana.	82
XV. De Roser.	38	LIII. De Aniso.	82
XVI. De Iride.	39	LIV. De Feniculo.	83
XVII. De Succo Liguiritia.	40	LV. De Hipocystide.	84
XVIII. De Buniade.	42	LVI. De Gummi Arabico.	85
XIX. De Scordio.	ib.	LVII. De Cardamomo Minore.	86
XX. De Xylobalsamo, de Carpob. & Opob.	43	LVIII. De Sefeli Massiliensi.	87
XXI. De Cinnamomo.	47	LIX. De Acacia vera.	88
XXII. De Agarico.	49	LX. De Tolaspi.	89
XXIII. De Myrtha.	50	LXI. De Hyperico.	90
XXIV. De Costo.	52	LXII. De Ammi.	ib.
XXV. De Croco.	53	LXIII. De Sagapeno.	91
XXVI. De Cassia Lignea.	54	LXIV. De Aristolochia minor seu Tenui.	92
XXVII. De Spica Nardi.	55	LXV. De Dauco Cretensi.	94
XXVIII. De Scoenantho.	57	LXVI. De Biumine Iudaico.	ib.
XXIX. De Thure Masculo, seu Olibano.	58	LXVII. De Opepanace.	95
XXX. De Pipere albo & Nigro.	59	LXVIII. De Centaurio minore.	96
XXXI. De Dictamno Cretensi.	61	LXIX. De Albano.	96
XXXII. De Prassio albo.	62	LXX. De Castore seu Fibro.	97
XXXIII. De Rhapontico.	ib.	LXXI. De Melle.	101
XXXIV. De Stoëchade Arabica.	64	LXXII. De Vino.	105
XXXV. De Petroselino Macedonico.	65	LXXIII. De Ultima Preparat. cunctorum Theriaces ingredientium, eorundem mixtione, ac in Opiat. formam deduct.	107
XXXVI. De Calamentho Montano.	ib.	LXXIV. De Aiatibus Theriaca, & Tem- pore quo in usum venire potest.	114
XXXVII. De Terebinthina Chia.	66		
XXXVIII. De Zinzibere.	67		

INDEX CAPITUM TRACTATUS DE VIPERA.

CAP. I. Observat. Generales de Vipera.	125	primo in conspectum venientibus.	128
II. Sectio I. Descriptio Viperae, De Paribus		Sectio II. De Pelle Viperae.	129
Tom. III.			

Index Capitum.

CAP. III. De Partibus Capitis Vipera.	131	Sectio I. De Lingua Vipera.	141
Sectio. I. De Roſtro & Naribus.	131	II. De Trachea Arteria & de Pulmonib.	142
II. De Cranio.	132	III. De Corde & Iecore.	ib.
III. De Cerebro.	ib.	IV. De Felle, de Pancreate, quod Antiqui Splenis nomine donavere.	144
IV. De Oculis ac præcipuis Partibus ad eos pertinentibus, & de iis quæ Auditui ſerviunt.	133	V. De Oeſophago & Ventriculo.	ib.
V. De Offibus Capiti. Cranio de articulat.	134	VI. De Intestinis, Renibus, & Pinguedine, ac Tunica inferius ſua, illas partes amic.	145
VI. De Dentibus.	135	CAP. VI. De Partibus Vipera Generationis dicatis.	
VII. De Nervis, Venis, Arteriis, ac Musculis Capitis in genere.	137	Sect. I. De Partibus Generationis in Matre.	146
VIII. De Glandulis Salivarib. in Vipera.	137	II. De Vipera & Fœmina partib. Generat.	148
CAP. IV. De Cæteris Vipera Offibus, ac partibus præcipuis inde deductis.	140	III. De Generatione & nativitate Viperinarum Fœtuum.	150
CAP. V. De Partibus Vipera interioribus.			

EXPERIMENTA CIRCA VIPERAM FACTA.

CAP. I. Morsus Homini à Vipera inflictus.	155	CAP. IV. De Veneni à Vipera Morſu inflicti indole, Ejuſque efficacia.	163
CAP. II. Experimenta Morſus Vipera in diverſis animalibus tentata.	161	V. Experimenta de Succo Flavio, in Uſculis Majorum Dentium Contento, in Variis Animalibus ſuſcepta.	172
Experimenta in Canibus facta.	ib.	VI. Experimenta circa Fel, Ova, Intestina, Capita & Sanguinem Vipera ſuſcepta, in diverſis animalibus.	174
Experimentum aliud in Cane, demorſo à Vipera in Aure.	162	VII. Plurima alia Experimenta Curioſa de Vipera facta.	174
Aliud Demorſi Canis Exemplum.	ib.	VIII. Animadverſiones Generales circa ea quæ per Experimentiam à nobis deprehenſa ſunt.	179
Exemplum Catuli à Vipera iſti & occiſi.	ib.		
Aliud Canis Morſu imperiti Exemplum.	163		
Exemplum Canis cui Lingua demorſa.	ib.		
Experimenta Morſus Viperarum in Columbis & Gallinis facta.	165		

REMEDIA E VIPERA DESUMPTA.

CAP. I. De Vario delectu partium Corporis Vipera.	225	beneficio ſeparabilibus.	240
II. De uſu Partium Vipera, ſive in alimentum venire debeant, ſive Medicamentum.	227	VII. De Fixatione Salis Volatilis Viperini.	245
III. De Viribus plurimarum partium Vipera, Necnon de uſu illarum Medico.	231	VIII. De Viribus Salis Volatilis Viperini, & utilitate cæterarum Partium, Ope diſtillationis abſtractarum.	249
IV. De Pulvere & Trochiſcis Viperinis.	233	IX. De Ratione in uſum ducendi Sal Volatile Viperinum.	254
V. De Sale Viperino Antiquorum.	237	X. Varia Remedia, aut Compoſitiones quibus Sal Volatile baſis præbet.	256
VI. De Sale Volatili Vipera, De Ejuſdem Sale Fiſco, ac alijs partibus diſtillationis			

INDEX CAPITUM TRACTATUS DE VIPERA. PRÆ

PRÆLOQUIUM.

DISPENSATIO Theriacæ Andromachi, à me inchoante præfenti anno suscepta, totis tribus & amplius septimanis oculis & censuræ publicæ exposita, cum plurimos & Medicos & Pharmacopœos, nec paucos curiosos & eruditos convocaverit, ac præterea variis conventionibus & dissertationibus circa ea quæ in dicta dispensatione maximi erant momenti ansam præbuerit, imo & nonnullis controversiis cum aliquibus Collegis excitatis, præscorum traditionibus plus nimio addictis, Circumstantiarum harum concursus ut manum calamo admoverem sensim me impulit, traditurum rationes propter quas celebris hujus Antidoti præparationis generalis & particularis aliqualem emendationem aggressus sum; per septem aut octo secula omnino illibata & intacta.

Neque tamen is sum qui in præparatione hujus Theriacæ errores contingere solitos me primum omnium animadvertisse gloriari aulam; Eruditus enim & experientissimus *Zvelserus* nævos in ea manifestos prior deprehendit, adeoque solidis rationibus sententiam suam stabilivit ut nemo hiscere audeat, hinc ut illum ducem nonnulli Pharmacopœi jam sequantur in dispensationibus.

Me quod attinet, monitum ejus non modo me auscultasse profiteor, sed nulla non die ut aliquid à me accedat eniti, argumentorum robore id suffulciens, & antiquis & recentibus etiam adductis experimentis, quæ sedulus & perpetuus artis Pharmaceuticæ cultus peperit, à triginta enim & pluribus annis me totum illi addixi.

Nec me latet nonnullos Medicos, imo & Pharmacopœos, rationa quædam & luce digna publici juris fecisse, in iis præsertim quæ

Tom. III.

A

medicamentorum Theriacam nostram ingredientium electionem spectant : At mihi eandem quam illis concessam opto veniam , cinim scilicet senſa exponendi , ac in propriam gratiam aliena dimiſſa calamum adſumendi.

Illorum imitator eſſe nolui , qui de Theriaca tractatus meditati , nihil aliud penſi habuere quam ut verbo tenus *Dioſcoridis* , *Matthioli* , *Plinij* , *Theophraſti* , *Galen*i , & aliorum textum exſcriberent , capita integra ex iis componentes , ex proprio vero Marte nihil adponentes , propria , ubique epicriſi omiſſa , Quid discriminis inter me & illos quoad procedendi rationem interſit cuius manifestum fiet , quod aliena pauciſſima afferam , nequaquam retexens quæ ubivis ſunt obvia , mentem ſolummodo meam exponere fatagens , unicuique libertate conceſſa huic vel illi ſententiæ , quæ rationi maxime conſona videtur , adharendi.

Nonnulla tamen ex aliis neceſſitate compellente repetenda ſunt , cum enim medicamenta ſimplicia primævam retinent naturam , & qualem in mundi primordiis conceſſa eſt , propriamque ſignaturam ſervaverint , hæc aliorum ductum ſequutus enumerare potui , cum nativo charactere designavere : neque enim verborum unquam tenax fui , veritatem quoties ſe mihi exhibuit ſemper amplexatus , qua impellente , non ſemel ab authorum plerorumque ſententia diſcedere neceſſe habui.

Cæterum nonnulli forte exiſtimaverint ob nonnullos Latinos verſus , horis ſucciviſis à me exaratos , præcipuas notas unicuiusque medicamenti Theriacam ingredientis exhibentes , ideo me integram Tractatum Latina lingua conſcriptum offerre debuiffe ; at cum mihi perſpectum ſit non omnibus Pharmacopœis familiarem illam eſſe , quorum præſertim in gratiam hæc conſcribo , æquum eſſe credidi ut vernacula lingua conſcriberem , quo melius innotefcerent quæ Latinorum carminum limitibus circumſcripta exhibere non poteram.

Animus ergo eſt tum Latinis carminibus , tum proſa Gallica , tradere non modo optimas & maxime ſinceras cuiusque medicamenti notas , ſed etiam legitimam & ſingularem cuiusque præparationem , quam qui de Theriaca ante me ſcripſere levi pede præterierunt : Neque enim unicuique Pharmacopœo ſatis eſt peritia electionis uniſcuſque medicamenti , ſed & præterea ſingularis præparandi rationis cognitio neceſſaria eſt , antequam diſpenſationi ſe accingat : Appoſitiſſime quidam Medicus , nemini unquam Theriacæ ſuſpiciendam eſſe compoſitionem,

tionem, nisi iteratis illius præparationibus, ab artis peritis susceptis adfuerit, & medicamentorum omnium illam subingredientium accuratam tenuerit cognitionem.

Hoc vero sincere assero, me tyronem adhuc adjutrices manus Theriacales dispensationi attulisse Magistro sub quo artis fundamenta posui, ab ipso feliciter & susceptæ & perfectæ: Plurimis itidem præparationibus dum Galliam peragrarem, præsertim Massiliæ, Monspeffuli & Lugduni adstitisse, atque etiam manum, præcuntibus artis peritissimis, admovisse, Artis magisterium postmodum Arausioni adeptus, bis in omnium conspectu Theriacam dispensavi, semel autem Mithridaticam Antidotum, nec sine applausu, adeo ut dispensatio Luteriæ Parisiorum à me publice suscepta novitatis suspecta esse non debeat.

Id porro compertum esse velim, postrema hac occasione non minus mihi curæ fuisse ut medicamenta & sincera & probæ notæ occurrerent quam ut accurata illorum præparatio accederet; Sumptibus nequaquam perpercisse, accuratoque semper studio indagasse quicquid ars maxime perfectum offerre potest quo res ex voto succederet.

Id vero aperte profiteor mihi, præeunte qualicunque Chymici cognitione, patefactos plurimos errores in hac præparatione committi solitos; quorum cum omnino necessaria esset emendatio, hanc Pharmacopœis innotescere debere credidi, quibus cum meliora obvia non forent, officio se satisfacturos rati sunt si à norma ab authoribus tradita nequaquam deflecterent; *Præstat sero quam nunquam sapere*; Vastus est materiæ Pharmaceuticæ campus, in quo exspatiari unicuique licet, ac res novas detegere: Cum vero nulla non die ingeniis acumen accedat, id apud me ratum cum priorum scripta ad posteriores deriventur, hos emolumentum ex illis capturos, atque hac parte superiores futuros, nec hac in re solum sed & quavis in scientia, non secus ac in omni arte, imo vilissima mechanica, *Facile enim est inventis addere*.

Neque tamen ideo Collegis meis anteferri ambio, honorem illis debitum defero, ac dociles illis aures præbere nunquam non ero paratus; quod plurima illis perspecta esse sciam quæ me latent, *Non omnia possumus omnes*, Sin communicandi animus omnibus æque inesset, proculdubio & peritia major cuivis accederet, imo & scientia, ac liberaliori animo erga tyrones ferremur quo experimentorum nostrorum fructus in illos derivarentur: Eo pacto sublevaremus Medicos labore di-

4 PRÆLOQUIUM.
scendi artem ipsis inferiorem, neque illi distraherentur ab officiis &
gravioribus ac magis arduis curis quæ ars Medica ab illis exigit, nobis
ostensuris res quas ad praxin deducere non valuerunt, quippe quæ illos
dedecent; nec demonstrari queunt nitide præterquam ab iis qui totam
vitam in illorum exercitio trivere.

At vero ut hic Tractatus eo animo quo illum offero excipiat cupio,
ut sic ulterius impellat ad manum ultimam admovendam Operi opero-
fiori, quod luci dare propediem spero.

Finis Præloquij.

THE-

THERIACA ANDROMACHI.

CAPUT PRIMUM.

DE THERIACES UTILITATE.

*Œnpiæ portans Opiata nomen
Regibus quondam celebrata nescit
quicquid oppugnet, sibi comparatam
Perdere famam.*

QU I B U S experientia compertū sunt egregii effectus à Theriaca prodire soliti, etiam juxta priscam normam præparata, illi non admodum mirabundi erunt antiquos Romanorum Imperatores non minus fere satēgisse ritæ illius præparationis quam proprii Imperii regiminis; liberéque ac liberaliter ipsos quoscumque sumptus tulisse, ut ex dissitissimis etiam mundi cardinibus quotquot medicamenta Medici designaverant accerferent, quo præstantissimum medicamentum perfectionem adipisceretur: Neque etiam in admirationem pertrahentur, quod plurimi Reges & Principes, Illorum succedanei, hac in re imitatores fuerint; Dictamque Antidotum à tot retro sæculis celebritate nominis adhuc gaudere, etiamsi sexcentæ excitatæ sint controversiæ ex temporum intervallis, & adhuc quotidie exoriantur.

Qui vero ad experientiam nunquam provocaverunt, iis statim ad medicamentorum adeo stupendam seriem excandescunt, plerumque qualitatibus, viribusque discrepantium; neque animo concipere queunt quomodo ad unicam compositionem non modo animalia & mineralia concurrant, sed etiam quævis plantarum partes, ut exinde exurgat mixtura *Chaos* potius referens quam rite constitutum corpus; etiamsi nemini ignotū sit quicquid in mundo elegans occurrit ex primævo & antiquo *Chaos* eductum fuisse; imo in unoquoque mixto *Chaos*

quandam speciem dari, quandoquidem ex quatuor Elementis conferta sunt mixta, quorum singulis qualitates inexistunt contrariæ, sibi que invicem plane repugnantes, quamvis concedant necesse est ex hac medicaminum tumultuaria confectione facultatem omnino sublimem & extraordinariam exurgere, quam in nullo ingredientium ante mutuam confusionem reperire est.

Cum porro mearum non sit partium formulas medicamentorum construere, nedum emendationem illarum suscipere, Doctoribus controversiarum ejusmodi compositionem concedo, satisque mihi fuerit si tempore & loco excursus suscipiam, & ad examen adducat electionem, præparationem & mixtionem omnium medicaminum, Theriaces compositionem subeuntium; publici juris facturus quicquid singulare hactenus mihi occurrit quoad hanc materiam, arti quam profiteor omnino peculiarem.

Hoc tamen asserere non erubescam, plurimos eorum qui in Theriacam insurgunt cortice tenuis illam attigisse; penitus vero scrutari & intime cognoscere nequaquam curæ fuisse: Id vero apud me ratum si omnes Pharmacopœi qui illius compositionem suscipiunt, adhibito studio sincera tantum & probata admitterent medicamenta; dispensatio autem, præparatio & mixtio coram Medicis & Pharmacois insuper perficeretur, succedanea vero quævis plane respuerent, futurum ut hæc compositio ad probationem majorem mereretur: Medicis porro cum non desint occasiones exactam notitiam consequendi, ac ad accuratum examen deducendi ingredientia Theriacam medicamenta, præconceptum forte illius odium in desiderium facultates rite cognoscendi commutatum iri.

Ut vero à Theriaces partibus stem, quas tueri ex officio debeo, etiam si illius adversariis concesserim in illam Metamorphoseos versus quadrare.

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,

Ipseque non inique nomen confusionis medicaminum, qualitatibus admodum discrepantium adsignati posse; Ultro etiam admiserim ex multo minori ingredientium numero concinnari posse remedium non minus illa efficax, Id adstruo, donec prodeat quiddam illa præstantius, aut saltem non inferius, Theriaca autem vulgata minorem in præparando molestiam exhibens, nequaquam abdicandum esse remediis utrumque, quod ad artis leges, & accurata diligentia præparatum, stupendos depromit effectus, experientia multiplici fidem faciente: Quousque vero alter exurgat Galenus, qui reformationem auctore suo dignam suscipiat,

cipiat, me iudice commodissime & utilissime produci posse illius usum, iteratque compositionem, spe fretos ut tempore & loco centum libras Theriaces à me recens præparatæ expeditam venditionem, in plurimorum commodum obtineam.

His addo, si Pharmacopœi neque sumptibus neque labori pepercerint, posse hos compositionem magis completam aggredi quam quæ olim usitata fuit, quandoquidem abstinere licet à quibusvis fere succedaneis, ab auctoribus multo studio conquisitis.

Id vero notum esse volo, si accurata electione facta omnium ingredientium, diligentia in expurgatione illorum adhibita fuerit, ut nulli quicquam de propria bonitate decedat, detrahis superfluis aut inutilibus partibus, Compositionem efficaciam multo majorem consequuturam, multoque commendabiliorem fore:

Sed præterea assero publicam hanc Dispensationem in Pharmaceuticæ rei beneficium cessuram, procul enim dubio qui illi totum se addixerit, eo pacto singularem notitiam, & perfectam præcipuorum medicamentorum, Officinam Pharmaceuticam subeuntium, adepturus est: Præparationem autem, & miscendi rationem cum rite calaverit, futurum ut minori negotio, & expeditius plurimas compositiones ejusmodi sortis perfecturus sit: Demum medicamenta accurate electa, à superfluis liberata, ritèque dispensata tapetem quasi, aut hortum coronarium colorum, odorum & figurarum diversitate amoenum, etiam illis qui artem non profitentur, exhibent; atque animis præstantiæ Theriacæ opinionem non solum præbent, sed & præconceptam excutiunt illis qui censent quæcunque remedia ad usum adhibent Pharmacopœi ab illorum hortis suppeditari.

Interim, obnixè rogo priscorum traditionibus plus æquo addictos, ne flocci faciant novas quasdam & insolitas præparationes in hujus Tractatus serie obvias futuras, atque ad stateram rationes meas expendant priusquam egerent: Medicos vero etiam atque etiam obsecro ne vitio mihi vertant, quod concesso mihi ab arte Pharmaceutica jure circa Electionem, Præparationem & Mixtionem medicamentorum utar, nunquam alias adgressus vel medicamentum unum alteri supponere, vel præscriptas dozes immutare. Faciant vero mihi iidem potestatem alia ratione nonnulla præparandi, potiore proculdubio illa quæ ab antiquis observata fuit: Ostensurum enim me spero corrupta fuisse plurima Theriacæ medicamenta, quæ idonee præparata crediderunt: Cum vice versa detracta (id quod præstiturus sum) improba & inutili parte, futurum ut cunctæ medicamentorum partes efficaces & utiles, quarum præparationem suscepturus sum, factæ tectæ mancant:

Spe fretus ut omnes Pharmacopœi, quorum mentem opiniones non occupaverint, mei sint imitatores, nedum me impugnaturi in rebus omnino manifestis, quas iniqua improbaverint.

CAPUT II.

DE ORIGINE NOMINIS THERIACES.

*Vipera vera species ferarum
dum perit priscus Mithridatis usus
voce sub Græca quod opus paramus
nomine signant.*

Antiqui olim Theriaces nomen pluribus indiderunt Compositionibus, à rite exploratis quibus in expugnandis venenis pollebant facultatibus; adeo ut Theriacæ voce donaverint compositum quoddam ex quatuor medicaminibus, imo & unicum simplex, Allium enim Theriacam rusticorum vocavere; Exinde manifestum fiet, vires quas obtinet Theriaca expugnandi, & quodvis veneni genus domandi, id nominis verisimiliter illi impertiisse.

Nonnulli verborum aucupes nomen deduxerunt à verbo *ἔρπον*, quod feram designat, & bestiam indomitam; Innuere volentes Theriacam non solum idoneam esse superando cuivis animalium *ἐνέκλινον* veneno, sed etiam adversus infinitos morbos valere, quos feris animalibus similes faciunt.

Quidam existimarunt Andromachum, Mithridatij nomine dimisso; Theriacæ vocabulum imposuisse à Viperis quibus *ἔρπας* nomen indidit, quas addidit basin constituturus præcipuam istius compositionis, Nec à vero simili abluere hi mihi videntur, quandoquidem id nominis sibi vindicavit ab eo demum tempore quo caro Viperina Compositionem hanc subiit.

CAPUT III.

DE IDONEA THERIACAM COMPONENTI
anni tempestate.

*Pharmacum præstans prius omne quære
Et modo quo te docet ars parato*

Com-

IN diversa abeunt plerique auctores quoad tempus idoneum conficiendæ Theriacæ : Utrisque probabilia adsunt argumenta in sententiæ comprobationem : Ex mea autem, omnes alicui innituntur fundamento, nec enim una eademque tempestas ei scopo commoda est, sed plures eligendæ, impossibile quippe est adeo insignem Medicamentorum congeriem uno eodemque tempore sibi comparare, quorum nonnulla quidem semper occurrunt, alia vero certa tantum tempestate. Atque e re erit declinasse quod forte futurum est, ut scilicet dum conquirere studes omnia medicamina, si initium ductum fuerit ab iis quæ tenuissima donata sunt substantia, cujuscumodi sunt folia & flores, eadem vero si diutius adservata sint, quod idoneo tempore studium non adfuerit in conquirendis Medicamentis quæ diutius vires suas inoffensas retinent, fortassis, inquam, eveniet ut Theriaca non iis prædita sit viribus quæ illi adsignantur, nec sane in illa desiderarentur si unum quodque medicamentum suis viribus integris pollens admissum esset: Præcautio ergo adhibenda est, idoneaque tempestate & loco colligenda, exsiccanda ac recondenda cuncta ingredientia medicamina; Eadem vero præparata cum fuerint, tum demum dispensationi se accingere debet Pharmacopœus priusquam his vel illis quidquam detrimenti accidat.

Inter tempestates autem æstas omnium minime commoda est, sed maxime iniqua est, meo iudicio, perficiendo insigni isti operi; nam præterquam quod vix possibile est ante festum omnium Sanctorum cunctas plantarum necessariarum partes obtinere; ad compositionem vero admissis iis quæ anno proxime præterito collecta sunt, non potest non compositio manca esse & in vitio: In intenso æstu medicamenta si pistillo subiciantur, non minimam proculdubio & in viribus & in pondere cladem patiuntur: iterataque agitatio, ad Solis radios suscepta, sicuti præcipiunt qui in ea sunt sententiæ, in pejorem sine dubio conditionem opus deductum est: Ex eorum mente à solis Solis æstivi radiis expectanda est fermentatio in Theriaca requisita; Iidem vero minime perpendunt ab Hypocystidis, Chalcitidis, & Acaciæ aciditate massam illam insignem commoveri, ac dum fermenti vices præbent, quovis tempore fermentationem promovere, nullo alia accedente auxilio quam caloris innati singulorum medicamentorum, & conjunctionis eorundem ac coherætionis, ab addito melle contingentis, ad consistentiam cocto.

Neque tamen in partes venire abnuo ambiens calidum, dummodo intra mediocritatem consistat calor, locusque opportunus occurrat: At vero satius duxero omnino exclusisse calorem externum quam vehementiorem admisisse, à quo partes, quas adhibito studio tueri debemus, dissipentur.

Eapropter vero scire interest à justo intensiore calore externo partes maxime volatiles in auras abire, imo exsiccare totam compagem non excitata fermentatione, si acida commodam sedem non obtinuerint; Ea quippe cum intra se contineant genuinum semen spirituum fermentativorum, ab iis excitari potest & perfici fermentatio, etiam non præsente calore externo; ac revera nullum alium præterea in subsidium advocant præter eum qui ab iismet excitatus fuit in tota compaginis massa: Eorum vero actio cum ab interno principio pendeat, & omnino sit naturalis, ideo fit ut vires ingredientium simulcoeant, ac nequaquam dissipentur, unde exsurgit facultas multo perfectior ea quam obtinebant singula ingredientia ante fermentationem.

Horum porro spirituum fermentativorum actio adeo valida est, ut nisi Theriaca recondideretur vase cujus non tertia pars, aut ad summum quarta, vacaret, à turgente vi fermentationis compositione, proculdubio id dissiliret si accurate esset occlusum; vel exundaret Theriaca, orasque excederet & rumperetur si illac exitum affectaret; Vacuum autem, quod authores necessarium credidere, eum in finem præscriptum est ut spatium in vase commodum nanciscerentur spiritus illi fermentativi, ac libere efficacem suam vim explicarent; non vero advocandi gratia aëris externi, qui patientis solummodo vices obtinet, actionem autem acidorum fermentativam solum experitur, illis cedendo.

Rem vero ita se habere indicio est, quod cum compositio in vase à fermentatione in tumorem attollitur, si spathula lignea leniter commota fuerit, vel alio quopiam idoneo instrumento, statim illa subsidet, ac pristino statui restituitur, illi nempe quem ante fermentationem obtinuit; eo quippe pacto spiritus turgentes exitum nacti sunt: Sin aër ambiens vim propriam exserere deberet, cum agitatio fores illi recludat, contrarius plane effectus expectandus esset.

Etiam si vero dum procedit fermentatio, compositio nihilominus sæpius iterum intumescit, ab exitu nonnihil concesso spiritibus commotis & commoyentibus, aër tamen ambiens patientis tantum vices obtinet, solaque actio adscribenda spiritibus fermentativis ab acidis genitis: fermentatio autem ulterius progreditur, tamdiu producta quamdiu nova sit istiusmodi spirituum generatio; quam desinere ob-

servare

servare est à quo tempore nulli amplius regenerantur; neque à quopiam aëre ambiente productio illorum cietur, sicubi semen id fermentandi vi præditum absumptum fuerit: Id quod quam tardissime intra semestris contingit, si compositioni requisita consistentia conciliata fuerit, etiam si, ex quorundam authorum sententia, ultimus fermentationis terminus spatio demum duodecim annorum absolvatur: Id vero quod mente concipiunt omnino diversum est à fermentatione modo à me memorata; quam acida excitavere, nihilque aliud est quam intima conjunctio, ac propemodum imperceptibilis arcanarum virium omnium ingredientium.

Quoad illorum opinionem, qui credidere fermentationem Syruporum, aliarumve compositionum, sub liquorum censum venientium, quotannis sponte excitari, eo ipso tempore quo anno proxime præterito fermentationem experta erant, libere dicendum Pharmacopoeorum officinis illos rarius interfuisse, in quibus nihil simile observandum occurrit; nec probe iis probe perspectam fuisse legitimam fermentationum causam: Experientia quidem constat Electuarium liquidum, legitimam coctionem non adeptum, sponte turgere & sæpe in fervorem agi, æstate præsertim; accedens enim calor humori supervacaneo acidum ibi generat, à quo ista turgescencia aut fermentatio inducitur: At vero si in Electuario nihil acidum adfuerit, consistentiamque id idoneam nactum sit, nulla omnino expectanda est fermentatio.

Eadem Syruporum erit ratio si coctionem convenientem experti fuerint, ac vasis tersissimis & madoris omnino expertibus reconditi sint, expectataque fuerit absoluta refrigeratio antequam illis committantur, accurateque cooperiantur, ac loco temperato collocata fuerint, à solo quippe humore exundante, cooperante calore, gignuntur acida, ac in ebullitionem aguntur composita medicamenta.

Sin Syrupum requisitæ consistentiæ Solis radiis objeceris, aut igni admotus is si fuerit, in tumorem postea agatur & farvorem, fermentationem tunc inepte dixeris, cum id spirituum ignis efficaciam adscribendum sit, qui corpora ista liquida & porosa subeuntes, horum meatus diducunt & expandunt, illaque in turgescenciam plus aut minus adducunt pro majori aut minori ignis spirituum ἐνέργεια.

Ulterius sensim proveherer, pluraque adducturus essem argumenta, nisi limites mihi præscriptos forte transgredi metuerem, atque à me adducta satis futura crederem ad promovendam cognitionem fermentationis Theriacæ: Sufficiat adduxisse tempus isti præparationi maxime idoneum id esse quo simul congerere licet quam recentissima singula simplicia quæ tenuissima donata sint substantia, ac proinde in fa-

cillimam dissipationem prona sunt : Et multo satius esse hanc normam tenere quam herbas & flores ad annum subsequenter adservare ; quandoquidem facillimum est Theriacem in hypocausto , vel loco quopiam calido continere , quo spiritus libere turgere queant , etsi nulla ad id compellat necessitas , sicuti à me ante demonstratum est.

Meam processus rationem quod attinet , jam à vere proximo adparatui me accinxeram , à quo tempore vix aliqua præterijt dies quin operi vel manum admoverim , vel admove-re jusserim , tum in colligendis , exsiccandis , & recondendis plantarum partibus , quæ in Gallia occurrunt , nonnullæ in montibus , nonnullæ in planitie ; tum in accersendis Viperis vivis , iisque uti decet præparandis , ac accurate expurgandis cunctis gummatibus , radicibus , herbis , floribusque ; tum & depurandis defæcandisque succis , ac oleo è Nuce Moschata eliciendo ; ac tandem ut Lugduno & Massilia evocarem id quod Parisijs vix probis conditionibus donatum mihi occurrisset ; Præstolandus erat Crocus recens , ante mensem Novembrem non sperandus , cujus deinde singula capillamenta extricanda & eligenda ; cui labori plures dies impendi debuere : Sine mora cuncta simplicia sigillatim recognoscenda & examinanda fuere , ac pyxidibus recondenda in futuram dispensationem ; cui operi id quod anni superstes erat insumptum fuit. Subsequenti Januario explicata & exposita fuere simplicia curiosorum oculis & censuræ , Februario autem Pulveres perfecti , operique ultimam manum admovi.

Nequaquam autem dubius sum quin ex accurata medicaminum omnium commistione , cunctisque in idem vas coniectis , calore innato cæterorum simplicium , ab aciditate chalcitidis , hypocistidis & acaciæ excitato , iisdemque adjectione mellis & vini collectis , & ad debitam consistentiam deductis , futurum ut fermentatio rite succedat , è qua virium totius unitas exurgat , magis sane intima quam ex conjunctione eorundem simplicium cum melle.

Adde quod ex vicinia accedentis ad nos Solis spes est Theriacam semestri exacto idoneam futuram usibus quibus destinata est : Nec enim occupare id tempus consulo , ne traditas ab authoribus normas , easque æquissimas prætergredi videar , à nullo non observatas.

Ad finem hujus Tractatus plurima consideratione digna remitto , quoad mixtionem , ætatem , vires & usum Theriacæ : Cum enim ad maxime necessaria properem , initium ducturus sum à descriptione ab Andromacho , primario Imperatoris Neronis Medico , tradita.

CAPUT IV.

THERIACES DESCRIPTIO.

Omniū pondus, numerūque trado
ex quibus jūctis Opiata constat,
Post notas horū varias seorsim
carminē dicam.

℞. Paſſillor. Scylliticorum unc. xxxvj.	Zinziberis,
Paſſillorum Viperinorum,	Pentaphylli, ana unc. jv. sem.
Magmatis Hedychroi,	Polij montani,
Piperis longi,	Chamepytios,
Opij Thebaici, ana unc. xvij.	Styracis Calamita,
Rofarum rubrarum,	Meu,
Iridis,	Amomi,
Succi Liquiritiæ,	Acori veri,
Seminis Buniadis,	Nardi Celtica,
Scordij,	Terræ Lemniæ,
Opobalsami,	Valerianæ majoris,
Cinnamomi,	Chamedryos,
Agarici, ana unc. jx.	Malabathri,
Myrrha,	Chalcitidis,
Costi,	Gentianæ,
Croci,	Aniſi,
Caſſiæ lignæ,	Fœniculi,
Nardi Indicæ,	Hypociftidis,
Schoenanthi,	Carpobalsami,
Thuris maſculi,	Gummi Arabici,
Piperis albi,	Cardamomi minoris,
Nigri,	Sefeleos,
Diſtanni Cretici,	Acaciæ,
Præſij albi,	Thlaſpeos,
Rhapontici,	Hyperici,
Stoechadis Arabicæ,	Ammeos,
Petroſelini Macedonici,	Sagapeni, ana unc. iij.
Calaminthes Montanæ,	Aristolochia tenuis,
Terebinthina Chia,	Dauci Cretici,

<i>Bituminis Iudaici ,</i>	<i>Castorei ,</i>	<i>ana unc. j. sem.</i>
<i>Opopanacis ,</i>	<i>Mellis præstantissimi ,</i>	
<i>Galbani ,</i>	<i>Omnium triplum pondus.</i>	
<i>Centaurij minoris ,</i>	<i>Vini generosi q. s.</i>	

Cum per capita distincta, non solum de electione & præparatione singulari omnium Theriaces simplicium mihi agendum incumbat, sed etiam de eorundem mistione, ac in unum corpus coagmentatione, initium à Scilla, quæ omnium prima occurrit, ducturus sum.

CAPUT V.

DE SCILLA.

*Littori nascens rubicunda Scilla ,
Molis optatur mediocris , albam
Sumimus partem , spoliis & imo
Corde remotis.*

Confusionem declinare studens, & veritus ne Lectori tedium pariam, adductis sermonibus & quæstionibus inutilibus, tum hoc capite tum in subsequentibus, in compendium quæ apud Authore occurrunt contraham, qui plurimas paginas nullius frugis verbis impleverunt, additurus ea quæ à me ex proprio Marte adnotata fuere, initium facturum à descriptione Trochiscorum Scilliticorum, quæ sic habet.

*℞. Scillæ assatæ lib. ii j.
Farinæ Orobi lib. ii j.
Fiant ex arte Trochisci.*

Ad ritam horum Trochiscorum præparationem eligendæ sunt duæ vel tres Scillæ mediocris magnitudinis, succulentæ, graves, non vitiatæ, solidæ, coloris rubri, collectæ cum folia & caules emarcuerent, id quod messis circiter tempore accidit; Pasta utcumque solida obvolvantur, ex tritici farina compacta, transversæ circiter digiti crassitie undiquaque contegendæ, quæ sic incrustatæ in pistoris furno coquendæ sunt; ibi finendæ donec panes maximi concocti sint: E exemptæ, & refrigeratæ, crusta qua obvolutæ fuere dematur, abjectis prioribus tunicis, quæ rubicundæ & quasi aridæ occurrunt: Abjiciatur etiam medulla, cum parte duriori infimæ partis Scillæ cujusque,

que, quæ radici truncum quasi præbet; solas squamas, vel laminas albas & medullosas adsumendo, Quarum recipe pondus trium librarum, ac contunde in magno mortario marmoreo, pistillo ligneo; quibus accurate contritis & contusis adde, & paulatim commisce, libras duas pollinis Orobi, ex qua mistura effingendi Trochisci, qui incerniculo impositi protinus exsiccandi, divo expositi, procul à Solis radiis & igne.

Zwvelferus Oroborum farinæ præfert radicem Dictamni albi, in pulverem contritam, nec sine causa, radix quippe hæc eximia vi cardiaca & alexiteria pollet, procul omni dubio Orobis præstantior, qui columbis idoneum quidem præbent nutrimentum, at vero cordi familiare nihil obtinent; ea solum ratione adsumpti ut in massam Scillæ pulpa coire posset, ac Trochiscorum formam hæc obtinere: Id quod à radice dictamni albi pulverisata licet consequi, ac insimul vim cordialem & alexipharmacam in Trochiscos derivandam: Quamobrem missam faciam controversiam, num Orobi albi fulvis potiores sint, quandoquidem facultatibus vix à se invicem discrepant, electionis libertate concessa iis qui *Zwvelferi* sententiam amplecti recusant, quam rationi multo magis consonam censeo antiqua hos Trochiscos præparandi ratione.

Nullus non Authorum plurima de qualitatibus & viribus Scillarum protulit, sicuti & de cæteris simplicibus Theriaces compositionem ingredientibus; Ideoque intempestivum credidi additione ejusmodi libellum hunc augere, ratus satis futurum sub finem adduxisse vires novas Theriacæ à fermentatione accedentes, cujus ope vires singulares omnium confusæ occurrunt.

CAPUT VI.

DE TROCHISCIS VIPERINIS.

*Viperas quæres oculo feroci,
mobili lingua, graciliq; collo
fæminas, cauda brevior, sursum
nare retorta.*

Viperæ, (Theriacæ nomen quæ indidere, præcipuam facultatum quibus pollet, impertientes,) majorem mihi præparationem aggrediendi & reparandi quam cætera omnia ingredientia occasionem

præbent : Eapropter hoc capite ostensurus sum , (concessa tamen ab *Andromacho* venia , & Doctoribus ipsius sequacibus) nunquam ad legitimum examen deductos fuisse Trochiscos Viperinos antequam præscribantur : Imo nec rite Viperarum naturam exploratam , atque caduco fundamento innixos , autoritatibusque experientia non fretis , sententiam suam illos protulisse.

Priusquam vero rem adgrediar , quicquid à me circa Viperarum electionem observatum edisseram necesse est : Viperam ad Serpentum genus refertur , *ἐχίς* vocant Græci : Auctorum omnium consensus est foeminas maribus præstantiores esse : In eam vero opinionem illos adductos esse censeo quod à cæteris serpentibus facilius quam mares discernantur ; qui quod minori capite & angustiori donati sint , à reliquorum serpentum capite vix dissimili , uti & collo , cauda reliquoque corpore , vix ab iis distingui possunt : Viperis foeminis latius est caput & depressius , oculi micantiores , nares sursum reflexæ , lingua siffa admodumque flexilis , dentes duo longi , adunci , acutissimi , quorum unus latus cujusque maxillæ superioris occupat , ut plurimum reflexi secundum maxillæ longitudinem , sed quos erigunt & extra proferunt hostem impugnaturæ aut injuriam sibi illatam vindicaturæ : Plurimis quoque aliis dentibus , sed minoribus , præditæ sunt in utraque maxilla sitis ; Collum illis brevius est & tenuius , truncus corporis mediocriter crassus , longitudinis mediocris ; juxta & caudam subtus donantur foramine per quod excludunt excrementa & foetus vivos : obtinent præterea cor , jecur , fellea vesicula præditum , pinguedinem , cum nonnullis intestinis , quinimo & uterum : Missas facio plurimas de Viperarum narrationes , de foeminarum cum maribus coitionibus , & foetuum exclusione , necessaria solum allaturus , ac primo quodnam capturæ illarum idoneum sit tempus.

Andromachus , Galenus , Damocrates , Avicenna , ac plurimi qui de Theriaca scriptis aliquid consignarunt , admodum à se invicem & perperam dissentiant circa tempus capiendarum ad præparationem Viperarum : Omnes fere unanimi consensu verè determinant ; alij ejus initium , alij medium , sed plerique finem præscribunt , imo nonnulli æstatem præferunt , inchoantis vel desinentis nulla mentione facta , undo *Damocrates*.

*Æstate grandes Viperas bis decem ,
Venator captas quas recentes attulit.*

Alij libertatem concedunt inter ver & autumnum vindemiæ tempus admittentes , id quod ipse *Galenus* proposuit : Si bene sentio , varietas illa opinionum præcipue pendet à diversitate locorum quæ incolere au-

re authores qui ea de re conscribere ; quorum plerique censuere veris initium inchoandum cum frigora desinunt ; Cum porro Italia, Græcia & Arabia, patria fuerint plerorumque authorum qui scriptis tempus designarunt ; tempus ab Ephemeridibus astrologicis nobis indicatum quo Ver incipit , cum propemodum accedat ad id quod ejus finem assignant , ideo vix quid sibi vellent designare licuit : ad hoc vero maxime in illorum scriptis attendendum , quando ajunt Viperas capiendas esse paulo postquam latebras egressæ sunt , Solisque calorem nonnihil expertæ sunt , ac frui illis licuis commodò alimento quod tempestas subministrat : At vero parum sibi consentanea loquuntur cum meminere temporis quo Viperis fœniculi semine vesci licet , quod autumno solum rite maturum occurrit : aut exeunte æstate ; Confusionem vero majorem inducunt cum eodem tempore cum fœniculi semine flores pratenses , sub quibus violas comprehendunt , concurrere volunt ; iisdem uno eodemque pastu Viperas frui jubentes ; quæ mens fuit Andromachi, ubi de tempore capturæ Viperarum commodò verba facit.

*Et passim violis carpit vernantia prata
Dum viridis quarit semina fœniculi ,*

Hæc opinionum varietas animi perturbationem inducere potest si verbo tenuis rei accepta fuerit ; plurima enim sibi invicem repugnantia occurrent , non solum in diversis authoribus , sed etiam in uno eodemque , ac præsertim ipso *Galeno*, qui uno in loco præfert veris initium , in alio finem ; quinimo æstatem inchoantem si hyems diutius producta fuerit ; alibi iterum electionem liberam relinquit inter ver & autumnum : Sed existimo artificem his immorari non debere , cunctis vero ad examen deductis , illud amplecti quod optima fulcit ratio.

Mearum ergo eum sit partium quid sentiam circa tempus consentaneum Viperarum capturæ , necnon earundem præparationi , primo consentio omnibus authoribus Hyemem excludendam esse à numero tempestatum venationi illarum idonearum : illo quippe tempore admodum strigosæ sunt & languidæ , tum ratione inedia prægressæ , tum ratione probi aëris in illarum latibulis deficientis , alio tempore commodioris.

Æstatem quoque minus faventem existimo , tum ratione dissipationis partis idonei alimenti quo per æstus fruuntur , tum quia tum temporis ovis fœcundæ sunt , jam grandioribus , imo fœtus forte jam conformationem in alvo obtinent , si ætas provec̃ta fuerit , adeo ut capropter Viperaꝝ proculdubio succo exhaustæ sint.

Tom. III.

C

Dux ideo supersunt tempestates eam in rem opportunæ, Ver scilicet & Autumnus, quæ iterum omnino distinctionem patiuntur, quoad initium, medium & exitum; Ver Autumnus potius videtur, quod plures adprobatores nactum sit, electio vero eo magis rationi consona futura est si tempus maxime commodum arreptum fuerit: Sed & Autumnus occurrere potest tempus non repudiandum; Ver quod attinet, existimo nisi hyems admodum prolixa fuerit, mensem Aprilem idoneum esse tempus capiendis Uiperis; cum enim frui illis datum fuerit spiritu universali, quem Deus abunde super omnia circa æquinoctium vernum diffundit, jamque ab aliquo tempore latebras deseruerint, obvia habere proba alimenta quæ tempestas profert, Sin nondum occurrit semen fœniculi, herba non defuit, uti nec flores vernaes, plurimaque minuta animalcula in escam ipsis venientia: quinimo & quodammodo innovantur, exuta priori pelle.

Etiamsi vero coitus cupido, & cum maribus consequens copulatio, nonnihil vivifici illius spiritus vernalis, quem paulo ante hauserant, absumpserint: ova porro conformationem forte consequuta sint, conjunctio tamen illa mutua cum indicium præbeat optimæ constitutionis; ova autem tunc temporis cum admodum exilia sint, verisimile non est ipsas nimium esse exsuccas, ac proculdubio convenientius vere non occurrit tempus.

Autumnus quod spectat, non immerito *Galenus* Vindemiarum tempus prætulit, à quibus exordium ducit; nam adde quod in arvis fœniculi semen adhuc prostat, uvæ, plurimique alij fructus grato illo tempore maturitatem adepti, occasionem præbent generationi plurimis infectis, gratum & probum illis nutrimentum præbentibus, uti & plurimis aliis animalculis, Viperarum esca futuris.

Sive porro ea tempestate Viperæ fœtus sarcina liberatæ sint, five ratione probi & ubertim occurrentis alimenti plusquam alia quavis tempestate, tunc optima est illarum constitutio, imo pinguioribus sunt quam omni alio tempore, non secus ac maxima pars cæterorum animalium, quæ plerumque autumnus meliorem habitum nacta sunt quam quavis alia anni tempestate: Qui autem Viperas autumnus captas macillantas admodum esse asseruerunt, quod pellem tunc exuant, decepti illi sunt, finem autumnus pro hujus initio usurpantes; ac in manus forte illis venire nonnullæ viperæ jampridem incarceratæ, morbosæ & languidæ, quasi recens essent captæ, à fine circiter Septembris ad medium Octobrem, aut si vis, ad exitum usque ejusdem mensis, cum præcedens hyems in longius usque tempus protracta fuit.

Sin dixeris plus justo frigidam esse tempestatem, ob quam Viperæ torpidæ

torpidæ evadunt, repono non minus tales esse inchoante vere; neque eo in statu deprehendi nondum exorto Sole, id quod non minus vere quam autumnino contingit, neque tamen propterea non pristinum vigorem readsumere prout Sol ad metam properat.

His addo in Italia, ubi primus omnium *Andromachus* Viperas ad infirmitatis istius Antidoti compositionem venatus est, noctes admodum algidas esse, media etiam æstate, ac proinde Viperas verno tempore captas non minus quam autumnali proculdubio frigoris nocturni efficaciam experiri, etsi omni cura id declinare studeant latebras sub lapidibus aut frondibus quærentes: cum vero frigus hoc ingruente nocte illis beneficum sit, à quo mitigantur ingentes quem de die perpeffi sunt æstus, non minus vere quam autumnino, cum Solis radij intense feriunt, eadem ratione Sol oriens, paulatim discutiendo impressiones à frigore nocturno inductas, illico pristino illas vigori restituit, constitutionem requisitam & qualitates idoneas quæ in usum venire queant imprimat.

Validissimum hoc argumentum palam faciet, si vere, si autumnino, capiendas esse Viperas paulo post Solis exortum; nec minus cavenda esse diurnum æstum quam nocturna frigora; Liberum unicuique sit arbitrium Viperas vere vel autumnino capiendi, dummodo utraque tempestate observatum fuerit legitimum tempus, quod à me rite designatum est, ut censeo, ratus à discrimine, quod ver & autumnum intercedit, non posse offerri censuræ occasionem æquam, sicuti à nobis in hujus capitis decursu observabitur, quoad antiquam Trochiscorum Viperinorum præparationem.

Porro admirationis causa se offert, quod censura digni iudicati sint Trochisci Viperini, non ratione præparationis, juxta antiquam normam institutæ, sed quia admixtæ fuerint Viperæ autumnino captæ; quandoquidem ob rationes à me modo adductas, non præstantissimæ esse nequeunt; Porro, cum quocunque anni tempore Viperæ in usum accersantur, si illarum caro in aqua elixata fuerit, Trochiscorum gratia formandorum, non nisi corpus expectandum ex partibus semi-mortuis constans, ac proinde repudiandum, id quod mox ostensurus sum: Ac proculdubio necessitas multo evidentior urgebat omnino improbasse ejusmodi Trochiscorum præparationem, melioremque illi substituisse quam inani argumentorum serie ostendisse Viperas vere captas autumnalibus esse præferendas, ut inde exsurgat præparatio omnino nihili & in publicam viam abjicienda; Cujus emendatio ab iis solummodo spectanda quibus rite perspectæ cum sint probæ qualitates partium ex quibus constant Viperæ, in illarum præparatione arte cavere norunt ne dis-

pereant, sed fartas tectas conservant.

Nec minus mirum collegium quoddam Pharmacopœorum Urbis celebris, extra regnum hoc sitæ, in consilium adhibuisse Pharmacopœos Parisienses, Monspelienfes aliosque, ob excitatam inter illos controversiam circa legitimam panis proportionem carni Viperarum ad concinmandos Trochiscos admiscendi: Cum enim non minus illis quam nobis cura incumbat disquisitionis notitiæ internæ & externæ partium cunctarum mixtis inexistentium, atque ea ratione illas præparandi, ut repudiato id quod improbum & inutile continent, quicquid probum est ac cognitionem authoris subterfugere non debet, conservari queat, Ab illis non animadversum potissimam, & maxime essentialem Viperarum facultatem, in illarum spiritu positam, sale & oleo volatili, cum in jusculum accedente elixatione transmissa sit, carnem inde educatam cum viribus ejusmodi orba sit & destituta, iterum additione panis infringendam non fuisse, confusionem tantum allaturi nedum eximium quiddam producturi, Id quod apertius per nos in hujus capituli serie futurum est.

Loca quod attinet unde Vipera accersenda, Lugdunensis & Pictaviensis ager in hoc regno omnium optimas subministrat; Sine mora captæ in usum veniant, ne diutius adservatæ strigosa & macilentæ fiant.

Id notatu dignum est, si quamdiu robore pollent trucidatæ fuerint, non modo corporis truncum, caput & caudam, etiam diu ab amputatione mobilitate vigere, sed & eundem truncum cute denudatum, interaneis liberatum, exacto nyctimero adhuc motus facultate polleere: Cor autem ab aliis partibus secretum, exactis horis viginti quatuor, Soli expositum, aut aquæ calidæ immissum, palpitationis motu cieri: Imo caput, à trunco absectum, mordendi tentigine etiamnum teneri si quid illi admotum fuerit; nec minus infestum esse morsum quam si trunco adhuc cohæreret: indicio manifestissimo in Vipera vires omnino singulares latere; quod ejusmodi circumstantiæ in his potius quam in quovis alio animali deprehendantur.

Neque satis est rita Viperarum electio, earundemque idoneo tempore venatio, requiritur & artificiosa præparatio: si enim antiquæ methodo institerimus, sexcenti sequuturi sunt errores.

Primo illarum præcipitur flagellatio ante detruncationem capitis & caudæ, quo, inquiunt, in iram & quasi furorem incitentur, ac omne venenum, quod toto corpore sparsum ac præsertim cysti fellea contineri existimant, ad caput impellatur; At ipsis ignota sunt infinita experimenta, nuperis annis patefacta, per quæ constat venenum Viperinum
neque

neque in illarum corpore neque felle disquirendum esse ; Ac primo notum est plurimis carnem Viperarum in escam venisse , eodem modo ac anguillarum adparatam ; palatoque arrisisse , nedum ullatenus noxiam fuisse : 2. Memoria illorum excidit curatio Elephantici epoto vino in quo suffocata fuerat Vipera ; cui, nequaquam præmissa flagellatione, aut quapiam alia præparatione, effundere licuit in id vinum fel, aut salivam, aut quicquid virulenti in illo animali fingitur. 3. Ipsos etiam latebat nonnullos homines , imo plurima animalia, fellis Viperini pondus semunciae deglutiisse, quinimo & saniem illam, aut virus , maxilla superiore contentum, nullo subsequuto detrimento: 4. Id à quo maximum imminet periculum in morfu situm esse , ratione longitudinis & eximiae dentium tenuitatis , à quibus aperturæ adeo exiguæ imprimuntur , etsi alte demissæ, ut spiritus interni in rabiem acti ab isto morfu , eo affatim confluentes, denegato exitu , insignem commotionem & confusionem in partibus externis excitent ; ipsa autem sanies è maxilla superiore emitti solita dum Vipera morfu infligit vulnus , viam sibi faciens in exigua foramina à dentibus inflicta , imo spirituum egressum præpediens, incrementum malo præbet, atque fortuito parit id quod alias non contigisset in corpore hominis morfu non imperiti.

Suspicio etiam terrorem spiritibus inductum, à timore morfus Viperini, imo antipathiam hanc naturalem quæ homini & serpenti innata est, non parum ad mali augmentum conferre : Neque tamen censeo etsi dentes minus longi forent & acuti , morsum nihilominus non periculi plenum esse, sed curationem multo citiorem & faciliorem futuram.

Neque etiam in ea sum sententia saniem à gingiva superiore manantem veneni plane expertem esse, experientia quippe mihi notum illam incisioni, aut vulneri, immisam metuendos inducere effectus : sed præterquam quod hi vix contingunt citra morsum à dente inflictum , illud apud me ratum si abscissum fuerit caput Viperæ , relicta colli portione ad crassitiem digiti transversa, non modo nulla ejusmodi saniei superesse vestigia, sed etiam omne venenum in dicto animali contentum aboleri.

Si ergo cognitum fuisset corpus Viperinum, in usum quod adducitur, veneni expertus esse, studium non adfuisset id profligandi quod abest ; neque vitiosa qualitas, antea absens , inducta fuisset : Id enim apud me constitutum, spiritus ira exandescerent posse venenum illuc inferre ubi abest, atque irritationem Viperæ inductam à flagellatione , posse parere & insinuare illius corpori venenum quo antea destitutum erat : Cujus rei exemplum admirandum suppetit, si modo vera de Turcis tradantur, scilicet hos venenum præsentissimum & subtilissimum adepturos , hominem rufi capillitii pedibus suspensum tenere, ac salivam ex ore ex-

stillantem colligere, quam effundit rabie percitus pariens ob suspendij supplicium ad interitum usque productum : Facultas autem venenata istius salivæ, à Turcis cum in finem adservatæ, nonnisi spiritibus excandescentibus assignari potest, quandoquidem hominis saliva propria natura nequaquam venenosa est.

En primum errorem in præparatione Viperarum admissum; proximus non modo deterior est sed præterea alios consecrarios trahit plurimos, Præcipiunt enim amputatis capitibus & cauda Viperarum, cute spoliatos truncos, in aqua elixari, addito salis manipulo uno, & anethi æquali quantitate, quoad caro à spina secedat; hanc separationem digitorum ope perficiendam volunt, atterendo & affricando manibus truncos in ipso jusculo; colligendo autem quicquid carnis se offert, ad summum delatum, & aquæ innatans, spinis subsidentibus relictis effingi demum ex carne, ea ratione cocta, Trochiscos, illius adsumendo partes quatuor, panis autem biscocti & pulverisati partem unam : Jusculum quod attinet, ex eorum sententia cum inutile sit, capropter abjicitur.

At vero ejusmodi præparatio errorum insignem seriem inducit, nam primo ad quid salis & anethi adjectio huic decoctioni, si nihil vitiosum propria natura trunci Viperini continent? Ipsi præterea Trochisci absque sale conservari possunt, quod illorum scopo omnino dissentaneum est; repudiant quippe Viperas juxta maris littora captas, quia rebus salitis pro alimento usæ sunt, ratione hac addita quod sitim ægris inducant.

Secundo, cur in Jusculum vim carnis præcipuam transfundunt? Error venia dignus esset si Jusculum Elephanticis hauriendum offerrent, vel iis qui limoso & crasso sanguine scatent, cui rei illi ipsi eximie conducere id censent; sed id effundunt, quidni & ipsam carnem (nec enim error minus gravis) in quod caro vires suas pene omnes effudit? Etsi vero quatuor adsint carnis partes, unica panis, nihilominus cum in carne eo modo elixata non pauca supersit humiditas, quæ demum in auras faceffit, accidit ut postquam exsiccati sunt Trochisci tantundem supersit panis, qui inutilis, quam carnis, neutiquam efficacioris: Neque vero artis Medicæ, neque Pharmaceuticæ cognitio necessaria est ad judicium de his ferendum cum vel vilissimo coquo notum sit Jusculum non sapere nisi ad se allegerit purissimam rerum incoctarum substantiam, Nec præterea cibos retinere probitatem succi si in Jusculum effusus hic fuerit.

Ut ergo Theriaca admittat basin nequaquam vitiosam, idonea tempestate eligantur Viperæ quales depinximus, dimissæque flagellatione, abscon-

abscindatur illis collum pollicis transversæ latitudine proxime caput; hinc cauda, demum exenteranda, & ab contentis in alvo liberanda, seorsum repositis corde, jecore & pinguedine (quæ in alios usus venire potest,) Postmodum trunci accurate mundentur, sicuti & corda ac jecora, in aëre exsiccanda & extra Solares radios, quorum usus deinceps designandus est; Pinguedo eluenda est, liquefacienda, percolanda & seorsum ad usus recondenda: Capita autem, caudæ & cutis artificibus suppeditatura sunt sal volatile, & fixum, spiritum necnon & oleum, insignibus viribus prædita.

Vice autem antiquorum illorum Trochiscorum, æquale pondus adsumendum erit truncorum, cordium & hepatum Viperarum exsiccatorum; quæ una cum cæteris medicamentis Theriacam ingredientibus pulveranda sunt; Id pro comperto habendo illis assignandas esse præcipuas Viperæ qualitates, in illius spiritu fitas, oleo, salibusque fixo & volatili, quæ artificibus proclive est ab ejusmodi truncis, cordibus & hepatibus, ea ratione exsiccatis elicere; At vero Trochisci prisco modo præparati nihil aliud quam inutile phlegma suppeditare possunt, fœtidum, effœtum, spiritibus destitutum, ac sale tum fixo tum volatili; quæ cuncta indubia sunt indicia carnem Viperinam in Jusculum quicquid utile continebat transfudisse.

Sin quis antiquæ normæ tenax ex his Truncis Trochiscos effingere, cordibus & hepatibus exsiccatis voluerit, prædicta in subtilem pulverem conterat, ac in pastam solidiusculam deducat, addito vino malvatico, in quo tantillum gummi Arabici dissolutum fuerit, concinnetque Trochiscos illis similes qui vulgo parari solent; Possunt iidem inungi Balsamo Peruviano postquam exsiccati fuerint, tum odoris tum conservationis causa.

Non defuturos scio qui objiciant in Truncis Viperarum, eo modo exsiccatis, tantundem ut minimum spinarum quam carnis repertum iti, id vero non expectandum antiquorum methodo observata, per quam omnino caro à spinis mediante elixatione abscedit; At vero quibus intime perspecta fuerit spinarum Viperæ natura, sicuti & carnis; manifestum futurum & plus spiritus in illis latere, olei, salisque tum volatilis tum fixi, quam in ipsa carne; etiamsi vero pondere carnem æquarent, præstantiores tamen illas esse absque dubio pane pulverisato, utile nihil plane conferente.

Ut vero res dilucidior fiat, illud scire interest ossa animaliam, etiamsi esui inepta sint, in se tamen easdem partes quas carnes continere; Ne autem eandem crambem recoquam, iterumque quæ à me modo de Viperis prolata sunt adducam, Coqui jusculum paraturi es-

sa non prætermittunt si suave & succulentum offerendum fuerit, resque melius illis succedit quam si solam carnem dimissis ossibus admitterent; id vero nequaquam sperandum si omnibus viribus orba essent ossa, ac tantummodo à Natura essent condita ad firmamentum & compagem partium animalium, sicuti nonnullis visum est.

Præterea tenendum (sicuti ante de Trochiscis præmonui) carnem Viperinam prædicto modo elixationem passam, Retorta postmodum exceptam, nihil fere aliud quam inutile phlegma effundere in Recipientem, at vero spinas, quæ æqualem cum carne elixationem expertæ sunt, sal iterum, fixum & volatile exhibituras esse, cum tantillo oleo in illis superstitæ, ob substantiæ scilicet soliditatem.

Etiamsi vero Sal illud volatile viribus multo inferius sit eo quod è Viperis, ante illarum elixationem in aqua expectandum esset, arguere tamen exinde facile licet spinas illas nequaquam esse repudiandas, ac una cum carne jure merito posse admitti, à qua nonnisi ægre, non accedente elixatione, divelli possent; sin prægressa diutina decoctione, superstes nihilominus est Sal volatile & fixum, nec non Oleum, proculdubio majorem copiam illa non accedente obtinebant; Id vero apud me constitutum majorem copiam ipsa carne illa possidere, ac proinde plus inesse virium.

Mirum forte quibusdam videbitur me digiti solum crassitudinem de collo demere una cum Viperæ capite, sed si fundamento à me posito adfensum præbuerint, Viperam tum demum veneno instructam esse cum occasione data morfu imperiti, corpus autem illius propria natura omnino expers esse veneni, illi proculdubio adprobaturi sunt quod quicquid utile esse potest reservem, cum vero cæteris in more sit plurius digitorum longitudinem colli demere, unico contentus sim.

Caudam quod attinet, integram abscindo, eo quod carne nimium nudata sit, minimique momenti quam ut in partes & societatem venire debeat; etsi non omnino rejicienda sit, cum ex illa elici queant spiritus salia & oleum; id quod à nobis jam ante adnotatum.

Viperas autem non possum non magnis elogiis efferre, etiamsi enim morfu maximum in discrimen deducant, nisi cautio adhibita fuerit, nihilominus nullum animal occurrit magis innocuum, à quo tamen tantum emolumenti quam à Vipera expectandum sit.

*Nam caput & caudam, truncum, fel, pingue, cutemque
Cor, Iecur & spinas optima cuncta scito.*

Id vero asseveranter dico, quoad omnes partes Viperam utilem esse;
quan-

quandoquidem unaquæque seorsum, aut conjunctim, utrumque sal sup-
 peditare potest, spiritum & oleum; penetrabili vi adeo insigni prædi-
 ta, & tam efficaci, ut merito altera Medicæ artis columna censeri queat:
 Unde colligere licet quanto in errore illi versentur qui repudiatis cæ-
 teris omnibus Viperae partibus, sola carne contenti fuere, quæ non om-
 nino inutilis esset futura nisi præcipuam illius efficaciam jussulo immer-
 sam dimitterenti, quam additione panis ulterius infringunt.

Cum porro mei sit officij in omnibus optimam methodum sectari
 circa præparationem remediorum quorum tractatum suscipio; ut & ad
 conservationem optimarum facultatum in illis latentium, neminem
 credo mihi obrectarum, si prohibendæ causa destructionis Vipera-
 rum, quam antiqua inducit præparatio, novam in eam methodum, affe-
 ram, cujus ope tantum abest ut vis inferatur Viperae, quin potius quicquid
 in illis præstantissimum est remaneat: Inviolato autem scopo Authoris,
 quanquam vim illi inferre videar, à partibus totus illius sto, nactus in
 illa compositione quicquid Vipera præstantissimum obtinet, id quod
 proculdubio in compositionem inferre ille satagebat.

Immutatio ejusmodi solam præparationem attingit, quæ cum
 Pharmacopœi juris sit, non secus ac electio & mixtio, vereri non debeo
 ne reus sim præteritorum limitum; Nimio opere Medicos veneror quam
 ut ingenij mei metas transgredi audeam, & ea quæ fidei meæ com-
 missa sunt transgredi, Sincere verò dicam, si asseruero ex illorum
 numero plurimos ad sensum mihi præbuisse.

Possim & huc inferre methodum mihi familiarem ad educationem
 Spiritus, Olei, & Salium volatilis fixique Viperae inexistentium; eorun-
 dem postmodum separationem, ac illorum unumquodque ad ultimam
 perfectionis metam deductionem; At cum hoc ad Theriaces præpara-
 tionem nequaquam conducant, ac præterea ultra Tractatus suscepti
 limites proveherer, pro tempore supersedebo, rem tempestivius susce-
 pturus in Pharmacopœa Galenica & Spargirica, quam in publicum me
 propediem emissurum spero.

CAPUT VII.

DE TROCHISCIS HEDYCHROI.

*Magnati nomen Crocus & colorem
 fecit, ut vires Asarum, Marumque
 Balsamum, Nardus, Calamusque odoratus
 Costus, Amomum.*

Tom. III.

D

A Croco nomen & coloris elegantiam mutuatur hi Trochisci: Cætera medicamenta singula conferunt vires eximias ad istius compositionis perfectionem.

Olim hi Trochisci ad suffumigia admittebantur ob suaveolentiam, quam & nomen indigitat; possent & hodierna die eundem in finem usurpari, at solummodo Theriaces gratia componuntur: Cum porro pars maxima simplicium, istos Trochiscos ingredientium, iterum in Theriaces descriptione occurrant, solummodo hoc loco adducturus sum quod spectat ea quæ sub hac non comprehenduntur, de cæteris loco idoneo dicturus, Trochiscorum dictorum descriptio hæc est.

<i>R. Mari,</i>		<i>Xylobalsami,</i>	<i>āā. drach. vj.</i>
<i>Amaraci,</i>		<i>Malabathri,</i>	
<i>Asari,</i>		<i>Nardi Indicæ,</i>	
<i>Aspalathi,</i>	<i>āā. unc. sem.</i>	<i>Cassie lignee,</i>	
<i>Calami aromatici,</i>		<i>Myrrha,</i>	
<i>Schoenanthi,</i>		<i>Croci</i>	<i>āā. unc. j. sem.</i>
<i>Costi,</i>		<i>Amomi,</i>	<i>unc. iij.</i>
<i>Phu Pontici,</i>		<i>Mastiches Chia,</i>	<i>drach. ij.</i>
<i>Cinnamoni,</i>		<i>Cum vino generoso fiant Tro-</i>	
<i>Opobalsami,</i>		<i>chisci.</i>	

Horum Trochiscorum præparatio nimium facilis est quam ut præferri debeat; adde quod plurimi dimissa cura effingendi Trochiscos, simplicium dispensationem eandem faciunt cum Theriaces dispensatione, id quod appositissime fieri potest: Initium ergo ducam descriptionis Electionis & Præparationis medicaminum subsequenti.

C A P U T V I I I

D E M A R O.

*Quod Marum Patres alias latebat
nascitur parvo folio virente,
cuspidis forma, redolenti, amaro
flore rubente.*

Diverſe

Diversæ ante hac de Maro extitere opiniones ; à se invicem adeo dissentaneæ & incertæ , ut maxima Auctorum pars satius duxerit Amaraci duplex pondus adsumpsisse , secundum ordine medicamentorum Trochiscos Hedychroi ingredientium , quam aliam quampiam plantam fortuito invexisse ; Nec omnino abs re, quandoquidem legitimum Marum illis non innotuerat : At vero iniquo procedendi genere uteremur illos imitati, quandoquidem notitiâ nostram non subterfugit, ac id comparare nullo negotio licet.

Marum exilis est planta , lignea , odore acri nares feriens , plurimis ramusculis subrotundis donata , nonnihil hirsutis , præsertim versus cacumina, Folia viridia sunt, aliquantum incana, pusilla , nec solum acuta, sed etiam larissæ ferri formam referentia : Sibi ex opposito respondent , modo simplicia, modo duplicia ex utroque latere; aliquando plurima sibi invicem superincumbunt , sed æquali semper observato ordine & numero : Ultraque ex parte: circa cacumen emittit spicas fere cujusmodi lavendula, unde emergunt minuti flores purpurei , odoris acerrimi.

Marum summa acrimonia & vellicandi vi est præditum , amaroris multi particeps , ori pertinaciter adhærescentis , unde forte Mari nomen illud gerit, quasi *Amarum*.

Uberrimè provenit in Insulis Hieris juxta Telonem Martium in Provincia Phocenfi : Colitur & in hortis Lugduni Gallorum, ut & plurimis aliis Galliæ Urbibus.

Colligenda sunt cacumina quo tempore planta maxime est florida, ac tempore sereno ; & in ferta vel fasciculos colligenda, charta alba obvolvenda , extra radios Solares exsiccanda , sed loco aëri libero patulo: horum exsiccatorum abjiciendi cauliculi, solis foliis & floribus adservatis, pyxide ad usus occludendis.

C A P U T IX.

DE AMARACO.

*Molle Sampsucum, satis est ubique,
cognitum, gestat folium sub album,
candidos flores habet & suavem
reddit odorem.*

D z

Authorum sententiæ de Amaraco non eadem fuere, quarum examine prætermisso, illud pro comperto haberi volo Amaracum ipsissimam esse Majoranam nostratam vulgarem; quam vocant Tenuifoliam, qui Botanicorum præstantissimorum hodie consensus est; ipsique peritissimi Pharmacopœi tenuem hanc majoranam usurpant ad compositionem Trochiscorum Hedychroi, id quod adstruere volui nullo contradictionis timore, quandoquidem de Maro nullus superest scrupulus, cui cum majoranam substituere nequaquam necesse sit, omnis metus definit ne majorana bis compositioni Throchiscorum infereretur.

Amaracus in Gallia notis simus est, quo nullus fere hortus caret: Dux illius statuuntur species, unus foliis majoribus donatus est, minus candicantibus & odoriferis: alter minoribus foliis gaudet, sed magis odoratis & efficacibus; Isque est quem Galli vocant *Majoraine Gentille*, Majoranam, tenui foliam, hoc in casu eligendam.

Amaracu exilis est planta, aliquantum lignea, plurimis cauliculis prædita, ramusculos multos emittens si luxuriare concedatur; foliis cum origano fere convenit, sed minora sunt, magis candicantia & teneriora; nec multum abluunt utriusque plantæ cacumina, at minora sunt & albidiora: In Gallia Narbonensi maxima quantitate excolitur, præsertim hortis Nemausensibus & vicinis; ac in semen erumpere permittitur, quod ad Germanos demum transmittitur, apud quos plurimo est in usu.

Exiguum admodum est istud semen, rotundum & aliquantulum longum, à plantaginis semine figura non multum alienum; coloris est fulvi, odoris acerrimi, penetrabilis & amari, sicuti & tota planta.

Amaraci summitates colligendæ, siccandæ, expurgandæ, recondendæ & in usum adducendæ sicuti de Maro modo monuimus.

CAPUT X.

DE ASARO.

*Incolit montes Asarum minutum,
Floribus rubris, folio virente,
Sola sed radix petitur subalba
Parvula, amara.*

Asarum

ASarum, *Gallis Cabaret*, aut Nardus Sylvestris, notissimum est in Gallia; nascitur in locis umbrosis, in excelsis Delphireatus montibus, Galliae Narbonensis & Arverniae, necnon plurimis in locis.

Puilla est planta, cauliculis praedita brevissimis, angulosis & fragilibus, folia gerens viridia, rotunda & extrema parte acuminata, hederæ foliis non absimilia; Sed minora & rotundiora, Auriculæ formam fere referentia; Flores gerit purpureos, campanulæ figura, juxta radicem una cum foliis emergentes, non secus ac in viola Martia: Odore penetrabili pollent, in quibus latitat semen acinos uvæ post maturitatem referens: Plurimas obtinet radices admodum exiles, fragiles, angulis donatas, nodosas, aduncas & candicantes, odoris & saporis acris ac amariusculi.

Sola in usum hoc loco adducitur radix, quæ propterea idonea tempestate colligenda, vere scilicet inchoante statim ac folia prodire incipiunt; hæc enim, me judice, tempestas totius anni commodissima est radicum collectioni; per hyemis quippe decursum licuit illis succum probum & efficacem congerere, illum demum in folia, herbas, caules, flores, & semina transfundere paratæ, à quibus prædicta excluduntur nisi è terra evulsæ fuerint radices.

Nonnulli Autumno eruere satagunt, à deciduis foliis, exsiccatoque caule; at radix maxima virium parte exuta est à præcedanea productione, nec concessum illi fuit spatium temporis ad novarum virium readsumptionem. quas iterum sibi comparare potest si terræ tota hyeme commissa fuerit,

Cura quoque adhibenda ut plena Luna evellantur, quod tempus in genere maxime idoneum est colligendis omnibus plantarum partibus.

Dicto modo collectæ radices optime eluendæ sunt, delectu postmodum facto earum quæ maxime candidæ sunt, succi plenæ & solidæ; Hæ cultro leniter expurgatæ, tum à fibris tum à quibuscunque extraneis, incerniculo impositæ, procul à radiis Solaribus, loco libero exsiccandæ, ac ad usus reponendæ.

CAPUT XI.

DE ASPALATHO.

*Rarus est valde Aspalathus, rubentem
pallido mixtum referens colorem
Sit gravis, densus, subamarus, acer,
pinguis, odoratus.*

Aspalathus, ex plurimorum authorum sententia, lignum est ex arbore spinosa, gravi, densa, oleaginea, acri, amara decerp-
tum: Color illi est purpureus & variegatus, odoratus, admodum
accedens ad vires, saporem, odorem, gravitatem & formam ligni
Aloës, si colorem purpureum exceperis, qui in Agallocho alius est,
colore ad fuscedinem magis inclinans.

Cum rarius occurrat Aspalathus, ideo αἰτιολογούμενον illius esse vo-
luerunt nonnulli semen Agni casti, at nullo jure: Alij Santala,
usurpant; sed si cura non defuerit, vel Massilia, vel Lugduno Gallo-
rum facile legitimum arcessere licet; quamvis si succedaneum illius sit
sincerum lignum Aloës, non multum meo judicio decedat viribus ho-
rum Trochiscorum, quandoquidem lignum hoc non multum recedit
à viribus & qualitatibus Aspalathi.

Lignum istud nulla præparatione indiget, satis est probum dele-
gisse, ea ratione dispensandum; Si nihilominus cortice vestitum
occurreret, abjiciendus hic foret, adsumpta solum ligni parte maxi-
me sincera.

CAPUT XII.

DE MASTICHE.

*Lenta Lentiscus lacrymans, odoram
Mastichen fundit, teneram: Chiensis
omnibus præstat, levis est & alba,
lucida, pura.*

E2

EX quorundam sententia Lentiscus pusilla arbor est, alij proceram esse volunt; Forfan loci natalis diversitas differentiam aliquam parit: Utut vero sit, ex consensu omnium authorum arbor est foliis donata oblongis & subviridibus toto anni decursu: ramis crassiss & flexilibus, sapore & viribus stypticis: Consentunt iidem Mastichen prodire ex arboris caeco cortice, præstantissimam vero ex Insula Chio adferri.

Mastiche Gummi resinis accensetur, Pharmacopœis notissima; in mortario facile pistillo obediens, addita aquæ gutta una vel altera, cujus ope partium compages facile divellitur, quamobrem in pulverem nullo negotio conteritur istud Gummi resina; quod molliem præterea, ductilitatem & tenacitatem à calore adipiscitur:

Optima Mastiche alba est & pura, lacrymis pellucidis distincta; odore & sapore insuavis non est: Trochiscos hos quod attinet, satis est admisisse candidissimas lacrymas, purissimas & splendidissimas, dimissa quavis alia præparatione.

CAPUT XIII.

DE PIPERE LONGO.

*Hoc Piper gustum retinet rotundi
granulis constans simul ordinatis,
pendulum, longum, solidumque, Macri
nomine dictum.*

Piperis longi uberrimus est proventus in Bengala: Planta hujus ferax admodum similis est illi quæ Piper rotundum masculum profert; hoc discrimine quod reptilis est, aut saltem sursum nequaquam se evehit, folia autem magis virescunt & teneriora sunt, cauda autem multo brevior.

Ex nonnullorum sententia Piper longum racemus est, vel scapus Piperis vulgaris, dum adhuc virescit collectus, & antequam grana incrementum adepta sint: Sed etiamsi ex fidelibus relationibus de opposito nobis non constaret, omnino evidens est Piper longum fructum esse omnino à nigro & albo diversum; ac omnino fieri non posse, ut adeo grave, densum & compactum occurreret, nisi maturitatem adeptum esset; ac omnino necesse fuisse exigua illa grana, tam ele-

ganti ordine distincta, adeo arte mutuo coherencia, à se invicem multo magis fuisse dissita quo incrementum capefferent.

Piper longum catulos vel jubos corylinos refert, dactyli longitudine, crassitie illorum nuclei, forma rotunda, Constat ex granis exiguis, solidis, ad semen milij propemodum accedentibus, eleganti ordine compositis, sibi mutuo coherentibus; quæ quamvis facile distinguantur, & à se invicem dirimantur, unicum tamen corpus constituunt, unoquoque grano cuspide ad centrum vergente, exiguo nervo adfixo, à quo simul omnia colligantur; in cujus summo occurrit pars quæ pedunculum præbet, cujus ope plantæ, illius parenti adhærescit.

Sapore finitimus est Piperi vulgari, in calore tamen & siccitate paulo temperatius est: sed adversus venena magis specificam vim obtinere creditur quam cætera Piperis genera.

Eligendum est succi plenum, solidum, recens & plane cariei expers: Cultelli apice pedunculus eximendus; leniter atterendum impositum segmini telæ asperæ, ut pulvis excutiat si quis adhæserit; qui dolo aliquando non aufertur celandæ cariei gratia.

CAPUT XIV.

DE OPIO.

*Mittitur Thebis Opium subalbum
Sole quod summo generat papaver,
Optimum stillans Capiti virenti
vulnere facto.*

SI morbis hodierna die occurreret Opium, legitima & innata puritate donatum, cujusmodi ab antiquis descriptum nobis perhibetur, de præparandi ratione nulla incumberet necessitas: Nihil enim revera aliud est quam liquor stillans ex magnis papaverum capitibus ante maturitatem incis, vasis aut vesicis exceptus.

Liquor hic dum prodit, lactiformis est, paulatimque concretionem obtinens, sensim alium induit colorem, ac temporis decursu fuscum adipiscitur, Id quod ipsemet experimento didici, incis capitibus viridibus papaveris in Gallia Narbonensi: At cum regio illa minus quam Thebana æstuosa sit, ac proinde minus eam in rem idonea, labor voluptatem & quæstum superat, ideoque ad Turcarum subsidium

subsidium confugiendum est , qui præparatum ad nos transmittunt.

Cum vero quodcunque Opium deferatur à sincera puritate , quam optamus , plurimum recedat : idemque etsi pro genuino succo expresso , quem vocant Meconium sit habendus , saltem plurimas impuras fæculentias commixtas habeat , ideo nequaquam in Theriacam venire debet nisi accurata expurgatione præmissa :

Prius vero Opium selectissimum accipiendum est , quod ut plurimum coloris est fulvi & obscuri , Illius purissima pars eligenda , minimum grumis infecti , fæcibus parum conspurreati , quod fractum maxime intus pellucidum est ; odoris penetrabilis & soporiferi , saporis amari : Qui probitatis notam adsignant omnimodam in aqua dissolutionem , admodum ij hallucinantur , sicuti in capitis serie ostensuri sumus.

Si præterea qui re expensa , num Opium nostrum vulgare in usum venire debeat , vice lacrymarum quas Andromachus recipiendas jubet : Ac præterea , Num Opij nostri quantitas adaugenda sit , si hoc succedaneum sit , admiscere tamen solent in Theriaces dispensatione lubenter id quo fruimur , nulla prævia præparatione , ij sine dubio , meo iudicio ab Auctoris sententia devii fuere , ac quæstiones à se propositas inepte solvunt.

Ab sit ut *Andramacho* succenseam , vel alijs , qui papaveris lacrymas absque ulla præparatione præscribere ; cum enim puræ sint , licuit illas citra præparationem aliquam introducere : Eos vero quod attinet qui Opium legitimum plane in aqua dissolvi debere statuunt , nunquam illi intimam illius partium compositionem cognovere : Venia tamen digni sunt quod ars Chymica his ignota esset , ut & ratio diversas mixtorum substantias ab invicem secernendi.

Hoc autem constituto , Opij Lacrymas puras esse debere , Andromachi autem mentem fuisse ejusmodi ad usum advocandas esse , indagandum num Opium nostrum eadem puritate donatum sit ? Ac utrum quale nobis offertur depromere valeat vim ab Authore exoptatam ?

Ars Chymica ut plurimum vitia interiora illius patefacit , deducendo enim Opium ad eam puritatem quæ in lacrymis desideratur , tertiam ut plurimum partem fordium , aut partium inutilium detrahit : Quandoquidem ergo fæcibus adeo scater , an Authoris menti consona præstiterit qui cujusmodi ad nos deferatur in usum deducturus est ? Magna industria opus non est ad iudicium ferendum , si tertia fæcum pars id inquinaverit , tertia parte virium Opij mutilam fore Theria-

cam : tertiam vero illam facum partem omnino injuriam toti composito illaturam , nedum utilem fore ; Refarciendi ergo defectus gratia artificio separandas esse & repudandias ejusmodi faeces , illis æquale pondus Opii, ad eam puritatem redacti quæ in legitimis lacrymis occurrat , substituendo.

Porro neque hoc loco , neque alijs usus sum lamina ferrea calente cui Opium imponam , ut in auras facessat pars illius sulphurea : Neque idem in tenues taleolas dissecturus sum , illas instraturus scutellæ fictili vitreatæ depressæ , commissurus demum lento carbonum igni , torrefactus donec digitorum attritu friabiles sint , ac cuncti fumi sulphuris narcotici exhalarint , sicuti nonnemo docet.

Ex mea enim sententia, pars illa sulphurea adeo necessaria est, & Andromachi menti tam consona tantoque studio in Opio ad cunctos usus quorum causa admittitur conservanda , ut qui segregare illam intendit ardui negotii rem suscipiat: Neque enim Natura frustra partem hanc resinofam & sulphuream indidit , cujus absentia Opium semicadaver efficeret : Sin eadem eodem tempore huic parti resinofæ & sulphureæ aliam terrestrem & aqueam adjunxit , eo demum, sine id præstitit ut comes illi esset & quasi frænum.

I. Ergo Opium, cum constare deprehendatur duabus præcipuis partibus homogeneis , simul cum partibus legitimarum lacrymarum , una videlicet resinosa, altera aquea; ac præterea parte quapiam heterogenea, nempe facibus, indaganda sunt media per quæ accurate secernantur ab invicem.

Quo res ad votum succedat , duo diversa menstrua comparanda sunt, quæ utraque similitudine substantiæ conjungi valeant, ac dissolvere partem qua cum analogiam habent.

Aquea Opii substantia nullo negotio in aqua pura dissolubilis est, Opiū in minimas particulas dividendo , ac imponendo Cucurbitæ vitreæ , Balneo Mariæ commissæ ; aqua, quousque quatuor digitis emineat, super affusa : Tum Cucurbita Balneo Mariæ immittenda est, calore inter tepidum & æstuantem medio excitato , per duas tresve horas illic detinendo , cooperta Cucurbita ventosa, apposita in modum Alembici cæci, utramque conjungendo luto ex amylo , charta superaddita : Exactis autem tribus horis, vasisque decrustatis , decantetur liquor, in quo maxima pars portionis aqueæ Opii dissoluta deprehendetur, qui per chartâ emporeticam calidus transmittendus est in infundibulum vitreum : Postmodū affundenda erit æqualis & nova aque quantitas Opii parti quæ dissolutionem subterfugit , eadem Cucurbita excipiendo ; eidem iterum Balneo exponendo ad æquale temporis spatium ; iterumque incli-

nato

nato vase decantandus liquor, qui calide filtratus priori commiscendus utrumque adservando.

Partem Resinosam quod attinet, quæ in aqua dissolvi non potuit, neque illi se adjunxit præ substantiæ dissimilitudine, huic optime & facillime cum Vini spiritu conveniet, sympathiæ ratione, ac eodem in Balneo dissolvetur, omnimode per chartam emporeticam una cum prædicto Spiritu calide filtrando, transmittenda, cunctis in Cucurbita superstitibus facibus, aut in charta.

Postmodum utraque dissolutio filtrata conjungenda erit, ac Cucurbita vitrea mundissima excipienda, imposito illi idoneo alembico, commisurisque amylo & charta obductis, adaptoque recipiente etiamnum lutato, Balneo tepido abstrahendus erit spiritus Vini, prius proditurus, sibi libet adservandus: Denum referenda erit Cucurbita, effundendo quicquid illa continetur in vas fictile depressum, rite vitreatum, imponendum igni carbonum moderato, eoque detinendum donec Opium in extracti solidiusculi substantiam deductum fuerit.

Opii huiusmodi præparatio optima est, iisdem facultatibus & qualitatibus pollentis quales in purissimis lacrymis desiderantur.

Qui scripto tradidere in scutella torrefaciendum esse Opium ad consumptionem usque integram partis sulphureæ, iidem nequaquam metuere debuere ne postmodum, si paratum cum spiritu vini extractum fuerit, abductusque distillationis ope idem spiritus simul quoque pars eadem sulphurea abstraheretur, quæ jam medio proculdubio vehementiore abducta est.

Argumentum illorum verisimiliter deductum fuit à vaporibus narcoticis, quos ex Opio eduxerunt, ope ignis immediati, nimio plus ab ipsis inspiratos, ideoque delirio proximum habendum ab iis qui artem profitentur, aut illius rudes neutiquam sunt: Argumentum, inquam, illorum non minus futile censendum quam præparatio erroris plena ab iisdem suscepta: Quo etiam vitio laborat affatio Nucis moschatae pulverisatæ ad olei extractionem, Aut ustio cornu Cervivi in huius præparatione: Cuncta enim hæ destructionum numero accensenda sunt potius quam præparationum.

Illud vero apud me ratum, ambas Tincturas, ea ratione conjunctas, si via quam indicavi teneatur, à Spiritu Vini nihil ex Opio consideratione dignum ablatum iri: Ac neque præcipitationem partis resinosa, aqua frigida Tincturæ, sive vini spiritum vini factæ affusa contingentem; Neque aliud quodvis lenius medium depurandi gratia, Opii, ac conservandarum cunctarum utilium illius partium, oblatum iri.

Hoc etiam apud me constitutum, non modo ad Theriaces compositionem, sed quasvis alias Laudani gratia institutas præparationes nullam huic Opio adsignatam anteferendam esse; nisi quis addita voluerit Extracta Castorei & Croci, vel similia, quæ tamen ad Theriacam necessario non requiruntur, quandoquidem eorundem simplicium substantiam illa complectitur.

Præparatio autem Opii à me tradita manifestum facit, si omnino requisita fuisset partis Sulphureæ Opii detractio, id leviori negotio, minorique partis aquæ dispendio licuisse: quandoquidem si nihil aliud quam Opii extractum intendas, aquæ affusæ beneficio, cui pars Sulphurea neutiquam sociam se datura est, prohibente scilicet substantiæ dissimilitudine, futurum est ut pars sulphurea facibus commixta remaneat, ac nihilominus elicere semper illam licuit, & in usum adducere, affuso vini spiritu; cum ab Opii affatione (id quod nescio quo figmento præstandum credidere) absumpta per adustionem parte sulphurea, fieri nequaquam possit quin parte aquea simul & semel maxima virium & utilium qualitatum parte spoliatur.

Imo lubentissime oblaturus sum illis qui Opii extractum optaverint parte resinosa destitutum, præparationem manibus meis institutam, ac juxta meam methodum; dummodo Opium crudum suppeditaturi sint: In laborum & sumptuum compensationem nihil præterea requisitus sum quam ut pars resinosa, in fundo vasis superstes, aut facibus commixta, mei juris fiet, quam satisfacturam existimo sumptibus & labori.

Eam in rem dicam, cum Sulphur Opii propria indole calidum sit & flammæ rapax, præcipuus autem sit author cunctorum Opii effectuum, admodum illos deceptos fuisse qui substantiam frigidam illi assignavere; vim autem narcoticam, qua præditum est, sobolem tantum esse qualitatum frigidarum illi inexistentium; quandoquidem quotidie observare est vinum immoderatus sumptum soporem semper inferre, qui, ex communi omnium consensu, spiritui vini adscribitur, natura sua sulphureo & inflammabili, ac proinde calido.

Experimenta autem non semel à me facta de Opio, juxta meam methodum extracto, certum me fecere vim narcoticam, quam in Opio præsertim observari jubent, non principem esse, sed aliam magis arcanam subesse, quam à proprio sulphure mutuatur, videlicet sedandi & compescendi motus omnes internos præternaturales; ac partes corroborandi, adeo ut postmodum magis idoneæ sint exserendis solitis functionibus: Nec miror Turcas Opium ad drachmæ unius pondus adsumere, idque crudum, cum in pugnam descensuri sunt, aut sus-

ce-

cepturi opus aliquod quod cunctarum simul virium concursum exposcat, quandoquidem ab Opio id sperare licet, præsertim in corporibus illius esui assuetis; Imo asserere audebo à me aliquando, curiositatis gratia, assumptum fuisse sex granorum pondus Extracti mei Opij, ac probe adnotasse somnum solito prolixiorum non fuisse, quinque videlicet aut sex solum horarum; at tam insignem præcipue observari tranquillitatem, adeoque gratam, ut majore frui nunquam mihi licuerit; sed eodem tempore robur insigne accessisse deprehendi, habilemque me omnibus functionibus, excusso plane omni dormiendi desiderio: Sed præterea nequaquam dubito dozini multo majorem omnino impune mihi adsumere licuisse.

Id quod præterea omnino confirmatum habeo per experimenta recentissima, ab aliquot mensibus, in Viro constitutionis non adeo robustæ, annos nato trigintaquinque vel quadraginta, ingenioso & humaniorum literarum cultori; hic ex consilio Doctoris extranei, qui in Turcia diu medicinam fecerat, non semel sed sæpius adsumpsit Extractum Opij à me præparatum, mihiq; familiari in usu, ter aliquando intra unius hebdomadis spatium; dozis autem semper fuit semidrachmæ, hoc est triginta sex granorum; Hominem sincerum novi, nec suspectæ fidei, ex proprio illius ore didici ab assumpta memorata semidrachma, hora somni, rite cooperto corpore, modo in dextrum, modo in sinistrum latus convolvendo corpus, illico subsequi somnum suavissimum & tranquillitatis plenum, comitibus insomniis gratissimis, neque tamen somnum solito prolixiorum esse, hoc vero soluto vires non mediocres corpori accedere asserit: alvum totis viginti circiter quatuor horis adstrictam esse, postmodum levem diarrhoeam subsequi, per quam à viginti prioribus horis ad triginta usque novies aut decies deiciat, sine torminibus aut conatibus, exactis vero horis quinquaginta operationem desinere, Sin iterum adsumpsit, eosdem semper se experiri effectus.

Hoc nihilominus non raro ab eodem adnotatum, si forte corpus non accurate contegeret lecto se committendo, aut supino si corpore somnum capefferet, non eadem se tranquillitate frui quam si alterutri lateri incumberet, ac stragula plura imponderentur; tunc insomniis molestis & terrificis se premi, quoad cæteros effectus dissimilitudinem nullam adesse.

Observavit idem si ante viginti quatuor priorum horarum terminum Enema laxandi vi præditum injectum fuerit, vomitum bis vel ter repetitum succedere, postmodum referari alvum ac excretionem subsequi: Sin vero clyster similis injectus fuerit post primas viginti quatuor horas,

vomitum nequaquam accidere, solamque alvum laxari.

Id quoque à Doctõribus nonnullis, fidei non suspectæ, compertum, & assertum se sæpissime ipsosmet adsumpsisse; frequentissime autem ægris suis præbuisse Opij extractum in uno eodemque morbo, non quidem tam insigni dozi, nunquam vero soporem insolitum animadvertisse, atvero insignem tranquillitatem, commodationemque omnium motuum internorum, ac fluxionum quarumvis cohibitionem: Semper vero adnotatam in iis qui ingesserant singularem totius corporis corroborationem; ex illis vero nonnullos conquestos esse de tentigine insolita.

Id vero consonum est relationi à me factæ inter Turcas, præter cæteros usus, hunc familiarem esse ad libidinem invitandam, ac seminis augmentum procurandum, id quod opinioni meæ nequaquam dissentaneum est: Medicorum est hos diversos effectus penitus rimari, revera disquisitione & accurata expensione dignos ad causæ investigationem.

Sed reditu ad Theriacam facto, satis est adsumpsisse octodecim uncias extracti Opij, uti dictum præparati, succedanei lacrymarum Opij, ab Andromacho præscriptarum.

CAPUT XV.

DE ROSIS.

*Inter hortenses Rosa munda Flores
Rubra duntaxat tibi sit petenda,
pura siccetur, prius & subalbas
rejice partes.*

Nulla compellit necessitas ut huc inseram Rosarum innumeras species, ab authoribus memoratas, quarum pleræque in hortis quibuscvis obviæ sunt: Satis est novisse quam speciem inter omnes elegisse convenit, in hac compositione admittendam, ac quæ præparatio illi debeatur: Rubræ, vulgo dictæ Provinciales, cæteris omnibus speciebus antecellunt, hæcque Author adsumendas præcipit, utpote cardiaca vi præ cæteris præditas, ac substantia compæctiori, facultatis propriæ cæteris omnibus tenaciores.

Neque porro necesse est ut Tractatum hunc auctiorem faciam additione descriptionis earundum, uti neque fruticis è quo prodeunt: Nimiopere familiares sunt ac notiores omnibus quam ut à me depingi debeant

debeant : Nolle satis est legendas illas esse una hora vel altera ab exorto Sole, cum adhuc gemmæ turgent, nec adhuc omnino explicatæ sunt : Ac quantum licet præferendas priores gemmas ; si enim extrema tempestate prodeuntes expectaveris , ut plurimum hæ minores sunt , minusque succi plenæ, ac proinde non adeo efficaces.

Forficibus deinde refecanda & fecernenda pars gemmarum rubra ab albida , quam Unguem vocant , ab hac compositione repudianda : Quamprimum quoque pars illa rubra exsiccanda, radiis solaribus intensissimis exponendo , ac illico exsiccata in lagenam vitream conjicienda : Cera accurate obturanda, adeo ut nullus aëri ingressus pateat , à quo corruptio illarum succederet, imo vermes generarentur.

Quidam præcautionis majoris gratia Rosas, ea ratione exsiccatis, ferri aliquot frustula commiscunt prohibendæ causæ vermium originis ; quæ ratio nequaquam improbanda est , tutius autem fuerit aërem introitu arcuisse.

Hæc Rosarum pars rubra rite exsiccata , ac probe conservata , quovis tempore ad Theriacæ compositionem venire potest , non secus ac ad quasvis alias , Rosas excipientes , toto anno coloris elegantiam servatura.

Nonnulli Rosas in umbra repositas exsiccant , at vero experientia mihi notum , quam fulcit ratio, has & præstantia & elegantia inferiores esse iis quæ Solis radios intensos passæ sunt : Cum enim illarum substantia non parum compacta sit ; humor autem superfluous sat cito in umbra non dissipetur , ab hoc inficitur, & obsoletæ fiunt à diuturniore mora, ritorque eodem tempore recedit : Id quod nequaquam metuendum si æstuant Soli expositæ fuerint, dummodo statim ac exsiccatae sunt illi subtrahantur, nec tamdiu detineantur quousque nigrescant , ac veluti torrefiant.

CAPUT XVI.

DE IRIDE.

*Iridis radix, variante flore
Tusca laudatur, redolens, acuta,
sit carens rugis, granis, atque in omni
candida parte.*

IRis ubique notissima est: Duæ illius constituuntur species, unica domestica, altera agrestis: hæc iterum sub se alias complectitur variis in locis differentias.

Nomen desumpsit Iris à floribus variis Iridis coelestis colores referentibus: Hortensis flores gerit intensius cœruleos, minusque cæteris varios; radix autem illi crassior & succulentior quam agresti, at vero odoris non adeo acuti, & viribus multo hac inferior plurimis nominibus anteferenda.

Ex Sylvestrium genere, Illyrica, & Tusca, aut Florentina, omnium potissima habetur; Consperfa habet plurima filamenta, subrufo cortice donata, interiori vero parte admodum candicat.

Eligenda est succi plena, nequaquam rugis distincta, candidissima, admodum compacta, gravissima, à fibris liberata ac cortice: quæ linguæ admota leviter illam vellicet, aliquantum subamara, odoris suavis & gratissimi; ad violæ odorem plurimum accedentis.

Radix potissima plantæ pars est, quæ sola in compositionem venit: Cum vero mundata ad nos deferatur, sola sufficit probissimæ electio ad dispensationem; ac per cultum derasio, si quæ pars forsan obscuro colore aut fusio infecta fuerit.

CAPUT XVII.

DE SVCCO LIQVIRITIÆ.

*Ex Glycyrrhisa madida, recente,
Succus extractus niger & suavis,
purus à filtro petitur, levique
coctus in igne.*

PLanta quam Latini Liquiritiam, aut Glycyrrhifam, hoc est dulcem radicem vocant, in Gallia notissima est, imo plurimis in locis in hortis excolitur, optima vero omnium, insignique copia, ex Lusitania ad nos advehitur.

Sola radix ad Medicos usus recipitur, cujus usus non minus quam cujusvis altetius medicamenti in Gallia familiaris est: Eapropter descriptioni illius immoraturus non sum, solummodo traditurus legitimam præparationem succi, improprie dicti, Liquiritiæ, qui revera nihil aliud est quam Extractum.

Hoc

Hoc loco vero monendum inconsulto illos agere qui in hanc dispensationem succum liquiritiæ admittunt variis in Galliæ Urbibus præparatum, aut Hispaniæ; qui succi, cum non multum majori pretio vaneant quam ipsa Liquiritia; opinionem proculdubio faciunt, extranei quidpiam accessisse, à quo molis incrementum; quandoquidem optima ac recentissima liquiritia vix quartam partem ponderis sui extracti de se promere solet.

Cum vero ut plurimum gummi Tragacanthum & Arabicum ad augmentum ac consistentiam conciliandam succo liquiritiæ; vulgariter sic dicto, usurpari soleant, hoc incrementum locum habere potest etiamnam in aliis casibus, ac nominatim in sistendis fluxionibus in pectus irruentibus, dummodo præparatio & commistio sincera & concinna fuerit: Hoc vero loco, cum sincerum Liquiritiæ Extractum requiratur, citra quodvis additamentum, Pharmacopœi erit officij Extractum præparandi rationem alteri non commisisse, quod hac ratione ipsemet præparaturus est.

Eligantur Liquiritiæ radices quam recentissimæ, succi plenæ, interna facie admodum flavæ; hæ accurate perpurgatæ, ab omnibus sordibus liberatæ, crasse incidantur, postea contendantur & optime coterantur in majori mortareo, hinc excipiantur vase fictili rite vitreato, superfundatur illis octuplum aquæ fontanæ purissimæ pondus, superpositoque vasi operculo, committatur id igni modico, adeo ut medius sit calor inter tepidum & æstuantem: fiat maceratio beneficio ejusdem ignis per duas vel tres horas; quibus elapsis, infusioni lenis ebullitio concilietur, coletur & exprimatur Liquiritia per telam validam; Expressum magma in idem vas injiciatur, illique sextuplum recentis aquæ pondus immittatur, iteretur infusio, eodem ac ante ignis gradu, per bihorium integrum, præmissoque levi fervore, fiat iterata totius colatura & expressio; commisceantur ambo hi liquores, ac calentes per manicam mundissimam transmittantur, vel per chartam emporeticam, ac in idem vas mundissimum conjiciantur, vel vas fictile optime vitreatum, paulatim ut humiditas superflua in auras faceßat curando, igne adhibito mediocri, spathula materias per vices versando, lignea, argentea vel eburnea, potissimum sub finem, quo tempore præsertim accurate regendus ignis, ne scilicet comburatur Extractum, illud ibi eousque detinendo donec solidiusculam consistentiam adipiscatur: Tum vase ab igne remoto, Extractum pene refrigeratum è vase effundendum, ac in Faventino recondendum, vel alio rite vitreato convenientis magnitudinis, aut in vesica inversa, loco sicco adservandum, non solum Theriacis gratia, sed & ad cæteros quosvis usus: Possunt & ex hoc magda-

C A P U T XVIII.

DE BVNIADÉ.

*Bunij quæres tenerum, rubescens
Semen in campis, filiquis opertum,
Crassius, gustu feriens palatum,
læve, rotundum.*

Censuerunt plurimi semen Napi domestici pro Buniadis semine usurpandum; at etiamsi inter hæc parum intersit discriminis, vel quoad formam vel vires, ex mea tamen sententia Bunias agrestis domestico præferri debet, ex norma hac generica, per quam docemur plantas, earumque partes, sponte oriundas, excultis in hortis præstantiores esse.

Buniadis Sylvestris plurimæ sunt species, quarum potissima censerī debet illa cujus semen maxime accedit ad semen Napi domestici; quod videlicet crassiusculum est, rotundum, coloris ad purpureum fuscum vergentis, saporis acris & mordacis.

Semen hoc ante perfectam maturitatem non colligendum, quod à filiquis liberandum; id quod nullo negotio perfici poterit, si postquam planta integra semine suo prægnans è terra evulsa fuerit, id Soli exsic- candum expositum fuerit; exsiccatæ autem plantæ filiquæ manibus at- terantur, supposito linteo mundo; sublata vero parte plantarum crassio- re, chartæ scapo exceptum, tanquam vanno, excutiatu semen, filiqua- rum particulis commixtum, quo modo hæ abscessuræ sunt superstiti in charta semine, quod adservandum aut dispensandum si usus postulet.

C A P U T XIX.

DE SCORDIO.

*Scordium, ferram referens figura,
Allij necnon perhibens odorem,*

pallydis,

*pallidis tectum foliis rubente**Flore venustum.*

Dimissa illorum sententia qui Alliarum pro Scordio adsumunt, id pro comperto haberi velim verum Scordium vulgare esse, & notissimum in Gallia, Plantula est exilis, molliuscula & tenera, Caule quadrato, cujus folia ex viridi pallescunt, longiuscula, in ambitu serrata: Flos admodum est exiguus, coloris caerulei pallidi, ad rubrum vergentis, foliis immixtus per caulis longitudinem; praesertim circa cacumina: Sapore amariuscule, Odore ad allium accedens, sed moderatiore, padulosum quiddam referente.

Scordium & in summis montibus natales habet & in vallibus sed non nisi in locis udis nascitur: Æstate floret, colligendum cum maxime floridum est, sereno tempore, circa plenilunium: Legenda plantæ cacumina, ex quibus fasciculi conficiendi, charta munda obvolvendi, loco patente exsiccandi, sed extra Solares radios, quam citissime fieri poterit, ad usum recondendo.

Galenus, plurimique alij Scriptores, Scordium Cretense prætulere, quo proculdubio nobis esset confugiendum nisi Gallia assatim nobis exhiberet; ac istud obtineret quascunque qualitates & vires in Cretico inesse perhibentur, quarum præcipuæ sunt eximie cardiaca alexiteria, lumbrifuga & putredini infesta.

CAPUT XX.

DE XYLOBALSAMO.

DE CARPOBALSAMO.

ET OPOBALSAMO.

*Balsami lignum, tenerum, subalbum,
Cortice est tectum rubeo & virente,
oblitum nodis, leve, furculosum,
acre & odorum.*

*Flos cadit, surgunt calici tenello
subdita Bacca, tunicis referta*

F 2

44 DE XYLOBALSAMO, DE CARPOBALSAMO &c.
*in quibus semen latet, atque succus,
asper, odor,*

*Manat ex ramis liquor arte cæsis
estque Resinæ similis, subalbus
Arboris tantum, vel Opos peritis
nomine notus,*

Cum ægerrime occurrant legitimæ Balsami partes, inde nata est opinio varietas circa illas, adeo ut ex quorundam sententia, nullæ omnino occurrant; Id tamen apud me ratum Balsami arborem neutiquam perisse, sin maxima ex parte interierit in Valle Hiericunthis, aut in Galaad, Arabiam tamen felicem illius feracem esse, at non ea copia quæ satisfaciat desiderio: Quo fit ut cum rarissima sit, cunctæ illius partes carissime veneant, adulterio & mangonio admodum obnoxia, præsertim Opobalsamum, pars totius plantæ exquisitissima.

Etiam si vero penes me sit Opobalsamum in quo deprehendere licet cunctas præcipuas notas ab authoribus adscriptas, quod etiam in dispensatione à me facta exhibui, in ea tamen fui sententia satius esse adhærere præstantissimis authoribus, ac substituere Oleum expressum è Nuce moschata (de cujus præstantia omnino mihi constat, ipsemet enim purissimum elicui) quam in usum adhibere liquorem adulterio admodum obnoxium, in quo revera facillime fucum facere licet.

Attamen daturus sum verissimas & certissimas notas partium Balsami ad Theriacam nostram experiti, scilicet, Ligni, Liquoris & Fructus, nomine Xylobalsami, Opobalsami & Carpobalsami insignitorum.

Arbor Balsami ferax sat humilis est; Lignum autem ex ea decisum in alias regiones transferendum, quod Xylobalsamum vocant, exiguis tantum constat ramusculis, fragilibus, rectis, nodis inæqualibus obsitis, cortice exteriori facie rubescente, interiori virescente, cui subjacet lignum, subcandicans & medullosum, quod fractum odorem emittit gratum, admodum ad odorem Opobalsami accedentem.

Istud Xylobalsamum unum est è simplicibus Trochiscos Hedychroi ingredientibus, cui substituimus verum lignum Aloës, potius quam Santalum Citrinam contra quorundam mentem.

Balsami Fructus, Carpobalsami alias nomine insignitus, magnitudine, figura & colore admodum refert Terebinthi fructum; Plantæ adhæret mediante exiguo calice, quem contegit tenuis tunica, fulvi coloris in rubrum

rubrum vergentis : Interius subsunt aliæ membranæ crassiores, in quibus delitescit semen, succo flavo & melligineo refertum, saporis amarisculi & acris, Odoris grati & ad Opobalsamum proxime accedentis: Rugas contrahit, aridum fit & vetustate exsuccum, sed diutissime saporis & odoris maximam partem pertinaciter tuetur: Huic Opobalsamo Cubebus substituimus, unanimi omnium authorum consensu.

Liquor Balsami, quem *Opobalsamum* vocant, Resina est liquida, flavescens, odore à Terebinthina vix dissimili; at multo suaviore; Ejus sinceritas deprehenditur si gutta una aquæ, vase exceptæ, infusa fuerit, nam ad momentum temporis delitescit, sed illico sursum evehitur ac super aquæ superficiem expanditur pelliculæ albæ formam referens, quam paulo post cultelli cuspidē colligere licet à concretionē, exuto colore flavo, qui in album abiit.

Opobalsamum, lagenis conclusum, recens ad nos allatum, adeo penetrabile est ut vix quisquam odoris vehementiæ & vehementiæ ferendæ par sit: Pars summam lagenarum partem occupans perpetuo liquidior est, fluidior & purior, quæ à reliquis secreta, mutato vase, suavissimum odorem illico adipiscitur, Pars media bonitate illi inferior est; in fundo autem sita multo minoris adhuc præstantiæ.

Guttula Opobalsami puri panno infusa illic subsistit, neque diffusa neque illum ulterius subiens, ac ope aquæ tepidæ potest abstergi, vel affricando digitis si exsiccata sit.

Indicium quoque est præstantiæ & puritatis cum gutta unica lacti infunditur, nam præterquam quod huic commixta, ac specie tenuis concorporata, sursum statim effertur & supra superficiem expanditur partem maxime sibi vicinam lacti coagulans.

Opobalsamum tribus modis educi potest, Primus, & omnium optimus fit per plantæ incisionem; Secundus per decoctionem ligni & fructus, Tertius autem distillationis ope; Cæduntur rami arboris Balsamiferæ, per caniculam, Opobalsamum autem inde elicatum sincerissimum est & legitimum, cunctis aliis præferendum, utpote maxime genuinum, odoratissimum & efficacissimum.

Succus per decoctionem ligni & fructus eductus, medium præstantiæ obtinet locum: Postremus, cæteris deterior, is est quem per Retortam comparamus, aut per Refrigeratorium, aut Vas capitis Mauri nomine donatum, quippe qui inter distillandum maxima parte odoris & præstantissimarum virium exuitur.

Cunctæ Balsami partes acrimoniam quandam obtinent, odoremque fere similem efferentes, nec viribus multum inter se sunt dissimiles:

Opobalsamum autem odore plurimum superat, & viribus, lignum & fructum :

Opobalsami, Xylobalsami & Carpobalsami vires adeo eximie censentur, tum adversus Serpentum aliorumque animalium venenatorum virus, imo & venenorum, tum & ad curationem vulnerum, sexcentorumque morborum internorum & externorum, ut non nobis molestum esse non debeat quod copia illius non suppetat, atque ad antiballomema confugiendum sit, etiam si satius sit illis frui quam partes dubias Balsami adsumpsisse.

Lignum Aloes, Xylobalsamo substitutum in Trochiscis Hedychroi, præparatione nulla eget ante dispensationem, sed selectissimum in usum venire debet, coloris fusci ad viridem declinantis, grave, densum, compactum & unguinosum; suavem odorem effundens flammæ admotum; sud amariuscule sit, acriuscule ori inditum.

Oleum Nucis Moschatae, Opobalsamo substitutum, ratione sequenti præparari debet : Accipe, exempli gratia, Nucum Moschatarum succulentarum, gravium, lævium, non rugosarum, libras duas; conterantur, & per incerniculum setaceum rarius trahantur, excipiantur capacitate integra lancis stannæ; admoveatur lanci sic oppletæ pars superior cribri setacei; Cribrum istud proportionem respondeat lanci, adeo ut hæc subire possit Cribri circulum: Invertatur tunc lanx, adeo ut subditum habeat cribrum, manu admota hujus fundo, fulciendi gratia, procurando ut pulvis Nucum Moschatarum cribri dorso incumbat, sed semper infra & intra capacitatem lancis : Imponatur cribrum pelvi dimensæ, aquam ferventem continenti, adeo, ut pulvis Nucum Moschatarum excitatum ex aqua vaporem excipiat, sinendo per semiquadrantem horæ, vel donec manus admota lancis partis convexæ calorem ferre nequeat, indicium aquæ vaporem universam massam pervasisse.

In parato interea sit sacculus ex tela valida & compacta, cujus futuræ solidæ sint, ejus magnitudinis qui excalefactum pulverem comprehendere queat, ac parte superiore firmo nexu adstringi; interim hoc cum Pulvis exceptus fuerit, sacculus detineri debuit supra partem lancis convexam quamdiu subditum habuit ignem : Scorsum quoque excalefacienda fuit lanx, scorsum etiam torcularis laminæ; statim vero ac manus amplius ferre nequirit ardorem convexæ partis lancis, subtrahendum erit cribrum aquæ ferventi incumbens, ac quam citissime ac diligentissime fieri poterit pulvis sacculo immittendus, arote otificium illius constringendo, ope fili crassioris, proxime pulverem; altera manu sacculum pulvere oppletum tenendo suspensum supra ignem fornacis,

fornacis per exiguum id intervallum, conservandi gratia pulveris caloris: Illico inter duas laminas immittatur sacculus, probe calentes sicuti pramonuimus, & hæ torculari celeri & valida manu exprimendo; statimque proditurum est Oleum limpidissimum, coloris intense flavi & odoratissimum, citissime concreescens, colorem postmodum adepturum flavum ad rubrum vergentem.

Id vero perspectum esse debet observata hac methodo è Nucibus Moschatis eductum iri quicquid probi continent, nullo virium detrimento, neque minimæ particulæ illarum substantiæ jactura; id quod alias declinare non liceret si alius caloris modus in usum advocaretur quam Balnei Vaporosi.

Abfit vero ut mihi probetur absurda methodus quam non nemo ini-re solet; vel ut cuipiam author sim, ut torrefiat pulvis Nucum Moschatarum in sartaguncula supra ignem carbonum, quod illi in more est: nam præter dissipationem partis maxime volatilis, & præstantissimæ Nucum Moschatarum, dimidia tantum olei pars expectanda est, id quod ipsemet experitur; quod universum ope meæ methodi elici potest: adde quod dimidia illa pars colorem admodum obscurum contrahit, ac, ut est in adagio, quasi fixum butyro nigro, unde destructio potius metuenda quam præparatio expectanda.

Cubebæ, Carpobalsamo substitutæ, Piperi nigro admodum similes sunt, pedunculum si exceperis; Odor illis est acer & aromaticus: Grana extremam maturitatem adepta eligantur, detracto pedunculo, forficum ope, citra ullam aliam præparationem.

CAPUT XXI.

DE CINNAMOMO.

*Fertur ex Ceylan leve Cinnamomum
subrubrum sumes, penetrans, acutum
Sit recens, longum, cerebroque gratum
spiret odorem.*

NON omnibus Authoribus, qui de Cinnamomo scripsere, accurate id cognitum fuit; tam varia enim de hoc protulerunt, ac adeo confuse, ut qui illorum scriptis fidem adhiberet, vix medicamentum, nobis tritissimum, dignoscere liceret, magisque arduum

foret illius notitiam consequi quam cunctarum legitimi Balsami partium, de quo modo verba fecimus.

Batavi, & Lusitani neoterici, nebulam oculos nostros perstringentem detraxerunt; eorumque opera multa nobis manifesta facta sunt quæ prius dubia & obscura erant, enodatu non minus difficilia quam Ethnicorum oracula: Batavi, *inquam*, illi & Lusitani, cum multarum regionum in Indiis domini sint, in quibus Cinnamomum sponte oritur, non secus ac Caryophylli, Nux moschata, Piper, multaque alia Aromata, quæ dubia erunt clare aperuere.

Hoc ergo tanquam compertissimum habeatur, id quod vulgari nomine hodie dicimus *Canellam*, verum esse antiquorum Cinnamomum: Optimum profert Insula Ceylan, in parte Indiarum Meridionali sita, cujus ambitus ducentorum est milliarium, figura ovali donata, ex Cosmographorum descriptione: Elegantissima est hæc Insula, pluribus montibus decora, ingentis arborum numeri feracibus; Planitiis quoque amoenissimis & vastissimis prædita; insignibus fluvij & fontibus irrigua, plurimos habens incolas, Avibus, Quadrupedibusque ditissima, innumerorum fructuum sponte nascentium ferax, ac præsertim multorum aromatum; nominatim arbor quæ Cinnamomum profert primas tenet: Tanta est illarum copia, tamque facile excrescunt, ut non solum plurimæ eæque ingentes deprehendantur Sylvæ, sed etiam incendio ex temporum intervallis arbores cremare necesse sit prohibendæ gratia luxurie.

Arbor quæ Cinnamomum profert magnitudine & proceritate ad eam accedit quæ Mala Auruntia suppeditat; plurimos gerens ramos, oblongos, rectos, crassos & enodes, miro ordine dispositos; è quibus iterum exiliunt alij ramusculi, quos decorant folia sat lata, non absimilia illis quibus donatur Lauro cerasus, quæ bina semper copulata pedunculorum ope adnectuntur; ac in sui initio paulo latiora in acumen definunt, tribus quatuorve nervis, in longitudinem expositis, sicuti in Folio Indico donata.

Ex his ramusculis emergunt plurimi flosculi, albi & odorati, quos subsequuntur quidam fructus, magnitudine & forma Olivarum, initio viridescens coloris, sed qui maturitatem adepti cum pelluciditate nigrescunt.

Ex his Fructibus, vel sponte, beneficio caloris Solaris, vel artificialis, exstillat liquor subviridis acer, amarus & oleagineus, sapore & odore illum referens, qui artificio ex Cinnamomo educitur, quo tamen in omnibus multum inferior est.

Cin-

Cinnamomi lignum sapore & odore exutum est, vim totam præcipuam in corticem transfundens, qui dum recens est duplicitatis speciem præbet, in superficie subcineritij coloris, odoris admodum penetrabilis & aromatici, interiori parte Cinnamomi vulgari colore donatus; Imo tunc temporis in binos cortices divisibilis est, colore discrepantes; una vero si exsiccationem passi sint, arctissime coherant, simplicemque non duplicem corticem referunt, cineritio colore per exsiccationem in illum quo se nobis exhibet transeunte.

Hoc vero observatione dignum Cinnamomum, recens ab arbore detractum, minimum odorem suppeditare, per exsiccationem sed accedit; cui perfectio trimestri demum ab comparatur illa accedit; Si cortex cineritius, quamdiu recens est demptus fuerit, illi subditus lavorem conservat: Dissecatur hic cortex in oblongas laminas, Soli, ut exsiccentur, exponendas, quo pacto fulvum colorem adipiscitur & in formam arundinis se contrahit: Cortice spoliata arbor non ante triennium exactum recenti induitur, priori nequaquam deteriore.

Loci incolæ ex radice succum Camphoræ vix dissimilem extrahunt.

Cinnamomum autem, vel Canella, sapore præditum esse debet acerrimo & suavissimo, sicuti & odore; fulvo præditum colore ad rubrum vergente, illoque vivido: Cortex qui tenuissimus, & maxime aromaticus, idem cuicunque alij præferendus, citra ullam præparationem ad compositionem admittendus.

CAPUT XXII.

DE AGARICO.

*Agarus verum dedit amnis olim
nomen huic fungo: levis esto, amarus,
Candidus, rarus, tener, atque toto
corpore purus.*

Agaricus excrecentia est, fungi instar pluribus arboribus adnascens, vetustioribus præsertim illarum truncis, ac crassioribus antiquissimisque ramis: Sed præterquam quod non quævis arbor legitimum Agaricum suppeditat, ex duabus autem speciebus, quas constituunt marem & foeminam, prior ad usus Medicos inutilis est,

Tom. III.

G

præsertim ad Theriacam cujus compositionem suscipimus, posterior autem, scilicet fœmina, admittenda; sciendum etiam arborem, quam vocant Laricem, optimum suppeditare, in quo quærendus veniat Agaricus.

Et si porro Sarmatia, atque in hac Provincia, Agaria dicta (ob fluvium Agarium cujus aquis irrigatur) celebris sit proventu & præstantia Agarici, atque etiam si hodierna die adhuc suppeditet, ideoque sit illustris ab assumpto nomine Agarici, vel illi communicato; aliunde tamen, neque inferiorem, nobis comparare datum est, præsertim ex montibus Tridentinis, quinimo & ex excelsis Delphinatus montibus, Alpium nomine antiquis venientibus.

At vero natale solum parum novisse interest, hoc potissimum requiritur ut optimus eligatur, deteriore repudiato; Agaricus Mas ut plurimum flavescit, solidus est, compactus, gravis & tenax, quoad omnes notas ab Agarico qui Fœmina dicitur, plane dissimilis, qui modo rotunda figura se exhibet, modo oblonga, modo crassum & magnū, modo mediocrem, modo minimum: qua in re Agaricus mas cum fœmina consentire quoque potest, nec non quoad superficiem, quæ in utroque fere subcineritij coloris: Agaricus autem fœmina donatus ex substantia albissima, rarissima, levissima, admodum friabili.

Eligantur majora fragmenta, illis cultello demendo tenuissimum corticem, cui aëris injuriæ obscurum induxere colorem, à diutina Agarici in arbore mora: Sin dempto cortice substrata pars interius candida sit, substantia prædita pura, rara & levi, ubique friabili, sapore, ori admota, primo subdulci, sed statim admodum amaro, odore valde penetrabili, cerebrumque illico feriente, in usum veniant, & admittantur tuto fragmenta his probitatis notis prædita, omnino essentialibus; neque de alijs sollicitū essu oportet nulla superaddita præparatione: Inutile enim est Trochiscos concinnasse, vel triturationis gratia, vel correctionis, quandoquidem perfectionem hæc in ultima Theriacæ præparatione consequutura sunt.

CAPUT XXIII. DE MYRRHA.

*Myrrha con fractis lacrymis dat ungues
candidos, nares fecit, Esto pura,
concolor, mordax, levis & rubescens,
pinguis, amara.*

Am.

Authorum sententię de Myrrha non ubiq; consonę sunt, tum ratione soli natalis, tum ratione arboris ortum illi prębentis, quinimo & ob varias illius species : Plerique tamen consentiunt sobolem illam esse procerę arboris incisiones passę ; Eam autem quam Trigloditarum regio profert optimam omnium habendam.

Myrrha Gummi est resina, quę recens subviridis esse debet, ad rubicundum colorem vergens, crassa, odorata, acer, mordax & amara; fracta autem exhibere interius maculas albicantes, quasi ab unguibus inflictas; quoad cętera colore ubiq; æqualis, pura & nitida, nonnihil pellucida sit.

Etsi porro nonnullorum opinio sit legitimam hanc Myrrham consequi arduum esse, imo impossibile, aliud tamen omnino sentio, quandoquidem in compositione meę Theriacę oblata fuit non minus elegans & sincera quam quę modo descripta est; Cujus etiamnum non mediocris apud me superstes est portio, probitatis omnibus notis insignita, adeo ut de pręstantia & sinceritate nullus supersit scrupulus.

Illud equidem admitto omnem Myrrham, quam Materialistę venalem exponunt, legitimis conditionibus destitutam esse, id vero apud me ratũ à vetustate, aut temporum injurijs, dum arbori adhuc inhæret, vel in Apothecis, pinguedinis partem absumptam una & virium esse; Utut vero obsoleta sit & emarcida, probitatis tamen quasdam notas retinet, potissimum autem amarorem, cum colore ad rubrum vergente, unguium quasi vestigia, ac odoris quo donata est à Natura partem: Neque id mirum, si enim cadavera à corruptione vindicare apta nata est, proculdubio & quodammodo se tueri valet adversus omnimodam sui destructionem. Quę vero idoneo tempore collecta est, cui vis nulla illata, neque à Sole, neque ab imbribus, ad nos autem utcunque recens affertur, tanquam legitima perpetuo censenda est, doribus requisitis insignita.

Myrrham quod attinet, quam Evangelistę tradunt Domino nostro à Magis, ex plagis Orientalibus venientibus, oblatam fuisse, vix verosimile est eandem esse quam modo descripsimus: Etsi vero forte quis suspicatus fuerit Myrrhę eam speciem fuisse quam plurimi Authores Myrrham Staeten vocant, ac liquidam stillare aiunt ex incisa arbore, non secus ac Myrrham vulgarem, sapor, & virosus odor utriusque Myrrhę, palam faciunt aliud quidpiam suavius à prædictis Magis oblatum fuisse, quin potius vel Storacis lacrymas, aut Tacamahacam sublimem, aut Opobalsamum, vel aliud quodpiam Gummi aut Resinam odore eximio præstantem ratioremque, forsan nobis ignotam.

Myrrha nostra nulla ante dispensationem indiget præparatione, satis est quam recentissimam adsumpsisse, cujus lacrymę purissimę sint, sed & probitatis omnes adsignatas notas præ se ferat.

CAPUT XXIV.

DE COSTO.

*Ex tribus tantum celebratur Albus
densior Costus, penetrans, acutus,
Vergit ad buxum, gravis atque dulcis
jungit amarum.*

EX tribus Costis ab Authoribus traditis, Arabico nempe, Indico & Syriaco, unicus tantum hoc tempore nobis occurrit, in quo nihilominus optimæ notæ, quæ in tribus requiruntur, obviæ sunt; Quo fit ut nonnulli illum pro una specie usurpaverint, alij pro alia; Ex mea sententiâ cuncti Costi unius ejusdemque plantæ radix censendi sunt, variis in mundi cardinibus nascentis: Imo forte contingit ut Costus, pro variis ejusdem regionis locis, aliam atque aliam induat formam, colorem & saporem, pro varia soli indole, è quo alimentum adsumpsit, sicuti id in tritico & racemo observare est, ac quovis alio plantæ genere; cui terra plus aut minus humida, plus aut minus pinguis aut arida, magis aut minus montuosa, non modo hanc vel illam formam impertitura est, sed etiam alium atque alium saporem, aliasque vires.

Costus ad nos delatus, radix est sat crassa, succulenta, pollicari fere crassitie, majori, quandoque minori; Cum vero integra ad nos non transmittatur, longitudo illius nequaquam definiri potest, longissima autem rarissime semipedalis est: Color candicans est ad buxum accedens: Sapor dulcedinis & amaroris particeps, una cum levi acrimonia, cæterum aromatica vi & odorata perfusus est Costus, Cum ab omnibus ad Theriaces compositionem, citra controversiam admittatur iste Costus, ideo pro legitimo meo iudicio habendus est.

In Materialistarum apothecis alia quoque Costi species occurrit, qui nihil aliud est quam arboris cujusdam cortex, cineritij coloris, exterius asper & inæqualis, fissuris per longitudinem & transversim divisus; interius autem candicans, mediocriter crassius, sed Cinnamomo paulo magis, quod forma quodammodo refert; at vero eximia vi aromatica imbutus, sapore & qualitatibus ad legitimum Costum accedens.

Postremus hic *Corticosi* nomine donatus est; etiamsi vero efficaci vi summa præditum esse non dubitem, nihilominus cum cortex sit arboris, neque legitimi Costi formam gerat, is qui à me fuit descriptus
adfu.

adsumendus, postremo hoc prætermisso, neutiquam dispensando, aut in Theriaces compositionem advocando, nisi genuinus defuerit, quia me quoque admissus, eligendo quam recentissimum, succi plenum, ac notis à me traditis insignitum. Prius tamen expurgandus est, ac à cunctis fordibus apice cultri liberandus, uti & à cæteris particulis quæ à veræ radicis conditione absunt.

CAPUT XXV.

DE CROCO.

*Sit recens noster Crocus, atque mundus
Purpuræ lumen referat colore,
impetat linguam, cerebrum citoque,
tundat odore.*

Non absque ratione Authores locum origini plantarum maxime idoneum designavere, ac observavere præparationem qua, qui illas colligunt, donare solent: Eo innixi fundamento modo Iridem Illyricam, aut Florentinam prætulere; modo Petroselinum Macedonicum, modo Valerianam, aut Phu Ponticum, modo Dictamnium Cretensem, & sic de plurimis aliis.

Nec defuere ijdem Croco locum natalem assignando, Corycei selectu facto; Non diffiteor futurum ut cura illum disquirendi incumberet, nisi Gallia non modo præstantissimum proferret, sed præterea nisi in quibusdam Provinciis incolæ, qui illum colligunt, summo studio primam illius & legitimam præparationem perficerent, eoque pacto ab adulterij quovis metu nos liberarent, quem declinare curæ alias fuit.

Crocus Gatinensis, & Arausionensis, primatum proculdubio tenent in Gallia, certus sum utrumque neutiquam inferiorem esse quovis Croco undecunque delatus fuerit: Arausionensem in præparatione meæ Theriacæ admisi, quem cæteris variis de causis prætuli; *Primo*, quia regio, quæ meridionalis maxime est, omnium aptissima est proferendis plantis aromaticis; *Secundo*, quia diuturna experientia mihi notum illos quibus collectionis cura incumbit, fraudi faciendæ esse idoneos; cæterum industrios in citissima exsiccatione, caventes ne elegantia & viribus quicquam decedat: *Tertio*, quia mihi facilius fuit electio illius quem vocant, *boni anni*, aut *anni probi pili*, qui secundus

est à bulborum iterata transplantatione , si quidem pilus Croci dicti anni multo crassior est & succi magis plenus quam primi vel tertij anni; Licebat etiam commodius eundem arcessere illico à collectione, scilicet Octobri mense exeunte.

Crocus dictus ad me transmissus fuit elegantissimus, succulentus, intensi coloris & probe mundatus; Neque tamen propterea non curæ fuit ut singulatim unumquemque pilum adsumpserim, ressecandi gratia id quod flavum inest, sola superstitie parte purpurea, panno purpurea imbuto nitore coloris neutiquam cedente; omnibus, in quorum oculos incurrit, de elegantia & probitate suffragium ferentibus.

Hoc loco accuratè traditurus non sum descriptionem bulborum Crociferorum, qui rotundi sunt, substantia alba & solida præditi, investiti quodam capillitio rufo; Uti neque delineationem florum, qui violacei sunt coloris dilutionis, ex quorum medio prodeunt tres Croci pili, pedunculo annexi, cujus ope infimæ floris parti coherant.

Neque etiamnum figuram exhibiturus sum herbæ; quæ oblonga est, angusta, coloris viridis obscuri; prodeuntis postquam bulbi primos flores per aliquot dies emiserunt; viridis coloris tenax à nativitate sua, quæ contingit mense Octobri, ad mensem usque Aprilem, aut Majum subsequenter, quo tempore arefcit planta; Neque etiam ulla urget necessitas ut à me adducatur ratio Bulbos è terra eruendi, iterumque illi mandandi, floremque colligendi, ac separandi exsiccandique pilos, cum mihi satis sit electionem & præparationem necessariam adtulisse.

CAPUT XXVI.

DE CASSIA LIGNEA.

*Lignæ nomen dedit usus isti
Cassie est nostro quia Cinnamomo
densior, summe varians, quod ore
mansa liquecat.*

ID quod nuper protuli de Cinnamomo, aut Canella, compendium futurum est eorum quæ de Cassia lignea dicturus sum; Imo cuncta hæc uno eodemque capite comprehendere licuisset, nisi satius duxissem peculiari hanc concludere, quo melius innotesceret diversitas arborum, ac discrimen corticum Cinnamomi ab hac Cassia lignea; circa quam
dissensus

diffensus est & varietas opinionum, apud plerosque Authores; atque adhuc dum anxij hareremus nisi Batavi & Lusitani cura nos liberaissent per quos de rei veritate nobis constat.

Nemini ergo dubium esse debet arbores Cinnamomiferas, ac eas quæ Cassiam ligneam præferunt promiscue in Insula Keylan provenire; has autem sponte oriri, nullo accedente cultus artificio, ejusdem magnitudinis crassitie, uti & figura, tam ratione ramorum quam foliorum; Cortices Cinnamomi & Cassiæ Ligneæ unius ejusdemque sunt formæ & coloris, eodemque modo colliguntur & exsiccantur; sapore qui utrique aromaticus est & acer, cum acrimonia purum differunt; crassities utrique etiam fere eadem, cum Cassia lignea non multum hac parte superet; imo hæc tenuissima aliquando occurrat.

Essentiale autem & potissimum inter hæc discrimen hoc est, quod Cassia lignea masticata visciditatem in ore relinquit, in hoc dissolvitur & liquefcit sensim, nullo superstite ligni vestigio; id quod Cinnamomo non accidit, cujus reliquiæ perpetuo supersunt; Atque ex his constat hallucinatos illos fuisse qui censuere cortices Cinnamomi & Cassiæ Ligneæ sibi incumbentes, ab una eademque arbore detrahi.

Cassiæ ligneæ nulla debetur præparatio priusquam in dispensationem veniat; satis sit recentissimam adsumpsisse, coloris rutili, acerrimam, odoratissimam, aromatica vi imbutam, ac in ore colliquefcientem.

CAPUT XXVII.

DE SPICA NARDI.

*India Nardus, levis & comata,
Cyperum forti referens odore
vergit ad rubrum, retinetque vires
acris, amara.*

Spica Nardi apud Indos natales habet, ideoque Indicæ nomen sgerit: Radicibus exilibus & tenuibus donata est, è quibus plurimæ inferiore parte, & juxta terræ superficiem spicæ oriuntur, caulem oblongum & tenuem emittentes.

In diversa abeunt Authores, tum quoad locum originis, tum quoad varias illius species, parum vero interest unde ad nos transmittatur,

dummodo genuina sit, ac prædita omnibus notis & dotibus requisitis.

Id quoque non raro accidit ut cum à quibusdam Medicis præscripta fuit radix Nardi Indicæ, innominata spica, à nonnullis usurpata sint exigua filamenta quæ radicis formam infra spicam referunt; Sin ab iis perspectum fuisset exiguam Nardi radicem infra spicas sitam esse, non fecus ac parvas radices, filamentorû specie, sicuti inferiori cepæ vel alli, parte situm obtinere; spicas autem non solum radicis vices ad plantam tenere, sed optimam & præcipuam esse partem qua prædita est, ab illis derelictæ non essent probæ illæ spicæ, radices obsoletas potius admissuris, ideoque plane repudiandas.

Etiamsi autem nunquam mihi concessum fuerit Spicam Nardi Indicæ terræ infixam conspicerè, notitia tamen non levis illius mihi facta est ex objecta oculis meis Nardo montana, à memetipso collecta olim in Genebra Delphinatus monte, in Pedemontij confiniis; Eam à me observatum spicas obtinere proxime sibi confitas & congestas in terra, ac prope hujus superficiem, admodum accedentes ad figuram spicarum Nardi Indicæ; multum tamen à se invicem dissidentes, odore præsertim, Nardus quippe montana plane inodora est, parte lignea intra spicas obfessa, in Nardo Indica non occurrente.

Cum porro in apothecis Gallicis unica Nardi Indicæ species occurrat, hoc unum agendum ut accurata sit illius electio, cavendo ne pulvere sit obsita, vel vetustate obsoleta, ac præterea ne commistæ sint nonnullæ spicæ Nardi montanæ, à me memoratæ, quas facile internoscere licet, præsertim ex parte lignea.

Genuinæ Nardi Indicæ spicæ oblongiusculæ esse debent, coloris flavi ad purpureum vergentis; spicæ capilli longiusculi sint, & odore ad Cyperum accedentes, sapor sit subamarus, nonnihil acer, linguam exsiccans, ore postmodum odore suavi perfuso: Hæ veræ sunt Nardi Indicæ notæ, mihi non raro obviæ in Nardo quam exhibent apothecæ, ac tandem in ea quæ pro Theriacæ confectioe à me admissa est. Id vero maxime incommodum est quod Apothecarij per incuriam pulvere inquinari permittunt, quo excusso, una cum cæteris fordibus, vix quatuor uncia probandæ ex libra integræ eruuntur quæ ad compositionem venire possint, quo modo nobis offertur.

Spicæ Nardi electione facta, iuxta normam à me traditam; ex ea decerpantur elegantissimæ & maximæ spicæ, coloris intensissimi; pars media dematur, nonnulla videlicet filamenta pallidiora cæteris spicæ inexistentibus, quæ uno impetu evellere facile est, arrepta scilicet qua parte adest spicæ cuspis, nequaquam comminuendo.

Eodem

Eodem quoque tempore leniter excutiendus pulvis qui se alte immerfit ; illud satagendo ut inviolata spicæ figura tantum superstites sint elegantes & aromatica vi imbuti capilli , sola pars in Theriacæ nostræ compositione admittenda , sicuti & cæterarum quas subire solet Nardi spica.

Veniam ij non merentur qui susque deque hæc habentes officio suo se satisfecisse rentur si spicas Nardi admiserint, non exclusa parte media, vel nequaquam excusso pulvere, partibus excrementitiis omnino procul ablegandis.

CAPUT XXVIII.

DE SCOENANTHO.

*Parvulus Junci rubeus, subalbus
Flos tibi cordi sit, amarus, acer,
igneus, mundus, redolens, Camelis
linguito juncum.*

SCOENANTHOS , alio nomine Juncus odoratus, in Nabathea provenit, Arabiæ Provincia , Camelorum non modo pabulum sed & stramen, aliorumque animalium domesticorum, adeo ubertim succrescit : Juncus ad pedalem circiter altitudinem effertur, radices illi exiguæ, duræ, nodis confitæ, unde plurimi prodeunt Junci, solidi, rotundi, in acumen desinentes : iuxta illorum cacumen prodeunt flosculi albi, nonnihil rubentes, duplici ordine distincti : Originem necnon præbent hæc radices, foliis angustis & acutissimis semipedalis circiter longitudinis : Juncus & folia ex viridi colore pallefcunt. Tota planta admodum aromatica est, odoris penetrabilis, saporis acris & linguam vellicantis.

Cum porro olim florem istius Junci vix comparare sibi liceret, ideo solus Juncus ad compositionem Theriacæ vice florum usurpatus fuit: At vero cum ubertim hi ad nos perveniant, optimo consilio Juncus Camelis in pabulum cessit, folique flores ad hoc opus admissi, pars videlicet plantæ præstantissima.

Adde nec temere Scoenanthi vocabulum illi inditum fuisse, quod Græcis idem ac flos Junci significat, nomine scilicet designante florem plantæ potissimam partem esse ; Præterea hic flos, utut exiguus & levis, ex ipso authorum, qui illius meminere, consensu, per plurimos annos odorem pertinaciter tuetur, saporem aromaticum ac vires, etiam-

H

si specie tenus tenuissimæ sit substantiæ; unde præstantiæ illius argumentum desumere licet.

Ad hæc observare utile est, cum Auctores plantarum cacumina ad has compositiones præcipiunt; legenda illa esse quando maxime sunt florida, eo quippe tempore culmen perfectionis attigerunt.

Curæ etiam sit ut flores hi Junci odorati quam recentes admittantur: Sedula quoque diligentia opus est in unoquoque flore singulatim decerpendo, & pulvere excutiendo, festucis aliisque quisquiliis floribus venalibus ut plurimum permixtis: Plures ex ordine dies cum in finem consumendi; quamobrem qui laboris compendium quærunt, honoris minus cupidi, ac conscientiæ minus æquo faventes, flores dimittunt juncum adsumpturi, eorum quæ modo dicta immemores: Id vero nequaquam à nobis observatum, quin potius in aliam abire sententiam ægre ferremus: Flos cum studio excerptus citra aliam præparationem in compositionem veniat.

CAPUT XXIX.

DE THVRE MASCVLO, Sive OLIBANO,

*Masculum sit Thus, patria Sabæum,
candidum, fragrans, græve, lacrymosum:
quod quidem antiquo, simul & recenti
non caret usu.*

QUod Thus Latini vocant, vel Olibanum, Saba profert, Arabiæ felicis Provincia: Lacryma est quam fundit arbuscula, mediantibus incisionibus illi inflictis.

Dissensus tamen est inter Authores de forma arboris parentis, ut & de loco illius natali; Parum vero hæc conducunt, sufficiat genuinum ad nos transmitti: Prætermissa ergo descriptione variarum thuris specierum, quas plurimi authores ex proprio ingenio fingunt, statuo cunctas species in unam contrahi posse, cujus alia non sit discriminis ratio quam ex puritate, forma, magnitudine, in cæteris gummatibus observabilibus: Ex una enim eademque incisione lacrymæ citissime collectæ, ac proxime inflictum ictum, elegantiores semper futuræ sunt & puriores parte in terram decidua, aut cui commixtus fuerit cortex, aut fordes confusæ.

Discrimen autem inter lacrymarum figuram constitutum, apud me
absurdum

absurdū omnino est; siue enim testiculorum formam referant, aut māmārum, aut in minima grana concreuerint, Olibanū perpetuo fuerit, quod Thuris masculī nomine legitime donandū, hoc est purissimi, ad compositiones nostras usurpandi, Theriacam præsertim; Nequicquam tamen obstiterit, quantum licet; crassiores lacrymas admisisse, maxime candidas, at semper purissimas; magnitudo quippe oculos semper recreat, etiamsi parvitas præstantiæ nihil omnino detrahāt, dummodo cæteræ dotes requisitæ non adfuerint, idemque pondus quod majorum lacrymarum usurpetur Missa facio Thuris fragmenta, Mannæ Thuris nomine donata, sicut & Thus immundum, ad suffitus vel unguenta usurpandum.

Lacrymæ Thuris selectissimæ in dispensationem citra adparatum admittantur.

CAPUT XXX.

DE PIPERE ALBO

ET

DE PIPERE NIGRO.

*Candido notum Piper hoc colore,
sit carens rugis, simul & rotundam,
igneo gustu feriat palatum,
Cortice nudum,*

*Solis ardores patiens nigrescit
asperum rugis Piper hoc, sapore
æmulans Album, simul & remotis
fertur ab Indis.*

ETIAMSI Piperis omne genus vulgatissime in Galliam inferatur, usque familiarissimo veniat, ab antiquis tamen authoribus perperam cognitum est, variæque de illo disseruere, multa de origine, ac diversitate, sicuti & de plantis feracibus afferentes.

Plurimi censuere Piper Album colligi & exsiccati ante maturitatem, id quod plurimum à verisimilitudine abhorret; hoc enim si foret, ne-

cesse esset minoris magnitudinis ut se offerret, levius, imo rugosius nigrum, cum oppositum omnino elucescat.

Alij asserere ausi sunt duas distinctas plantas proferre Piper album & nigrum, in omnibus sibi similes, si solum fructus colorem exceperis; quarum una gignat Piper album, alia nigrum; non secus ac in vineis occurrunt vites uvas albas proferentes, aliæ nigras: At utrique mirum quantum hallucinati sint, ideoque tempestivum credidi veram utriusque Piperis historiam, albi scilicet & nigri si huc inferrem.

Malacæ incolæ, Javæ & Sumatræ, Piperum duplex genus ferunt & excolunt, quorum unum maris nomine donant, alterum foeminæ: Mas folia paulo grandiora emittit, ac obscuriora: ex uniuscujusque parte opposita, per rami longitudinem, dependet racemus Piperis: Foemina minora folia obtinet, hederaceis non absimilia, cordis figuram referentia, ac in acumen desinentia: Exteriori facie virescunt, interiori flavent, caudici oblongo pedunculo adnexa, varie & absque ordine prodeuntia: Nervum media sui in parte obtinent, per longitudinem exprorectum; ex cujus lateribus plurimi alij prodeunt nervuli in latum expansi, circa extremum divisi: Absque ordine emergunt racemi, modo simplices, modo duplices.

Utriusque Piperis planta sarmenti speciem refert, plurimis nodis aspera & flexilis, ideoque scansilis & juxta quampiam arborem feri debet, aut pedamento fulciri ac sustentari. Etiam primo anno fructum gerit, modo semen solo commodo immissum fuerit, postmodum incrementa suscipit & robur.

Grana, aut baccæ, utriusque Piperis, pedunculo carent, & plurima simul congesta & adfixa, prolixo nervo, racemi formam exhibentia; neque ullum observare est discrimen inter grana maris & foeminæ: Virent initio dicta grana, maturitati vero proxima nigrescunt, accedente scilicet ætate, quæ regionibus illis mensibus Decembri & Januario adest: Colliguntur ultimam maturitatem adepta, Soli ad ulteriorem exsiccationem exposita, quo tempore rugas contrahunt.

Porro ex eodem Pipere nigro, rite maturo, ex maximis granis & fucci plenius conficitur album Piper; immaceratur nempe per aliquod temporis spatium aquæ marinæ, à qua cum turgescat, & quodammodo abscedat cortex, Pipere isto Soli iterum exposito, cortex hic niger & rugosus facile separatur, quo grana exuta, candida apparent & purissima, cujusmodi ad nos convehuntur: Atque hoc genuinum est Piper album, quantumvis antiqui contra senserint & crediderint: Id ve-

ro ratum habeo, si *Andromacho* & *Galeno* nota hæc essent, quæ verissima, duplicata dozi Piper album admissuros fuisse, nigro dimisso, cujus cortex omnino inutilis est.

Folia, Caulis, totaque planta horum Piperum patens, baccarum saporem fere referunt, linguam & fauces adurendo; Præparationem utriusque Piperis quod attinet, nihil aliud requiritur quam ut seligantur grana majora, succo turgentia, ac elegantissima, ea ratione dispensanda.

CAPUT XXXI.

DE DICTAMNO CRETENSI.

*Creticus, densis folijs, aquoso
monte, Dictamnus veniens in Ida
sit recens albus, levis & rubente
flore comatus.*

NObis compertum non est legitimum Dictamnus alibi quam in Creta Insula provenire, cujus cognomengerit; Planta est in monte Ida nascens, elegantissima, candidissima, plurimo gossipio obvoluta, non modo quoad folia, sed & quoad caulem: Flores emit tit cyaneos ad rubrum colorem vergentes, quibus deciduis subsequitur semen.

Diffidium & bellum inter Turcarum Imperatorem & Rempublicam Venetâ, quæ Cretæ Insulæ domina est, in causa est quod à pluribus annis paucissimus Dictamnus in Galliam perveniat; pauxillum vero illud vix floridum sit, sæpe dotibus requisitis destitutum: Non propterea præcipuæ vires in flore quærendæ, sed sentio si Dictamnus, quo tempore colligitur, floridus sit, flores nequaquam repudiandos, sed promiscue cum foliis admittendos, rejectis solum caulibus & radicibus: Adde quod legitimum collectionis Dictamni tempus sit id quo floridum est, ob rationes de cæteris plantis allatas, quarum cacumina ad nostræ Theriacæ compositionem veniunt: Sin Dictamnus antequam flores emiseric collectus forte fuerit, sola folia usurpanda sunt, cæteris ablegatis.

Adhibendum studium ut Dictamnus recentissimus eligatur, albus, gossipio probe obvolutus, usurpatis solum partibus à nobis memoratis, dispensationis gratia.

CAPUT XXXII.

DE PRASSIO ALBO.

*Asperis plenum foliis, colore
cognitis albo, viridem premente,
Prassium circumtegitur, subalbo
Flore refertum.*

PRassium album, alias Marrubium Album dictum, planta est notissima, sicuti & Marrubium Nigrum aut Fœtidum, neque prolixiori descriptione indigent; Ad pedalem altitudinem excrefcit, plurimos cauliculos ex una eademque radice, juxta terræ superficiem emittens: Folia ad rotunditatem accedunt, magnitudinis scilicet denarii Gallici cuprei; ad contactum aspera, viridia, sed quæ integit gossipium subalbicans; Flores exigui sunt & albi, caulem per varia interstitia ambientes, variis locis siti, præsertim in cacumine, orbemque effingunt caulem ambientem, non secus ac annulus pessulum circumdat, id quod authores verticilli vocabulo donavere.

Univerfa planta subamara est, utcunque aromatica, odoris non ingrati, Colligendum est Prassium album in montibus, cum maxime floridum est; Cacumina illius adsumenda, ac in ferta colligenda, charta pura obvolvenda; loco perflabili exsiccanda, quo radij Solis non pertingât: Exsiccatorum pars florida adsumenda una cum folijs commistis, quæ una in dispensationem venire debent, abjectis cauliculis.

CAPUT XXXIII.

DE RHAPONTICO.

*Ponticum flavi peritur coloris
hoc Rheum, stringens, leve, glutinosum,
Barbaro nostro minus, atque parte
rarius omni.*

Genuinum Rhaponticum vix olim occurrebat, vix rite fuit agnatum, quo fit ut prisca authores varia de illo pronuntiaverint, ac posteris legitimam censuræ occasionem præbuerint: Cum vero
mortuis

mortuis insultare nefas esse ducam, uti & vivis, eorum scripta vellicaturus, ad rectum sensum illa detorquere sensim conatus sum, ea fretus opinione sincere & ingenue protulisse quæ illos in mentem venerunt: Satis ergo mihi fuerit legitimi Rhapontici descriptionem attulisse, sicuti mihi innotuit, plurimis Medicis necnon Pharmacopoeis.

Ex colore & substantia Rhapontici non pauci iudicium tulere illud Rhabarbari speciem esse, neque à verosimili multum abludunt: Alii censuere speciem esse Lapathi, imo ipsum Rhabarbarum in hunc censum venire posse, neque illis suæ desunt rationes; Sin planta integra Rhapontici, quod asserunt juxta Flumen Tanais natales habere, æque ad Lapathum accederet, sicuti ea quam ego olim ipsemet in monte Genebra collegi, dubitandi ansa nulla apud me esset: Ejusmodi enim Rhaponticum radicibus donatum est impense flavis oblongis, admodum productis: Foliis gaudet viridibus, magnis expansis & longiusculis; summitatibus præditum Lapatho omnino conformibus, quoad formam vero minimum observatur discriminis, at solum in magnitudine & crassitie partium omnium Plantæ: At cum ad nos transmittatur solum radix Rhapontici exsiccata & in taleolas dissecta, satis fuerit illam probe cognovisse: Ad nos defertur pollicis unius crassitie, aliquando duorum, digiti aut amplius longitudine: Colore Rhabarbaro omnino similis, interna & externa facie, at multo levior, rarioris substantiæ, minus & amara & odorata; Masticata paulo glutinosior est, secus quam Rhabarbarum: Effundit ex se succum, aut tincturam flavam coloris intensi, a distictionis sensum fere ut Rhabarbarum ori imprimens: Hinc vis in illa astrictoria, nequaquam purgatoria; Paucis, manifeste discrepat, ac levi negotio à Rhabarbaro distinguitur: In Rhapontico à me dispensato cunctas has notas deprehendere licuit.

Cum porro iis qui neque labori neque sumptibus pepercerint quovis tempore id comparare licuerit, immerito illi ad antiballomena confugerent, ideo convenientia disquirere supersedeo.

Rhaponticum cum non multam crassitiem obtineat, cariem aut corruptionem internis partibus vix contrahit, sicuti Rhabarbarum, nisi quid forte occurrat, juxta foramen per quod filum transmissum fuit, cui appensum; Si tale quid adfuerit, apice cultelli demendum quicquid fusco colore infectum adparet: nullaque alia adveniente præparatione, satis erit radices maxime recentes adsumpsisse, ac maxime vivido colore donatas, interna facie colore proximas Nuci Moschatæ effractæ.

CAPUT XXXIV.

DE STOECHADE ARABICA.

*Stoechadis Flores Arabes vocari
emulant grato violas colore ,
& simul spicas referunt , odorque
naribus asper.*

Stoechas, cognomento Arabica, sponte oritur variis in locis Galliae Meridionalis, sicuti & Stoechas citrina, praesertim in Gallia Narbonensi & Provincia; praeterea plurimis in hortis excoli solet.

Planta Stoechadem hanc proferens lignea quodammodo est, forma ad spicam aut lavendulam plurimum accedens, sed paulo altius assurgit illius pars lignea, etsi spicarum cauda multo brevior sit: Spicarum forma ad caeteras maxime accedit, in spica autem & lavendula longiores minusque quam in Stoechade compactae, in qua paulo crassiores, In summa spica non exiguo Flore plumulae forma exurgente donati, Flosculi etiam plurimi circa spicam erumpunt, cyanei coloris uti & qui in extrema spica situs est, non secus ac ipsa spica.

Forte tamen aliquando in sylva obvia mihi fuit planta Stoechadis Arabica, cuius spicae omnino candidae erant, sicuti & flores ex illa prodeuntes, quoad caeteras vero notas, universamque plantam omnino similis.

Stoechadis odor acer est & penetrabilis, utcunque affinis odori lavendulae & rorismarini, sicuti & sapor, Gaudet locis aestuosis, aridis & asperis, septentrionali vento obversis, meridiem spectantibus: Iisdem in locis una cum thymo, roremarino, lavendula, junipero, aliisque plantis calidis provenit, Maio mense floret, Bombyces ejus odore admodum recreantur, atque in ea planta avide bombycinos globulos texunt, vel folliculos, quos Cocculos vocant.

Solus illius Flos ad Theriacam nostram expetitur, Colligendus ille & exsiccandus cum summo vigore pollet, caudam omnino praecidendo, quae sola illi debetur praeparatio.

CAPVT

CAPUT XXXV.

DE PETROSELINO MACEDONICO.

*Hoc Alexandri patriam venustrans
petreum semen, minus Estreatis
montibus noscens capias & Ammi
semen adequans.*

E Tiam si nonnulli Authores tradant semen hoc Macedonicum in Macedonia admodum frequens non esse, sufficienti nihilominus invehitur copia ad cunctas Theriacæ præparationes quæ in Gallia parari possunt: Quinimo apud materialistas occurrit Petroselinum hoc Macedonicum antiquissimum, id quod nequaquam accidisset si rarius fuisset & magis expetitur: Adeo ut censuram mereantur qui illi semen Petroselini nostri vulgaris substituunt, Macedonico proculdubio deterius: Quibus porro honos & conscientia caræ fuerint, ij non verebuntur provincia una feminis Petroselini Macedonici pretium libræ unius Petroselini nostratis impendere.

Semen Petroselini Macedonici exiguum esse debet, longiusculum, forma ad semen Ameos accedens, sed depressius est & paulo oblongius, coloris fusci, saporis admodum aromatici, odoris suavissimi: Quæ egregiæ dotes cum non occurrant in semine Petroselini nostratis Gallici, proculdubio ideo rejiciendum est.

Sed adhibendum studium in comparando semine Macedonico quod recentissimum, sit, succi plenum, notis à nobis descriptis, prædictum: Chartæ scapo, tanquam vanno excipiendum est, excutiendi gratia pulveris, demum festucæ quæcunque commistæ removendæ, adeo ut semen omnino purum supersit, sicque dispensandum.

CAPUT XXXVI.

DE CALAMENTHO MONTANO.

*Pallidis circum foliis comata
floribus mixtis, Calamintha odora,
monti innascens, operi parando
sola petenda.*

Tom. III

I

Callia Narbonensis, Provincia, & Delphinatus Calaminthi feraces sunt; Viæ, publicæ, sylvæ, loca inculta quasi tapete planta illa exornantur, sicuti & montes: ad quos confugiendum est colligendi gratia Calaminthi ab Andromacho præscripti.

Planta hæc plurimos cauliculos quadrangulares ab radice emittit; folia rotunda sunt, tantillum acuminata, colore viridi pallescente, nonnullis aliquando maculis candidis interspersis: Flores exigui sunt, colore ad flores anthos accedente; variis in locis inter folia erumpentes per caulium longitudinem.

Universa planta admodum calida est, saporis penetrabilis, odoris acris utcunque aromatici: Cuncta in ea sunt eximia præter radicem, omnino inutilem: Ad Theriaces tamen nostræ compositionem cacuminum solum folia cum floribus commixtis admittendæ, abjectis omnibus caulibus, foliis & floribus quæ terræ proxima sunt.

Hujus plantæ cacumina colligenda cum omnino florida sunt, die serena, in excelsis montium partibus, ac quantum licet à vento Aquilonari non perflaris, meridiem aut orientem solem spectantibus: Id quod quantum licet observandum in collectione plantarum omnium aromaticarum montanis in locis nascentium.

Eadem cura cacumina hujus plantæ exsiccanda qua Scordij, Mari, Amaraci, & similium.

CAPUT XXXVII.

DE THEREBINTHINA CHIA.

*Cerne resinam liquidam, tenacem,
quam tibi fundit Terebinthus arbor,
Subvirens extat, redolens, Chiensis,
lucida, pura.*

Terebinthina resina est liquida, incisione facta in trunco arboris quam Terebinthum vocant, effluens, folia geminata proferentis, propemodum Lauri foliis similia; Flores fere quales Olea profert, sed paulo magis fulvos: Fructus baccam juniperinam refert; Lignum flexile est, inculpatum, perenne; Nonnullas etiam vesiculas instar ulmi producit, in quibus liquor pinguis delitescit, ex quo culices quidam generantur.

Tere-

Terebinthinam suppeditant Arabia petrosa, Iudæa, Lybia, Africa, & Syria: Oritur etiam in Insulis Cypro & Chio, imo variis in locis Italiæ & agro Tridentino: Optima Terebinthina, quæ ad nos defertur, Chia est: Pellucida admodum esse debet, coloris albi ad cyaneum vergentis, odoris acris nec tamen insuavis, consistentiæ quam Veneta vel alia quæpiam solidioris: Ante dispensationem nulla præparatione indiget.

Hoc loco prætermisurus sum varias Terebinthinæ species ex aliis arboribus stillantes, pino scilicet, abiete, larice, ac plurimis aliis, bonitate proculdubio inferioribus Terebinthina quæ hic admittenda est.

CAPUT XXXVIII.

DE ZINZIBERE.

*Zinziber nodis variis abundans
mittit ad Gallos Malavar palustre,
candidum præstat, grave, forte, plenum
cortice dempto.*

Non solum Malavar, Decan, Gasarate & China suppeditant Zinziber, sed etiam America, in quam id novi Insularum incolæ transtulerunt, ex Indiis allatum, prospero proventu, feliciorique quam Garyophyllos aromaticos, Cinnamomum, Nucem Moschatam, quorum ubertas in solo patrio tantum expectanda.

A quo tempore Zinziber in ejusmodi Insulas Americanas translatum fuit, insignis ejus copia in Galliam adfertur, viliorique multo pretio quam olim emitur.

Dictorum locorum incolæ duas illius constituunt species, marem & fœminam; mari folia & radices quam fœminæ multo majora: Vtriusque folia ad rosæ folia proxime accedunt, roto anno virentia: Radices nodis inæquales sunt, in latitudinem excrecentes dum sub terra repunt.

Quodvis Zinziber aut sponte nascitur, aut cultum admittit, hoc autem præstantius est, Nulla apud authores distinctio maris à fœmina: Colligitur mensibus Decembri & Januario, Æstatis scilicet tempore in dictis regionibus; tuncque arescunt folia, relicto ab incolis in terra radicis nodo cujusque plantæ, quo pacto contingit illius multiplicatio: Collectæ demum radices argilla obvolvuntur ad exsiccationem, pro-

hibendamque cariem, cujus admodum obnoxia hæ radices; Saccharo quoque recentes condiuntur.

Radices maxime candidæ, crassæ; recentissimæ, & succi plenæ præstantissimæ habentur; Cortex illis cultri apice demendus, & quicquid obscuri est coloris, adeo ut in expurgata radice nihil obvium sit quod candidum non sit & succulentum.

CAPUT XXXIX.

DE PENTAPHYLLO.

*Quinque conjunctis foliis in unum
nascitur radix, croco usque flore
utilis cortex medius, remotis
corde cutique.*

Nulli non Pharmacopœo notum Pentaphyllum aut Quinque folium, ex foliis quinario numero dispositis & conjunctis, tenui adnexis cauliculo, nodoso & reptili; unde flosculi flavi exiliunt.

Sola radix in usum ad Theriaces compositionem admittitur, cujus cor ligneum abjiciendum, nullarum virium: Leniter etiam deradendus, simulque repudiandus tenuis quidam cortex obscurus, radicem operiens, sola parte purpurea conservata, quæ tenui illo cortice spoliata, illam vestiente, offert quasi corticem medium, qui desiccandus aut depressus, qualis modi est; aut, si gratiæ aliquid dandum, circumdari debet exigui, banillis ex vimine, aut alio ligno; alligatusque his fili ope unusquisque cortex, exsiccandus, figuram non illepidam eo modo retinens: quæ sola præparatio huic radici debetur, collectæ quo tempore in flores erumpere incipiunt, maxime videlicet omnium idoneo collectioni omnium radicum, uti à nobis dictum.

CAPUT XL.

DE POLIO MONTANO.

*Floribus mire Polium comatum
aureis, instar capitum supinas*

Montium

*Montium partes decorans, suavem
fundit odorem.*

DElphinatus, Provincia ac Gallia Narbonensis Polij insignem proventum exhibent tum in locis planis, aridis & arenosis, tum in montibus: Id quod planities proferunt figura à montano non multum diffidet, villosa quippe tota est planta, ejusdemque utrobique magnitudinis, floribus rotundis decorata, capitum comatorum formam exhibentibus, sed candidis; Montani autem flores auri flavedinem amulantur, non secus ac caulis, gossipio quodam ad florum colorem accedente obvoluti.

Neutrum Polium altitudinem manus excedit, utrumque autem numerosos caules ex unica radice depromit, saporis admodum aromatici, à Natura tanto artificio digestos, ut congeriem quasi dixeris plurium suavium odorum.

At vero Polium montanum multo præstantius est illo quod plana loca progignunt, non solum coloris elegantia, sed etiam odore & facultatibus: Neque apud me dubium; si utriusque instituta fuerit comparatio quin flavum in eligentis manus prius veniat quam album.

Illud in cacuminibus montium ortum trahit, inter rupes & saxa, locis septentrionali vento obversis, solem orientem aut meridiem spectantibus: Loca vero id producentia quavis fere alia planta destituta sunt, præterquam aliquando Carlina: Nonnullæ etiam aliquando plantæ in torrentium arena obviæ sunt, ex præcellis montibus decurrentium, proculdubio aquarum impetu illuc delatæ.

Cacumina hujus Polij decerpenda sunt cum plane florida sunt ex iisque exigui fasciculi parandi, charta obvolvendi, eaque ratione qua cætera cacumina custodienda.

CAPUT XLI.

DE CHAMEPYTI.

*Iva fert moschi sine iure nomen,
aureum florem, solium virensque,
gestat oblongum, redolensque pinum,
crescit in arvis.*

CHamæpytis, vocata alias Iva arthetica aut moschata, notissima est: exigua est planta reptilis, cauliculos plurimos manus longitu-

dinis proferens, quæ vestiunt multa folia oblongiuscula, erecta & viridia, aliquantisper divisa, quodammodo hirsuta & densissima, promiscue erumpentibus floribus, admodum exiguis, coloris mali citrij: Semen exiguis rotundis filiquis continetur, in acumen desinentibus.

Tota planta non parum odorata est, sed etiam si moschata nomine insigniatur, odore ad moschum nequaquam accedit, sed potius ad pinum, cuius nomen sed pusillæ, gerit.

Nascitur plerumque in locis aridis & arenosis, modo in arvis, modo in incultis; Floret æstate imo & autumno.

Planta hæc cum fere reptilis sit, terræ admodum proxima, hac fere semper inquinari solet; ideo collecta quo tempore flores ipsam decorant, tempore sereno probe concutienda est, ad excussionem terræ adhærescentis, adsumptis solum illius extremis, ex quibus ferta concinanda, charta obvolvenda, eadem ratione qua cætera plantarum cacumina exsiccanda.

CAPUT XLII.

DE STORACE CALAMITA.

*Hæc Storax, olim Calamita, constet
candidis intus lacrymis, sed extra-
sint rubræ, nares penetret suavi
pinguis odore.*

Arborem Storacis parentem depingere solent fere similem malo cotoneo, cuius tamen folia minora fiunt, admodum candida una parte, solida & oblonga, floribus albis instar mali aureæ.

Storax Gummi est ex inciso cortice arboris illud fundentis prodiens, non secus ac cætera gummata; Cuius tres species nobis innotuere, Prima est Calamites, lacrymarum specie, Secunda, Storax vulgaris, Tertia Liquidus. Postremus hic Storax omnium vilissimus, qui censetur artificio comparatus, ex pluribus resinorum liquorum commixtione compositus.

Storax vulgaris iterum duplex est, alius enim purior est, defæcior & pinguior; Alius levior, ligni proprii scobe, aut aliis sordibus inquinatus: In utroque tamen suavis odor, sed multum recedunt à præstantia Storacis calamitæ, cuius quippe uncia eodem pretio venit cum libra integra alterutrius optimi.

Optimæ

Optimæ Storacis lacrymæ ex Pamphylia ad nos convehuntur : Calamitem dixere , eo quod olim calamis conclusus, aut tubulis advehabatur ; conservandæ gratia elegantia , odoris & virium, ac ut purius commodiusque deferretur.

Illius lacrymæ purissimæ eligendæ sunt , elegantissimæ , mitis & suavissimi odoris, etsi admodum penetrabilis : Lacrymæ hæ interna parte candidæ sunt , imo exteriori facie si recentes fuerint , sed vetustate fulvescunt quoad superficiem , etiamsi odoris præstantiam pertinaciter tueantur, necnon & vires, dummodo accurate custoditæ sint.

Storacis hæ lacrymæ nullam præparationem prærequirunt ; dispensandæ tantummodo lacrymæ candidissimæ , maximæ & purissimæ.

CAPUT XLIII.

DE MEU ATHAMANTICO.

*Montibus gaudens Athamantis olim,
hæc Meu radix , penetrans , acuta,
sit recens , fragrans , aliasque plantæ
projice partes.*

IN excelsis Arvernæ montibus , Galliæ Narbonensis , Provinciæ, Delphinatus , Meu copia occurrit , à peritis Pharmacopœis & Botaniciis pro genuino Meu habiti , quale *Andromachus* præscribit.

Hujus plantæ folia , imo & summitates , necnon umbellæ admodum ad Anethina accedunt ; Radicum partem supremam ambiunt longa filamenta , barbæ figuram referentia , cujus capilli fursum vergant , fere ut in Eryngio ; Radices oblongæ sunt, alte terram subeuntes, aliquando postmodum in tres quatuorve ramos divisæ : Exteriori parte fat obscurum exhibent colorem, intus candidum , substantia rara & levi donatæ: Sapor illis acer & mordax, admodum aromaticus, Odor valde penetrabilis.

Sola radix admittenda est, quæ colligenda statim ac flores erumpere incipiunt ; solaque ablutio sufficit , ac expurgatio à quibusvis capillis; exsiccationem demum procurando libero aëri exponendo , extra radios Solis , recondendo demum ad usus.

CAPUT XLIV.

DE AMOMO.

*Hoc racemosum capias Amomum
mordicans, rubrum, redobens, acutum,
cognitum granis gravibus, rotundo
cortice tectis.*

A Momum in varias distraxit authores sententias, una cum plurimis simplicibus Theriacam nostram subeuntibus, imo occurrunt nonnulli neoterici qui plurima de hoc afferunt nulli fundamento innixa, unde opinio nascitur curæ illis non fuisse ut in cognitionem devenirent, nec magis curiosos fuisse iis quorum relationi fidem adhibuere, qui lucem scenerari non potuere in re quæ tenebras illi offundebat: Sin mihi æque fuisset concessum Balsami cunctas partes legitimas adipisci ac genuinum Amomum, in promptu mihi esset cunctis carere succedaneis.

Amomum enim à pluribus annis adeo vulgatum factum est, peritis Pharmacopœis tam familiare ac Materialistis sagacibus, ut nullus ingenio præditus in dubium revocet: Nullo præterea negotio licet Pharmacopœis apud plurimos Materialistas nancisci Parisiis, vel Massilia arcescere, Lugduno, Rothomago, vel aliunde: Neque præterea ullus occurreret Pharmacopœus, vel levi simplicium cognitione imbutus, qui Amomi semen repudiare velit, lignum admissurus, id quod faciendum nonnulli existimavere: Odoratus enim sensu & gustus ille carere censendus esset, qui feminis vim prævalidam à ligno dirimere non valeret, illudque isti omnino non præferret.

Contortum etiam si sit Amomi lignum, racemos tamen instar vitis intra suos anfractus profert, atque Amomum hodierna die quod se nobis exhibet pro eo admittimus quod Dioscorides Pontici nomine donavit, subfulvam, breve, fragile, racemosum, multitudine granorum turgens, acri odore nares cum illis admoveretur feriens.

Non semel videre mihi contigit, atque in officina mea aliquando prostitit Amomum racemosum, quamobrem non incerto de illo verba mihi facere datum est; Grana ejus ad purpureum colorem vergunt, fere quadrata, invicem conjuncta, formam rotundam exhibentia, interjectis tamen exiguis membranis iisque tenuissimis distincta, adeo ut
exiguus

exiguus ille globus ex tribus tantum feminibus constare videatur, quæ nihilominus digitorum attritu in plurima dirimi possunt: Sapore præli-
ta sunt acri & mordaci, Odore valde penetrabili: Grana hæc co-
modo conjuncta filiqua concluduntur, rotunda, candicante, acini uvæ
figuram fere præ se ferentes: Siliqua omni pedunculo caret, sed plures si-
liquæ, invicem connexæ, adherent quasi mediante glutino cuidam
nervo oblongo, non secus ac grana Piperis: Basis vicem illis præbet
iste nervus: multum compressæ sunt & desuper congestæ, Uvam fere
effingentes, modo longiorem, modo brevior, plantæ adnexam,
ab exortu ex parte foliis coopertam, mali granati folia utcumque refe-
rentibus, è quorum numero tria cæteris eminent, & longiora sunt;
tria autem bis intricata, quæ breviora.

Et hæc credo satis sunt ad inducendam Amomi cognitionem: Hoc
ut decet dispensabitur si filiquæ referatæ fuerint, abjectis cunctis gra-
nis nigris, rugosis, exsuccis; sola adsumenda sunt colore vivido præ-
dita, gravia, succo plena, aromaticum spirantia odorem: Hæc si-
mul manibus atterenda sunt, secernendæ gratia membranulæ, cito ab-
cessuræ, si scapo chartæ, tanquam vanno excepta sint, cui grana niti-
da inhæsura sunt, dispensationi idonea.

CAPUT XLV.

DE ACORO VERO.

*Hic odoratus Calamus quibusdam
dicitur, nobis Acorus, sed esto
verus, albescat, scateatque nodis,
rarus, odoratus.*

Quod Acorus verus substitui soleat Calamo aromatico, ideo Mate-
rialistis id nominis sæpenumero illi inditum fuit, etsi non exiguum
discrimen inter utrumque intersit, Calamus enim aromaticus arundinis
species est, Acorus verus radix, folia solum oblonga emittens, for-
ma ad Iridis folia accedentia: Radix hæc humi serpit, alimentum ex-
sagans per filamenta sibi subdita, admodum nodosa est, digiti minimi
magnitudine, coloris albi, cui rubri nonnihil remixtus, substantiæ raræ
admodum & levissimæ, saporis mordacis, odoris acris at non in-
suavis.

Parum compacta ipsius substantia efficit ut nulla radix magis quam

Tom. III.

K

74 CAPUT XLV. & XLVI. DE ACORO, NARDO CELT. -
hac cariei obnoxia sit, adeo ut nulla fere occurrat hac immunis, nisi
recentissima fuerit: Ad nos ex Lithuania aut Tartaria adfertur.

Eligatur recentissimus Acorus succulentus, viridis admodum coloris;
leniter tela nova aspera affricandus ad exactam pulveris excussionem:
Cultelli etiam acie singula filamenta, si quæ adfuerint, demenda, sed
ut plurimum iis caret qui ad nos convehitur, quod mundatum ab inco-
lis mittatur.

Calamum aromaticum, vel odoratum, quod attinet, aliquando re-
vera apud Aromatarios occurrit arundo quædam tenuis, pallida, ad-
modum nodosa, utcumque exhibens notas ab authoribus genuino Ca-
lamo adsignatas; sed cum non immerito dubiū sit num pro legitimo ha-
bendus sit apud nonnullos, ideo Acorum verum in Trochiscis Hedy-
chroi admittere malunt quam Calamum dubium inferre, etiam si aro-
matica vi imbutus videatur, neque viribus omnino destitutus.

CAPUT XLVI.

DE NARDO CELTICA.

*Alpibus gaudens, Tyrolique monte
Nardus hæc crescit, rubicunda florens,
utilis radix, alias peritus
abjice partes.*

Nardus Celtica, quam alias vocant Spicam Celticam, innascitur
Alpibus & montibus Tirolensibus aliisque locis; odor aromaticus
Nardi nomen illi imposuit; Spicæ vocem quod attinet, improprie illi
adsignatur, quandoquidem apparens Spicæ species, adhæret tantum
exiguis quibusdam superfluitatibus, quibus ablatis (detrahendæ enim
cum mundatur radix) nulla Spicæ species adparet.

Admodum exigua est hæc planta, flores emittens flavos, utcumque
subrubicundos, oblongos, & qui leviter expanduntur ad cuspidem ver-
gentes, Radices etiam tenuissimæ sunt, nodis asperæ, quas ambiunt
parvæ illæ excrecentiæ quæ tunicæ quasi speciem quandam illi præ-
bent, ac Spicæ effigiem exhibent.

Radix hæc plantæ pars est præstantissima, admodum aromatica, &
odorata; scapus exiguarum est virium, sicuti folia & flores: Omnino ve-
ro hic cavendum est ab usu Nardi obsoletæ, quam recentissimam accer-
sendo, hanc chartæ internere oportet, loco subfrigido, quo aliquantū re-
nerefcet

nerescat & mollescat, præcavendi causa ne radices atterantur inter expurgandum, eapropter lenissime scalpelli apice filamenta omnia deradenda, cunctaque alia superflua: Si quis enim radicem hanc omnino ficcam expurgare intenderet præ friabilitate omnino in frustula discederet, notitiamque postmodum subterfugeret: Patientia Pharmacopœi hac occasione desideratur, temporis enim diuturnitate opus est, sedulitate & accurata cura, radix quippe hæc odoratissimis accensenda est, efficacissima enim & maxime digna quæ Theriacam nostram ingrediatur.

CAPUT XLVII.

DE TERRA LEMNIA.

*Insula portat rubicunda terra
Lemniæ nomen, tulit hæc sigillum
cupreum quondam, tulit & Diana
stemma Divæ.*

Insigni celebritate nominis gaudet, hæc Terra ob vim qua prædicta est, non solum superandi & domandi quodcunque veneni genus ore adsumpti, sed & præterea morsus omnes & puncturas venenosorum animalium curandi; Imo olim *Galenus* illius gratia bis in Insulam Lemnon iter suscepit, tam ut legitimam comparare sibi posset, quam ut peritiam in illius electione acquireret; ac demum ut præparandi ratio in loco natali sibi innotesceret antequam per universos mundi cardines diffunderetur.

Omnium authorum consensus est Terram hanc in Insula Lemno effodi, *Stalimenê* alias vocant, non procul ab orbe cui *Hephestias* nomen, in excelsa parte collis rubicundi, nullius plantæ feracis, quasi ab igne incendium passus esset.

Mitto plurimas Ethicorum superstitiones, atque electionem ab illis factam sextæ diei mensis Augusti referendæ gratia mineræ istius terræ; quibus satis erat tantundem illius adsumpsisse, quantum satis erat ut toti anno satisfaceret, tam proprium incolarum commodum, quam aliarum mundi regionum, quas participes illius facturi erant: Eodem tempore mineram alia terra cooperientes ne vulgaris nimio opere fieret: Satis est nosse, præparandi gratia hanc Terram incolas aquæ immergere consuevisse, decantata autem aqua accepisse ipsos limum subsidentem,

quem non omnino exsiccabant, sed eo usque tantum ut ex eo effingi possent globuli tantisper depressi, cujusmodi nobis offeruntur, quibus sigillum imprimere liceret, Capri figura signatum, vel alia quæpiam, ut Dianæ, cui Deæ sacra faciebant incolæ Insulæ Lemnos; partem arenosam & petrosam in fundo, utpote inutilem relinquendo.

Turcæ, hodierna die hujus Insulæ Domini, alio quam antiquo sigillo utuntur, ac una cum genuina terra Lemnia multas alias terras colore diversas ad nos transmittunt, quasdam rubicundiores, quasdam pallidiores, alias cineritij coloris, quasdam albas: quo fit ut hodie arduum sit deprehendere quæ genuina sit terra Lemnia: Cunctæ enim illæ terræ pingues sunt & adstrictoria vi præditæ, ejusdem propemodum omnes saporis & substantiæ, nec desunt qui vim illis alexiteriam adsignant: nec indubiam.

Ex solo colore maxime distinguendæ veniunt; at cum Lemniæ rufus esse debeat, pronum esset aliam concolorem supponere, atque ex solo hoc indicio terræ probitas nunquam dijudicanda venit, uti neque ex sigillo quod imitari facile est; Nullo quoque negotio prædicto colore imbui potest, immisto hircino sanguine, id quod ab Ethnicis olim præstitum creditur: Idem ope alius sanguinis obtinere licet, succi cuspiani aut tincturæ alicujus.

Neque etiam arduum aromaticam vim illi inducere, nonnullis afferentibus hanc carere non debere: At vero dubium maxime me habet, vis alexipharmaca, adeo in hujusmodi terra decantata, mihi vero suspecta; Neque dubito, si hac vi polleat, quin eandem in Bolo Armena deprehendere liceat, plurimisque aliis Terris, ac præsertim in Bloesensi, quam suppeditat nostra Gallia, cujus comparandæ gratia ultra mare non abeundum, Adde quod etiam si multo majus intercederet discrimen, dosis terræ Lemniæ, quæ Theriacam subingreditur, non adeo insignis est, ut metuenda sit futura quæpiam immutatio.

Neque tamen ideo legitimam terram Lemniam conquirendi studium mihi defuit, sed quæ, quantum iudicio pollerem, omnibus notis ab authoribus ipsi adsignatis adhiberetur cura fuit; hancque in mea dispensatione censuræ publicæ etiamnum objeci.

Interim à me nunquam deprehensus in hac Terra (vel quapiam alia) quisquam odor insignis, neque, uti censeo, aliquis observaturus est, nisi aliunde artificio adhibito accesserit, ablutione videlicet cū aquis odoriferis facta: Quin potius censeo, si terra intra propriam mineram singulari quopiam odore gauderet, cum accedente ablutione discussum iri, quam in præparatione adhiberi jubent.

Eapropter nunquam ad sensum meum ejusmodi præparationi adhibiturus

biturus sum, non quidem odoris fictitij jacturam metuens, quam omnino abesse censeo, Sed ratione virium occultarum quibus forte prædita est hæc terra, non secus ac plurimæ aliæ; apertissimum siquidem est, si quæ subfit, illam in aquam transfundi posse, quæ ope lotionis una cum illa discedat.

Satius vero esset, me iudice, levi tritura hanc Terram divisisse, ac per incerniculum rarius transmississe, eo enim pacto portio lapidosa, aut arenosa, quam ablutionis vi secernere adlaborant, in incerniculo plane superstes esset: Hæc autem tritura, & per cribum trajectio, impedimento non esset quominus ad pompam terra, eo modo transmissa, commisceretur illi aquæ copiæ quæ satis esset ad formandos exinde globulos aut Trochiscos, adposito postmodum sigillo pro libitu; Neque alia huic Terræ, ut censeo, præparatio debetur: at vero si in usum adducatur præparationem jam experta, nulla alia opus fuerit.

CAPUT XLVIII.

DE PHU, SEU VALERIANA MAGNA.

*Ponticum Phu dat similem colori
flammeo florem, folium utriusque
multipes radix, levis, alba, odora,
una petenda.*

SApor, ac penetrabilis istius Plantæ odor, apertum faciunt Theriacæ Ingredientium hanc non infimam esse; Plures occurrunt Valerianæ species, quarum præstantissima ea est quam magnæ nomine insignimus, ab authoribus Phu dictæ; cujus folia propemodum ut scabiosæ incisuris prædita sunt, sed lævia & ad contactum lenia, non secus ac illius caulis, qui subrubicundus est, cavus & fragilis, cubitalis altitudinis; Flores forma & colore non multum ab iis abluunt quos edit Cynorforchis, sed expansi magis sunt: color est ex albo purpureus, ignis flammam quodammodo referens: Radicibus donata albis & reptilibus, digiti crassitie, inferiori parte obtinentibus plurima crassiora filamenta, pedum vicem quasi præbentia, admodum aromatica, non secus ac ipsa radix.

Natales habet hac Planta in Ponto, unde nomen suum deduxit: sed eo usque confugere necesse non habemus, quandoquidem ex

montibus Delphinatus, Gallia Narbonensis aliisque ex locis præstantissimæ copia nobis suppetit: Alias præterea binas species nobis suppetant, unam minorem, vel mediam; alteram minimam dictam, quarum utraque cum magna similitudinem quandam habet foliorum & florum figura; sapore quoque & odore radicum, viribus vero vix inferiores sunt, minima præsertim, quæ olim in excelsio monte obvia mihi fuit, ejus miratus & saporem & odorem summe aromaticum: At cum maximæ non desit copia, prætermitti possunt binæ aliæ species.

Solæ radices hic admittuntur, quæ plena luna colligendæ, ac quo tempore folia emittere incipiunt: Minime vitiatæ, maxime candidæ & succulentæ recipiantur; quæ probe ablutæ ac à quicquiliis omnibus expurgatæ, & à cunctis partibus corruptis aut marcidis liberatæ, loco patienti exsiccandæ sunt, quo radij Solares non pretingant, exsiccata autem ad dispensationem recondendæ.

CAPUT XLIX.

DE CHAMÆDrys.

*Quercula nomen retinens minoris,
parva Chamædrys, redolens virensque
summa siccetur, rubicunda, florens,
acris, amara.*

Chamædrys, pusilla quercus alias dicta, ob similitudinem foliorum cum illis quæ profert quercus arbor, admodum vulgaris est, variisque in locis nascitur tam planis quam montosis.

Planta est exigua, vix manus altitudinem attingens, facilis ejus est proventus & copiosus in locis quibus gaudet, adeo ut manipulatim colligi queat, ac in fasciculos contrahi.

Cauliculi admodum exigui sunt & recti, in latitudinem vix se exporrigentes: Folia longiuscula sunt & denticulata, acris & amara: Flores purpurei & odoratissimi cum suavitate. Prodeunt secundum universam longitudinem scapi promiscue cum foliis.

Colligendæ sunt summitates istius plantæ cum floribus insignita est, ad id serenum eligendo tempus; montanas cæteris præferendo, secta conficiendo, & ritu aliarum plantarum exsiccando.

CAPUT

CAPUT L.

DE FOLIO INDO.

*Indicum sumes Folium virescens
emulum Lauri, similemque Nardo,
Cinnamo, Maci, tibi & saporem
sicut odorem.*

Multa cum verisimilitudine credimus Folium Indū, Malabathrum alias dictum, ad nos translatum, supposititium non esse folium, sed reapse Folium esse Indum; Eos vero qui censuere Folium hoc radice carere, aquis innasce & innatare non secus ac Lenticulam palustrem, admodum hallucinatos esse: Folium hoc plus nimio aromaticum est, ac probarum dotium nimium tenax est ut absque radice supra aquas ortum ducere queat: Ejus descriptio à *Garcia ab Horto* tradita testimonium validum suppeditat adversus eos qui perperam credunt nos illo carere, & ad notitiam comparandam illius quod ad nos pervenit, hodierna die ad Theriacam à cunctis Pharmacopoeis receptum.

Folium hoc refert ea quæ profert malus Citria, coloris est viridis pallescentis, tribus donatum nervis admodum distinctis, per universam folij longitudinem progredientibus, admodum læve est & superna parte splendidum, sat tenue, admodum aromatico odore imbutum, ad Nardum accedente Cinnamomum, Macim, Caryophyllos.

Folium hoc profert procera arbor in regione Cambaya, plurimisque aliis Indiæ locis, Imo non raro occurrunt extremitates ramorum arboris, quibus adhucnum adpendent nonnulla folia ad nos delata; extremitique illi ramusculi cortice integuntur admodum aromatico.

Illi etiam decepti sunt, qui censuere Folium ad nos transmissum aliud nihil esse quam Lauri folium, quandoquidem illius magnitudo, nervorum dispositio, odor & sapor maximum inter illa discrimen manifestum faciunt.

Accurata cura indaganda sunt Folia recentissima virentia & integra, à quibus nullæ notarum à nobis adsignatarum absint: Præparationem vero quod spectat, abscindendus solum est pedunculus cum parte lignea, si quæ forte adhuc adhaferit.

CAPUT

CAPUT LI.

DE CHALCITIDE.

*Rubra Chalcitis nitet in fodinis ,
æneum Misi comitans , Sori que ,
lineas præbens croceas , & Aeris
amula præstet.*

A Nrehac Chalcitis multum torsit ingenia quamdiu in noticiam non pervenit , ac copia illius non adfuit ; At ab aliquo tempore dubium omne remotum est : Ij vero qui neque curæ neque impensis parcunt , nullo negotio illam sibi comparare possunt.

Prior *Galenus* , quem plurimi Doctores sequuti sunt , in ea sunt sententia Chalcitidem , Sori & Misi in fodinis cupreis natales habere , ibique occurrere sibi invicem incumbentia & superstrata , Sori videlicet , utpote maxime terrestre , infimum obtinere locum , Chalcitidem medium , Misi autem supremum , neque alia ratione quam puritate ab invicem dissidere : Idem *Galenus* asserit à se observatum labente tempore hæc tria vicissim in se transire & commutari.

Legitima Chalcitis coloris est cuprei , intus obtinens quasdam venas flavas & pellucas ; Saporis est vitriolici , ad ignem liquefcens si solitaria crucibulo imposita fuerit : Facilem etiam in liquoribus aqueis dissolutionem nanciscitur ; In minera , à terræ calore centrali coctionem majorem adeptum est quam Vitriolum vulgare , cujus ope colorem rureum consecuta est : Illa vero coctio tam lente progressa est , adeoque moderata , ut Chalcitidis acrimonia vix major quam in Vitriolo deprehendatur.

In eorum vero sententiam descendere nequeo qui ad Chalcitidis præparationem ulationem requirunt , ejus emendationem hac ratione sperantes ; tantum enim abest ut scopum adsequantur , quin potius illius acrimoniam adaugeant , dempta parte aquea , cæteras temperante & quasi frænum injiciente : Rati sunt illi se adhibito igne , in Chalcitide adepturos id quo ipsam spoliant ; atque adempturos id quod revera intendunt & augent , acrimoniam scilicet , quæ recedere à Chalcitide nequit nisi per omnimodam illius destructionem.

Neque hoc pacto qualitatem Emeticam à Chalcitide abstrahere licet , quæ illi cum cæteris Vitrioli speciebus communis est , in sale illius
fixo

fixo sita, quod cum postremum una cum terra in fundo Retortæ occurrat, post egressum spirituum, ope ignis violenti per plures dies producti, inde tandem nonnisi accedente in aqua dissolutione abstrahi potest, neque rite secerni à terra quam filtrationis ope, qui vel levissima Chemicæ artis cognitione sunt imbuti, ad sensum proculdubio his assertis daturi sunt.

Neque iterum illis consentio qui existimant Chalcitidem hac deum de causa Theriacam ingredi, ut scilicet color niger huic ab illa concilietur, quandoquidem si absque ustione in usum veniat Chalcitis, Theriaca nihilominus eundem exhibet colorem nō sec⁹ ac si omīssa illa fuisset, videlicet fuscum elegantem: Sin igni immittatur Chalcitis, rubrum colorem induit & incandescit non secus ac cæteræ Vitrioli species, quo fit ut qui id inconsulto adgressi sunt, negotium sibi pepererint, cum eapropter Theriaca ab illis præparata plus justo rubicundiori fuerit, ob nimio opere eductam, Chalcitidis ustionis ope, tincturam: Idem contingit iis qui perperam Vitriolum rubefactum vice Chalcitidis usurpant.

At vero, ut ne nimium adhæream vi alexiteriæ ab authoribus Chalcitidi assignatæ, quæ in Theriacam transeat; illud apud me ratum, potissimum, ac maxime manifestam functionem, hanc esse, ut efficaci vi juvet conjunctionem & unitatem facultatum cæterorum omnium simplicium Theriacam ingredientium, beneficio videlicet fermentationis quam aciditate sua promovet plusquam quodvis aliud medicamen Theriacam subiens; etiamsi Acacia & Hypocystis non inutiliter in partes veniant; at vero posteriorum horum vis Chalcitide plurimum inferior est.

Nulla ergo ingruit necessitas ut de succedaneis solliciti simus, dimissa Chalcitide, quandoquidem nullo negotio se offert, etiamsi non vilis pretio: At vero ad hujus compositionis structarum neque sumptibus neque curæ parcere debet artifex.

Nulla præparatio mihi occurrit quæ Chalcitidi debeatur ad dispensationem, mixtionis vero tempore hoc requiritur, ut dimissa ustione, quam improbam censeo, in vino illius fiat dissolutio, quo magis accurata exsurgat conjunctio & unitas cum cæteris ingredientibus; atque ut fermentationem feliciter perficiat, cui præcipue, perfecta Theriaca & recondita est attendendum.

CAPUT LII.

DE GENTIANA.

*Gentij radix habet ista nomen
longa fit, latis foliis, in altis
montibus nascens, levis atque amara
lutea, rara.*

Gentiana in excelsis montibus nascitur, locis aliquantum irriguis: Gentius Illyriorum Rex exploratas illius habuit virtutes, eoque nomine donavit, hactenus superstita.

Foliis ad plantaginem utcumque accedit, aut potius Hellebori albi, hisque maximis: Scapus illius crassitiei est pollicaris, aliquando superat, lævis & cavus, ad bipedalem & amplius altitudinem assurgens, nodis distinctus, unde plurima maximaque erumpunt folia, in cacumine autem flores, postmodum semen, quod latum est, leve & hispidum.

Illius radices intra terram in plurimas particulas dividuntur sicuti radices Althææ, sed multo crassiores & longiores: Color interne flavescit & externe, substantia autem viscida quandiu adhuc recentes, sed quæ raritatem dum ad siccitatem vergunt adipiscuntur; Sapore sunt acerrimo & amaro.

Sola radix in usum advocanda, quæ succulenta usurpanda est, carie nequaquam exesa; evulsa, exsiccata, & recondita iuxta methodum à nobis traditam pro cæteris radicibus.

CAPUT LIII.

DE ANISO.

*Cognitum cunctis satis est Anisum.
fit recens, mundum, solidum virensque,
dulce mandenti sapiat, suavem
reddat odorem.*

Anisum adeo vulgare est, & omnibus cognitum, ut id describere superfluum videatur, aut carmine aut prosa oratione; Sufficit id
succu.

succulentum elegisse, mediocriter viride, saporis dulcis & grati, leniter mordacis; à pulvere probe id excutiendo, pedunculis aliisque extraneis, id accuratissime expurgatum dispensando.

Interim censura dignos censeo eos qui id ad præparationem torrendum censuere, eoque pacto idoneum quod Theriacam subeat reddere; Prætermisso enim usu illius quotidiano ad rem medicam, panificium, &c. quos in casus nemini in mentem venit ejusmodi præparatio; proculdubio supponenda est omnimoda ignorantia partium Anisum constituentium, quæ ejusmodi præparationem, aut potius destructionem invexerit: Vel rudi enim tyroni notum in Anisi distillatione, etiam aqua addita, sicuti de more, Oleum illius subtile & æthereum illico una cum aqua superiora petere, vel lenissimo adhibito igne; Cum porro quicquid in Aniso præstantissimum est in parte illius oleaginea & spiritiosa situm fit, torrefactionis vi illico dissipata optima hac parte, qui ad illam confugiunt paleam sibi reservant rejecto grano; Id quod adeo notum ut contradicendum aliquem vix crediderim.

CAPUT LIV.

DE FOENICULO.

*Acre Fœniculum, comitans Anisum,
longius forma, sed idem notatum,
viribus, gustu nec odore multum
dispar utrumque.*

Non minus notum est Fœniculum quam Anisum, neque prolixiori eget sermone, Hoc solum adducam, Fœniculum dulce, & excultum, præsertim Florentinum, agresti in hac dispensatione esse anteferendum, non modo ratione saporis grati & aromatici, sed præsertim magnitudinis, elegantiae & viridescantis coloris, ac præterea non pauca insuavia medicamina tum sapore tum odore, Theriacæ nostræ sese immisceant, adeo ut omnino admittenda sint illa quæ grati aliquid præ se fereant.

Expurgandum est, & dispensandum Fœniculum eadem ratione quam de Fœniculo adduxi.

CAPUT LV.

DE HYPOCYSTIDE.

*Stypticus, coctus, niger iste succus
exit ex quadam crocea, tenella,
parte, quæ Cistum, veniente vere
surgit ad imum.*

Cistus suffrutex est, cujus folia fere rotunda, hispida, aspera & alba, florem gerens purpureum; Plurimus occurrit in locis aridis, Provinciæ & Galliæ Narbonensis; variæ illius dantur species, sed non omnes Hypocystidem producentes.

Cistidum cunctarum præcipua facultas in adstrictione sita est, quæ potissimum in Hypocystide eminet, adeo ut non parum hac vi cæteras plantæ productricis partes superet.

Hypocystis ergo surculus quidam est, ad imum Cistum enascens, specie fere fungi, Orobanches propemodum figura, colorem obtinens flavescentem, commixtis interstitiis obscuris, nodos quasi effingentibus, illis non absimiles quos in radice Nymphææ observamus: Hi sarculi aliquando magnitudinem adæquant unius, duorum, imo trium pollicum; digitalis longitudinis, & nonnunquam manus, cylindri forma se efferentes, at paulo versus summum quam imum, aut originem, crassiores; circa cacumen effigiem balauustii exhibentes.

Surculi isti molliusculi sunt nec pistillo multum obsistunt; succi admodum pleni, circa Maii mensis finem exsurgentes, ab expressione effundentes succum nigricantem & acidissimum, qui rite depurandus est, ac demum lento igne decoquendus in vase fictili probe vitreato, ad consistentiam extracti solidiusculi, quod Hypocystis est ad Theriacam nostram expetita.

Etiam si vero metuere non debeamus ne Hypocystis ad nos ex Gallia Narbonensi allata, aut Provincia, adulterium passa sit, cum toto illo tractu nulla occurrat planta, aut hac commodior aut vulgatio, ex qua succus extrahatur colore aut viribus ad Hypocystidem accedens, nihilominus tamen cum qui præparando isti Extracto artifices incumbunt, cuncti noti sint, ac præterea majorem justo quantitatem eliciant, vilique nimis pretio exponant quam ut in illius præparatione omnino accuratos fuisse verosimile sit, incidendus est, aut contundendus succus
Hypo-

Hipocistis ad nos allatus, isque in aqua limpida igne moderato subito dissolvendus, per chartam emporeticam dissolutionem trajiciendo, discernendarum ergo facum & partium terrestrium forte commistarum, liquorem hunc postmodum, eo modo depuratum, vase fictili rite vitreato exceptum ad Extracti solidiusculi consistentiam evaporando igne lento. Hac methodo depurandi gratia succi Hypocystidis in Theriaca à me dispensata usus sum; experimentoque compertum habui plurimas faeces in illo succo latitare à me non sine ratione separatas & abjectas.

CAPUT LVI.

DE GUMMI ARABICO.

*Lucidum Gummi, quod Arabs beatus
possidet, quæres nitidum, recensque
glutinans, album, grave, leve forma
vermiculatum.*

DE hoc Gummi, admodum variæ fuere Authorum sententiæ, ac potissimum quia in plurimis Theriacæ descriptionibus *Gummi* nomen inter cætera ingredientia occurrit, absque ulla determinatione: Authorum nihilominus maxima parte censente Andromachum per Gummi vocem Arabicum subintellexisse: Neque tamen hoc prohibuit quin plurimi existimaverint id quod pro Gummi Arabico usurpamus, nihil aliud esse quam congeriem ac misturam plurium Gummatum aqueorum in diversis arboribus lectorum, exempli gratia Cerasis, Punis, Amygdaliis plurimisque aliis similibus, tantum vero abesse ut id ex Arabia aut Ægypto arcessatur, ut id in Gallia colligatur aut regnis vicinis.

Etiam si vero nemini dubium sit quin & Amygdalus, & Prunus, & Cerasus, plurimæque aliæque in Gallia arbores suppeditent nobis Gummi nonnihil forma, colore, consistentia, sapore, quin imo & viribus ad legitimum Arabicum accedens, id tamen nequaquam prohibet quin ad nos pervenire queat id quod Arabici nomine donamus, sive ex Arabia asportetur, sive Ægypto, aliisve remotis regionibus.

Imo etiam opinioni locus est Gummi ab Andromacho expetitur in Ægypto provenire; genitum in arbore eadem spinosa quæ profert fructum ex quo elicitur succus quem vocant Acaciam veram, de qua mox verba facturi sumus,

Nihil inquam prohibet quin ceteræ nobis esse debeat genuinum Gummi advocandi, quod clarum sit & instar vitri pellucidum, in ore glutinosum, purum & nitidum, sapore fere insipidum, substantiæ solidæ & lævis coloris albi, ad viride nonnihil tendentis, aliquomodo, ad gratiam, contortum, vermisque figuram quasi referens: Ejusmodi occurrere potest si modo studium non defuerit: Id Gummi sic delectum in dispensationem venire poterit, nulla alia agens præparatione.

CAPUT LVII.

DE CARDAMOMO MINORE.

*Hoc minus forma cape Cardamomum
ceteris præstans, grave & angulosum,
pallidis tectum siliquis, odore
naribus acre.*

Etiam si nonnulli dubitaverint num Granum Paradisi (*malaguette* Gallis) species sit Cardamomi, non modo tamen id astruo, sed & pro Cardamomo majori constituo, siliquæ magnitudinis habita ratione, Ficus formam hæc refert, multoque major est quam cæterarum Cardamomi specierum quæ nobis offeruntur: Sapor, odor, color & granorum figura, imo & color, ac substantia, siliquæ, adeo accedunt ad alias Cardamomi species, ut dubitandi ratio apud me nulla sit: Siliquæ Cardamomi, cui Medii cognomen est, multo minores sunt quàm Grani Paradisi, *malaguette* dicti, triangularis formæ, oblongiusculæ, anguloso semine scatentes, purpurei coloris, saporis acris & mordacis: Minimi Cardamomi siliquæ adhuc multo minores sunt quam Medii, figura quoque triangulari donatæ, granisque etiam purpureis, angulosis, saporis acris & mordacis, odorisque penetrabilis & gravis.

Cardamomi omne genus Indiæ suppeditant, Calescut, Malavar, Java, aliæque regiones: Ii qui accurate perpendere voluerint tres has Cardamomi species, proculdubio minus aliis duobus prælaturi sunt, quæ sapore plurimum antecellit, odore & viribus; suffragio quoque adprobaturi illos qui id admiserint.

Eos vero qui id dispensaturi sunt moneo eligant siliquas gravissimas, ac minime inanes, abjectis granis omnibus nigris, rugosis & exsuccis, assumptis solum iis qui maxime vividi sunt coloris, solidissimi & gravissimi, maximeque aromaticam vim spirant: Probe dicta grano mudent non solum siliquis, sed omnibus membranulis, cunctisque fordibus

CAPUT

CAPUT LVIII.

DE SESELI MASSILIENSI

*Caulibus tortis, foliisque densis,
semen oblongum dat, & angulosum,
mordet & linguam Sefeli vocatum
Massiliense.*

Sefeli notissimum est in Gallia Narbonensi & Provincia, imo & Provinciis vicinis: juxta vias nascitur & in locis incultis, tum in planitiis tum montibus: Ejus radices, folia & caulis admodum aromatica sunt; Semen autem cunctas plantæ partes antecellit, idque solum ad dispensationem advocandum: Istius plantæ scapus est rotundus, ac proxime radicem in plurimos ramos subdividitur, intortos & disritos, quapropter nonnulli illi nomen Fœniculi Tortuosi indidere, tum ratione ramorum intortorum, tum quia folia & semen ad id quod producit fœniculum proxime accedunt.

Floridum est Sefeli circa æstatis finem, exiguos emittens flores albos in umbellarum summa parte, propemodum illis similes quos profert alia plantæ ferulaceæ: Flori excusso succedit semen quod maturefcit circa festum omnium Sanctorum: Depressum est quodammodo hoc semen, angulosum & oblongum, admodum acre & aromaticum, non multum recedens à figura Fœniculi sylvestris.

Colligendum hoc semen omnino maturum, cum vero serius maturefcit; eligenda erit in id dies serena, potius quam ad quodvis aliud semen: Colligatur succi plenum, colore ex viridi pallescens, repudiando id quod candicans evasit, quippe quod plantæ diutius quam par est inhæserit, non secus ac id quod ob nondum adeptum maturitatem ideo minus est & exsuccum.

Eadem adhibendæ sunt cautiones in collectione Seminum Anisi & Fœniculi, aliarumque plantarum umbelliferarum, neque enim cunctæ umbellæ eodem tempore maturitatem consequuntur, neque æquale nutrimentum suscipiunt, cum uberius ad alias quam has accedat, quo fit ut si semina hæc perfectionem adepta optaveris, eligendæ sint & colligendæ ex planta umbellæ prout perfectionem obtinent, plantæ, relictis iis quæ immaturæ sunt.

Delectum ea ratione semen, exceptum incerniculo, aëri libero ex-

ponendum est, nec recusato Sole si illucescat; id exsiccatum accurate perpurgandum est, sicuti de cæteris seminibus dictum est.

CAPUT LIX.

DE ACACIA VERA.

*Spina in Aegypto, siliquis opertos
exhibet fructus, acidos, acutos,
Ex quibus rufis rubicundus exit
succus ad usum.*

Du olim in Gallia succo veræ Acaciæ carendum fuit, quamobrem plurimi in eam venere opinionem, fictitium illum esse, & ens, ut ajunt, rationis; succedaneus necessario fuit succus prunorum agrestium, ad extracti solidi consistentiam coctus, utpote miræ adstrictionis particeps, & ab arbore spinosa, non secus ac ea quæ Acaciam profert genitus: At vero hodierna die sollicitudo hæc nos non detinet, nec angit, quandoquidem cura Materialistarum Massiliensium, vel aliorum, quibus commercium cum Ægyptiis semper intercedit, ac illis qui præcipuas orientis urbes incolunt in confinio maris Mediterranei, non difficili negotio, etiamsi pretio non vili, verum succum Acaciæ comparare nobis licet, ad nos delatum conclusum exiguis, iisque tenuibus vesicis, in orbem conglobatis, unaquaque ponderis quatuor unciarum, aliquando sex, quinimo & octo.

Arbor Acaciam producens procera satis & spinosa depingitur, ramos in latitudinem potius quam in altitudinem diffundens: Ajunt Flores albos esse & elegantes, quibus elapsis succedunt siliquæ turgidæ, succulento fructu, magnitudine & forma lupinorum, è quo per expressionem elicitur succus, postmodum exsiccandus, in cunctos mundi cardines deferendus.

Scribunt præterea quo plus maturefcit fructus eo magis nigrum adparere illius succum; id quod rationi consonum est; Ex mea vero sententia fructus, è quo succus qui ad nos defertur eductus est, proculdubio collectus est ante perfectam maturitatem, quandoquidem nigrum colorem non exhibet, sed rubrum eumque non inelegantem, substantiæ solidæ & compactæ, mediocriter gravis, nihilominus non difficulter fragilis, si globuli illi ad nos delati malleo concussi fuerint; interiori parte se exhibentes puros, nitidos & lucidos: Sapor illius leviter linguam vellicat, admodum stypticus, sed gratus. Si

Si quæ Acacia cunctis hisce notis insignita occurrat, admittenda illa est & adprobanda: à cujus probitate plus minusve recedere censenda est quæ pauciores aut plures notas obtinet.

Ad ritam istius Acaciæ dispensationem, primo à vesica obvolvente illa liberanda est, quæ si admodum ad purpureum colorem accedat, elegans sit, pura, splendida, grumos nullos interius post effractionem exhibens, citra alium adparatum in dispensationem veniat; alias scindenda erit, aut in minutas particulas confringenda, ac in aqua limpida dissolvenda, excepta vase fictili optime vitreato, subdito modico igne: Peracta dissolutio calens per chartam emporeticam transmittenda, humidum superfluum igne lento absumendo, liquorem deinde transcolatum ad extracti utcunque solidi consistentiam coquendo, sicuti de Hypocistide præmonuimus.

CAPUT LX.

DE THLASPI.

*Semen oblongum, rubidum, rotundum,
Thaspeos, acris calidique gustus,
capsulis tectum, spoliis carensque
sumito mundum.*

Thlaspi in Gallia non ignotum est, præsertim in Provinciis mari mediterraneo vicinis: In fossarum maginibus provenire solet; Totâ planta in pedalem altitudinem vix assurgit, caulis sat est exilis, è quo erumpunt folia digitalis fere longitudinis, versus basin latiora, in acutum definentia: Scapus circa mediam partem in plurimos ramusculos dividitur, quorum unusquisque semipedalis fere est longitudinis, eo ritu dispositos quo in planta Candelabrum regium dicta: Circumcina illos ramusculos eminent exigui flores albi, quibus deciduis succedunt parvæ siliquæ, depressæ, fere lentiformes, quibus concluditur semen quod perpetuo binum situm est in unaquaque siliqua; Semen hoc rotundum est & oblongum, tantisper acuminatum, coloris flavi ad rubrum vergentis; quod tamen diutius adservatum obscurum contrahit, vel rubro fulvum; saporis acris & mordacis.

Solum semen ad Theriacam admittitur, repudiatis cæteris omnibus plantæ partibus: Colligendum est maturitatem adeptum, intra siliquam exsiccandam, è quibus postmodum nullo negotio egressurum est

manuum affrictu, demum scapo chartæ, quasi vanno exceptum, inibi purum remansurum est, filiquarum particulis extra scapum excussis in terram, Semen nulla alia prævia præparatione in dispensationem veniat.

CAPUT LXI.

DE HYPERICO.

*Illius plantæ carpe summitates
Dæmonis quæ mox fuga, mox Iohannis
herba censetur, croceoque multo
flore comatur.*

Hypericum, alias Herba Perforata, ob multitudinem insignem exiguum foraminum in foliis conspicuorum cum apertæ luci exponuntur; pluribus aliis idem donatur nominibus, insignibusque præditum censetur dotibus, adeo ut fuga Dæmonum credatur, si fides authoribus id asserentibus.

Planta est notissima, iuxta vias plerumque crescens, in sylvis aliisve locis incultis: In pedalem se erigit altitudinem, aliquando cubitalem; caulis illi rotundus est & subruber, in plurimos diductus ramusculos, coopertos plurimis exiguis foliis subrotundis, oblongis, viridis coloris saturati: In cacumine flores flavi erumpunt, leviter odorati, qui non secus ac folia contriti & expressi succum admodum rubrum fundunt, Præmissis floribus profert exiguum semen rotundum, oblongum, colore flavum, ad rubrum vergens, filiquis subrubris inclusum magnitudinis fere & formæ seminis hordei, sed brevioribus & crassioribus.

Sola plantæ cacumina in usum accerfantur, quæ die serena legenda, cum maxime florida est; Ex hac ferta colliganda, charta pura obvolvenda, eademque ratione exsiccanda qua reliquæ plantarum summitates.

CAPUT LXII.

DE AMMI.

*Ammeos semen, referens arenam,
unde sic dictum, tenerum, subalbum*

Creticum

*Creticum præstat, similem Thymoque
reddit odorem.*

Ammi rarius olim occurrebat, sed hodierna die plurimis in hortis excolitur: Optimum autem & genuinum ex orientalibus plagis affertur, cujus duæ offeruntur species, forma quidem non multum dissimiles, at vero sapore & odore diversæ, etiam si utraque aromaticum valde emittat odorem.

Cretense omnium optimum censetur, sapore inter origanum & thymum ambigens: Odor & sapor alterius admodum discrepant, sed non parum aromatici, ad Sefeli Massiliense accedentes.

Ammi caulis non parum se effert, plurimos emittens ramulos, in quorum summo excrescunt umbellæ ac exigui flores albi; quibus semen succedit, subrotundum, oblongum & tenue, forma accedens ad grana arenæ, à quibus nomen desumpsit; Folia ad modum exigua, & angusta, propemodum qualia profert Anethum.

Solum semen requiritur, cuilibet autem anteferendum est Cretense, sapore, uti dixi, medium inter Origanum & Thymum; satisque est recens admisisse, succi plenum, atque ante dispensationem accurate perpuratum.

CAPUT LXIII.

DE SAGAPENO.

*Sit Sagapenum feriens odore,
Intus albescat, leve, lacrymosum;
pingue, subrubrum, patriaque Medum;
molle recensque.*

Sagapenum, Serapinum alias dictum, quod ad Pini odorem accedat, Gummi est ex planta ferulacea, in Media nascente manans; dissolvi potest in aqua, vino, aut aceto; Odoris est gravis & insuavis, saporis acris & subamari.

Scriptores ajunt Sagapenum fulvum esse debere exterius, interius album; id quod concedo quamdiu recens non est, decursu enim temporis rufus color, imo & ruber, quinimo & rubrofuscus, omne genus gummi inficiunt, præsertim quoad superficiem.

Hoc vero verissimum trado, quod cum anno 1650. nundinis Bello-

quadrensi in Gallia Narbonensi adfuisse, cum planitiem vastam ingressus essem, in qua Materialistæ medicamina & merces ex orientalibus regionibus advecta venalia exponunt, me obvium habuisse in taberna Mercatoris, in qua prostabant Lanæ, Tapetes Turcici, Sulphuris & Aluminis species variæ, aliæque viliores merces, capsulâ ponderis viginti quinque; circiter aut triginta librarum, Sagapeni lacrymis refertâ, obviâ habuisse, adeo candidis & elegantibus, ut candore Lactis æmulas esse auissem asserere, non minus in superficie quam interiori parte, quæ ideo notitiam quorundam Pharmacopœorum mihi familiarium subterfugebant, quibus prius oblatum fuerat Gummi; Nec abnuo ad primum conspectum, insolita albedine in admirationem pertrahente, in illius notitiam nequaquam devenisse, uti neque cæteros, odore solo gummatibus ad illam deductum & Sagapenum esse mihi affirmante, non secus ac cæteris: Quatuor illius libras mihi comparavi datis duobus coronatis argenteis, ipso Mercatore ignaro & nominis & facultatum Gummatibus, quæ cum ipsi perspecta fuissent deinceps pretium dimidia parte adauxit.

Gummi hoc postmodum admissum ad Theriacis compositionem paulo post à me susceptam: Cum autem Gummi istius maxima pars superstes esset, à me observatum sensim colorem illum album recedere, ac vetustate fulvum induere, Nec spes est ut tota vita quicquam simile mihi occurrat; neque in ea sum opinione vel me, vel alium quemvis, impelli debere ad disquisitionem Gummatum ejusmodi candore præditorum, vel æque recentium quale istud fuit: Id ratum habens, dummodo eligatur Sagapenum purissimum, cujus lacrymæ utcumque ad candorem accedant, compositionem dotibus requisitis donatum iri; lacrymæ enim candor hac diffracta se exhibiturus est, dummodo vetustate exoleta non sit: Lacrymarum autem accurate electarum dispensatio poterit fieri; cum præterea vires Sagapeni, Opopanacis, aliorumque similium Gummatum, diutissime citra detrimentum conservari queant.

CAPUT LXIV.

DE ARISTOLOCHIA MINORE SEVENTENI.

*Inter insignes varias, minorem
sume radicem, tenuem vocatam:
flava sit, fætens, tenera & saporem
reddat amarum.*

Aucto.

Auctores plurimas Aristolochiæ species nobis exhibent, quibus non paucas adsignant vires nullo fere facto discrimine: Etiam si porro quævis species suum patronum nacta sit, nulla tamen, ex communi omnium consensu cæteris omnibus præstantior habenda est: At tamen cum officij nostri sit hoc loco, & ubique, quantum concessum est Andromachi scopis satisfacere, à nobis Tenuis, aut Minima accipienda est, quandoquidem hanc præcipit.

Ab Authoribus tamen duæ illius adnotantur species, unam vocant Clematitem, aut Saracenicam, cujus radix multo prolixior est & tenuior quam Longæ: Alteram Pistolochiam dicunt, pluribus exilibus radicibus simul connexis donatam, barbæ formam referentibus.

Clematidis hæc admodum in controversiam adducitur; etiam si porro pro Tenui haberi possit, si ad Longam & Rotundam illius comparatio instituta fuerit, nihilominus ex accurata Scriptotum lectione facile colligere est multo magis illam idoneam esse ad confectionem unguentorum quam compositionum interius adsumendarum: Cæteris quippe speciebus potior habita fuit ad prædicta unguenta, ratione videlicet odoris, qui non ut cæterarum insuavis est; cum vero ab illis dissideat, tum sapore, tum odore, ex mea sententia illa cui Pistolochiæ nomen inditum fuit ad Theriaces compositionem potior accersenda, non modo quia revera radicem obtinet tenuiorem cæteris omnibus Aristolochiæ speciebus, sed quia non dissimili sapore, odore, eodemque colore ac cæteræ præcipuæ Aristolochiæ; Rotunda scilicet & Longa, prædicta est.

Dosis autem Aristolochiæ in hac Compositione justo minor est quam ut verosimile sit eos qui speciem unam pro altera usurpaverint totis compositi viribus plurimum detrahare posse, cum plurima alia, eaque præstantissima medicamenta, imo majore dosi præscripta, interfint quæ damnum ea parte illatum resarciunt; Tenuem nihilominus hanc Aristolochiam amplexor, quæ Pistolochiæ nomine insignita fuit, quam & admisi omnium suffragio in mea dispensatione confirmatam.

Id vero adducam, admodum illam familiarem esse & notam in Gallia Narbonensi & Provincia, in sylvis provenire, locisque aridis & petrosis, plurimos cauliculos ex se emittere pedalis circiter altitudinis: folia illi quam cæteris Aristolochiæ speciebus multo minora esse; Eandem tamen obtinere formam, eundem colorem, odorem, sicuti & flores: Tenuis habere radices, summa parte, beneficio exigui trunci connexas: manus circiter longitudinem obtinere, aliquando majorem; superficiemque terræ illico contingere, quam directe subeunt & subintrant,

albicantis esse Coloris, ad flavum inclinantis; Saporis esse acris & amari; Odoris gravis & insuavis; ideoque plurimum accedere ad radices Aristolochiæ longæ & rotundæ.

Radices solæ hanc compositionem subeunt, veris principio colligendæ, statim ac folia prodere se incipiunt: Hæ accurate abluendæ & expurgandæ, demum procul à radiis Solaribus exsiccandæ, sicuti de cæteris radicibus à nobis indicatum.

CAPUT LXV.

DE DAUCCO CRETENSI.

*Daucus oblongus, redolens, acutus,
Creticus præstat, foliis tenellis,
candidus florens, teretis Cumini
semen adæquans.*

Plurimæ dantur Dauci species, inter quas Creticus reliquis eminet, cui foliorum similitudine cum fœniculo convenit, si tenuitatem excipias; umbellæ quoque non parum ad id accedunt: Caulis sesquipedalis est aut circiter altitudinis; Semen longem candicans, nonnihil hirsutum, à Cumini figura non multum recedens.

Semen hoc gustui se præbet calidum & acre, sed præterea non insuavis est saporis & odoris; nascitur in locis petrosis & montibus, inter rupes.

Solum hic admittitur, colligendum recens & succi plenum, notis à me indigitatis insignitum: Probe repurgandum, excusso pulvere, abjectis cunctis superfluitatibus.

CAPUT LXVI.

DE BITVMINE IYDAICO.

*Lucidum jungo Sodomæ malignæ
innatans salsis lacubus Bitumen,
impetens nares, græveolens, opacum,
læve, rubescens.*

Bitumen

Bitumen Judaicum occurrit innatans immenso Lacui, quem vocant Mare mortuum, non procul à locis in quibus olim sitæ urbes Sodomæ & Gomorrhæ, aliaque loca circumfita, quæ igne cœlesti consumpta aquis his immerfa fuere: Vastus admodum est hic Lacus, adeo falsus & amarus ut nullus piscis vitam in illo trahere possit; nihil consideratione dignum præter hoc Bitumen præbens, quod nihil aliud est quam materia pinguis, unguinosa & inflammabilis, è terra huic Lacui subdita eructata; quæ cum Petrolei species sit, liquidaque prodeat, super falsas has aquas evehitur, quibus innatat, nec enim præ levitate in fundo subsidere potest; A calore vero Solis excocta, in duram consistentiam abit & solidam, cujusmodi nobis offertur.

Inutile porro foret si hoc loco digrederer circa varietatem materiarum bituminosarum, & flammæ rapacium, è terra aut rupibus manantium, cujusmodi sunt Oleum Petroleum, Naphtha, Gagates, Ambra grisea, Succinum Album, Flavum, Nigrum, Sperma Ceti, illisque affinia, cum extra rem à me tractandam versentur, nec Theriacam subeant.

Satis mihi fuerit præcipuas hujus Bituminis notas adduxisse, Id vero nitidum esse debet & purissimum, splendidum, præsertim confractum, odoris gravis & ingrati, substantiæ mediocriter compactæ, at levis & fragilis, coloris purpurei obscuri. Nulla illi debetur præparatio ante dispensationem.

CAPUT LXVII.

DE OPOPANACE.

*Succus ingratus, croceus, Panaces.
herba quem purum dedit, est amarus,
intus albescens, tener & liquandus
pinguis in unda.*

Opopanax Gummi est incisione facta cauli, aut summæ radici plantæ ferulaceæ, cui nomen Panax Heradeus, effluens, ubertim in Bæotia nascens, & in Phocide Achaïæ, ac in Macedonia, cujus folia sunt aspera, Ficus foliis non multum dissimilia, quinquifida; Scapus illius excelsus est, gossipio leviter involutus, insignem umbellam in cacumine gerens, floribus flavis insignitam, quibus succedit semen linguam adurens, sed odoris validi; Radices albæ sunt & amariuscule, cortice sat crasso obvolutæ.

DE CENTAURIO MINORE & DE GALBANO

Ex incisa hac planta stillat Opopanax, liquidus & albus initio, sed qui postmodum exsiccatur, paulatimque in superficie aureum induit colorem.

Eligendum Opopanax admodum recens & purissimum, cuius lacrymæ externa facie fere aureæ sint, interiori autem parte non parum albæ: Læve esse debet confectum, pingue & fragile, sapore amarum odore gravi, facile in aqua dissolubile.

Accurate electum Opopanax citra præparationem in Theriacam admittendum.

C A P U T LVIII.

DE CENTAURIO MINORE.

*Tale Centaurus quod habet reliquit
nomen huic plantæ, sapor est amarus,
Purpure flos est similis, comosus,
mollis, odoratus.*

Centaurium minus irriguis locis gaudet, & palustribus montanis: Pusilla est planta, cuius caulis exilis est & quadratus, manu paulo elatior: Folia oblonga gerit, in acutum desinentia, ex viridi flavescentia: Flores admodum exiguos, subrubicundos ad violaceum dilutiorem colorem tendentes, in umbellæ formam expansos: Centaurium hoc ætate floret: Nomen deduxit à Chirone Centauro sicuti & Centaurium majus: Univerfa planta admodum amara est, quo fit ut *fel terra* nominetur.

Tempore sereno colligendæ illius summitates cum admodum sunt floridæ, ac ex iis fasciculi conciunandi, charta alba obvolvendi, exsiccandi, sicuti de cæteris cacuminibus dictum.

C A P U T LXIX.

DE GALBANO.

*Galbanum pingue & croceum sit extra,
intus albescat, grave olens, amarum,
amulans Thuris lacrymas, sit acre,
sorde carensque.*

Galbanum

C Albanum Gummi est in vino dissolubile, in aceto ac quovis liquore
 Taquco; Planta illius parens ab Authoribus non rite descripta est:
 Ex ~~ferulacearum~~ tamen est genere, ac ejusdem prope cum ea naturæ
 quæ Opopanacem profert: Galbanum eodem modo prodit, inflicto
 plantæ vulnere: Eligendæ lacrymæ elegantissimæ & purissimæ, sapore
 præditæ acri & amaro, odore gravi & ingrato: Quamdiu recentes
 sunt hæ lacrymæ, color illarum ab albo non multum recedit, ad Oliba-
 num proxime accedens, at consistentia molliori & pinguiori donatæ
 sunt.

Lacrymæ hæ si purissimæ fuerint, & recentissimæ, ante dispensatio-
 nem nulla indigent præparatione.

CAPUT LXX.

DE CASTORE, SEV FIBRO.

*Fatidos Fibri, cerebro salubres
 trado jam Testes, operis coronam,
 Extraho purum, tunicas & horum
 pingue relinquens.*

E Tiamsi Andromachus in nostra Theriaca Mel & Vinum subdes-
 criptionis finem adducat, colligendorum gratia & concorporan-
 dorum, non miuus quam conservandorum omnium medicaminum in
 finem à se destinatam electorum; nihilominus quandoquidem mel &
 vinum aliorum tantum causa admittuntur, existimavi me non imme-
 rito operi colophonem impositurum Castorem superaddendo, quando-
 quidem postremus est tum in descriptione, tum in dispensatione: Adde
 quod eximia illius vis, & quæ curiositatis plena in hoc animali occur-
 runt, animum recreant, defatigatum forte ab insigni præcedentium
 medicaminum examine & numero.

Dicere & liceat Andromachum milites imitatum fuisse, Viperam
 tanquam legitimum ducem agminis constituentem, Castorem autem
 ipsius Vicarium; Etiamsi porro Viperam antecedant Trochisci Vipe-
 rini, hi tamen solum anteambulones sunt, ducem illam sequuturi non
 secus ac cætera medicamina: Vel potius dic *Andromachum*, cum præ-
 videret Theriacam variis temporibus impetiturum iri, & à variis scripto-
 ribus, capiti & caudæ præfixisse duo animalia, acutis armata in illius
 defensionem dentibus.

Tom. III.

N

Castor animal est amphibium, modo in fluviis modo in terra degens : Vocatur etiam Fiber : Caput illi non dissimile Muri montano, dentes acuti & acie infesti, corpus contractum & breve, Alvus sat vasta, Pedes anteriores quales in Meli sive Taxo; posteriores anserinis similes sunt; Pellis admodum hirsuta, pilorum parte quæ gossipium maxime refert, ad confectionem galerorum, quos Castorinos vocant, veniente : Cauda depressa est, omnino pilis nudata, tres quatuorve digitos lata, crassitie pollicar, pedali vel circiter longitudine, cineritii coloris, fere ut in Solea pisce marino : Variis nodis in vertebrarum figuram effectis instructa est : Introrsum patens in sui exortu, ac quasi excavata, adeo ut vinculis injectis illa parte animal coerceri queat, vel manu corripì, ac impune detineri, hinc ut reflecti nequeat morfu impetiturum cum qui eo modo hujus compos est, qui id quolibet circumducere potest : Animal istud dimidia sui parte Caro est dimidia Piscis, hinc & quadragesimali tempore, & diebus asarcis, media parte edulescit, postica scilicet, naturam quippe piscium redolens, eorumque saporem.

Testiculi illius, Castorii nomine vocati, aliter omnino quam ex plurimorum authorum sententia se habent : Fabulæ enim proximum est, imo omnino impossibile, Fibrum ipsum sibi Testiculos dentibus præscindere posse, persequentium prædam futuris & quasi redemptionis pretium, sicuti vulgo traditum est; quandoquidem non modo intus reconditi sunt, exterius nequaquam prominentes, sed præterea animal nullo modo flexile est, adeo ut illius dentes illuc pertingere queant, nec magis id illi facile est quam sui : Testiculi quidem in extrema abdominis parte situm obtinuerunt, inter ambo femora, nec procul ab ano sed interius latent, obtecti pelle carnea & hirsuta, universum abdomen cooperiente.

Nihilominus tamen iidem palpari queunt, imo facile ab invicem distingui, ac manu fere corripì, id quod egomet compertum habui in Castore, quem olim vivum in potestate mea habui, emptum Arausio- ni à rustico qui ipsum artificio in Rhodani crepidine ceperat, ubi non raro occurrunt, pretium autem fuit trium coronatorum nummorum.

At vero non summe demirari nequeo non solum narrationes fabulosas quæ de hoc animali circumferuntur, de amputatione Testiculorum, sed quod illis fidem adhibuerint viri artem nostram profitentes, alias celebres, Urbis quoque non exiguae famæ incolæ, à Rhodano parum distitæ, quem hæc animalia non infrequentia alere certum est; A quibus traditum Testiculos Castoris, à nobis usurpatos, nihil aliud esse quam excrementum, pellem vero eos ambientem, nimis duram esse
ut

ut pro Testiculorum membrana haberi possit ; minime perpendentibus adventitiam esse hanc duritiem, extra animal contractam, ab immodico videlicet ignis camini calore, sub quo exsiccandi hi Testiculi positi fuere.

Assero vero hos Authores, si Castoris Testiculos recentes, mox animali ademptos in propria potestate habuissent, cujusmodi sæpe mihi occurrerunt in regione ubi illorum copia est, hos inquam, deprehensuros fuisse tunicam illos obvolvntem, ac quodammodo utrumque dirimentē, nequaquam hirsutam esse, neque externæ speciem ullatenus gerere, cum omnino colorem carnis internæ præ se ferat, Testiculos vero pendulos tantummodo fieri, tunicamque amictus formam gerere cum præcedit suspensio & exsiccatio.

Iisdem observare licuisset substantiam carneam horum Testiculorum, plurimis iisque exigulis pelliculis intertextam esse; Subesse vero exiguam distinctam cystidem, vel byrsam, qua continetur liquor unctuosus, mellem consistentiam obtinens : Liquorem porro hunc, non minus quam universam Testiculorum substantiam, odoris esse gravis & penetrabilis, imo mox ex ipso animali eductum : Occurere porto genuinos ejusmodi Testiculos, qui probe exsiccati conjunctim pondus quatuor, octo, imo & duodecim unciarum excedunt, neque alios præterea in toto animali disquirendos manifestum illis futurum.

Aio præterea, si accurate ad examen ab ipsis adducta fuisset substantia carnea horum Testiculorum, rite exsiccatorem, proculdubio cietandam fuisse ab iis priorem opinionem de humore excrementitio, ac veritatem amplexaturos fuisse, neque diem ultimum expectaturos ad judicium ferendum de fictitiis istis Testiculis, quos vita ad millesimum annum producta nemini detegere unquam potuisset.

Ex hoc fundamento, ii qui neque curæ neque sumptibus parant, nullo negotio genuinos istiusmodi Testiculos sibi comparare poterunt, quos si probe exsiccatos nacti fuerint, satis illis fuerit partem carneam usurpasse, repudiata non solum parte unctuosa, consistentia mellis donata, sed etiam cunctis membranis ac pelliculis internis & externis, ut vero res succedat, pars carnea seligenda, postmodum per incerniculum rarius trajicienda, cujus parti superiori pelliculæ inhiæsuræ sunt, transmissa parte optima; hinc ut cuncta stateræ & dispensationi idonea fiant.

Interim, etiam si Authores multas Provincias designaverint tanquam Castoris locum natalem, nulla, ut existimo, ingruit necessitas illius adeundi comparandi gratia probatos Testiculos; sed me judice, si commoditas obtinendi concurrat, eosque optimos, nihil ulterius optandum

est : Eapropter cunctis præferre non dubitaverim Testiculos Castorum juxta Rhodanum captorum, non solum ratione habita præstantiæ regionis , & probi alimenti quo his animalibus frui licet , Sed etiam vitandi gratia cujusvis adulterij, quod non raro accidit in Testiculis è regionibus disitis ad nos albatis, in quibus fraudem detegere non semel mihi licuit , ex artificiosa & dolosa commixtione pulveris Castorij cum gûmatis quibusdam, præsertim Opopanace & Sagapeno, parteq; mellea & unctuosa genuinorum Testiculorum Castorum, de qua verba fecimus: Quæ mistura à me deprehensa in vesicis, Testiculorum in modum turgidis, venundationi expositis impudentur & impune ad decem coronatos pro unaquaque libra, non secus ac si genuini fuissent Castoris Testiculi.

Fraus vero non levi negotio detegitur, eo quod unusquisque Testiculus legitimus à latere, & versus superiorem partem, donatus est vesicula brevior, & multo minore ea quæ Testiculo inest, inferius producta, eadem nihilominus tunica investita; etiamsi vero parte interiori contigua sit, seorsum tamen continetur angusta cavitate, omnino illi peculiari, adeo ut nequaquam commisceatur substantiæ carni: Exigua autem illa cystis, quamdiu Testiculi recentes sunt, intra se continet, prout animal majus aut minus est, pondus drachmæ unius ad semunciam usque liquoris unctui, limpidi, subalbi, ad flavum colorem vergentis, mellis liquidi consistentia; Vetustate autem idem concrevit in modum adipis, perpetuo odorem exhibens non minus gravem & penetrabilem quam substantia Testiculorum carnea, qui crassior, multo substantiam, multoque graviores & solidiores, obtinent, ac præterea multo inferius devolvuntur.

Subest vero & altera nota, extra omnem aleam posita, legitima videlicet Testiculi pars carnea ubique fibrilis diversis se interfecantibus confersa est, diversisque membranulis naturalibus; id quod nunquam in fictitiis & factitiis Testiculis occurrit in quibus nullas alias fibras deprehendere datur, neque pelliculas præter membranam ambientem, interiori vere parte continent substantiam plane homogeneam & continuam, etiamsi compositam, & variis commistis conflata, ab impostoribus, qui inhiant bursæ illorum qui distinguere non norunt supposititia hæc Castoris marsupia.

Horum Testiculorum virtus nimio opere efficax est, nimioque pretio comparantur quam ut Pharmacopœi curam & studium in iis rite dignoscendis detrectare debeant; quin omni artificio declinare fraudes eorum qui illis imponere saragunt, unum pro alio supponentes.

CAPUT

C A P U T LXXI.

D E M E L L E.

*Esto Mel fragrans , grave , glutinosum ,
aureum , purum , redolens , suave ,
os replens , linguam stimulans , petatum
tempore verno.*

Medicamina unica in regione nascentia alibi quam in nativitatis loco non disquirenda: Aliunde arcessenda sunt Dictamnus, Daucus Cretenfis, ac genuinum Petroselinum Macedonicum: Censerem quoque Athenas proficiscendum repetendi gratia Mel quod Andromachus in Theriacæ nostræ compositionem advocat, nisi aliis in locis ejusdem præstantiæ occurreret. Gallia nostra, plurimarum aliarum rerum feracissima, Mellis quoque non exiguam copiam suppeditat; quod cum affatim suppetat, in tanta ubertate, plurimis in locis nancisci dabitur quod debitam perfectionem attigerit: Mel Narbonense, ac nominatim Corberianum dictum, non procul disitum, & olim & nunc adhuc celebritatem & famam retinet.

Neque tamen id prohibet quin ex aliis locis Galliæ Narbonensis, & Delphinatus, præstantissimum Mel advehatur, cum illis in locis abunde proveniant plantæ aromatum vi imbutæ, admodum idoneum Apibus alimentum subministrantes; quæ præterea Provinciæ commodissimum situm obtinent excipiendo rori illi cœlesti, qui censetur prima & potissima Mellis pars.

Neque tamen diffitendum *Primo*, Non omnia æque loca unius ejusdemque Provinciæ idonea esse productioni Mellis; experientia enim compertum habemus, ex duobus adversis montium collibus Mèl admodum discrepans suppeditari, sive id vario Solis aspectui adsignandum, sive diversati pabuli Apibus occurrentis, *Secundo*, Industriam & artificium non parum conducere elegantiae & præstantiæ mellis, cum ex uno & eodem alveari non difficile sit elicere Mel magis aut minus elegans.

Id quoque nosse convenit in montibus reperiri Mel elegantius quam in planitie; atque in ipsis montibus loca quæ Boreæ adversa sunt, Soli autem orienti aut Meridiei obversa, maxime Mellis productioni favere, tum quia plantæ aromaticæ uberiori copia ibi nascuntur, tum quia Apibus pabulo tranquillius frui licet.

Sin locorum mellis feracium incolæ rationem habere velint commoditatis situs, iidemque studeant in elaboratione elegantissimi mellis, ut voti fiant compotes, Postquam ex alvearibus eduxerint tabulas Mel continentes & Ceram, hac panno excipere debent sufficientis magnitudinis, ex tela rariori confecto, colligatisque simul quatuor hujus extremis eundem suspendere, subdito doliolo aliove vasē in quod influat mel stillans, elegantissimum & optimum futurum, albissimum vel aurei coloris, odoratum & maxime aromaticum, dulce simul cum acrimonia, grave, consistentiæque laudabilis quamdiu est liquidum; durissimum vero & tenacissimum quando concreverit, id quod non diu postquam ex panno in vas stillavit contingere solet; dummodo vas cui infusum accurate siccatum sit, ac postmodum loco subfrigido commissum fuerit.

Ejusmodi Mellis genus circa Barjacum, S. Spiritus Oppidum, Balneam, pluriæque alia Galliæ Narbonensis loca; sicuti Montalbanum, Villeperdricum, Condorcegium, Alansonium & similia in Delphinatu loca occurrit, dignitate nulli cedens si qua ratione eliciendum præcipimus obtinuerimus, Nec difficile est tale comparare, modo Pharmacopœus laborum & sumptuum non fuerit parcus.

Mel sponte sic transcolatum proculdubio & elegantius futurum est, & melius quam tortivum, quod fuscenedinem contrahit & insuavitatem non modo ab impressis ceræ vestigiis, sed etiam ab expressione Apum, vivarum aut mortuarum, massæ commixtarum; adde & nonnunquam occurrere vermiculos quosdam albos, nuclei pinei magnitudinis & longitudinis, in alvearibus sæpe sæpius genitos, horum perniciem nisi medela adfuerit, quo etiamnum sit ut Mel ea ratione expressum conservationi inidoneum sit, ob succum aqueum apibus & vermiculis in existentem, saporem mellis non modo depravantem, sed & illi acorem ac corruptionem inducentem.

Tempus collectionis Mellis maxime idoneum quod attinet, in diffidium plurimos adduxit, Hæc vero difficultas opiniones risu explendas animis eorum induxit qui campestrem faciem quavis anni tempestate perpendere dignati non sunt, & quibus ignotum fuit legitimum tempus quo ex alvearibus extrahitur Mel.

Id apertum est in Delphinatu, Gallia Narbonensi, imo universa Gallia, duas solummodo observari anni tempestates ad mellis collectionem, videlicet menses Maium aut Junium, ac Septembrem aut Octobrem; neque enim Æstas aut Hyems huic operi commoda sunt.

Non Æstas, ob insignem æstum plantas amburentem, quo fit ut hæc careant succo productioni mellis idoneo; Alvearia præterea tunc fere

ex

exsucca sunt, periculofique ad ea aditus, quod tunc Apes aculeis suis promptius & citius accedentes feriant.

Non Hyems, eo quod Apibus, cum loca campeftria alimentum non amplius suppeditent, Mel nequaquam illæ conficiant; quin alvearibus conclusæ, in subsidium & alimentum, id quod serena tempestate congregere absumant; Imo in diutius producta hyeme aquam mellitam alvearibus supponere necesse sit, pabulum ipsis futurum post devoratum Mel superstes, Ideoque hoc solummodo in controversiam adducendum, Utrum Mel præstet verno aut Autumnali tempore collectum?

Vere collectum Mel quod attinet, ab auctoribus Thymi flos multo in pretio fuit, quod Apibus præstantissimum alimentum suppeditet; Miror vero quod nonnulli Pharmaceuticam artem profitentes, imo locorum incolæ qui Thymum ubertim proferunt, asserere ausi sint ætate id florere, ac proinde hujus flores nihil conferre ad productionem Mellis vere colligendi: Constat quippe Thymum in Gallia Narbonensi, & Provincia, à fine Martij (nisi hyems asperior & diutius protracta fuerit) sed nunquam non mense Aprili, Maio autem, aut ad summum Junij initio, nulla superesse florum vestigia, semen autem maturitatem adeptum esse; Adeo ut suppositia florum Thymi inopia quo careant Apes, prohibere nequaquam debeat Mellis vernalis collectionem; quin potius Mel ea tempestate proveniens censendum Thymi maxime particeps esse, necnon plurium aliorum florum vernalium, ac præsertim primulæ veris, violarum, rorismarini, salviæ, betonicæ, liliorum convallium, calendulæ, rosarum sexcentarumque aliarum plantarum aromatica vi pollentium locis prædictis familiarium, terræ superficiem verna tempestate decorantium.

Illud tamen concessero Mel Autumno proveniens vernali non multum inferius esse; nam adde quod Apibus frui datum fuit floribus toto anno prodeuntibus, imo pluribus fructibus tunc temporis autumno obviis, Uvæ quoque postremo in pabulum illis venire, quarum avidissimæ sunt.

At vero cum Andromachi scopo satisfaciendum sit, qui Mel vere collectum præcipit, illud præterea si in considerationem veniat Maio maxime mense Rorem excidere; quinimo illo tempore, præsertim in Gallia Narbonensi & Provincia, cum aër summe tranquillus & serenus est, supra arborum folia grana quædam sacchari dulcedine, mannæ figura conspicua esse, imo ad hujus naturam accedere, pabulum Apibus gratissimum præbentia; Necnon si illud perpendatur has maxime tunc temporis robore pollere, quibus cuncta ad libitum obvia sunt, Quinimo nulla alia præterea tempestate recentia examina alvearia desere-

re veteribus Apibus valedicendo, auram captandi gratia, ac liberiora loca quæsitura, novas quodammodo colonias constitututa, lubentissime, eam amplector sententiam Mel exeunte Majo, aut inchoante Iunio (qui ad Ver etiamnum pertinent) collectum præstantissimum esse, ratus ab iis qui Theriacam confecturi sunt id disquiri debere.

Quæstionem quod attinet à quibusdam excitatam, Num saccharum forte Melli anteferendum unitatis & conservationis gratia medicaminum Theriacam ingredientium? Vix ut in controversia veniat digna ea est, Si enim Mel sit congeries non solum præstantissimi roris cœlestis, sed etiam maxime puræ substantiæ sexcentorum florum, eximia vi aromatica præditorum, proculdubio id succo unius arundinis præferri debet, qui sola dulcedine commendandus venit.

Adde his Mel Theriacam subire, inditum non modo ratione facultatis propriæ balsamicæ, colligendarumque gratia & ad unitatem deducendarum virium aliorum medicaminum, sed potissimum totius compositi conservationis, qua conditione non solum saccharum illo inferius est, sed & cunctis aliis enumeratis: Nulli enim Pharmacopœo, vel parum artis perito, ignotum Electuaria mollia, quæ saccharum conglobationis causa simplicium admittunt, vix ultra annum, citra alterationem quampiam durabilia esse, imo ad corruptionem omnimodum deduci si diutius adservata fuerint: At vero Electuaria ex Melle composita, in corruptibilia fere esse dummodo illis debita consistentia conciliata fuerit, pulverum proportio rite observata, recondantur postmodum, ac conserventur juxta artis regulas: Quo fit ut Theriaca & Mithridatium, accuratam præparationem adepta, probe recondita & collocata, ad 50. imo & 60. annos ac amplius perennia sint.

Neque ulla mihi valida ratio obvia est quæ impellere debeat ut Mel per totum biennium adsevetur antequam in Theriaces compositionem admittatur, quin potius existimo id quam recentissimum in usum venire debere, ne odoris aromatici & subtilis portio in auras discedat à diuturniori adservatione, tum & acoris præcavendi gratia, aut ne quâpiam aliam corruptionem induat ab attracta aëris humiditate, quæ mollietatem illi impertiri potest, imo & ante tempus dissolutionem; Id quod quotidie observare est in Melle in subsequenter usque annum reservato: At vero ejusmodi corruptionis, aut alterationis, nequaquam capax est Mel quando Theriacæ remixtum est, tum quia exuberans in Melle humor in auras discedit à levi coctione illi concedenda; facces autem & fordes forte commixtæ despumatione accedente & colatura abscedunt; Tum & potissimum, quod ab admissione insignis medicamentorum aromaticorum numeri, quibus socium se dat, ipsummet
melius

melius conservatur , dummodo toti composito idoneus conservationi locus non de fuerit.

Consistentiam Mellis, circa illius electionem, quod attinet, si id statim aceductum est occurreret , liquidum id & pellucidum obtineremus attamen crassum & tenax , sed non diu post aliam induit formam, concrefcit enim & indurefcit , ac vase cui commissum pertinaciter adhærens, etiamsi pristinæ formæ non levi negotio restituatur, igni nempe impositum , quamobrem duritici causa & concretionis nequaquam repudiandum , dummodo cæteræ probitatis notæ non defuerint.

Caput hoc per me in maiorem molem excrefcere potuisset adducta Apum historia, traditaque mira animalculorum horum œconomia, obedientia & fidelitate quam erga Regem observant, solertia diligentia & industria omnino singulari , tum in colligendo ex plantis id quod illis idoneum est , unde postmodum Mel & Ceram conficiant , unicuique sedes diversas assignando ; Tum in domiciliorum constructione , vel in alvearibus , vel arborum truncis , imo rupium cavernis, qua in re plurimum humani ingenii captum superant , adeo ut non imitationi , sed admirationi tantum locus sit : Sed regulas ab initio hujus Tractatus mihi propositas transgrederer, adde quod ex pluribus authoribus eadem repetere licet quæ curiositati satisfaciant.

Eapropter etiam missas faciam Mellis facultates , propositi mei tenax, à scopo videlicet nequaquam recedendo, nihil quippe allaturus, aut in medium producturus, quod non plane spectet Electionem, ritam Preparationem , probam Dispensationem ac accuratam medicaminum omnium Theriacam nostram ingredientium Miftionem , sed postmodum de Conservatione quædam additurus sum , ac occasione data de illius viribus & usu , quæ postrema futura est hujus Tractatus pars.

Mellis præparationem capite decimo septimo attingam , quo de ultima præparatione omnium Theriaces simplicium acturus sum, mixtione eorundem, ac in Opiatæ formam deductione.

C A P U T LXXII.

D E V I N O .

*Si celebrato careas Falerno,
limpidum quæres validumque vinum ,
collibus nascens , silices & inter ,
Solis ad ortum.*

Tom. III.

O

Etiam si methodus illorum qui copiam Vini Theriacæ affundunt nequaquam mihi adprobanda sit, ac præsertim illius usus ad gummatum cuiuspiam dissolutionem, vel mellis despumandi causa inopportunus mihi videatur; id tamen non omnino à compositione arceo: Sin præterea id excludam, siquidem ab illius usu imminere videatur destructio partium, aut ipsius Vini, aut medicamentorum quibus id commiscere in more fuit; id tamē commodè in usū advocare novi sicubi, (præter utilitatem quam adhibitum præstat) partes illius sarta rectæ, nec non cæterorum simplicium, quibus commiscendum, maneant; At vero cum Vinum, de quo nunc mihi sermo, ubique notissimum sit, prolixum caput traditurus non sum.

Andromachus, cum Romæ vixerit, Imperatori Neroni primus à consiliis Medicis, olim Vinum Falernum ad Theriaces compositionem admisit, quod proculdubio & generosissimum & suavissimum, non procul arcessendum fuit, natales quippe habens in loco Romæ proximo.

Ab ejus mente aberraturi non essemus si viciniore Romæ degeremus, ac obtinere levi negotio concessum foret; At vero etiam si lateat me num Vinum Falernum eadem jam celebritate nominis gaudeat qua olim imperante Nerone, id mihi perspectum est jampridem in more esse Romam Vina Gallica transmittendi, ea præsertim quæ profert Gallia Narbonensis, unde cuivis manifestum est nisi hujusmodi Vina in generosorum censu reponerentur, non futurum ut illuc inveherentur; imo non absque verisimilitudine asserere licet, præstantiam in illis deprehendi majorem, quandoquidem ex tam dissita regione advocantur.

Cum porro in Gallia non desint qui eximio sensu gustus polleant, in dignotione generosorum Vinorum solertes; ac præterea suppetant Vina quæ illorum palato adblandiantur; omne circa hæc dubium protinus dilvendum erit: Gallia Narbonensis & Provincia multigena suppetant, Frontinianense, Laudunense, Chusclanense, Sancti Laurentij, Ciotatense, Cassiense, Coindriacum, Eremiticum, Matisconense, Belnense, Haicense, Rhemense, aliaque aliis in locis nascentia, quæ nominis famam jampridem tuentur.

Prætermisso vero singulari examine, id constitutum volo Vina nimis subtilia, ac fumosa, huic compositioni inidonea esse, quod & proprio spiritu nimis cito destituantur; At vero Vina ex uvis è omnino maturis educta, locis qui solem orientem spectant, filicibus confitis, cum partibus magis compactis constent, spiritus autem intimius conjunctus, non adeo facile ideo hic dissolubilis est; atque ejusmodi Vi-

na disquirenda sunt, generosa quidem, sed cum dulcedine quadam conjuncta, comite suavi acrimonia; Vina ejusmodi grato sapore oris satisfaciunt, cerebrum odore suavi recreant, non prius in usum advocanda quam omnino defæcata fuerint.

Hoc vero præstantiæ illorum certissimum indicium est, ac cæteris anteferri debere, quod diutius citra acorem persistent in doliis & lagenis, unde inferre licet spiritum illorum ætiori nexu detineri cum cæteris partibus, ægriusque ab illis divelli.

Ex mea quoque sententia alba rubris potiora sunt, quæ talia facta sunt solius fermentationis ac ebullitionis una cum racemo beneficio, à quo acrimoniæ contraxere, derelictis partibus quæ frænum quasi spiritibus injiciebant; Et hæc de Vino dicenda habui, cæterisque Theriacam ingredientibus.

CAPUT LXXIII.

DE VLTIMA PRÆPARATIONE CUNCTOIVM

Theriaces ingredientium, Eorundem mixtione, ac in Opiatæ formam deductione.

*Non metris tantum quatuor licebat
ferre, qua debent ratione jungi
quæ prius dixi, Caput hoc legenti
cuncta patebunt.*

LAbori nequaquam parcendum si quid arduum suscipitur, ægre verò ferendū est cū multo labore suscepto optatus exitus & votis respondens non consequitur: Id vero certissimū est media, & maxime compendiosa, & facillima, cæteris præferenda esse, si præsertim successus desideratus adfuerit: Huic viæ insistere decrevi in hac præparatione, minori-que tædio meliora prestare iis qui magis se fatigaverint.

Antiqui nulla ratione, inducti nulla impellente necessitate in vino Gummata Theriacam nostram ingredientia dissolvenda præceperunt, quos plurimi neoterici sunt imitati, inconsiderate tamen, cum dissolutio, & gummatum transmissio, eum solum in finem inducta fuerit, ut scilicet illa repurgarentur: Sin illorum lacrymæ occurrant purissimæ, ad quid illa in vino dissolutio; quin duplex exinde imminet detrimentum si in vino ad ignem soluta fuerint, partis videlicet vini spirituosæ, ac portionis illius spiritus; tum & partis falis volatilis Gummatum.

Eapropter omnino illi labori supersedendum, solumque tritundæ purissimæ illæ lacrymæ, una cum cæteris ingredientibus pistillo obedientibus; Imo his conjungendum Olibanum, etsi plane aliter sentiant plurimi scriptores, qui inani timore ducti, & opinione ne thus masculum, una cum cæteris ingredientibus contritum, placentam quasi effingret, censuere id seorsim contundendum esse, revera placentam confecturi à qua sibi metuebant, quæ nunquam obtingit si una cum ingredientibus cæteris contritum fuerit.

Id vero compertum esse jubeo, à sæpius repetito experimento, non solum Olibanum, sed & cuncta Gummata, probe electa, si purissimæ adfuerint lacrymæ, una cum cæteris ingredientibus contrita, pulveri convenientissimam formam inducere, qui inde visciditatem quandam adeptus, dissipationi maxime reluctatur, neque in auras abscedit id quod alias illo absente futurum.

Neque minus absonum ex intervallis vino id irrorasse, quod identidem evaporat, neque pulveri æqualem continuamque consistentiam ac formam præbere potest, illi similem quæ in pulvere conspicua est, si cætera gummata fuerint remixta.

Multa præterea Gummata seorsim conterenda jubent, sed ab hoc abstinendum censeo, sicuti & à dissolutione Gummatum in vino: Crocum tamen sine cæteris pulverari non improbo, quo subtilior evadat, utque illius tinctura & facultas in totum compositum facilius diffundatur, etiamsi nihil prohibet quin una cum cæteris ingredientibus in trituram veniat.

Sed omnino reprehensione dignos censeo eos qui tradidere impossibile esse ut commode conterantur simplicia Theriacam ingredientia mense Novembri, neque ut in pulverem sat subtilem deducantur fieri posse, humidæ scilicet tempestatis ratione id non concedentis; Censentes hujusmodi pulverem, sicuti & totius commistionem, nonnisi æstate peragi posse: Si bene judico ex illorum scriptis, nunquam ab ipsis præparata fuit Theriaca, quinimo neque illius præparationi interfuere, uti nec consimili cuiquam præparationi ab artificibus institutæ.

Etiam si aliæ rationes, iis quas proferunt validiores, ad aliam tempestatem nos compellerent quam mensem Octobrem, perficiendæ gratia Theriacæ; ipsa vero æstas omnino eligenda esset (id quod calculo meo nunquam comprobaturus sum) appositissimum tamen esset, si modo possibile, dies aliquot è mense Novembri, aut etiam Decembri, quinimo & maxime humidos mutuari, ad confectionem Pulveris Theriacæ, declinando dies æstivos, per quos non solum maxima illius virium pars dianni hilari potest, sed & ponderi nonnihil decedere: Cum
vice

vice versa mense Novembri, aut consimili tempestate, à frigore & humiditate aëris obviam ire licet ejusmodi discriminibus, quandoquidem & juvatur trituratione ingredienti um, quæ ob nimiam ariditatem ex intervallis repetitisque vicibus vino irriganda sunt; nisi Gummata remixta fuerint cæteris ingredientibus, simul pulverisanda, juxta methodum nostram: Res vero adeo est aperta, & vero consona, ut nullus artifex id in dubium revocare audeat.

Neque præterea concipio cur præceperint antiqui mortaria Ægyptia in usum adduci, utpote durissima, sed & insimul pistilla lignea, aut ferrea, pulverisandorum gratia simplicium Theriacæ dicarorum, Si mens illorum fuit (quæ omnium opinio) ut mortaria porphirtica usurparentur, procul omni dubio à trituratione in ejusmodi mortariis cum pistillo ferreo diffringi potest mortarium, aut saltem quædam illius fragmenta dissilire, pulveri commiscenda: Sin solum pistillum ligneum in usum adduceretur, pulvis tarde admodum perfectionem obtineret, respectu habito plurimorum ingredientium; Interim præ diuturnitate temporis, maximum pulveri detrimentum immineret, tum in quantitate tum viribus: Usus magnorum mortariorum æneorum, & pistilli ferrei, sine dubio prædictis præstantior est, tum ratione utriusque duritiei, tum quod nihil improbi ab iis in pulverem commigrare possit: Nullus ab ære metus imminet, nisi forte à diuturniore in iis mora rei cujuscumque humidioris, à qua sensim æruginis particula aliqua elici potest ab ære, at vero à rebus siccioribus nihil simile expectandum: Interim Pulvis & melius & citius perfectionem obtinet in mortario æneo quam in marmoreo, neque ullus id in dubium revocat, aut revocare audebit Pharmacopœus.

Tabula tamen lignea, in orbem cæsa, in medio perforata, proportionem pistillo & mortario respondens, summo mortario inter titurandum imponenda est, dum præsertim contunduntur & commiscuntur simplicia triturlanda: Quinimo his contusis & commixtis mortario superponere licet alutam validam, media sui parte pertusam, prohibendæ gratia pulveris distillationis in ipsa trituratione, omnem cautionem adhibendo ne dissipatio contingat.

Pulvis demum per cribrum sericeum transmittendus fit densum, ex tribus partibus constructum, sibi invicem commissis, quarum infima fundi vicem obtinet, pulverem transmissum excipiens: Media cui annexa pars sericea, per quam pulvis trajici debet, & summa operculi vices cæteris præbens.

In controversiam etiam venit, aqua an vinum melli infundendum, despumationis jurandæ gratia? concederem quidem huic rei aquam ap-

tiorem fore si humidi cujuscumque accessio necessaria esset, ab adhibito enim Vino, accedente fervore, pars spirituosa illius in auras abiret; Sed eam in rem neque Vinum neque aqua requiruntur, cum enim ad Theriaces confectionem mel idque elegantissimum in usum advocetur, neque spuma neque sordes in illo fingendæ: Spumam tamen detrahere necesse judico, sed satis mihi est id igni imposuisse, capaci pelvi exceptum, nullo humore addito, leviq; ebullitione accedente, id igni subtrahere, ac post aliquantulam moram spumam sedulus aufero; & per incensiculum setaceum transcolo, unde mel exsurgit elegantissimum & purissimum consistentiæ legitimæ, idoneæ tum comprehendendis ac colligendis pulveribus & succis, tum excipiendo admittendoque Vino, alias ad illorum dissolutionem necessario.

Aliud & exinde accedit commodum, à levi videlicet illa decoctione tantum detrimenti melli non imminere ac si Vinum aut Aqua superfusa essent, postmodum necessario absumentur, quo mel debitam consistentiam posset adipisci; cum porro diuturna in igne mora requiratur, pars & odoris & virium absque dubio annihilaretur, id quod sedulo cavendum.

Proportionem Mellis quod attinet, ab Andromacho hæc definita est, præscribit scilicet tertium tantum pondus mellis despumati, ad consistentiam cocti, ad cætera ingredientia, sub quibus comprehendere est & Gummata, & Succos, & Terebinthinam, & Balsamum, vel Oleum Nucis Moschatae, illius succedaneum, Agaricum, Radices, Cortices, Semina, Trochiscos, Terram Lemniam, Chalcitidem, Bitumen, Viperas, Castoreum, Herbas & Flores.

Quoad Vini proportionem ad Theriacæ quantitatem susceptæ, quæ librarum circiter est centum, Pintæ tres satis esse queunt, tam ad dissolutionem Opii, jam ad Extracti consistentiam deducti, quam Extractorum Liquiritiæ & Hipocystidis.

Neque Vini additio composito quicquam obstat, illo enim nequaquam admissio Theriaces consistentia plus nimio solida esset, ratione evaporationis portionis humidi melli inexistentis, quæ in despumatione accidit; Id vero certissimum est, si cuncta Theriaces ingredientia triturationi idonea fuissent, triplum mellis pondus, ope ignis solum liquidi redditi, pulveribus commixti, producturum fuisse Opiatam debitæ consistentiæ citra aliquod supplementum.

Tempestivum jam est transeamus ad ordinem in postrema præparatione observandum, ac ultima Theriacæ mistura, cujusmodi à me servatus fuit coram D. D. Medicis & plurimis Pharmacopœis peritissimis, qui præsentia sua officinam suam decorare voluerunt, imo necum procedendi motum calculo suo adprobare. Id

Id tamen præmonitum volo , prius à me præparatos fuisse Trochiscos Hedychroi , atque in pulveris adparatu eandem ut prius fuisse metho- dum à me observatam ad confectionem pulveris toti Theriacæ dicati ; præterquam quod cum Lignum Aloes Xylobalsami succedaneum esset , ab eo triturationis exordium ductum fuerat , & ab Aspalatho , utpote lignis durissimis , solidis , pistillo admodum renitentibus : Tenuiter etiam à me dissecta fuerat spica Nardi ut facilius in pulverem abiret ; à qua methodo etiam non recessi in ultimo pulvere toti dicato.

Initium duxi à contusione omnium radicum in majori mortario æneo , usus crasso pistillo ferreo ; ac demum cunctorum corticum , his successit Spica Nardi , sicuti dixi contusa , deinceps injecti Trochisci Scyllitici , & Hedychroi : Postmodum Semina , Viperæ , Castorium , Bitumen Judaicum , Folia & Flores , Agaricus & Terra Sigillata ; Cunctis his , etiam ab initio , paulatim ac per vices adjecta sunt Gummata ; Probe contusis cunctis his ingredientibus successive , & quantum una vice contundi potuit in mortario , omnia accurate commiscui magna pelvi excepta , ac demum capsula conveniente inclusi.

Istius misturæ triturationem denuo suscepi in magno mortario , in pulverem omnia deducendo , ac transmittendo per incerniculum sericum rarius , donec Pulvis perfectionem adeptus sit , id quod sub finem diei tertiæ consequutus sum , usus trium hominum opera sibi invicem succedentium , modo triturationi incumbendum , modo per cribrum trans- missioni.

Crocus seorsum pulverisatus fuit , prius leniter exsiccat , cribro in- stratus , subdito per aliquod tempus , sed aliquantum dissito , igne lenissi- mo , Chalcitim quoque separatim contrivi in pulverem in Vini semisextario (uncis circiter octo) dissolutam , Opii quoque depuratissimi uncia octodecim in vini libris duabus dissolutæ fuere : Liquiritiæ extractum in ejusdem Vini libra una , ac tandem succus Hypocystidis in semisextario prædicti Vini , quæ quantitas à me judicata necessaria ad accuratam præcedentium dissolutionem ; Seorsum colliquatum fuit Oleum Nu- cis Moschatae ut & Terebinthina , scutella argentea excepta ; Pondere vero exacte trutina expenso , tum pulverum omnium , tum Olei Nucis Moschatae & Terebinthinæ , Extra,torumque Opii , Liquiritiæ & Hypo- cystidis , triplum Mellis despumati & purificati pondus adsumpsi , sicuti ante præmonui.

Tum libras duas aut tres prædicti mellis calentis infudi in capacem pelvim , cui primo commiscui Crocum , grandi & valida spathula liga- nea illum cômovendo , cui probe cômixto addidi denuo quinque sexve mellis libras , demum Pulveris circiter duas aut tres libras : Postmodum

noq.

nonnulla meorum Extractorum Vino dissolutorum , adjeci quoad omnia ingressa sint , Sub finem demum imposui Oleum Nucis moschatae ac Therebinthinam una liquefacta ; Interim duo validi homines , sibi invicem succedanei ; eadem spatula totam istam Misturam versabant , robore enim brachiorum utriusque ad id opus fuit ; Cuncta hæc extra ignem peracta sunt : Satis enim mihi fuit calor in melle à despumatione superstes : Agitationem hanc unius horæ integræ spatio continuandam præcepi , ac donec Theriaca pene omnino refrigerit.

Recondendi sola cura superfuit , eapropter in parato habui Vas fictile probe vitreatum , ejus capacitatis quæ non solum toti composito comprehendendo par esset , sed quæ etiam ponderis centum quinquaginta librarum Theriacæ capax fuisset , adeo ut tertia ad minimum Vasis pars vacaret ; quod vacuum omnino requirebatur ut spatium tumenti & turgescenti Theriacæ concederetur , qui tumor à fermentatione expectandus erat , cujus spatij defectu proculdubio vas dissiluisset , nisi compositio superna parte exitum affectasset.

Obiter id dixero , etiamsi excipiendæ Theriacæ idonea essent vasa aurea aut argentea , cum tamen ejusmodi in aulis solum Regum & Principum occurrant , illis tamen carere nos posse dummodo recondita fuerit , sicuti à me factum , in unico fictili vase optime intus vitreato , cum ejusmodi vasa omnino innocua sint , nec alia occurrunt magis idonea simili compositioni admittendæ , à quibus nihil noxij metuentum , eaque ratione pari passu cum aureis & argenteis incedant.

Vas ex stanno puro omnium minime reprobandum , ex metallorum genere (si Aurum & argentum excipias ;) Cuprea , Orichalcea , Ferrea omnino repudianda , sicuti & Lignea ; Priora quidem , ob improbas qualitates quibus imbuta sunt , in contenta transferendas ; Posteriora autem non solum iisdem de causis , sed etiam quia poris nimium pervia sunt , & permeabilia , imo intra se admittere possunt , ac ad se alligere portionem quampiam partis liquidissimæ & tenuissimæ Theriacæ , unde non levis jactura imminet à diminuto pondere totius & ab adhaesu materiæ lateribus ligni.

Etiamsi porro vasa ex stanno purissimo conflata non omnino improbanda sint , non ita tamen procilive est ejus capacitatis comparare quæ voto satisfaciat , quo fit ut in admiserim vas fictile probe vitreatum & solidum.

Omnia me uni eidemque vasi commisisse dixi , idque præstandum credidi , quo melius colligeretur & coiret vis cunctorum simplicium , à totius fermentatione in uno eodemque vase contingente , etiamsi nihil prohibeat quin totum compositum pluribus vasis postmodum includatur

tur

tur, modo fermentatio plane perfecta sit, at vero id tempus nequaquam occupandum est.

Neque satis est proba electio, & accurata præparatio cunctorum medicaminum in Theriacam venientium, vel rita eorundem dispensatio; Neque præterea sufficit ex artis legibus & methodi commiscuisse, hæc vero eadem unico vase recondidisse, Fermentatio quoque promovenda, qua non prægressa nequaquam in usum venire debet Theriaca.

Res ut successum obtineat, Vas cubiculo quopiam leviter calente includendum, si occurrat, vel arte, spathula lignea Theriacam versando bis in hebdomada, totis duobus primis mensibus: Semel autem in septimana quatuor subsequuturis mensibus, quo eo pacto unitas & coitio omnium ingredientium melius succedat, atque ex hac redundet vis omnino singularis, imo quæ superet facultates omnium ingredientium ante fermentationem.

Ere quoque fuerit vas Soli exposuisse statim ac per tempestatem liquerit, perficiendæ gratia actionis spirituum omnium fermentativorum, ne quicquam operis complemento desit.

Quibus ignota fuit Chalcitidis vis, Theriacæ inditæ, censuere omni jure illam exterminandam: admirationis vero ansam illis objecturus sum, quod non solum ab eorum sententia recedens illam admittam, sed etiam methodo omnino singulari insistam ad illius præparationem, è directo repugnantem antecessorum meorum opinioni.

At vero si iisdem perspectum fuisset Chalcitidem fermentationis primum esse mobile, non modo in aliam devenissent sententiam, sed etiam meam calculo proprio adprobaturi fuissent, si modo percepissent Chalcitidem liquidam formam adeptam multo facilius per universam massam diffundi, functionesque inde expectandas obire: Idem quoque & confirmaturi essent de Hypocystide & Acacia.

Quibus etiamnum insignes Opij vires non ignotæ sunt, iidem neque illius dissolutionem inidoneam judicaturi sunt, quandoquidem ea ratione illius facultas facilius totum compositum pervadit & permeat quam quavis alia.

Incaßum porro, & innani conatu in conquirendis probatis medicamentis adlaboratum fuisset, iisdem ex methodo dispensandis, nisi etiam ultima imponeretur manus: Ad id vero studium adhibui, non solum ut exequerer quicquid ars, ratio & experientia præcipiunt ad hujus compositionis præstantiam, sed etiam exactam illorum notitiam ad Collegas meos, qui curioso animo feruntur, derivari volui; cum in plerisque libris obviam habituri non sint plurima à me ipsis ex officio revelanda.

Interim si accurate observata fuerit methodus à me præscripta, pro certo id habendum Theriacam intra semestre tempus, ad id ab Authoribus præscriptam, perfectam fermentationem consequutum iri; quo spatio exacto in usum venire commode illa poterit.

Neque cuiquam author fuero ut tempus illud occupare audeat, eo quod Theriaces ingredientium medicaminum mistura revera chaos tantum habenda est, donec accedente fermentatione ex isto chaos emergat vis præstantissima & perfectissima, per quam prodeant cuncti effectus à Theriaca expectari; Ad capita sequentia remitto Lectorem, ibi plurima traditurus, usum & ætatem Theriaces spectantia.

CAPUT LXXIV.

DE ÆTATIBVS THERIACÆ, ET TEMPORE
quo in usum venire potest.

*Apta post sex est Opiata menses,
Dum recens, vires Opium tenebit,
Semi centenos validamque ad annos
esse probatur.*

DE futura non esset mihi scribendi materies, & ingens caput, quoad rem propositam, adornandi, nisi propositi tenax essem, limites scilicet mihi præfixos nequaquam prætergrediendi, neque quicquam in medium proferendi præter ea quæ probum & peritum Pharmacopœum scire decet.

Doctoribus, qui de Theriaca Tractatus conscripsere, super hac recensentire non licuit, nam eorum nonnulli Theriaces ætates distinxere eadem divisione qua hominis, in infantiam, adolescentiam, virilitatem & senectam: at variae illorum sententiæ confusionem tantum animis induxere: Interim hodierni Medici, dimissa omnino hac ætatum consideratione, Theriacam nulla ætatis designatione facta præscribunt, hac solum distinctione adhibita; quod aliquando recentem, aliquando antiquam adsumi jubeant; prætermisssa annorum enumeratione.

Ut vero scopum proxime ferire liceat, occurrere illis necesse est, notasque facere Theriacarum prostantium ætates, quo liceat eam eligere quæ maxime consentit indicationibus à morbo desumptis; At cum sæpe admittantur præscriptiones ab ignoto Medico emissæ, vel etiam
fi is

DE ÆTATIBUS, THERIACÆ, ET TEMPORE, &c. 115
sis notus sit, non liceat per tempus, aut otium, quid ipse sentiat in-
quirere; omnino necesse est quemvis Pharmacopœum novisse.

Primo, nequaquam usurpandam esse Theriacam quæ sufficientem
& perfectam fermentationem nequaquam adepta sit; brevissimum au-
tem ad id tempus esse sex mensium; Sed præterea requiri ut Solares
radios per plures dies admiserit; ac ex temporum intervallis in vase
proprio commota fuerit, quo è potentia in actum deducatur facultas
medicaminum, in quibus latet semen spirituum fermentativorum; His
circumstantiis nequaquam observatis, proculdubio longiori tempore
opus foret antequam in usum adduceretur Theriaca.

Legere tamen est apud *Galenum*, ipsum Theriaca usum esse bimest. i
aut trimestri, unde inferre forte licet hujus ævi Medicis idem licere,
imo, si libet, exemplum id prætergredi; At vero hæc à nobis perpenden-
da sunt tanquam licentiæ insignibus Poëtis concessæ, neque Pharma-
copœis citra mandatum conceptum idem adgrediendum.

Ex omnium Authorum consensu, ante fermentationem Theriacæ
ingredientia confuse & seorsum propriam actionem edunt, ac præser-
tim Opium initio facultatem propriam præ cæteris exerit; Prævia ve-
ro fermentatione, quæ concoctionis species est, virium confusio, insigne
illi medicamentorum quantitati insita, in unitatem adeo intimam &
perfectam transit, ut potentia & virtus omnino singularis & nova emer-
gat, imo omnium medicaminum vires prætergressa: Etiam si vero
Opium quovis tempore vires suas præ cæteris depromat, nihilominus
actio illius multo efficacior & manifestior est quamdiu recens est The-
riaca.

Ea propter sicubi incrassatione opus est, aut motus cujuscumque interni
insoliti cohibitione, vel quiete, Medicis in more est Theriacam recen-
tem præscribere: Sin calefaciendum, aut corroborandum; aperiendum,
incidendum, vetustam potius in usum ij accersunt.

Opium propriarum virium tenacissimum est, etiam si paulisper cæte-
ris ingredientibus locum cedere videatur, cum non adeo manifestos ex-
erat effectus ac quamdiu Theriaca recens erat; quinimo & tunc tempo-
ris cætera ingrediëntia nihilominus vim suam prodant, quamvis Opii ef-
fectus insigniores sint cæteris ac priores se prodant; Neque id absolum,
cum in drachma una Theriacæ, in qua grana septuaginta duo, quæ ma-
xima & vulgatissima illius est dozis, ad pondus quinquaginta quatuor
granorum pondus mellis, ac octodecim grana pulveris, vel aliorum in-
gredientium, sub censu pulveris repositorum, dicta drachma compre-
henforum, occurrant solummodo tres quadrantes grani Opii, cujus
Medici præscribere solent non modo granum integrum in dozim, ve-

rum etiam duo, tria, imo & quatuor vel amplius; Adeo ut septemdecim grana, cum quarta unius parte, aliorum ingredientium, præter Mel quod in partes venit, cum viribus illa eximia sint, tunc de potentia in actum transeant, etiam cum Opium illis prævaluisse videtur.

Concedendum ergo, etiam si ab initio effectus Opij in sensus citius occurrant quam cæterorum ingredientium, ac si porto decursu temporis cæterorum ingredientium efficacia Opio eminere videatur, nihilominus utraque effectus suos, ocyus serius prodere, ac demum si Theriaca, fermentatio perfectionem omnimodam consequuta sit, antequam in usum adducta illa fuerit, facultatem illius Narcoticam adeo efficacem evadere non posse quin æquipondium allatura sit vis cephalica, cardiaca & alexiteria aliorum medicaminum, quorum facultas ante vel post perpetuo se prodit: Quo fit ut perquam difficile sit præcise terminos præfigere ætatibus Theriacæ, hujusque juxta illas electioni.

Sin aliquis sententiæ meæ hoc in casu locus esse debeat, id asserere ausim potissimum effectum, ac prius expectatum, normam esse debere electionis Theriacæ respectu habito juventutis aut vetustatis, annorum numero neglectum fere habito; Ac præterea nunquam divellendam esse vim narcoticam à cæteris qualitatibus, uti neque has à narcotica.

Theriacæ conservationis spatium tempus, cum virium integritate quod attinet, illam existimo potissimum à præparatione desumendam, ac loco in quo recondita & collocata: Si enim accurata & sedula præparatio adfuerit, legitimaque conciliata consistentia, absolutamque fermentationem adeptam sit, ac præterea in vase fictili solido & denso, probe vitreato recondita, exacte obturato, non modo ad viginti usque & triginta annos durabilem esse, sed & etiam quinquagesimum, imo sexagesimum attingere posse; etsi concedam illius viribus aliquid decedere exactis triginta aut quadraginta annis.

Neque tamen illis assentior qui Theriacam, postquam sexagesimum annum attigit, omnino obsoletam & effocetam esse censent; manifestum enim est, etiam si imminutionem virium non levem experta sit, non exiguas tamen illi superesse, dummodo conservationis summum adfuerit studium, Inter rara tamen hoc esset reponendum si Pharmacopœus quispiam præparatæ à se Theriacæ quinquaginta aut sexaginta annis supervixerit; Sed adhuc infrequentius si per id temporis spatium recentis præparandæ, aut veteris divendendæ occasio defuerit.

CAPUT LXXV.

DE VIRIBUS ET VSV THERIACES.

*Prospero summas Opiata ab usu
possidet laudes, nec habet in orbe
pharmacum morbis, simul ac venenis
tutius ullum.*

Theriaca cum ingenti medicamentorum calidorum numero constet, quorundam magis, aliorum minus, illud non obscurum est convenientissimam illam esse curationi, aut præservationi, affectuum qui caloris ope profligari postulant; Illud quoque in aperto est etiam si impossibile sit vim singularem uniuscujusque medicamenti distinguere, ex operatione, drachmæ unius, (quæ vulgata dosis est Theriacæ, in qua ne decima quidem quinta occurrit pars grani unius uniuscujusque quorundam ingredientium) recentem tamen facultatem, ex toto emergentem, Theriacæ beneficio fermentationis comparatam, non posse non excalescendi vi donatam esse, quandoquidem productum & progenies est plurimorum remediorum calidorum, inter quæ Opium non infimum locum obtinet.

Id vero etiam si à nonnullis inter frigida medicamina repositum fuerit, ratione facultatis incrassantis & soporem inducentis, pars tamen (sicuti monuimus capite de Opio) hujus resinosa, sulphurea & inflammabilis, à qua præcipui illius effectus deducendi, in separatione instituta illius substantiarum, contrarium omnium evincit, manuque nos ducit ad judicium ferendum, rationi consonum, exiguam frigiditatem, qua prædita fortassis est pars illius aquea aut terrestris, infirmiore esse quam ut in considerationem adduci mereatur, nedum sulphureæ, censenda eminere.

Narcoticam porro vim Opii, cum eidem parti sulphureæ adscribenda sit, non magis admirationis causam inducere debere censendum quam soporema spiritu vini, aut ipso vino inductum; quandoquidem à spiritu calido & inflammabili in illis contento deducendus est ille effectus, verisimiliter illius naturæ contrarius; Medicorum vero est hæc in disquisitionem adducere.

Neque præterea mirum si cum Opium puritate partium cuncta alia ingredientia superet, ipsum vero solitarium, multo minori adsumptum potèrè quam quodvis ex illorum numero effectum edere valeat interea

tamen cum non minima copia hoc cōpositum subeat, illius effectus dilucidiores sint quam cujusvis alterius, in fermentatione annihilationem nequaquam perpesi, cui cætera ingredientia obnoxia videntur: Quinimo nec mirum si in prima Theriaces ætate, opium vim suam narcoticam distincte exhibeat præ cæteris ingredientibus, quæ accedente fermentatione in unicum abierunt, etsi efficacem & præpollentem: Neque etiam mirum si eadem virtus, effectus suos non levi efficacia prodens, prohibere nequeat quo minus ij distinguantur quos prodit Opium, quinimo & eosdem priores hoc depromat.

Sin decursu temporis unitas virium cæterorum ingredientium sensim dominium in Opij facultates obtinet, cohibetque evidentiam effectuum antea in illo manifestorum, Opium tamen etiam si verisimiliter superatum, in partes tamen semper venire solet, ac generosos effectus producere una cum facultate à cæteris ingredientibus manante, quibus subjacere videtur.

Illo fundamento innixus statuo, Theriacam quo fuerit recentior eo majorem futuram vim Opij in morbis qui ejus ope retundi possunt, cujusmodi sunt insomnia, ingentes dolores, fluxiones tenues, commotiones internæ vehementes, alijque ejusmodi affectus, quibus etiamnum Theriaca antiqua succurrere solet, imo quo tempore Opij virtus maxime retusa videtur.

Venena quod spectat, ex Galeno discere est hunc ipsum adversus ea Theriaca recenti usum esse, exinde tamen nequaquam colligendum etiam si plures annos nacta sit, ideo minus efficacem, quin vice versa magis mihi adprobanda venit, eo quod vis illius alexiteria tum temporis dominium obtinet, Opium vero, cum venenorum numero nō accenseatur, cum solum ob finem exoptatur quod grave aliquod symptoma comes sit; Ac forte contigit Galenum Theriacam recentem admisisse quod alia tunc non suppeterent.

Præterea quæ de Theriaca antiqui conscripsere, Infinita experimenta à pluribus jampridem suppeditata, Librum hunc in molem insignem adaugendi materiam præberent, Ne vero nimio opere divager, succincte insignem affectuum numerum, quibus felici eventu mederi solet, enarraturus sum, successuum plerorumque ergo ipsemet testis.

Etiam si Galliæ Narbonensis & Provinciæ clima proculdubio quam Parisiorum calidius sit, nihilominus tamen illic Theriaces usus admodum familiaris est: Rustici, imo cujusvis conditionis homines, febre si prehensi fuerint, catarrhis, ventriculi debilitate, aut cruditate, cardialgia, colico dolore, vel quopiam alio interiori, illa utuntur.

Mulieres in affectibus hystericis, per traditionem à Majoribus illius perpe-

perfectos habent effectus, ac sponte, proprioque instinctu, duobus aut tribus ex serie diebus mane illam adsumere solent ad drachmæ unius pondus ex apice cultri, superhausto vini tantillo.

Frequentissime in usum adducunt ad necandos puerorum Lumbricos, & adultorum, tum ore adsumentes tum umbilico admoventes, alutæ scutiformi extensam.

Præcautionis gratia adversus Pestem adsumunt, semidrachmæ pondere: In curatione autem ad drachmam integram imo & binas ex vino, aqua, aut decoctis cordialibus, imo Emplastri forma Bubonibus & Carbunculis pestilentibus adplicant, quinimo & clavis vel furunculis aut carbunculis, etiam non pestilenti tempore advenientibus; Id pro comperto habentes ore ingestam venenum extra corpus pellere, roborato corde partibusque principibus; Admotam autem venenum ad se allicere, idque superare, imo puris generationem promovere.

Brachiorum quoque carpis ac plantis pedum eandem admovent in paroxysmis febrilibus.

Colicos infantium dolores ejus ope sedant, imo recens natis semi pisi magnitudine exhibent; aut amplius pro ratione ætatis, remedium toties iterantes quoties dolor urget.

Felici successu præbent equis, bobus, ovibus, canibus, febibus, quin & gallinis & columbis, ac in specie quibusvis animalibus domesticis: ut paucis omnia comprehendam, uno calapodio omnes calceant, adeo ut non raro solius Theriaces beneficio & sibi & gregibus medeantur, adversus quosvis morbos usi, quos forte aliorum remediorum subsidio vix superassent.

Medici Theriacæ facultates ex fundamentis dignoscere norunt, ac quousque illius efficacia progredi valeant: Quibus vero familiari in usu esse solet, iis probe perspecta est illius utilitas in plurimis affectibus præter naturam, ac præsertim quovis veneni genere ore adsumpto; In quovis morfu & ictu venenosorum animalium, interius vel exterius usurpando adversus morsum equorum, imo & canis rabidi; Contra quamvis febrem pestilentialem & pestem, universosque morbos epidemicos: Ad sistendam Hypercatharsin; adversus febrem quartanam, Lumbricos & quamvis Putredinem, contra Diarrhœam, Dysenteriam, Lejenteriam, Iliacum affectum, Choleram morbum, quemvis Colicum dolorem, omnem Refrigerationem, Debilitatem, Ventriculi subversionem, & intestinorum; In cunctis flatuosis affectibus usurpant, Cardialgiis, Convulsionibus quavis, Epilepsia, Paralyfi, Apoplexia; In quovis Cerebri affectu ab intemperie frigida genito, interius exhibendo, vel exterius illinendo, præsertim spinæ dorsalis longitudinem; In doloribus Arthriticis; In Impotentia Venerea, ac morbis Vesicæ, partiumque, Spermaticarum; In Inquietu-

dinibus & vigiliis, In Tumoribus frigidis & Ecchymomatibus, In Hydrope, Aurigine, quovis Hyfterico affectu, ac tandem in adeo insigni affectuum numero ut cunctorum enumeratio foret admodum difficilis, in quorum curatione, aut præsertatione; Theriaca miranda præstare solet, Ipsemet vero sexcentorum experimentorum testis sum, variis temporibus, locis, ac innumeris personis, cuiusvis sexus & conditionis probatorum.

Finem vere facturum non possum non summis laudibus efferre Theriacæ nostræ vires, ac non immerito censeo adsignatum illi fuisse titulum *Reginæ compositionum*, illis libens assensum daturus, qui Theriacam, sincere & fideliter præparatam, optimum & maxime catholicum remedium quod Medicina Galenica unquam excogitaverit pronuntiandi.

Spero interea neminem improbatum quod publici iuris facta methodo à me observata, accuratissima & sinceritatis plena, in Theriacæ præparatione, Eiusdem vires & usum adjunxerim, colophonem sermoni meo Impositurus: Etiam si enim quodammodo limites mihi præscriptos prætergredi videar, nihilominus cum nulla non die quasi sequester sim præscriptorum Medicorum, ac successum observare liceat, credidi me veritati litaturum, si quæ in notitiam meam pervenerunt in publicum emitterem: Personam Pharmacopœi vero non induens Medici hæc enuntio, ideo nec cōtradicens ansum porrigo: Cum præterea proclive sit mihi ex plurimorum Doctorum scriptis, non infimæ notæ, comprobare, facultates omnes à me Theriacæ adscriptas ipsis nequaquam esse ignotas, quandoquidem ephemeridibus suis illas inscripserunt, imo & Theriacæ plurimas dotes adsignaverunt quas silentio præterire volui, utpote experimento nondum comprobatas.

Id quoque censeo meum librum, cum in manus venire queat eorum qui Pharmaceutices artis rudes sunt, mancum fore & mutilum forte ab illis iudicatum iri, nisi oblata esset descriptio virium & usus medicamenti compositi ex simplicibus adeo exquisitis, ac procudubio animis illorum inductum iri desiderium noscendi ad quorum morborum curationem usurpari queat.

Id mihi perspectum, omnino fieri non posse ut omnibus ex æquo satisfiat, neque ea spe animum lætavi, primus quippe mortalium id consequutus essem; At vero cum præcipuus scopus fuerit aliquid emittere quod in publicum bonum redundaret, spe sum fretus fore ut nonnulli rem me gratam fecisse non inficientur, ac in proprium commodum laborem meum advocent: Interim dum succisivas horas impendam complendo & perficiendo Operi, à me memorato initio istius Operis.

FINIS TRACTATUS DE THERIACA.

NO.

GENEVÆ.
Sumpt. Joān. Ludov. Du Four.

NOVA
DE VIPERA
EXPERIMENTA.

UBI
ACCVRATA CVNCTARVM ILLIVS
Partium descriptio,

VENENI EIVSDEM ORIGO
Varique illius Effectus.

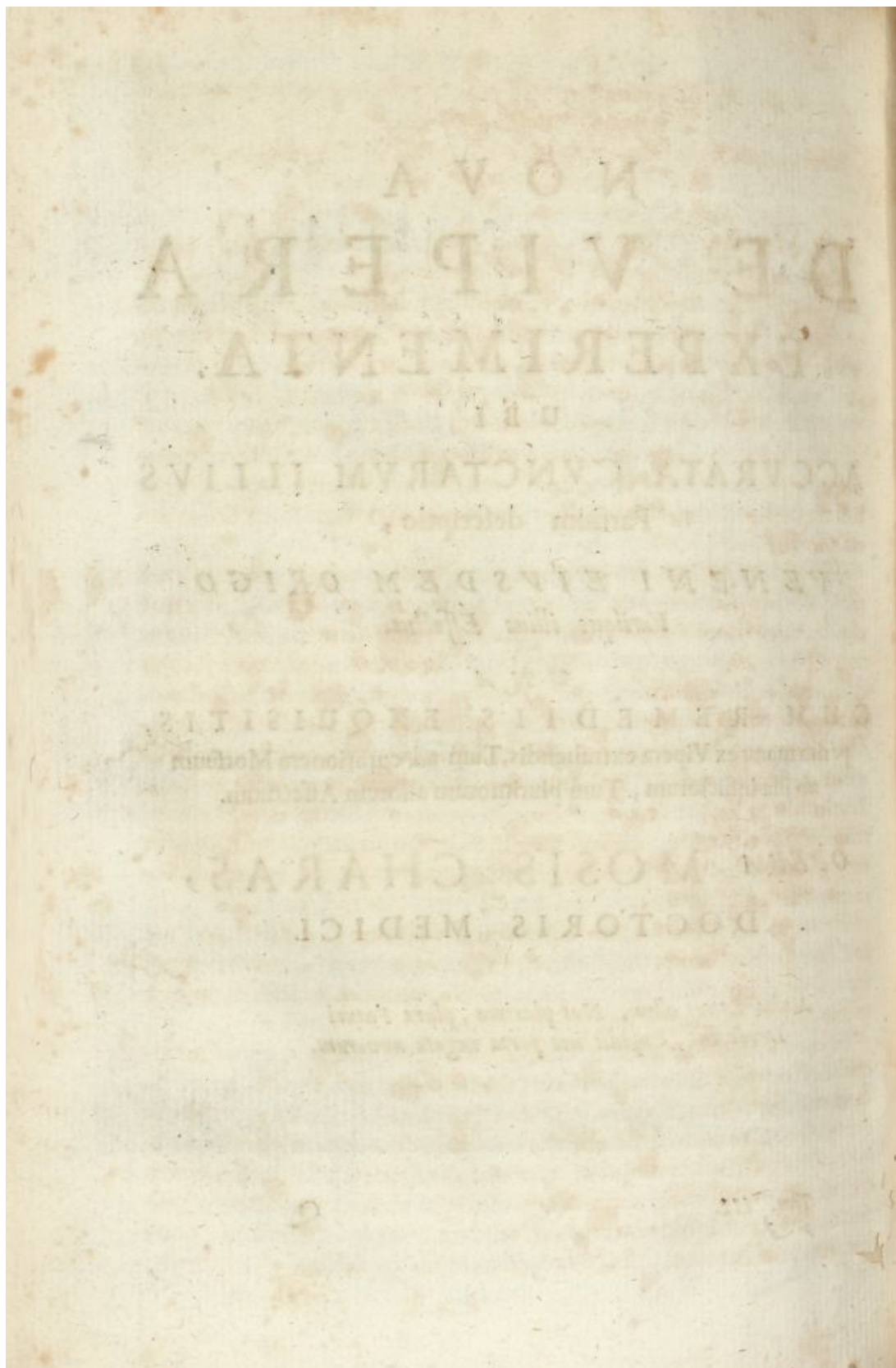
UNA
CUM REMEDIIS EXQUISITIS,
perita manu ex Vipera extrahendis, Tum ad curationem Morsum
ab illa inflictorum, Tum plurimorum aliorum Affectuum.

OPERA MOSIS CHARAS,
DOCTORIS MEDICI.

*Multa Patres olim, Nos plurima, plura Futuri
Invenient, Cupidis nec porta negata novorum.*

Tom. III.

Q

P R Æ F A T I O.

NONNULLIS proculdubio admirationis ansam præbeo, quod cum non pauci Auctores celebres, tum olim tum hoc ævo, de Vipera scripserint, idem jamonus in me suscipiam, quo illi defuncti sunt, adeo ut omnis prærepta videatur aliquid conscribendi occasio: At vero si quis animadvertat quot & quanta admiratione digna contineat istud animal, nullus non concessurus est accuratissimo studio illud perscrutandum, neque ad id opus unicam diem satis esse.

Id quod eruditi Viri ex propriis observationibus nobis tradidere, etsi perfectionem non attigerit, utilitatem tamen præbet posteris, id quod eorum diligentiam subterfugit indagaturis: Auxilio illorum destitutus non usque adeo temerarius fuisset qui id muneris aggrederer, cujus gratia tria potissimum mihi animo observantur, unde proculdubio multum lucis mutuabitur historia Viperae naturalis; Primo Examen plurimarum observationum ab antiquis emissarum, veritatis specie imponentium; Secundo, ut alias illis substituam, antecessoribus nostris ignotas: Tertio, ut in Vipera, tot tantorumque malorum auctore, disquiram remedia adversus illius morsum specifica, hætenus inexplorata, idonea expugnandis plurimis affectibus periculi pepuli plenis, adversus cætera remedia pertinacibus.

Temerarium proculdubio meum est institutum, nec diffiteor me voti compotem nunquam futurum fuisse, utut impelleret perficiendi spes, subsidio quorundam Medicorum, & eruditorum & illustrium, à quibus lumen mutuatus sum, destitutum.

Nomen huc inferre prohibet illorum modestia; id vero unumquemque scire expedit, illis non parvam partem rerum rariorem in hoc Tractatu occurrentium acceptam ferendam: Non tædebat illos ades meas convenire, toto trimestri, observaturos accuratas dissectiones Viperarum, ex cunctis hujus Regni partibus accersitarum, morsus variis animalibus inflictos, ac corpora aperta statim ab obitu explorare, veram causam mortis indagaturos, ac tandem remedia conjecturis consentanea præscripturos, successu postmodum explorato.

In dissectione cunctarum dictarum Viperarum, disquirere libuit partes ab authoribus designatas, imo & in nonnullorum libris delineatas: Ex collatione vero naturalium oculis nostris objectarum, à nobis plurimas omissas esse partes, notatu dignissimas, deprehensum; supposititias quasdam inductas esse; plurimarum vero figuras & situs vitiose adumbratas, improbe, collocatas: Inductus fui ut aliquid perfectius molirer; Forte vero cum Dominus Bossius (cujus insignis in arte graphidos & sculpendi peritia omnibus perspecta est) conventibus nostris aliquando interesset, amicorum sedulus cultor, votis meis velle se annuere ultro testatus est: Cum vero plurima illi suppeditarent subjecta, designare ad veritatem illa voluit, ac demum æri insculpere istius animalis cunctas partes præcipuas, Paucis, nihil quicquam à me prætermisum eorum quæ ad institutum meum facerent, vota quoque curiosorum ac eruditorum explerent.

Cum porro in more sit de materia aliqua dicturis, jam sæpius ab aliis pertractata, eadem iterum recoquere, credidi me nihil absolum facturum, si paulo latius aliquanto digrederer, ne Viperæ Anatome imperfecta obtruderetur, cujus non minus exhibendæ fuere veræ partes, non exiguo numero occurrentes, quæ in notitiam antecessorum pervenire, quam recens à me exploratæ, ipsis ignotæ.

Stylum non attingo, nec enim ab eo qui artem Pharmaceuticam proficitur expectanda est elegantia & puritas sermonis: Satis esse credidi si nitide, ac citra obscuritatem cuncta efferrentur; neque quicquam, opinor, aliud à me quisquam præterea desideret.

Cæterum primus, ut censeo, Gallis Gallico sermone Tractatum de Vipera obtuli, quibus cætera idiomata ignota sunt proculdubio bene de me merebuntur, cum ex mearum observationum ignorance plurima illorum notitiam subterfugerent, scitu alias non indigna: Ut vero exteris utiles esse queant hæ observationes Anatomice, operi præmissæ, Poëma Latinum subdere volui, eam in rem conscriptum, ad calcem libri adferendum.

ANATOME

ANATOME VIPERÆ.

OBSERVATIONES GENERALES de hoc Animal.

CAPUT PRIMUM.

ES C I O cui fundamento innixi Antiqui qui de Viperâ scripsere, aiunt in coitu marem fœminæ faucibus caput immittere ac semen effundere, in uterum illinc deferendum, in quo primo generarentur Ova, ac demum minores Viperæ: Fœminam autem ab ejusmodi feminis emissionem titillatam Mari dentibus collum abscindere, eumque enecare; Viperinos vero fœtus partui proximos uterum perforare, exitum quæsituros, adeo ut necem matri inferendo, patris enecti quodammodo vindices fiant.

Quandoquidem historia hæc, aut, ut verius dicam, fabula, neque rationi neque experientiæ consona est, ideo omnino illam repudiare cogor: Id enim assero Viperam, quæ in Serpentium est genere, revera ex maris cum fœmina coitu oriri, sed mediantibus organis naturalibus generationi dicatis, quorum descriptionem loco suo exhibituri sumus, huic animali cum cæteris omnibus communibus, imo majori quam in plerisque numero.

Discrepat Viperâ à cæteris Serpentibus, non modo quod segnius serpat, neque in altum exiliat, sed præcipue eo quod illius fœtus in utero materno omnimodam perfectionem consequuntur, unde more solito vivi prodeunt: At ex opposito fœminæ inter cæteros Serpentes oviparæ sunt, quibus incumbunt, & ex quibus ut excludantur curant, vel Soli exponendo, aut in propriis latebris.

Plurimorum animis infedit hæc opinio Viperam truculentissimam esse & infestam, adeo ut crudelitatis emblema referat, sed revera ipsi im-

nitur, nunquam enim proteruit & ferocit nisi laceffita fuerit; tunc enim in rabiem agitur morfusque acutissimos infligit; at vero nequaquam vel homines vel bestias, nisi in excadescentiam acta fuerit, morfu impetit; Sin forte contigerit ut humi stratus quis morfu invasus ab illa fuerit, proculdubio inopinenter aut conculcata fuit, aut oppressa, alias nunquam dentes illi infixisset.

Atque hæc forte occasio fuit cur Annibalis stratagema ad votum fucesserit; cum projicienda curavit plurima vasa fictilia Viperis oppleta, in naves Regis Pergameni, quo cum dimicaturus erat, quod partim ab effractura vasorum læsæ ac offensæ fuerint Viperæ, ideoque ad mordendum concitatae quicquid illis obviam fuit; Partim ad conspectum horum animalium, intra naves hic illic serpentium, milites conturbati fuerint, ad pugnam minus ideo dispositi.

Vipera nihilominus aggreditur & interficit animalia quæ in escam illi cedere debent, cujusmodi sunt Cantharides, Scorpiones, Ranae, Mures, Lacertæ, aliaque similia animalcula, quæ integra ab illa deglutiuntur, sed prius majoribus dentibus enecta; minima in ventriculum immittit, majora partim in ventriculo, partim in œsophago recondit.

Vix perfecta potest fieri concoctio in Viperæ ventriculo, tum quod calor non ut par est in eo concentratur, ratione insignis hiatus occurrentis in faucibus, ad quas pertingit œsophagus; Tum quia non sufficiens suppetit humidum à quo juvari possit fermentatio & alimentorum digestio: Neque tamen id prohibet quin succus, ac animalculorum ingestorum maxima pars, ad singulas corporis partes alimenti illarum causa deferatur; at vero id plurimum tantum dierum spatium perficitur, quo tempore excrementa, & in alimento superflua, ad intestina amandantur, quorum partes maxime crassæ per fauces expelluntur.

Id à nobis recens observatum in maxima parte corporis Lacertæ, quam vomitu exclusit Vipera, duodecim postquam ingesta fuit diebus, in qua à me deprehensum in capite & pedibus anticis, ac partibus finitimis, quæ commodum in ventriculo Viperæ situm nactæ erant, sola fere superfuisse ossa; maximam vero trunci partem, pedes posteriores, integramque caudam, vix immutata fuisse, & eodem fere in statu ac si ea ipsa die ingesta fuissent, sicuti ex figura quam calari curavi, id manifestum futurum est; Illud vero omnibus admirationi fuit quod partes quæ ventriculum subingredi non potuerunt, in œsophago restantes, tamdiu citra ullam immutationem pellis immorari potuerint, etsi subdita livorem contraxissent, effectus, proculdubio veneni à morfu inflicti.

Viperæ vitam plurimum mensium decursu citra alimentum trahere possunt

sunt, statim vero ac captæ sunt quidvis fastidiunt, solo aëre inspirato contentæ: Etiam si vero Lacertarum, cum sui juris, avidissimæ sint, id tamen à me observatum conjectas lacertas vivas in doliolum, quod Viperarum viventium non exiguum numerum continebat, totis diebus & noctibus relictas, intactas tamen fuisse & impune evasisse.

Vipera substantiam obtinet viscidam & compactam, tardissime & vix dissolubilem; Cutis squamosa, quæ illam adversus aëris injurias tuetur, efficit ut spiritus massæ corporeæ tam arcte cohæreant, ut vix ab hac divellantur; atque observare licet ipsos per plurimas horas in capite, ac cunctis trunci partibus permanere, etiam si hic pelle exutus fuerit, exenteratus, ac in frustilla divisus: quamobrem motus & inflexio diutissime perseverant; Caput à trunco divulsum mordere tamen valet, morsumque non minus perniciosum infligere ac cum Vipera integritate partium corporis gaudet; Ipsummet vero Cor, è corpore evulsum, à cæteris visceribus extricatum, per aliquot horas pulsifica vi nihilominus adhuc pollet.

Unde colligere datur Viperam, ex partibus adeo arcte unitis constantem, in qua spiritus tantæ perfectionis occurrunt, in homines posse transfundere id quod perfectissimum, tamque insigni copia obtinet; quamobrem nullus admirationi locus si remedia ex corpore ipsius petita tam insigni efficacia polleant.

Vipera paucissima excludit excrementa, quinimo nec fœtentia, cum quæ à Colubro emittuntur fœteant, urinam adservatam & corruptam referentia; Neque etiamnum adnotare nobis unquam licuit, tetrum illum odorem referendo vasa quibus concludi solent Viperæ vivæ, nisi forte quæpiam mortua occurrat, eaque corrupta; ne quod spectat, nunquam injuriam intulit corruptus aër quem emitti aiunt à reclusis illis vasis.

Viperæ nunquam terram effodiunt, latebras quæsituræ, sed ut plurimum inter lapides delitescunt, aut ædificiorum ruinas; inter quas non raro magno numero congestæ & conglobatæ occurrunt; sereno tempore, rubos quærunt & densas herbas.

Bis ut plurimum in anno cocunt, primo scilicet mense Martio, alvo fœtus quadrimestri aut quinquemestri spatio gestantes, qui perfectionem adepti ex ordine prodeunt, per uteri emissarium solitum, neque exiguo numero, videlicet ad viginti usque & viginti quinque: In exitu secum abstrahunt exiguam membranam, ab umbilico pendentem, nempe secundinam, quam mater paulatim lingua divellit, prout utero elabuntur.

Viperæ pellem quæstannis exuunt, imo aliquando autumnis; quo fit

ut non immerito quidam crediderint inditam esse vim Viperis vires cōservandi eorum qui illas præservationis aut curationis causa adsumunt, easque quasi innovandi.

DESCRIPTIO VIPERÆ,

De partibus primo in conspectum venientibus,

CAPUT II.

De Vipera figura aut forma exteriori,

SECTIO PRIMA.

Viperæ mares & fœminæ, in Gallia notæ, cum adultæ sunt medio suo corpore crassitiem pollicis adæquant; In fœminis vero, cum fœtus maturos gerunt, crassior est truncus: Ut plurimum bipedalem attingunt longitudinem, imo nonnullæ illam excedunt; Caput, quod depressum est, circa extremitates partis superioris, quasi limbo reflexo exaltatur, qua in re à Colubris differt, quibus ille ambitus retusus est & depressus, caput autem acuminatius & angustius, respectu reliqui corporis.

Viperæ caput integrum pollicaris est longitudinis, in vertice septem vel octo lineas latitudinis habens, Demum sensim declinando latitudo quatuor tantum aut quinque est linearum; Circa oculorum regionem; altitudinis, aut crassitiei adsunt tantum duæ lineæ & semis.

Collum in maribus plerumque quam in fœminis crassius est, in nonnullis tamen, quando gravidæ sunt, contrarium deprehenditur, adeo ut marium collum crassitie superet.

Cauda in his semper & longior est & crassior quam in fœminis, continens quippe utraque mēbra generationi dicata, atque in illorū intervallo intersunt duæ exiguæ vesicæ, longiusculæ, receptaculi seminis vicē præbentes, in molem majorem caudam attollentes: Longitudinis quatuor circiter transversos digitos obtinet, in fœminis autem tres tantum; Caudæ summa pars in maribus versus principium magnitudine collo fere proportionē respondet & in acutum definit, non secus ac in fœminis: Neutrius pungit, neque ullum ibi venenum deprehenditur.

DE

DE PELLE VIPERÆ.

SECTIO II.

Nulla Vipera occurrit, cujus pellis unicolor sit, quippe semper variegata, fundum autem colore sat dissimile est, modo enim candidat, modo subrubescit, alias cineritij est coloris, alias flavi, alias ferruginei; Fundum hoc perpetuo distinguunt maculæ nigræ, aut saltem reliqua parte multo magis fuscæ, quasi quosdam characteres varios aut notas numerales exhilentes, intervallis non multum inæqualibus destinctas, sibi è regione correspondentes præsertim parte superna corporis & in lateribus: Maculas quoque obtinet caput, sed duas inter cæteras insignes, cornuum figuram fere referentes, inter binos oculos enatas, expansas & adductas versus verticis ambo latera, quarum aliquando unaquæque quatuor aut quinque linearum est in longitudine, semilineæ autem in latitudine: Media parte, qua ambobus his cornubus opponitur, occurrit macula lenticulæ magnitudine, sarissæ cuspidem referens; atque hæc quasi prima & præcipua est cunctarum dictarum macularum, & ut sic dicam primipila earum quæ per longitudinem dorsi excurrunt.

Pellem universam contegunt squamæ, quarum maximæ, validissimæ & plurimum insignes totam partem inferiorem corporis occupant, nonnullæ capitis partem infimam. Magnitudo & robur requirebantur, illa enim parte Vipera minime omnium valida est, qua nequaquam tueri se potest; demum basin quasi & firmamentum præbent, ac propemodum pedum munere funguntur quibus serpat, ac corpus hinc inde circumferat; Grandes hæ squamæ chalybis colorem perpetuo referunt, ab extremo uno ad alterum, à colubrinis eo discrepantes quod maculæ flavæ perpetuo illas distinguant: Si recedendum, aut subsistendum, expanduntur squamæ & sibi invicem quasi infibulantur: Extremitas majorum harum squamarum filo quasi quodam annexa est extremitati aliarum quarundam squamularum, universum corpus cooperientium; Quæ infra sunt caput, in latitudinem versus ambas maxillas expanduntur: Minores sunt, angustiores ac molliores quam quæ ventrem subtus vestiunt; in alias minores squamas desinentes, quarum beneficio universa capitis pars subdita contegitur, quæ ordinis initium ducentes versus extremitates anteriores, illum ad latera earum exporrigunt, usque ad maxillarum fundum.

Tom. III.

R

A colli initio ad caudæ principium, tot numerantur squamæ quot vertebræ; cum porro unaquæque vertebra utrinque adnexam habeat costam, unaquæque squama utroque suo extremo occurrit acuminatæ parti utriusque, clypei fere munere & sustentaculi fungens: Utrunque quoque pertingit ad finem ordinis unius minimarum squamarum quæ totum reliquum corpus investiant; videturque eum in finem collocari ut eas excipiat: Minimæ illæ squamæ miro ordine sibi invicem attexuntur, ac mutuo sibi superincumbunt, unaquæque illarum quasi semicirculum versus sui extremitatem refert: Ordines semper oblique dispositi adparent, sive oculos conjicias à læva ad dextram, sive à dextra ad lævam, pari fere modo ac ordines tegularum vel laminarum ardosiarum recta tegentium, in semicirculum cæsarum, quibusdam in locis familiarium: squamæ illæ magnitudine variant pro ratione magnitudinis partis integendæ; symmetria enim ubique ad amissim observatur, ad majores squamas proportionem servata, quæ ordinibus sequentibus inferiori parte junguntur, Observare etiam licet supra has squamas, ac per universam dorsi longitudinem, plurimas lineas directas, easque distinctas, recto filo protensas à postica capitis parte ad extremam usque caudam.

Squamæ infra caudam sitæ, ab initio ad finem usque divisæ sunt, conjunctæ tamen adparent, & in medio ordinatæ symmetria miranda ex jucunda, quarum magnitudo sensim imminuitur prout & cauda.

Capitis circum contegunt etiam squamæ exiguæ, ad rostri extremitatem extrorsum inflexam, imo & deinceps circumcirca ad oculos usque, porcelli rostri in morem.

Foramina tantum sex in pelle Viperina deprehenduntur, maximum est gulæ, cætera sunt ambarum narium, binorum oculorum, postremum in imo ventre situm est, in se comprehendens non modo intestini foramen, vacuandis excrementis dicatum, sed & præterea ea quæ ad partes genitales spectant, tam in maribus quam foeminis: Foramen hoc occludit prostrema squama è maximis, in formam semicirculi prominens, quæ cum ad infra deprimitur, referatur coitus tempore, sicuti & cum Viperini foetus prodituri sunt, ac cum Viperæ fæces excernunt; Os hiat & clauditur ad animalis arbitrium; Nares semper sunt patulæ: Oculos claudunt palpebræ, pro necessitate concidentibus aut elatis: Nihil Auditui patet foramen, cui sensui natura nares destinavit.

Viperæ squamosam hanc cutim bis in anno exuere solent, altera subitus latente, formam jam adeptam, elegantiam majorem illico ostentante, coloremque eo qui priori inerat: Recens quoque eaque insensibiliter subnascitur, reparatura jacturam illius quæ nunc investit cum
abscessu

abscefferit, adeo ut nullo non tempore Vipera duplici cute amicta incedat, utraque vero, etiamfi squamis obfita, pellucida tamen fi ad lucem explicata fuerit.

Externa hæc descriptio sufficiens futura videtur iis qui solummodo discrimen Viperarum à cæteris Serpentibus disquirunt; at vero descriptio anatomica cunctarum partium quæ cuti subjacent, multo plus emolumenti allatura est, magisque iis necessaria qui desiderio tenentur cognoscendi quid revera probi quid improbi Viperæ insit.

DE PARTIBVS CAPITIS VIPERÆ,

CAPUT III.

De Roſtro & Naribus.

SECTIO I.

INitio ducto ab extremo capite, obvia fiunt Rostrum & Nares; Prius constituitur ex osse partim cartilagineo, in ambitu musculis quibusdam instructo, quorum origo alibi quærenda, comites etiam habentium quasdam venulas necnon & arteriolas; Os istud præterea investit cutis squamosa, sicuti diximus, in limbum extrorsum reflexa in extremitatibus.

In utroque latere duo meatus observantur, Nares constituentes, quarum unaquæque obtinet apertionem, vel foramen exiguum & rotundam ad dextram & lævam, parte anteriore, cum nervo proprio, à parte cerebri antica usque ad illarum orificium derivato, quorum beneficio odoratus sensu fruuntur.

Conducunt etiam iidem meatus excipiendis duobus nervulis, quorum uterque ex parte Crani lateraliter prodit, ad Nares Audiendi facultatem deferens: Cartilagosum istud os circumcirca variis angulis donatum est, articulis distinctum mediantibus validis ligamentis intus sitis, ac circumcirca partem cavam & anteriorem crani; neque tamen id prohibet quin utcumque flexile sit in isto articulo.

DE CRANIO.

SECTIO II.

CRanium excavatum observatur parte sui anteriore, cavitæque illa cordis figuram refert cum os à rostro divellitur: Partes duas acuminatas obtinet, os istud ex parte amplexum: Partem illius supernam ambit exiguus limbus, coronidis in modum prominens, utroque latere emarginatus, qua parte siti sunt oculi, illorum orbitas effingens: quarum pars posterior in acumen vergit, proportionem respondens anticæ parti.

Universum Cranium quoad omnes partes substantiæ est admodum compactæ & duræ: Tribus futuris præcipuis donatum est parte superiore, una quam vocare licet Sagittalem, per longitudinem dividentem partem supra oculos sitam: Secunda Coronaria dici potest, transversim cranium dirimens pone duas orbitas; Tertia autem id iterum distinguit iuxta spinæ initium.

In superficie partis superioris Craniij observabilis Cordis forma accurate efficta, in medio sita; cujus basis proxima est suturæ quam coronariæ nomine insignivi, cuspide versus Craniij partem posteriorem vergens, tertia futura diremptam.

Occurrit & alia insignis Sutura, cunctas partes laterales & infimas Craniij ambiens, cujus ope hoc in duo corpora divisibile est, superius unum, alterum inferius: Postremum hoc inversum dorsum refert, in longum protensum, interiori parte excavatum, vomeris figuram exhibens, alis ad latera instructum, cujus cuspis protenditur infra interstitium oculorum: Postica autem pars ad palati usque fundum descendit, parte interiori obtinens cuspidem monticuli inversi forma, infra vergentem.

Cunctarum Craniij Sutarum compages adeo arcta est, tamque firmus ossium est nexus, ut ab invicem dirimere admodum difficile sit, multoque difficilior partes citra fracturam divellere, nisi Cranium in quopiam liquore elixatum fuerit.

DE CEREBRO.

SECTIO III.

Substantia Cerebri in Vipera in quinque præcipua corpora distincta apparet, quorum duo priora rotunda sunt & oblonga, unum quodque magnitudi-

magnitudinis & figuræ grani seminis cichorij : Situm obtinent per longitudinem inter utrumque Oculum ; atque ex his corporibus prodeunt nervi Odoratorij : Tria reliqua partem Craniij mediam occupant , infra supra memoratam cordis figuram : Unumquodque illorum corporum magnitudine accedit ad granum seminis lithospermi , pyriforme utcunque ; cuspidè vergente ad partem capitis anticam ; Ex illis corporibus duo sita sunt in parte superiori per longitudinem, utrinque obversa : Tertium aliquantulum minus situm habet inferiorem in utriusque medio, potestque Cerebelli nomine donari.

Medulla spinalis unū idemque corpus cū hoc postremo constituere videtur, etiā si peculiarem sibi locum in Craniij parte postica vendicet: Substantia paulo candidiore prædita est, ac molliore corporibus de quibus modo à nobis actum, magnitudine exigui grani tritici: Ex illo deducitur corpus ejusdem substantiæ in longum productum , ac recta linea transversim cunctas vertebrae dorsii pervadens in caudæ extremitatem definit.

Corpora cerebri Viperini investit tunica sat crassa, non parum adhærens, quam duram Matrem vocare licet : Colore est nigra , quo fit ut nonnulli Auctores , quibus cura non fuerat disquirendi quid sub illa membrana delitesceret , pronuntiaverint Cerebrum Viperinum atris esse colores : Infra duram hanc matrem unumquodque Cerebri corpus donatum est tenuissima membrana obvolvente, quod Piam matrem forte dixeris.

Interstitia quædam corpora hac dirimentia occurrunt , quinimo & in medullæ spinalis corpore, quæ pro ventriculis haberi possunt ; nec dubito quin, si subjectum majusculum foret , observabilis esset maxima pars eorum quæ in majoribus animalibus deprehendere licet.

DE OCVLIS, AC PRÆCIPVIS PARTIBVS AD eos pertinentibus, & de iis quæ Auditui subserviunt.

SECTIO IV.

Oculi Viperini admodum vividi sunt, obtutus illis fixus & audax: Præditi sunt nervis, musculis, venis, arteriis, pupilla, humore crystallino, Tunicis uvea, cornea, palpebris ; quoad cætera, non multum abluunt à partibus oculorum cæterorum animalium.

Nervi omnium manifestissimi sunt optici , qui ortum ducentes pone utrumque oculum, sibi invicem occurrunt , ac per latera armetuntur cerebelli initio , figuram literæ X exhibentia ; postmodum ab invicem

diducti corpusculum hoc à lateribus cingunt ; ac ad initium spinalis medullæ hos excipientis vergunt.

Exiguitas cæterarum omnium partium cum harum difficile reddat examen , ac præterea cum nihil singulare deprehendere liceat, ex mea sententia , quandoquidem illarum disquisitio admodum foret difficilis, inutilis quoque esset amplior suscepta descriptio.

Ambo corpora Cerebri superiora utrinque à parte sui laterali antica depromunt exiguum nervum , qui perterebrato Cranio inferitur secundum longitudinem partis temporalis utrinque , ubi glandulis salivariis conjungitur , de quibus verba facturi sumus ; atque illarum comes infra oculum vergit, ubi in duos ramos dividitur , quorum præcipuus ossi inferitur, ac Narium meatui , facultatem auditricem illuc delaturus, Minor autem ad dentes caninos derivatus, in illis desinit, sed prius ex se plurimis diffusis ramusculis.

DE OSSIBVS CAPITIS CRANIO de articulis.

SECTIO V.

EX utroque latere superiori mediæ partis cordis , à me supra memorati, superiori Cranio insculpti; occurrit exiguum os depressum, sesquilineæ circiter longitudinem obtinens, articuli in modum sed valide connexum, quod eidem Cranij lateri adhærens, ad partem usque illius posticam pergens, novo articulo alteri ossi plano conjungitur , longiori & validiori, cubitum quasi ibi efformans : Postremum os hoc inferius tendit, validaque insertione interiori extremo maxillæ inferioris adnectitur ; ad cuius articuli medium pertingit maxilla superior, ibique coarticulatur , sed non adeo valido nexu , quia prædita est aliis articulis, quibus inferior destituitur : Ossa hæc , quæ claviculæ fere vicem obtinent , maxillis fulcimentum præbent , atque ad earum constrictionem & diductionem utiles sunt, coadjuvantibus musculis & nervis, à Natura provida concessis.

Reperitur quoque in unoquoque extremo productiori orbitæ ossiculum quoddam teres , longitudine circiter duas lineas cum semisse obtinens, cuius articulus validissimus est, una cum radice dentis canini, cuius alteri extremo arctissimus etiam nexus est cum medio maxillæ superioris, tum fulciendæ illius gratia, tum exterius producendæ una cum majori dente, cum sursum aducitur mordendi causa.

Maxilla superior antica facie in duas dividitur partes , distinguitur
autem

autem mediante osse cartilaginoso rostri, quo utraque extremitas utrinque definit & connectitur per articulum : Ambæ hæ maxillæ multo magis introrsum vergunt quam inferiores , majores autem dentes extra ordinem debitum siti sunt, & ad earum latera , extrorsum vergentes ac minimis vicem præstantes : Ex unico osse ambæ constant , decem circiter linearum longitudinis.

Maxilla inferior bipartita etiam est anteriori parte, hæ maxillæ invicem connectuntur beneficio musculi ipsas diducentis aut contrahentis ad nutum animalis ; nullo alio accedente articulo præter eum quem adduximus , videlicet extremitatis internæ cum clavicula è cranio deducta; & extremitate interna maxillarum superiorum.

Unaquaque istarum maxillarum ex duobus constat ossibus circa medium maxillæ articulo conjunctis , antè supra & infra inferius complectitur , eoque loco versus externam partem flexile est cum Vipera morfu quidpiam impetitura est , in extremo versus interiora tantillum reflexum , atque unico huic ossi dentes inferiores infixi sunt.

DE DENTIBVS.

SECTIO VIII.

INter Antiquos insignis fuit dissensus quoad numerum Dentium majorum quibus prædita est Vipera ; plurimis censentibus hac parte fœminam marem superare , atque ex numero ampliori magnorum dentium indicium sexus desumi debere : Studium adhibui & diligentiam in rei disquisitione , plurimumque Viperarum gingivas patienter scrutatus sum ; omnibus vero rite pensatis nullum unquam mihi occurrit discrimen in utroque sexu , sed modo plures modo pauciores à me deprehensi : Forte quidam obviam habui utroque in latere duos majores dentes fixos , juxta se sitos tum in maribus tum fœminis ; sed in maxima utriusque sexus parte unicum utrinque fixum offendi , circumdatum plusquam media sui parte in altitudine , tunica vel vesicula sat densa , turgida succo flavescente pellucido , mediocriter fluido : atque intra hanc vesiculam , medio in succo , infra majorem & præcipuum dentem , seriem aliam dentium inæquali ordine sitorum deprehendi , inæqualis etiam longitudinis, cum alij aliis emineant : omnes sunt aduncij, quos observare mihi licuit modo binario numero, modo quinario, imo senario & septenario ex eodem latere , infra unum eundemque dentem intra eandem cystin.

Majores hi Dentes occupant solummodo partem superiorem , ad la-

tera siti & extra animalis maxillas, ubi propugnaculi quasi munere funguntur; in longitudine duas circiter lineas obtinet, adunci, albi, concavi, ubique fere diaphani & usque ad cuspidem, eamque acutissimam: Versus radicem plurima adsunt exigua foramina quibus cæteri dentes infixi hærent; Dentes hi plerumque secundum maxillæ longitudinem jacent, cuspis vero eo demum momento se exferit quo mordendi desiderio Vipera tenetur, tunc enim temporis illos erigit, atque una cum maxilla superiore extrorsum protrudit, ab osseeducta, quod uno extremo circa sui medium articulo jungitur, altero radici majoris dentis.

Succus Flavus, vesicula contentus, non modo conducit humectandis ligamentis, iisque idoneis reddendis flexilitati dentiû, sed & præterea illorû nutritioni, atque incremento illorum qui illic confiti sunt tanquam in seminario, atque ut sic dicam tanquã dentes in subsidium præcipuorum adparati, sive à conatu aliquo deficient, sive sponte excident.

Cunctæ maxillæ, infernæ & supernæ, instructæ sunt dentibus aduncis, cavis, diaphanis & tenuibus, cujusmodi etiam sunt majores dentes canini, sed magnitudine his multum inferiores sunt: Numerus non omnino certus est, sive Natura modo plures modo pauciores generet, sive præ tenuitate fragiles evadant: Non multum differt numerus superiorum à numero inferiorum: Octo ut plurimum Dentes unamquamque maxillam muniunt, sed aliquando novem, decem, imo & undecim in unaquaque maxilla à me deprehensi: Qui magis prominent iidem paulo majores sunt quam ii qui altius sunt infixi, imo sicuti inferiores situ respondent dentibus caninis supra illos positâ, circa extremitatem utraque ex parte obtinent dentem, paulo majorem omnibus illis qui in aliis maxillis occurrunt, alium præterea à latere minorem, in extremitate partis intus recurvæ.

Maximum in dentibus & maxillis Viperarum adest discrimen à Colubrinis, Coluber enim caninis donatus non est: at vero etiam si in illis maxillæ omnino non secus ac in Viperis anteriori parte distinctæ sint, has tamen numero maxillarum superant, quatuor enim donantur maxillis superiobus, duabusque inferioribus, ex superioribus duæ sitæ sunt secundum longitudinem, ac juxta labii marginem, & munimenti quasi vicem præstant reliquis duabus maxillis, eodem loco sitis sicuti in Viperis: Præterea à me numerati tredecim dentes in unaquaque maxilla inferiori, viginti autem in singula maxilla superiori interna, adeo ut à me observati fuerint nonaginta duo dentes in unico Colubro, qui cuncti omnes adunci erant, tenues, cavi, albi & diaphani, non secus ac in Viperis.

DE NERVIS, VENIS, ARTERIIS, AC
Musculis Capitis in genere.

SECTIO VII.

Nervi capitis Viperini maxime conspicui sunt, primo à nobis superiorius memorati, scilicet Odoratus, Oculorum & Auditus; ad sunt præterea ii qui Gustui destinantur, is quem Vagum appellant, qui postmodum in partes omnes vitales & naturales diffunditur præter eos qui è medulla spinali elapsi per universum corporis habitum diffunduntur; Sunt & alii Nervi plurimi ex parte cerebri inferiori orti, cranium perforantes; Ratione vero eximiæ tenuitatis arduum est ipsos ad insertionem usque persequi.

Sed & præterea insignis Nervus adparet è cranio emergens, pone nervum auditui dicatum, in interstitio relicta exigua apophysi in cranio; Is per longitudinem claviculæ descendens excurrit ad maxillam inferiorem, cujus medio inferitur, demum ad illius interiora pergit, ac diffunditur in singulos dentes illi adfixos.

Arteriis quoque & Venis donatum est Caput, quæ ex Corde & Jecore ortum ducentes, in sexcentos ramos dirimuntur, cujus singulæ illius partes irrigantur.

Plurimis quoque Caput instructum est Musculis, ad latera & infra Cranium, ut & circa claviculas ac maxillas, tum superiores tum inferiores, quorum usus est non solum explendorum gratia Cranii spatiorum vacuorum, ac contegendorum ossium inibi articulo junctorum, sed & præterea causa motus partium omnium illo gaudentium, cui rei nervi suum symbolum conferunt.

DE GLANDVLIS SALIVARIBVS IN VIPERA

SECTIO VIII.

Cum Antiquorum opinio, qui veneni Viperini sedem in felle constituebant, è quo ad gingivas usque excurreret mediantibus vasis fictitiis, verisimilitudine meo judicio omnino careret, explodendam illam censui, ac rem disquisitione singulari explorandam, veritatem consequendi gratia.

Demum observationes singulares ea de re à Domino Redy, Nobili Florentino emissæ, Viro eximiis dotibus suspiciendisque ubique notif-

Tom. III.

S

fimo, mihi, sicuti & cunctis in quorum notitiam & examen devenerunt, visæ sunt non modo rationi consonæ & possibiles, sed præterea in sententiam Viri Illustris, candore & eruditione illius fretum, me pertraxerat: Illi confusus, citra ullius periculi metum, non semel sed sæpius, fel Viperinum ori indidi, nec non succum flavum, in vesiculis gingivis adfixis contentum, ac utrobique verum à me deprehensum id quod ab illo observatum; animadversus videlicet intensus amaror, insigni acrimonia in felle conjunctus: In succo autem flavo gingivarum, salivæ saporem fere insipidum, nec multum absimilem saporis qui inest oleo amygdalarum dulcium.

Insignes illæ qualitates in utroque succo differentia, opinionem mihi fecerunt non exigui quoad materiam discriminis, nec non circa singulorum originem, ac suspicio illico incidit Viperam forte vasis salivariis præditam esse, cujusmodi in homine ab aliquo tempore deprehensa sunt, ac variis animalibus, adeo ut præmissis plurimis disquisitionibus, non sine summa sedulitate, comiteque patientia, in multis capitibus Viperinis: tandem à me observatæ glandulæ, idoneæ generationi ac distributioni hujus succi ad gingivas: Remoto vero omni dubio, has ipsas demonstravi eruditis quibusdam Medicis, ex illorum numero qui interfuerant conventibus in ædibus meis haberi solitis: Idemmet rem exploratam & ulterius compertam habere voluere, atque sedulo instituto examine partium à me ipsis indicatarum, non modo veritati rem conformem observare, sed præterea ab ipsis deprehensa exilia vasa majori numero quam quæ meis oculis se obtulere, quorum nonnulla, Venæ & Arteriæ, supra glandulas feruntur, alia vasa, videlicet Lymphatica, inferius decurrunt: Adeo ut, ex illorum sententia, constituere audacter mihi licuerit, tanquam certas, & indubitatæ fidei has glandulas, quas describo, & Salivarium titulo dono, utpote probe ab ipsis agnitas, etiam si Dom. Redy de iis dubie tantum pronunciaverit, eo quod à se exploratæ non essent, neque illarum descriptio à quoquam auctore ipsi vel mihi cognito occurrat.

Glandulæ hæ in quovis Viperino Capite occurrunt, tum in mare tum in fœmina; Situm habent in utroque latere, ac juxta cranium, in parte postica uniuscujusque orbitæ, eandem altitudinem cum oculo servantes: Plurimæ simul deprehenduntur conjunctæ, quas Glandulas Conglomeratas recte dixeris, ex forma & colore sat manifestas, quo discrepant à vicinis musculis, ex quorum numero unus occurrit, qui Temporalis vocabulo indigitari potest, illas ex parte extremo suo contegens.

Glandularum illa congeries inibi obvia fuit magnitudine oculi proximi; ac in longitudinem exporrecta: intra orbitam progreditur, infra
ac

ac partim retro oculum : Unaquæque Glandula exili suo vase Lymphatico donata fuit, inde originem, tanquam ex exigua papilla du-
cens, succum in se contentum exonerans in aliud vas, sed amplius,
quod per longitudinem harum Glandularum, sed infra decurrit, defi-
nens in gingivæ vesiculam, medium articulum radice majoris dentis
pertingens, una cum cantho orbitæ productiore, & ossiculo quod altero
extremo medio maxillæ superioris coarticulatur.

Præcipuum hoc vas, solitarium perpensum, specie quidem admo-
dum exiguum est, sed quod revera quasi magnum quid in considera-
tionem venire debet, quandoquidem in id confluunt cuncta exilia va-
sa ex unaquaque Glandula emissa; onus deponens in vesiculam gin-
givarum, & ad eas transferens succum illum salivarem, viribus forte
affinem & qualitatibus hominis Salivæ, aut plurium animalium.

Nervus in nares qualitatem suam Auditricem deferens, per aliquod
spatium secundum has glandulas decurrit; cujus etiam comites sunt, si-
cuti ante dixi; exiguae venæ & arteriolæ.

Probe autem perpenſa ſubſtantia, qualitatibus & ſitu harum Glan-
dularum, exiſtimatum fruiſtra non fuiſſe illas conditas, ſed in eum
verosimiliter uſum ut humiditates tum Cerebri tum Oculorum, par-
tiumque vicinarum exciperent: Hanc vero ope illarum factam excre-
tionem admodum utilem eſſe, quinimo & omnino neceſſariam parti-
bus hos liquores excipientibus, tum humectandi gratia majorum den-
tium ligamenta, illaque flexilitati idonea reddenda quando Vipera
morſui ſe accingit; Tum irrorandi, & incrementum dentibus præbendi,
quibus Natura ſitum dedit & collocavit in medio hoc ſucco.

Præterea ſeorſum examine factò utriuſque, glandularum & ſucci,
ex ſapore judicio factò, à nobis idem omnino animadverſus cum gin-
givarum ſucco, à Dom. Redy deſcripto, plurimum nempe ad eum ac-
cedens quem exhibet oleum amygdalarum dulcium, omnino amaritu-
dinis expers, etiamſi deinceps levis acrimoniæ ſenſus in ore ſuper-
ſtes ſit, qualis ut plurimum in quavis ſaliva occurrit.

Minimas Glandulas, à Domino Redy in fundo veſicularum hunc ſuccū
continentium, obſervatas quod attinet, aſſero me non levi adhibito
ſtudio & diligentia eas diſquiſiſſe; ſpeciem autem quandam glandu-
larum occuſſe, ipſis vero diſſectis aliud nihil præter exiguos quosdam
dentes incluſos adnotaſſe, illis accenſendos quos ante vocavi ſubſidia-
rios, ſed nihil me in iis deprehendiſſe glanduloſum, vel quod accederet
ad formam & ſubſtantiam vel qualitates Glandularum ſuperius à me
deſcriptarum.

Non ſola Vipera ex Serpentum genere Glandulis ſalivaribus donata

est, à me enim illæ in capite Colubrino visæ, secundum longitudinem congestæ, situm obtinentes infra, ac proxime unamquamque maxillam superiorem externam, quibus munimentum præbent propemodum sicuti dentes canini Viperæ.

Animadversiones hæ, plurimis præterea experimentis à me factis roboratæ, in libri serie adducendæ, impulerunt me ut Glandulis his Salivarium nomen imponerem, illisque genuinam succi istius flavi originem adscriberem, ad infamiam usque perperam descripti & agniti decantati, quippe qui nihil aliud est quam mera & innoxia Saliva, Hac vero spe fruor futurum ut qui sedulo & accurato examine, ductum meum sequendo, has Glandulas scrutati fuerint, uti & Gingivarum succum, in partes meas veniant.

*DE CAETERIS VIPERÆ OSSIBVS,
ac Partibus præcipuis inde deductis.*

CAPUT IV.

INsignis Ossium numerus qui in Viperæ occurrunt à perlustratione eorum quos continet caput, in solis vertebris & costis constituendus; Vertebræ initium ducunt in cranij parte postica, cui prima vertebra coarticulatur, cæteræ ex serie collocatæ sunt, valido nexu mutuo conjunctæ, ad caudam extremam usque exporrectæ.

Vnaquæque Viperæ, tum mas tum fœmina, centum quadraginta quinque Vertebris donata est, à fine capitis ad initium usque caudæ, ducentis autem nonaginta Costis, qui duplicatus est vertebrarum numerus, quarum unicuique binæ coarticulantur Costæ, una ex singulo latere, complicatæ, & partes tum vitales tum naturales complexæ; uniuscujusque cuspide pertingente ad unum extremum majoris squamæ, infra ventrem sitæ, ambabus communis, adeo ut totidem occurrant majores squamæ sub ventre, enumeratione facta à fine capitis ad caudam usque principium, quot deprehenduntur vertebræ costis adfociatæ.

Sed præterea numerantur viginti quinque vertebræ à summa cauda ad extremam usque, quibus nullæ costæ cohærent harum vicem tenent pusillæ apophyses: harum magnitudo, uti vertebrarum, inminuitur prout ad summam caudam accedunt.

Observabiles sunt quatuor insignes Musculi, validi & prolixi, è postico capite originem ducentes delati, duo ex uno quoque latere, ab
apo-

apophysibus spinosis, unus juxta spinam, alter ad latus & paulo supra priorem, cui per longitudinem comitem se adjungit, ad extremam usque caudam.

Ad sunt præterea duo muscoli magni, ejusdem cum prioribus longitudinis, vertebrarum interiori parti connexi, ab his à principio ad finem indivulsi, non secus ac superiores.

Ex utroque etiam latere obvijsiunt totidem muscoli Intercoſtales quot vertebræ: eidem usui ac in cæteris animalibus conducentes, costas separantes, à radice ad cuspidem usque: Cunctis his musculis adſociantur venæ & arteriæ, non secus ac majoribus.

DE PARTIBVS VIPERÆ INTERIORIBVS.

CAPUT V.

DE LINGVA VIPERÆ.

SECTIO I.

Lingua, quam Vipera vibrat extrorsum, sæpiissimeque ac celerrime retrahit, prima occurrit; Inter duas maxillas inferiores situm obtinet, constituta ex duobus corporibus carnosissimis, longis & rotundis, in cuspidem acutissimas & admodum flexiles desinentibus: Contigua sunt ambo hæc corpuscula, secundum longitudinem sibi cohærentia, à radice ad duas circiter tertias partes longitudinis: Dimidia pars interna horum corporum colorem gerit carneum; altera dimidia, (illam subaudio quæ extra os sæpius exferitur,) colorem præbet nigricantem.

Lingua sesquipollicem prope longitudinis obtinet: Radix illius initium ducit circiter semipollicis latitudine infra imas fauces: validissime adnexa colli inferiori parti, duobus corporibus tendinosissimis, duas vel tres lineas longitudinis obtinentibus.

Occurrunt præterea Viperae quarum Lingua modo tribus modo quatuor cuspidibus prædita est, Cuspides has, quanquam creberrime vibret, nequaquam tamen illæ pungunt, cuius innoxia; ignaris tamen terrorem incutere valent: Hanc utilitatem præcipue Vipetis præbent, dum inhiant animalculis quibusdam devorandis, Linguam obteggit vagina quædam species ab extremo uno ad aliud.

DE TRACHEA ARTERIA ET DE PVLMONIBVS.

SECTIO II.

ASpera Arteria situm habet infra & secundum universam linguæ longitudinem, velaminis parte anteriore quasi speciem illi præbens: Illius initium est in summis faucibus, ubi exhibet foramen ovale, sursum adductum, exiguo quasi rostro parte inferiore prædita: In sui exordio componitur ex pluribus annulis cartilagineis, mutuo sibi connexis, ad longitudinem circiter transversis crassioris pollicis exporrectis, ad latus dextrum Viperæ pertingentibus, ubi Pulmonibus obvijs fiunt; quo cū pervenere, soli conspicui sunt semi annuli inversi speciei, qui utrinque conjuncti membranis quibusdam, à Pulmone dependentibus (cui etiam ab uno extremo ad aliud adnectuntur, coadjuvante eodem Pulmone) respirationi conducunt, seriem & connexionem producendo ad quartam usque Jecoris partem, ipsi non secus ac Cor subditi.

Trachea arteria ad summum octo aut novem pollices longitudinis possidet; qua vero parte semi annuli desinunt, conjungitur membranæ aërem allicienti & excipienti ad initium usque intestinorum, ubi faciei fere speciem, cujus fundum rotunda figura donatum est, exhibet.

Pulmo Tracheæ Arteriæ conjunctus, unum idemque corpus constituunt, situm ideo in latere dextro obtinet: Principium ducit ubi desinunt annuli integri Tracheæ Arteriæ.

Pulmo retis formam refert, lobis omnino carens, colore est ruber, admodum vivido & rutillo, substantia tenui, utcumque diaphana, & rugosa; mediantibus membranis annectitur parti superiori anulorum imperfectorum; septem octove pollices transversos in longitudine obtinet, ac fere semitransversum digitum in latitudine: Venis & arteriis ubique conspersus est.

DE CORDE ET IECORE.

SECTIO III.

COR & Jecur situm etiam obtinere in latere dextro Viperæ; Ante Cor autem occurrit ad distantiam circiter tertiæ partis transversæ digiti, corpusculum quoddam carnosum, aliquantulum depressum, exiguam pisum magnitudine referens, aqua refertum: Corpusculum hoc situm habet infra Pulmonem sicuti Cor & Jecur; suspensumque detinetur

tinetur beneficio earundem membranarum : Vices forsan tenet Thy-
mi glandulæ , eisdemque forte in usus conditum.

Cor situm est ad distantiam quatuor aut quinque pollicum infra prin-
cipium Pulmonum ; magnitudine adæquat phaseolum aut exiguum fa-
bam : Longiusculum est, carneum pericardio circumdatum, quod con-
stituitur ex tunica sat crassa : Ventriculis duobus donatum est, uno in
latere dextro, altero in sinistro : foraminibus duobus quoque pertusum
est : Sanguis è Vena cava exiliens ventriculum dextrum subingreditur ,
ac sinistram subiens , ex illo per Arteriam Aortam egreditur , quæ sta-
tim in duos insignes ramos dirimitur , quorum unus ad partes superiores
migrat , alter infra oesophagum demersus , oblique delatus , postmo-
dum in plurimos ramos distinguitur , diffusos ad cunctas & singulas par-
tes , caudam etiam extremam.

Jecur Corpus est carneum , coloris rubri obscuri , situm semipollicis
distantia infra Cor, suffulcientibus iisdem membranis : Quoad longitudi-
nem & crassitiem inæqualitas quædam observatur : Maximum Jecur
quinque aut sex pollicum latitudinem nactum est , latitudinem semi-
pollicis.

Componitur ex duobus insignibus lobis , quorum dexter protendi-
tur ad pollicis integram latitudinem infra sinistram : horum loborum
utrumque irrigat Vena cava , quæ ambo hæc corpora secundum longi-
tudinem dirimere videtur , id quod revera præstat in dimidia parte in-
feriore , per illorum interstitium delata , ac in unum corpus illa conjun-
gens : Jecoris pars media superior continua est , neque citra dissectio-
nem dividi potest.

Truncus Venæ Cavæ in duos ramos distinguitur parte superiore ,
quorum præcipuus & maximus Cordi inferitur ; alter infra Pulmones
meat, inde ad partes superiores : Eadem vena cava parte inferiore
in plures ramos diffunditur , ad cunctas partes inferiores distributos.

Nullum in Vipera occurrit Septum transversum, vel ulla densa tunica
transversim partes vitales à naturalibus dirimens : Nisi quis forte dixerit
tenuem illam tunicam , ex Trachea arteria derivatam , & Pulmone ,
ad intestina usque protensam , fundi sacci effigiem quodammodo præ-
bentem , ejus vices quodammodo supplere.

*DE FELLE, DE PANCREATE, QVOD ANTIQVI
Splenis nomine donavere.*

SECTIO IV.

CYstis fellea situm habet infra Jecur ad transversæ digiti latitudinem, & ad ventriculi fundi latus versus sinistrum vergens: Forma & magnitudine propemodum refert exiguam fabam, plana sui parte sitam: Fellis color admodum est viridis, sapor valde amarus & acris, consistentia fere qualis in syrupo rite cocto.

In Fellis vesicula unicus obvius mihi fuit exitus, mediante exili vase, quod egressum ex interno latere partis illius superioris, à sui origine incurvum est, ac descendens, & adhærens, etiam à principio parti internæ istius vesicæ, postmodum dividitur in duos ramos, quorum præcipuus, & rectissimus, transmeans id corpus quod ab Antiquis quasi Lien habitum est, transit in intestinum à quo excipitur: Alter minor ramus, reflexus, ad Jecur remeare videtur, sed in plurimos ramusculos distinctus, oculos postea & discretionem subterfugit.

Animus non est hoc loco sententiam Antiquorum convellere de facultate venefica Felli ab ipsis adscripta, controversiam in alium locum transmittens, quo pro viribus tuebor hujus succi vim balsamicam, omnis omnino veneni expertem esse demonstraturus.

Pancreas, ab omnibus Auctoribus Lienis nomine donatum, situm est iuxta ac tantillo spatio infra fel, & in latere dextro Viperæ: pisi majoris magnitudinem attingit, substantia illius specie carnea est, ac revera glandulosa: Ex illius autem situ, qui est proxime & juxta fundum ventriculi, ac intestinorum principium, judico potius Pancreas esse quam Lienem: Controversiæ tamen decisionem illis concedo qui rem proprius pensitaverint.

DE OESOPHAGO ET VENTRICULO.

SECTIO V.

OEsophago initium est in imis faucibus, situs in latere sinistro, recta via progreditur ad latus pulmonis & jecoris, quousque orificio ventriculi conjungatur: Ex unica membrana constituitur, molli admodum & extensili, quæ etiamnum ad duorum digitorum magnitudinem diduci & intumescere valet; Primus ille excipit cuncta animalia

à Vi-

à Vipera, beneficio majorum dentium occisa, atque integra deglutita; cui officio idoneus est tam vastæ capacitatis ratione, quam longitudinis, quæ pedalis est.

Ventriculus contiguus illius fundo attexitur, atque unum idemque cum illo corpus constituere videtur; multo tamen crassior est, instructus duabus validis membranis sibi mutuo intextis & cohærentibus; Ob prædictam tunicarum illarum crassitiem ad eandem capacitatem sicuti oesophagus adduci nequit, vix enim pollicis crassitiem attingere potest: longitudo est trium quatuorve pollicum: orificium satis quidem parvum, sicuti & medium, at circa fundum in angustiam abit, plerumque arcte constrictum, tunc tantummodo hians cum in intestina excrementa amandaturum est: Tunica interna admodum rugosa est quando inanis, in qua sæpissime occurrunt plurimi vermiculi longitudinis & crassitiei instar minimarum acicularum: Ventriculus ad latus sinistrum situs est, sicuti & Oesophagus, fundum autem versus medium corporis vergit, in primum intestinum se exoneraturum.

Longitudo & capacitas Oesophagi, ac latitudo introitus ventriculi, Viperæ indoli admodum consonæ sunt, quæ nihil commansum in ventriculum demittit, sed animalia integra in escam adsumit, modo majora modo minora: Si quando vero longiora occurrant ipsa ventriculi profunditate, reliquum oesophago impactum hæret, quo usque ventriculus extraxerit ac in universum corpus amandarit succum partium deglutinarum; quas continere valuit ac postmodum illas excipit quæ in oesophago hæserant; at non exiguum temporis spatium ad id requiritur, eo quod ventriculus nequaquam occluditur, neque sufficientem calorem comparare potest ad citam concoctionis perfectionem.

*DE INTESTINIS, RENIBVS, ET PINGVEDINE,
& Tunica inferius sita, illas partes amiciente.*

SECTIO VI.

Viperarum intestina medio in corpore sita sunt, infra spinam dorsi, immediate infra fundum ventriculi: Tria tantum à me observata fuerunt, quorum prius, omnium angustissimum, Duodeno respondet; Secundum, quod latius, plurimis anfractibus donatum, Coli nomine insigniri potest, Tertium autem & postremum Rectum est, quod etiam latissimum est & directum, hians infra & juxta caudæ initium, ubi excrementis exitus patet.

Intestina ad latera habent Testiculos cum propriis vasis, tum in maribus tum in foeminis, cum duobus, in his, uteri corporibus, de quibus

cetione sequenti verba facturi sumus : Occurrunt etiam Renes cum vasis ex illis prodeuntibus , comitibus venis & arteriis , sicuti & vasis omnibus ad generationem comparatis ; neque his destituta sunt intestina.

Renes infra Testiculos situm nati sunt , ex pluribus corporibus glandulosis contexti ; contiguis ; per longitudinem & ex serie dispositis : Plerumque longitudinem duorum pollicum & semis obtinent ; latitudinem in parte convexa , utcumque tamen depressa , duarum linearum & semis : coloris sunt subrubri & pallidioris : In utroque sexu dexter sinistro altior semper situm possidet ; Donati etiam sunt ureteribus , per quos ferum juxta extremitatem intestini excludunt.

Cuncta Intestina , Testiculi , & Renes obvolvuntur pinguedine albilissima & mollissima , quæ liquefacta olei formam retinet : Observatur etiam in nonnullis Viperis aliquid pinguedinis juxta Cor , Pulmonem & Hepar , ac præsertim juxta fel , ac prope partem illam quam nonnulli Lienem vocant , alij Pancreas.

Omnes has partes ambit & investit tunica valida , valide extremis costis adnexa , quæ pro Epiploo haberi potest si cum pinguedine perpendatur : Cum porro Vipera , quæ in Serpentum est genere , animalibus tantum imperfectis accenseri possit , nomine quopiam Tunicam hanc donaturus non sum , arbitrium imponendi concedens me eruditioribus.

DE PARTIBVS VIPERÆ , GENERATIONI DICATIS.

CAPUT VI.

De Partibus Generationis in Mare.

SECTIO I.

Vipera mas duobus gaudet Testiculis , forma oblongiuscula , subrotunda , in longitudine aliquantisper depressa ; circa extremitates utcumque acuminati sunt ; Color albus est , Substantia glandulosa ; Longitudo inæqualis est , dexter enim longitudine pollicem excedit , sinister vero brevior est , ut & paulo minor : Uterque vix magnitudine excedit tubulum pennæ , ex ala caponis majoris decerptæ.

Situs illorum varius est , dexter enim incipit proxime & infra fel , sinister vero initium ducit circiter octo lineis inferius quam dexter : Uterque suspensus est parte superiore , beneficio duarum validarum membranarum

natum infra hepar orientium: pinguedine fere semper obfiti sunt, quo fit ut vix distinguantur & observentur, nam colore cum hac pinguedine conveniunt.

Ex medio quoque Testiculo, parte interna, obvium fit corpusculum longum & teres, solidiusculum, imo paulo ipsa Testiculorum substantia candidius, infra vergens, per totam longitudinem ipsis appensum, ad extremitatem usque interiorem, pro Epidyduide haberi potest.

In uniuscujusque extremo conspicuum est initium exigui vasis, varicosi, quod functionis ratione spermaticum vocari potest; aliquantisper depressum, coloris candidissimi, sat pellucidi, plerumque semine turgens, lactescenti succo simili. Vas hoc sat fragile est, toto suo decursu complicatum, formam plurium literarum S. simul conjunctarum referens, jucundissimo spectaculo; exinde descendit medium inter intestinum & renem, cujus ureterem comitatur ad foramen usque intestini recti, viam excrementis concedens: Comites quoque habet venas & arterias ab extremo uno ad aliud, sicuti & Testiculi, desinuntque illius anfractus paulo antequam pertingat foramen intestini.

Unumquodque amborum horum vasorum spermaticorum definit in proprium seminis receptaculum, è quibus duo vocantur Parastatæ, similes glandulis albis, unusquisque longitudinis, crassitiei & formæ grani seminis cardui benedicti: Glandulæ hæc secundum longitudinem sunt protensæ, infra & mediæ inter duas partes naturales, succo quodam lactiformi semper turgent, omnino illi simili quem continent vasa spermatica, à nobis modo descripta: Succum autem suppeditaturæ & ejaculaturæ tempore coitus, semen intra se contentum, in canales ejaculatorios transmittunt ambarum partium naturalium ipsis vicinarum.

Super hæc statuo illos qui ambo hæc seminis receptacula pro aliis Testiculis habuere, hallucinatos esse: ratis eo quod duæ adessent partes naturales, unicuique etiam suum adsignatum esse debere per Testiculorum; at cum illorum substantia omnino dissideat à legitimis Testiculis, quos modo descripsimus; functio autem illorum sit excipere non generare, hos pro Parastatis solummodo habendos censeo qui sensim & paulatim semen admittant à Testiculis ad ipsos mandatum, quod adservant, & in parato habent ad tempus usque coitus; uno momento effecturi, & tempestive, id quod à vasis spermaticis æque cito expectari nequit, neque tam commode, ratione longitudinis & anfractus.

Mas duabus membris naturalibus, omnino sibi similibus donatus est, quæ divulsi seorsum efficiunt longitudinem caudæ animalis: Ortum ducunt ab extrema cauda sub qua situm adepti sunt secundum

longitudinem ac sibi proxima : sensim in progressu ampliantur sicuti & cauda, in cujus initium desinunt, exitum nacta æque proximum, & à latere sibi opposita, proxime intestini foramen, quod utcumque illa distinguit.

Uterque penis constat ex duobus corporibus oblongis & fistulosis, juxta se invicem sitis, circa summum in unum idemque corpus coeuntibus, quod præputio suo circumdatum adparet, musculis donatum Erectoribus non secus ac in plurimis aliis animalibus.

Membra hæc interiori parte confita sunt plurimis aculeis, albidissimis, durissimis, acutissimis & pungentibus, inibi infixis, quorum cuspis inæqualiter vergit, magnitudo autem & crassities conformis est loco membri naturalis in quo situm habent; adeo ut sicuti summitas major est & crassior, ideo ejusmodi sint aculei; tantummodo prominentes & conspicui quando præputium, ipsos operiens, deprimitur, quo tempore scilicet animal coitui se accingit.

Membra hæc naturalia semper delitescunt, nunquam turgentia, & foras prodeuntia, nisi tempore coitus, aut captum animal comprimatur, ac per vim illa exprimantur; tunc enim utrumque eodem tempore æque fit manifestum, magnitudine scilicet nuclei dactyli, in longitudine duas tantum hujus partes depromendo; Illorum extremum omnino opertum apparet, ac circumdatum his aculeis, sicuti cutis herinacei; hi vero aculei recedunt & absconduntur intra præputium, quando compressio desinit.

Exitum horum membrorum ambit musculus validus & crassus, cui cutis firmo nexu cohæret, adeo ut egerrime à se mutuo divellantur: Conducit & idem musculus dilatando & contrahendo intestino.

DE VIPERÆ FOEMINÆ PARTIBVS generationis.

SECTIO II.

Vipera fœmina duos Testiculos obtinet, sicuti & mas, longiores tamen & crassiores, ac ejusdem figuræ; Situm nacti sunt ad latera & proxime fundum duorum corporum uterum constituentium: Dexter sinistro elatior est non secus ac in maribus: Substantia & colore quoque admodum inter se conveniunt, Dexter pollicis circiter sesqui-longitudinem habet, duas autem lineas & semis in latitudine; in sinistro hujus aliquid deest: Gaudent Epidymide, vasis spermaticis semen in utrum-

in utrumque uteri corpus deferentibus, multo quam in maribus brevioribus.

Id nihilominus dixerō hos Testiculos non perpetuo ejusmodi adparere in quibusvis fœminis: emaciatis præsertim & strigosis, vel ex morbo languidis aut diuturna incarceratione; illis enim Testiculi contrahuntur, breviores fiunt, maridi, non secus ac in illis quarum ova magnitudinem insignem jam adepta sunt: A me enim observatum Testiculos illarum admodum contractos esse & exsuccos, imo & inferius devolutos, etiam si dexter sinistro clatiorem semper situm habeat.

Vterus principium sui ducit à corpore sat crasso, composito ex duabus validis tunicis, quod situm infra intestinum, eodem loco orificium suum nactum est; amplum est, facile dilatabile, simul & semel excipiens, per idem foramen, utrumque maris Penem, in coitu corpus istud adæquat circiter unguis magnitudinem digiti mediocris; non procul à sui exordio in duas exiguas peras divisum, in fundo hiantes, à Natura generatas excipiendi gratia, & complectendi utriusque penis maris in coitu.

Tunica illorum interior plane rugis obsita est, eaque durissima; non secus ac quæ totius corporis, cujus meminimus, adeo ut eodem tempore & doleat, & jucunde fruatur titillatione aculeorum peni masculino infixorum.

Uteri principium quærendum in ambobus his perulis, hincque in duo corpora is dividitur, quorum unumquodque ex suo latere ascendit, per Renum longitudinem, medium inter illos & intestina incedens, ad ventriculi usque fundum, quo loci mediantibus ligamentis suspenduntur, juxta Jecur enatis: fulcimentum præterea ex intervallis præsentibus exilibus quibusdam ligamentis à spina dorsi oriundis.

Bina hæc corpora conflata sunt ex duabus tunicis mollibus, tenuibus & pellucidis, sibi invicem commissis; Initium illarum situm est in fundo ambarum dictarum perularum, membrum utrumque masculinum complectentium, quorum semen utrinque excipiunt, ex quo ova generationem consequuntur, demum Viperini fœtus, à superveniente masculino semine ex Testiculis emisso.

Uterina hæc corpora facillime explicantur & ampliantur, adeo ut non exiguum Viperinorum fœtuum numerum continere valeant ad maturationis usque tempus: Contra quam nonnulli sentiunt qui Viperinum uterum ex unico corpore constare asserunt, medio in corpore situm, ac juxta decursum medullæ dorsalis, distincta vero adesse corpora, ova & Viperinos fœtus seorsum continentia.

Erroris vero ansam hinc deduco, quod cum vera hæc matricis cor-

pora admodum tenera sint, & pellucida, præsertim cum ab ovis inclusis turgescunt, aut Viperinis fœtibus, habita non fuere, ex illorum sententia, pro legitimis uteri corporibus; Decepti fuere intestina in medio sita pro utero admittentes, quia sat crassa sunt & turgida, ac unum idemque corpus constituere videntur, una cum priori corpore uteri crasso, infra quod primi intestini initium connexum est & situm.

Non soli Viperæ Uterus in duo corpora uniformia distinctus est, æqualem ex utroque latere situm obtinentia, ac per longitudinem intestinorum illa dividendum dirempta, idem enim mihi in plurimis Colubris observatum, à me dissectis veritatis adipiscendæ gratia.

DE GENERATIONE ET NATIVITATE

Viperinorum fœtuum.

SECTIO III.

EX accurata descriptione à nobis tradita partium generationis in Viperæ, facile est se extricare à cunctis fabellis in libris quibusdam occurrentibus, quoad coitum Viperarum, & Viperinorum fœtuum exclusionem, quæ recensere inutile est, ne Lectori tedium paretur.

Sat est novisse ab intromissione utriusque membri masculini in ambas uteri perulas, à nobis exaratas; Ex seminis ejaculatione utrinque & æqualiter facta in bina corpora uterina, perularum fundo connexas; Atque ex proprii fœminei seminis concursu, quod coitus tempore Viperæ fœmina effundit, prius Ova formationem obtinere in utroque matricis corpore: Unumquodque illorum ambire exiguam tunicam, Imo cuncta in unoquoque uteri corpore contenta membrana communi involvi, quam revera Ovarij nomine donare possumus; Cuncta hæc proprio uteri corpore comprehendi: Ova in illo incrementum capessere, Vipereos fœtus inibi conformationem adipisci & perfectionem, Hos ex ordine utero egredi, eademque via qua semen masculinum viam sibi fecit; Vivos illis in lucem prodire, non secus ac plurima alia animalia, nulla necessitate superveniente quæ matri necem intentet.

Harum circumstantiarum veritatem testatam facimus, quod nobis probe perspecta sit, ab accurato examine cunctarum partium, diversis temporibus, ac in sexcentis subjectis; ab explorata & oculis obvia expansione & extensione amborum istorum corporum, etiam cum fœtus Viperini perfectionem adepti erant, instante partu; Quod via libera nobis innotuerit per quam exitus illis esse debuit; Quod adstiterimus ipsi viventibus ipso parturitionis tempore, omnino illæsa Matre.

Sup-

Superius à nobis observatum corpus Uteri Viperini dextrum plerumque ovis magis refertum esse & foetibus, quam sinistrum : Ovorum numerum admodum inæqualem esse ; aliquando adesse viginti & viginti quinque , aliquando dimidiam partem non adesse ; Viperinos foetus in ipso ovo complementum & perfectionem adipisci ; Ibi collocari ac diversimode complicari, modo omnino oculis jucundo ; Unumquemque in proprio ovo secundinæ quadam specie donari , ex umbilico illorum pendentis , per quam alimentum alliciunt ; Cum excluduntur, illam una secum abstrahere, etsi ex parte adhuc obvolvuntur ; Matrem hos ab illa liberare & extricare , ac expurgare , à nativitate foetus lambendo.

Etiamsi porro quanta licuit accurata diligentia à nobis descriptæ sint partes omnes tum internæ tum externæ Viperæ, tum maris tum foeminæ, quo cuncta melius in notitiam veniant , Lectorem ad Tabulas subsequentes remittimus, in quibus eadem partes, quas modo tradidimus , exhibentur, ad vivum depictæ & ari incisæ , addita Tabularum præcedentium explicatione, spe freti fore ut illi satisfactum fiat.

Lectorem monitum volumus, cum initio hujus Libelli depingi curaverimus binas Viperas, marem & foeminam simul copulatas, tempore coitus; ac porro quoad formam exteriorum corporis nullum discrimen insigne inter illas observare concessum sit, præter exiguum in cauda, cujus Figura seorsum exhibenda est Tabula secunda, existimavi nequaquam necessarium esse effigiem maris seorsum offerre, satisque mihi fuit, foemina iconem exhibere quo tempore parturit, ac foetus suos excludit, qui solus maxime consideratione dignus mihi visus est, figura videlicet exterioris ratione.

Neque etiam Lector immoraturus est speculationi Viperæ in Tabula depictæ, quando Viperini foetus in lucem prodeunt ; nam præter symmetriam, quæ observanda fuit, exhibenda etiam fuisse partes quæ, me iudice, maxime consideratione dignæ erunt, neque alio loco genuinam effigiem nactæ erant.

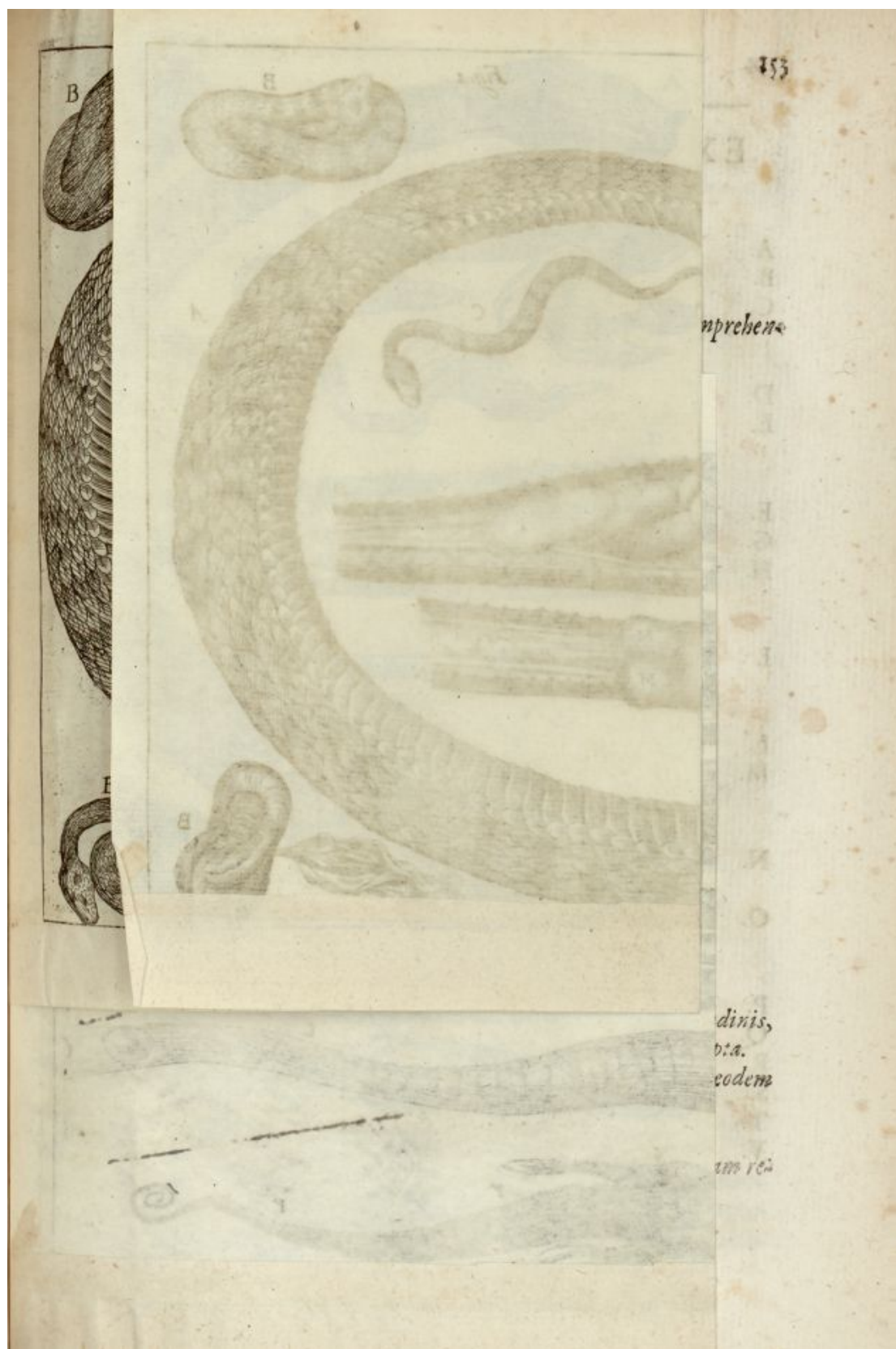
EXPLICATIO EORVM QVÆ CONTINET
TABULA I.

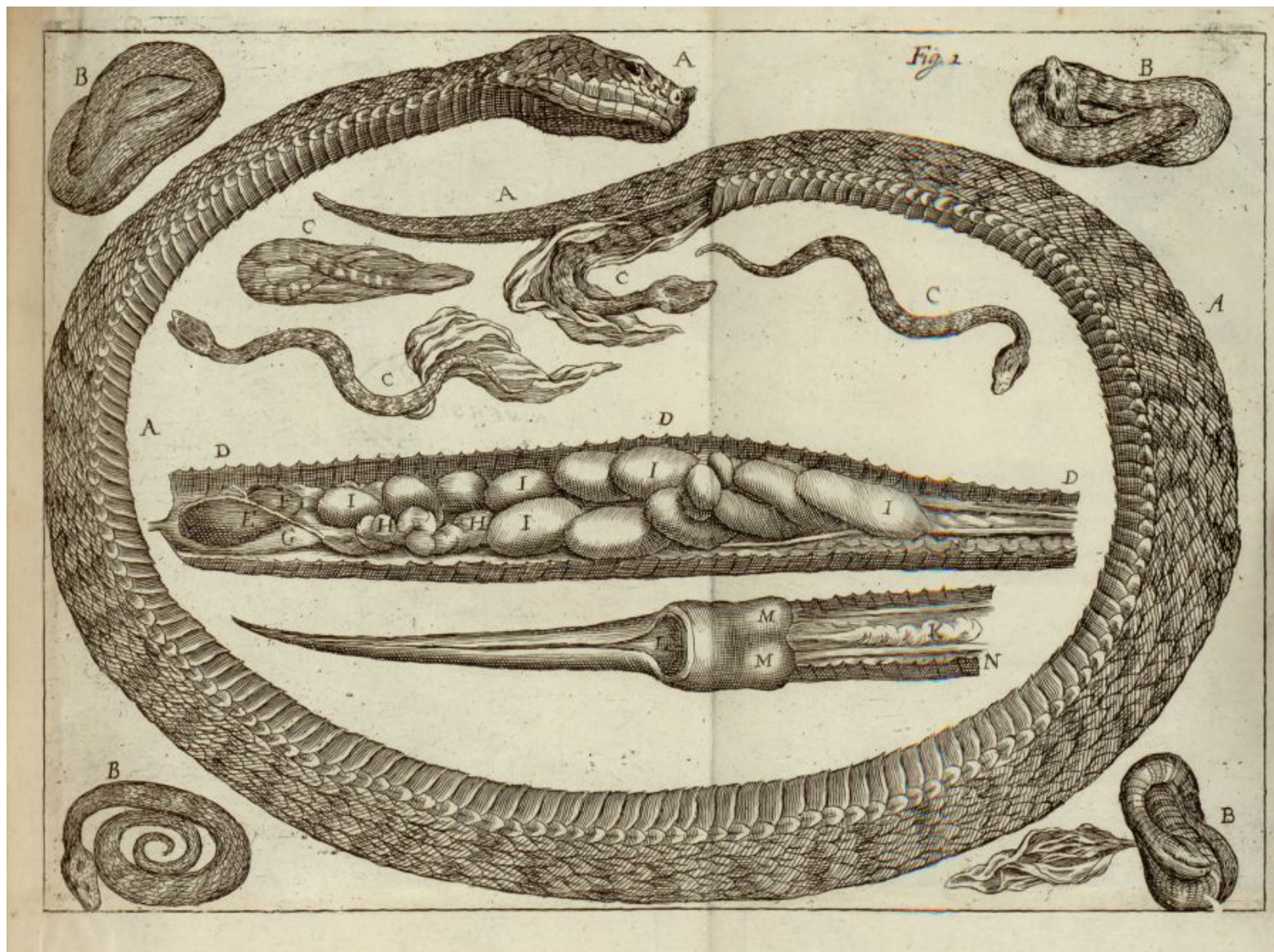
- AAA. Designat Viperam fœminam Viperinos fœtus excludentem, infimam corporis partem prodentem, ubi conspicua sunt majores squama, quibus ad serpendum utitur.
- BBBB. Quatuor Viperei fœtus, in unoquoque Tabula angulo, involuti depicti, eodemque situ & positu quo ipsos vivos conspeximus, & exitui proximis: Quorum duo involucre carent, alter propria tunica obvolutus; tertius secundina portionem umbilico appensam trahit.
- CCCC. Quatuor alij Viperini fœtus, intra circulum à Vipera efformatum; quorum unus serpere videtur, à secundina liberatus: Secundus hanc adhuc ex umbilico pendulam gerens: Tertius è lacra emergens ac secum secundinam trahens; eo videlicet in statu qui natiuitati proximus fuit.
- DD. Pars corporis Vipera fœmina infra ventrem dissecta secundum longitudinem, & supina, à loco in quo sita est vesicula fellis ad orificium usque uteri; collocata intra circulum quem Vipera integra effingit.
- E. Fel.
- F. Pancreas, à plurimis Lienis nomine donatum.
- G. Fundum Ventriculi.
- H. Principium Intestinorum.
- III. Ova in ambobus uteri corporibus contenta, sed majori multo numero in latere dextro quam sinistro.
- K. Portio postremi Intestini.
- MM. Ambæ perula, contigua principio amborum corporum uteri.
- NN. Portio utriusque Renis.

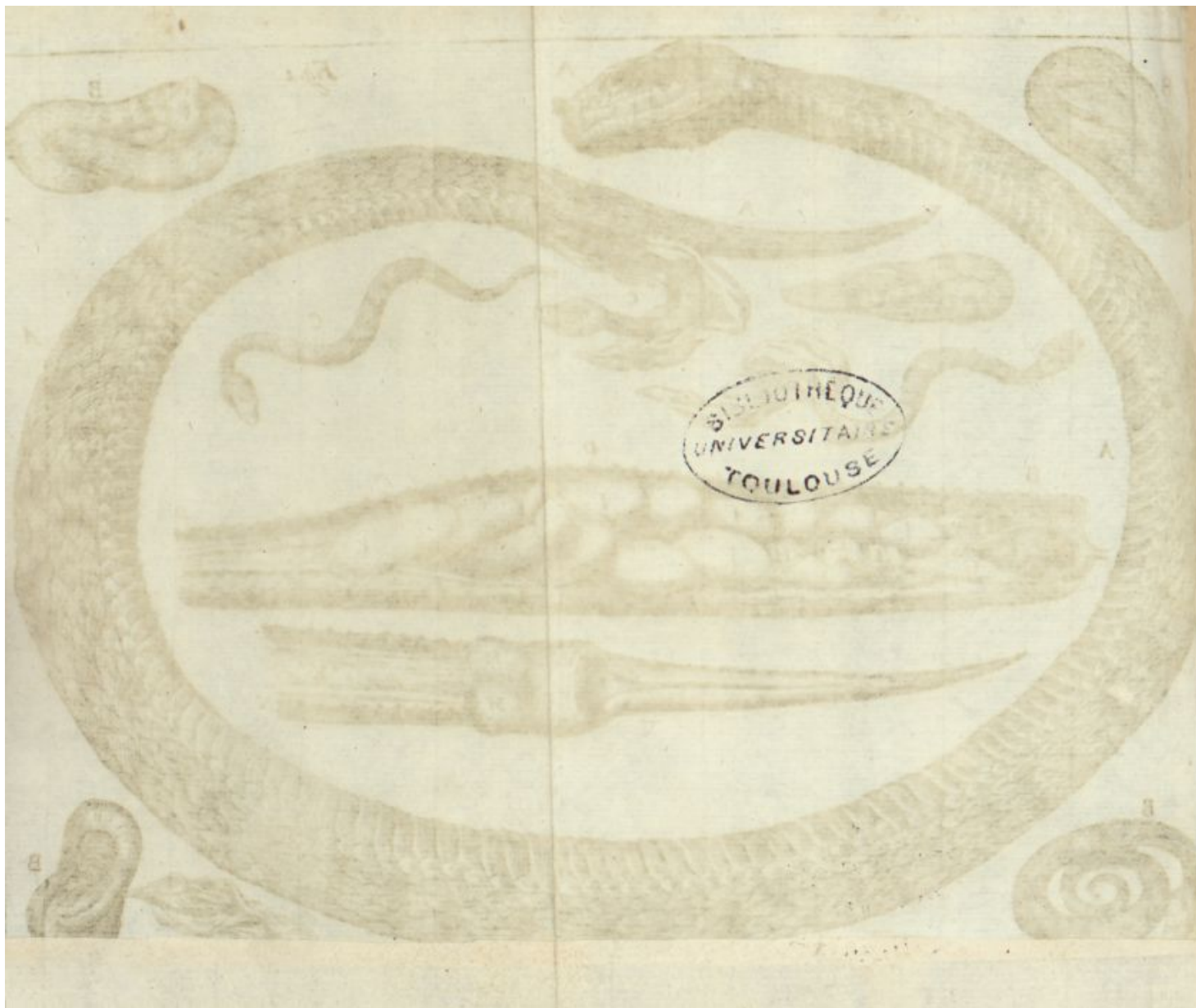
EXPLICATIO EORVM QVÆ EXHIBET
TABULA II.

- AA. Prima pars dimidiati corporis Vipera maris excoriati, supini, & infra ventrem dissecti ab uno ad aliud extremum, continens.
- BB. Tracheam Arteriam
- CC. Pulmonem.

Thymum

EXF

AAA.

BBBB.

CCCC

DD.

E.

F.

G.

H.

III.

K.

MM.

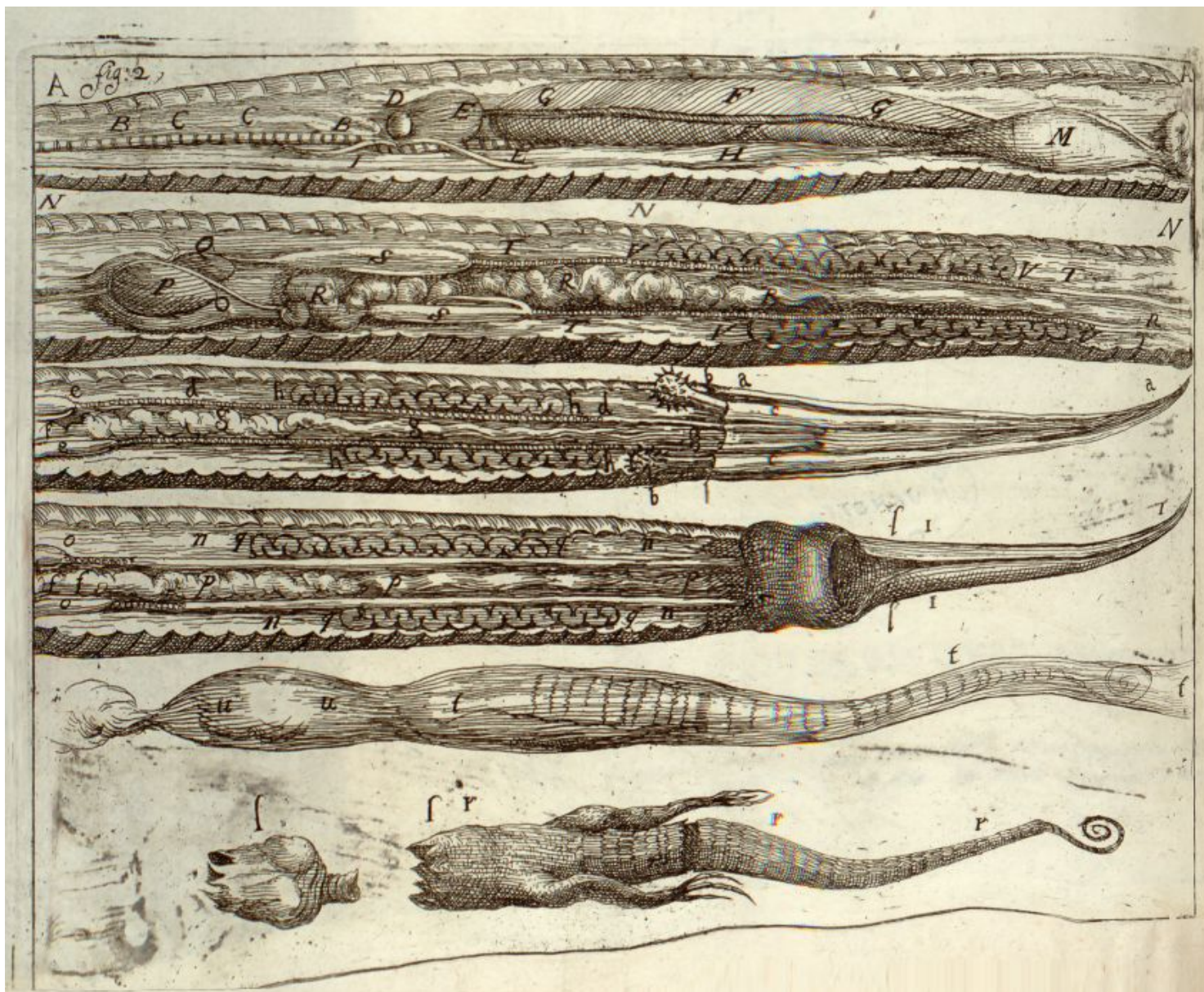
NN.

EX

AA.

BB.

CC.

- D. *Thyrum glandulam.*
 E. *Cor.*
 F. *Hepar.*
 G. *Venam Cavam.*
 HH. *Oesophagum.*
 I. *Ramum Arteriae Aorta ascendens.*
 L. *Ramum Arteriae Aorta descendens.*
 M. *Ventriculum.*
 N.N. *Alterum dimidiatum corpus, eodem quo prius in statu, comprehensum in se.*
 O. *Fundum Ventriculi.*
 P. *Vesiculam Fellis.*
 Q. *Pancreas, vel si mavis, Lienem.*
 RRR. *Intestina.*
 SS. *Testiculos una cum Epidydimide.*
 TT. *Vasa spermatica,*
 VV. *Renes.*
 AA. *Maris Caudam, cui adnexa sunt partes subsequentes.*
 BB. *Uterque Penis, quo modo tempore coitus erumpunt.*
 CC. *Ambo Parastata, aut Receptacula seminis.*
 DD. *Ambo vasa spermatica.*
 EE. *Ambo Testiculi.*
 FF. *Ambo Epidymides.*
 GGG. *Intestina.*
 HH. *Ambo Renes.*
 II. *Cauda feminae, cui adjuncta sunt partes sequentes.*
 LL. *Orificium uteri.*
 MM. *Ambo perula.*
 NNNN. *Duo corpora uterina.*
 OO. *Ambo Testiculi, una cum Epidydimidibus & vasis spermaticis.*
 PP. *Intestina.*
 QQ. *Ren uterque.*
 RR. *Maxima pars corporis lacertae, ejusdem longitudinis & magnitudinis, quae per vomitum exclusa fuit à Vipera jam ante plures dies capta.*
 SS. *Reliqua capitis pars, & crurum anteriorum ejusdem lacertae, eodem egestorum tempore.*
 TT. *Oesophagus, in quo cohibita fuerat pars maxima corporis lacertae.*
 VV. *Ventriculus qui exceperat, & paulatim ad se allegerat substantiam reliqui corporis praedicti animalis.*

EXPLICATIO CONTENTORVM TABULA III.

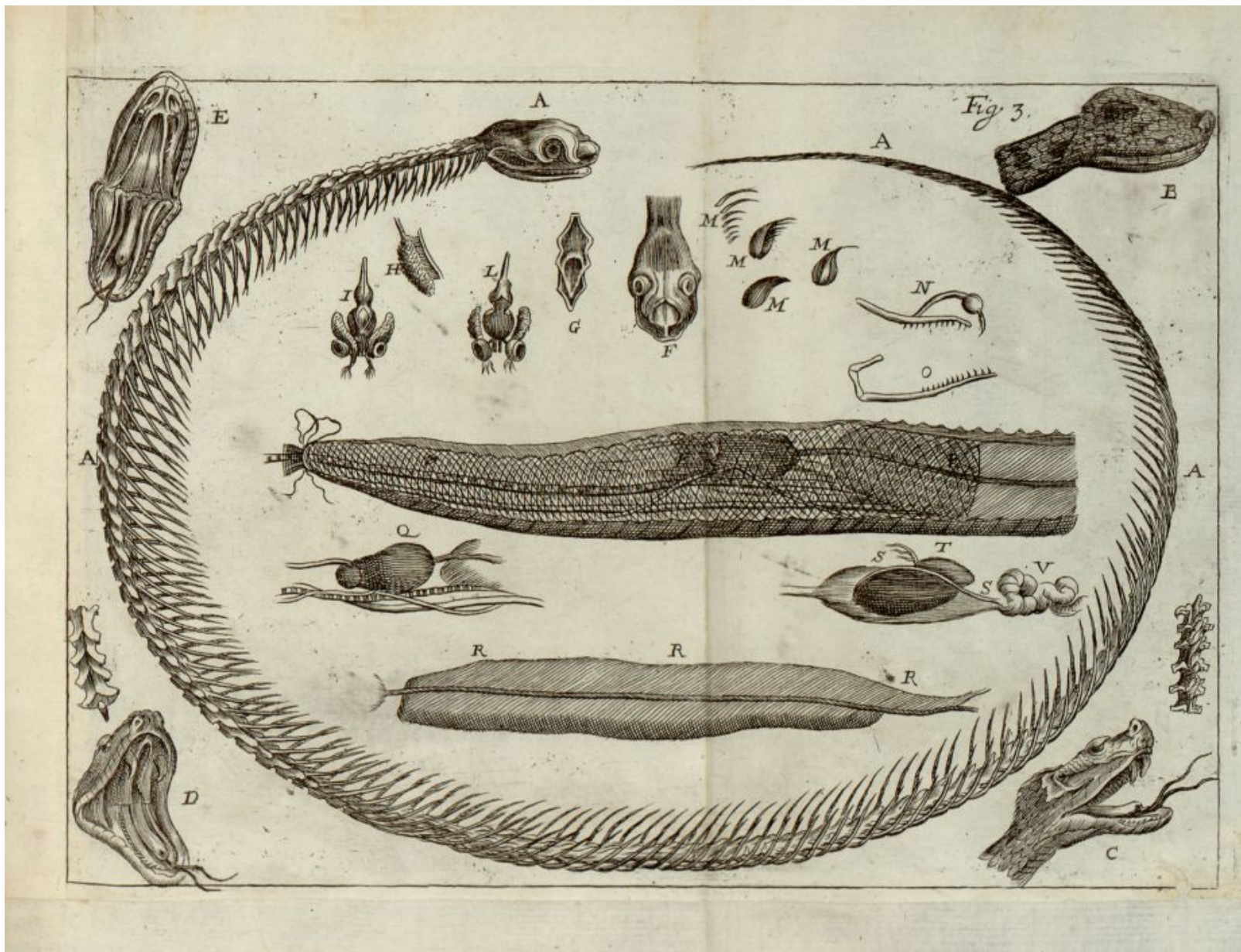
- A. *Sceletum Vipere integrum.*
- B. *Caput, cui os occlusum, cum colli parte depictum.*
- C. *Caput, cuius os ex parte hiat, parte laterali excoriatum, ubi occurrunt Glandulae Salivares, una cum vasis Lymphaticis, supra majores dentes.*
- D. *Caput collo nudatum, ore patulo designatum.*
- E. *Aliud caput sine collo magis hians, cunctas partes interiores distincte exhibens, quae depingi possunt, quarum notitia erit facilis ex lectione locorum ubi de illis agitur.*
- F. *Cranium Viperae integrum.*
- G. *Pars inferior istius Cranij ablata.*
- H. *Glandulae salivares Conglomeratae, una cum vasis propriis Lymphaticis depictae, naturalibus paulo majores quo melius innotescant, quam exilitas concedit.*
- I. *Eadem Glandulae Salivares, Oculi ambo cum nervis eorum opticijs, Cerebri corpora quinque; Cum medulla spinali, una coherentia, à Cranio liberata, superna facie depicta.*
- L. *Eadem corpora conjuncta, sed facie inferiori exhibita.*
- M. *Varij Dentes majores, quidam solitarij, alij intra vesicam reconditi: alij quibus adstant dentes subsidiarij, inferius intra eandem vesiculam infixi.*
- N. *Maxilla superior, Osiculo cuidam coarticulata, quod altero extremo coarticulatur radici majoris dentis.*
- O. *Maxilla inferior, ex duobus ossibus constituta, coarticulata ossi inferiori claviculae cubiti in morem inflexae, deducta ex parte laterali postica cranijs.*
- P. *Pulmo una cum Aspera arteria extra corpus.*
- Q. *Cor intra pericardium.*
- R. *Iecur in duos lobos divisum mediante vena Cava.*
- S. *Vesicula Felle, una cum vase succum in intestinum deferente.*
- T. *Pancreas, à quibusdam pro Splene acceptum.*
- V. *Intestina.*

EXPE.

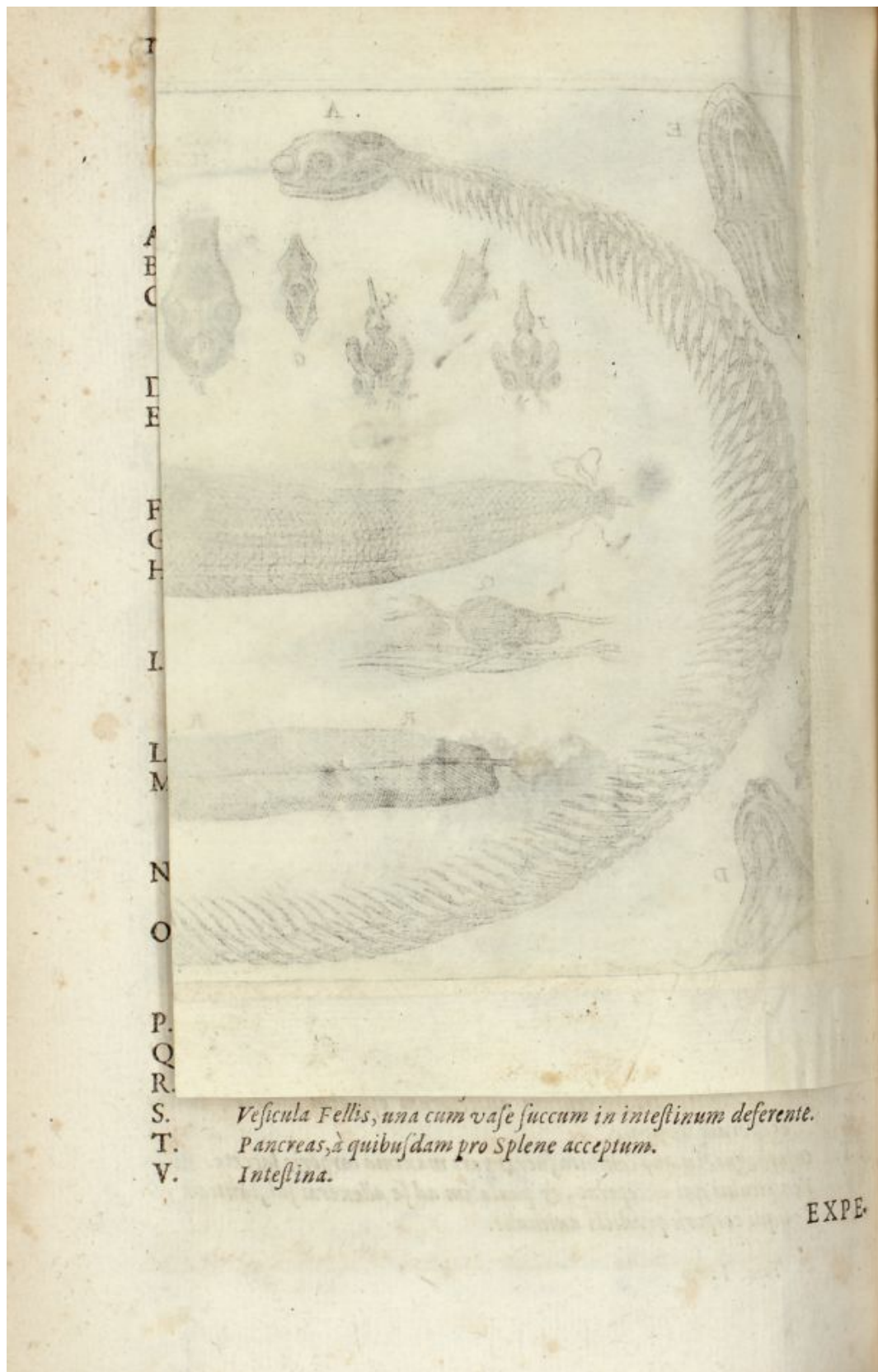

bere credidi, quippe quod non solum primum occurrit, sed unicum quod plurimas easque magis singulares observationes, quam quæcunque aliæ subsequutæ sunt, exhibuit.

Prædictus Nobilis, vigintiquinque annos natus, fortuna duce in ædibus meis fuerat, quo momento quinquaginta aut sexaginta Viperæ allatæ fuerant; videndi desiderio laceffito satisfactu-

EXPERIMENTA CIRCA VIPERAM FACTA.

CAPUT PRIMUM.

MORSVS HOMINI A VIPERA *Inflictus.*

ANNO 1668. mense Junio, Viperarum viventium, marium & foeminarum, insignem numerum adferendum curavi, desiderio satisfactus discendi quicquid Vipera probum vel improbum in se continet: Plurimi & curiosi & eruditi, ac inter hos nonnulli Medici, quorum familiaritate utor, doctrinae singularis acutissimique ingenij, quotidie aedes meas adibant, adstituri experimentis, & ingenij perspicacia opem collaturi.

Primus conventus statim mali & funesti fuit hominis, ab inexpectato infortunio: Nobilis quidam extraneus, experimentorum testis futurus, curiositatis poenas luit, maximam enim partem saevorum symptomatum, à morfu Viperae metuendorum, expertus est; experimentumque, nobis invitis obtulit cujus circumstantiae nimio opere insignes quam ut id suppressi debeat comites fuere: ac statim à limine id proferri debere credidi, quippe quod non solum primum occurrit, sed unicum quod plurimas easque magis singulares observationes, quam quaecunque aliae subsequutae sunt, exhibuit.

Predictus Nobilis, viginti quinque annos natus, fortuna duce in aedibus meis fuerat, quo momento quinquaginta aut sexaginta Viperae allatae fuerant; videndi desiderio laceffito satisfactu-

rus, ex doliolo Vipera eduxi; neque conspexisse satis illi fuit sed & illam arripuit, ac quadrante circiter horæ manibus detinuit, circumgyrationes & circa manum ac brachium convolutiones passus, quanquam mordendi tentigmis in Vipera nulla adessent indicia; funiculo tandem collum adstrinxit, ac suspensam cute nudavit, imo exenteravit, viscera scrutaturus: Nec mihi dubium quin statim morfu tunc impetitus fuisset si Vipera in iram incitasset, sed quod mitius cum ea actum fuisset, alioque aëre quam in doliolo inclusa, in quo diutius incarcerationa fuerat, grate frueretur, funiculum injici passa est, neque damnum intulit prohibente constrictione.

Postridie idem eventus non adfuit, cum enim hora solita in ædes meas convolasset, unam mentis irrepentem animadvertit, diutius ante tenaculis adprehensam, ira excandescens: manu arripere voluit, quanquam omnes deterrerent, quod pridie præ temeritate insolita periculo proximus fuisset; Vix arrepta Vipera caput mordendi causa reflexit, ac uno è majoribus dentibus aduncis, partem lateralem internam pollicis dextri, paulo supra unguis exortum, morfu impetit; In superficie exiguum admodum foramen animadversum est, tantillo rubore perfusum, neque ictus aliter se obtulit quam is qui ab acicula fieri solet, nec profunde adactus adparebat: Neque supra, neque in ambitu exigui illius foraminis, ullum plane vestigium succi illius flavi, quem continent vesicæ, circa majores dentes sitæ, se exhibuit, qui supra vulnus coeundi solet cum alte morsum impegit Vipera: Illico nihilominus subortus est dolor, nec tamen tunc temporis intumuit digitus, tumore aliquot demum post horas se prodente, sicuti in serie dicturus sum.

Ere visum fuit partem scarificationibus pertundere, ac validis ligaturis superiorem partem constringere, tum coercendorum gratia effectum veneni, tum in subsidium ipsius partis læsæ; ager vero adfensum nequaquam præbuit, malum levius ratus quam ut ejusmodi auxiliis opus esset; vix tandem scarificationes aliquas admisit, ac postmodum præterea passus est, proxime locum ictum, admotionem spathulæ ferreæ, calentissimæ, iteratisque vicibus igni admotæ, id quod præstitum conservandorum gratia pororum hiantium, ac evocandi, eaque via particulam veneni, morfu inducti, exhauriendi, Interim ægro ex semicyathis vini drachmæ duæ Theriaces exhibitæ sunt.

Intra brevius quam semiquadrantis horæ spatium, à morfu infido, debilitatem aliquam animadvertit ager, ac cathedram poscit: pallor statim vultum obsidet, Pulsus minimus evadit, creberrimus ac debilis, imo intercisis: Symptomata dicta consequuntur motus convulsivi, cum totius corporis rigiditate, maxime colli ac musculorum capitis: Eodem tempore

tempore molestum sibi esse insignem in regione umbilici dolorem conquestus est; frigus extrema occupat, quinimo & ipsum vultum qui univ-
ersus madore frigido perfusus adparuit; Labia intumuerant, præser-
tim inferius.

Eodem tempore, urgentibus & sævientibus circa umbilicum dolori-
bus, ac referari alvum animadvertens, surrexit, sed exclusis aliquot
excrementis in leipothymiam incidit, ac ore non modo adsumptam
Theriacam exclusit, sed & quævis in prandio ingesta, concoctionis ad-
huc expertia: In subsidium accurrimus, tantaque debilitate occupa-
tum videmus, ut nequaquam cubiculum, unde descenderat, repetere
valuerit: Cû vero debilitas pulsus & parvitas perstaret, frequentia & inæ-
qualitas, leipothymix vero crebro instarent, cum perpetuis sudoribus
frigidis, ex communi eruditorum consilio data est drachma una Pul-
veris Viperini ex aquis Theriacali & Cardui benedicti; superimposito
cordi & ventriculo grandi epithemate ex Theriaca, sed ore adsumpta
vomitu expulit: Nonnemo Antidotum Orvietanum præbuit, remixtam
novo Pulveri Viperino, non secus etiam exclusam, rogans lecto impo-
neretur ac de aliis auxiliis cogitaretur.

Interim nunquam neque iudicium neque sensus externi defuere, sed
mente semper valuit, etsi summa adesset virium debilitas: Orvietanum
autem ægerrime adsumpserat, antidoto illi nequaquam fidem adhi-
bens; sed annuens solummodo votis quorundam, quos veneratione pro-
sequebatur, pharmacum hausit.

Cum præurgente vomitu remedia ad partes principes nequaquam
deferri possent, tempestivus admodum visus est usus salis volatilis Vi-
perini, quippe qui totus volatilitate gaudens, admodum idoneus est
qui citissime ad cunctas corporis partes diffundatur, etiam diffutissimas;
ex quo æger & citius & convenientius auxilium experturus esset, quam
ex quibuscvis aliis remediis crassiori substantia donatis, quæ cum statim
ac corpus subingressa erant exploderentur, nequaquam de potentia in
actum à Ventriculo deduci potuerunt, neque vim in partes egenas dif-
fundere.

Dissoluta ergo fuit drachma una salis illius volatilis Viperini in aquis
theriacali & cardui benedicti, exhibitaque est circiter quarta pars istius
mistruræ; hanc ad aliquod temporis momentum cohibuit, postea portio-
nem vomitu exclusit, plurimo phlegmati admodum viscido remixtam;
Postmodum ejusdem mistruræ eadem quantitas exhibita fuit, ad exi-
guum temporis intervallum conservatæ, demum rejecto id quod in
ventriculo superstes esse potuit, sed semper multa pituita comite, Ejus-
modi mistrura nihilominus ex intervallis data fuit, etsi ventriculus neu-

tiquam contineret : Nonnulli etiam injecti Clysteres, sedandorum gratia dolorū & vehementium & pertinacium, circa umbilicum harentium.

Labiorum tumor perpetuo ingens fuit, Pulsus pravus, sudoresque frigidi, uti & leipothymia pertinaces fuere, at vero à diutino & obstinato falis volatilis Viperini usu vomitus tandem repressus, octavamque doz in continuavit, exhibitam quatuor circiter à morfu inflictio horis : Symptomata exinde remittere visa sunt, alior corporis sensim recessit, calori naturali locum cedens, qui quinque circiter horis à morfu omnino emicuit ; Pulsus redivivus fit, æqualis & validus, sed aliquanto citior.

Circa noctis horam decimam sævissima symptomata desiere : Fortunam prosperam in infortunio expertus est ager, quod citum & tempestivum auxilium præstito fuerit, Illius lateribus semper adstiti donec lethalia accidentia omnino disparuerint, Tunc in proprium hospitium delatus fuit; illius illuc usque comes fui, cubiculoque impositus fuit ; atque ex consilio Medicorum, qui frequentes interfuere quamdiu malum urgebat, concinnavi misturam ex drachma una confectiois Hyacinthinæ, tantundem Kermesinæ, uncia una syrupi è succo limonum & uncis quatuor aquæ cardui benedicti, in tres dozes divisam, exacto quoque trihorio exhibendas : Naribus olfacienda objiciebantur mala citria, ac ex intervallis taleolæ saccharo aspersæ ori indebantur : Juscula ex carnibus consummata adsumebat ; usus pro Potu ptisana ex decocto radicis scorzonera & rasuræ cornu cervini parata ; cui parum syrupi è succo limonum remiscebatur ; Tantillum etiam vini porrexerunt ; addita confectioe Kermesina, modo jusculis, modo potui præscripto.

Hoc vero animadversione dignum quod quamdiu sæva accidentia perdurarunt, nulla in digito animadversa immutatio, citra quamvis intumescientiam, quæ demum sedatis symptomatis adparuit ; Interim dolores circa umbilicum pertinaces fuere, etsi aliquantisper mitiores : Eapropter Medici crebriorem usum Enematum præcepere : Tensio aliqua in abdomine adnotata, at citra tumorem ; albescebat lingua, nequaquam arida, Oculi concavi erant, non fulgidi, pallebat vultus, superstitit labiorum tumore.

Digitum intumescientia noctu in universam manum diffusa est, ideo non semel sed iterato inuncta fuit ex oleo Scorpionum Matthioli composito, commixto aquæ Regina Hungariæ, nihilominus tamen tumor posttridie ad brachium usque diffusus est, comite dolore & rubore, incrementum manifestum sumentibus : Ex Medicorum consilio admoti Fœtus ex decocto radicum Angelicæ, Imperatoriæ, Carlinæ & Aristolochiæ, additis summitatibus Scordii, Centaurii, Absynthii, Hyperici & Calamenthi in vino albo facto, pergendo iterum in usu inunctionum olei Scorpionum

Scorpionum Matthioli, non dimisso prædicto Fotu.

Et si hæc omnia accurata diligentia peragerentur, effectus tamen votis non respondebat, Ager cibum fastidiebat, imo contigit semel ut assumptum Juscum vomitu excluderet, sed pertinax hic nequaquam fuit; Pergebat interea in usu eorundem remediorum, internorum & externorum, sicuti & alimentorum; Sed etiam si quoad partes interiores perbelle se habere assereret, pulsus æqualitate donatus esset, à naturali nequaquam dissimilis, sitis nequaquam illum vexaret, nullus calor esset molestus, uti neque dolor manifestus in quapiam corporis parte, qui tamen umbilicum occupaverat obstinatus erat, tumore, dolore & rubore manus ac brachii incrementum perpetuo sumentibus, imo à tertia die humerum ejusdem lateris invaserunt, ad axillam vergentes, universam mammam partesque circumscitas, quinimo & ipsam Jecoris regionem, et si continuus esset usus fotuum & inunctionum ex oleo scorpionum Matthioli.

Omnibus his perpensis, ac præterea præsentis anni tempestate calidissima, metus subortus est ne gangræna succederet; Ac judicatum quandoquidem remedia externa, ex arte præscripta, successu carerent, ad interna confugiendum esse: quamobrem ex Medicorum consilio, circa vesperam tertiæ diei, exhibita est drachm. una radicis Contrayervæ in pulverem tritæ, in aquis cordialibus dilutæ, addita æquali dozi confectiois Kermesinæ: sed nullum decrementum observatum est neque ruboris, neque tumoris, neque doloris, quin potius intumescencia in latus sinistrum vergere videbatur.

Omnibus iterum ad examen accuratum deductis, necessarius omnino visus est usus prioris remedii interni, quod præsentissimum attulerat auxilium, videlicet Salis volatilis Viperini, Matutinum tempus erat quartæ diei à morfu: Exhibita ergo fuit semidrachma Salis volatilis Viperini, remixti unciis quatuor aquæ cardui benedicti, rite cooperto corpore ad sudoris provocationem: Remedium votis nostris respondit, non enim solum copiosissimo sudore perfusus fuit ager, sed & opem manifestissimam percepit, sublevatus omnibus molestiis quæ ante urgebant: Circa Umbilicum dolor fere omnino remiserat, labiorum tumor, & qui regionem jecoris obsederat, infra mammam subsederant; humeri autem, brachii & manus, una cum dolore & rubore manifeste imminuebantur.

Ex his opinio nata est cætera non levi negotio dissipatum iri, eapropter postridie mane agro eadem dozis Salis volatilis Viperini porrecta fuit, cui sudor uberrimus etiam successit; Umbilici dolor exinde evanuit, humeri intumescencie nulla adfuerunt vestigia, quæ in brachio toto &

manu superstes erat non obscure decrevit, una cum rubore & dolore.

Ne vero quidpiam mancum superesset, etiamsi æger insignem opem ex prædictorum usu percepisset, die sequenti tertia æqualisque dozis ejusdem Salis oblata fuit, quin & denique quarta postridie illius diei iterata est; adeo ut istius remedii beneficio omnis intumescencia cum rubore & dolore brachii, manus, ipsiusque digiti omnino disparuerit, cui solum exiguum Emplastrum admotum est, cicatricis inducendæ gratia incisionibus per scarificationem factis, quæ tertio aut quarto die successit, quare exitu è domo prohibitus non fuit æger, qui ad solita officia rediit, quasi nunquam à Vipera ictus fuisset.

Quibus historia hæc offeretur, si cunctas circumstantias probe perpenderint, varia & inopinato ingruentia symptomata à morfu Viperae subsequuta, efficacemque remediorum vim ad ea debellanda usurpatorum, ii proculdubio amplam segetem nacturi sunt ingenium exercendi, iidemque judicium lataturi sunt non abs re me accurato studio indagasse cunctas & singulas Viperae partes, quo illarum notitiam consequi possem, atque effectuum inde oriundorum: experimentorum insignem numerum in singulis partibus suscipisse quavis data occasione; ac postmodum studium adhibuisse in præparatione remediorum admirandorum ex hoc animali eruendorum.

Effectus plane stupendus fuit Salis Viperini volatilis, quod cohibuit, superavit, expugnavit veneni tyrannidem adeo sævam in calorem nativum, cunctasque partes præcipuas, proculdubio alias opprimendum, extinguendum à veneni prædominio; Miranda est ejusdem Salis efficacia, vis penetrabilis & energia, quod illi veneno obviam ivit, idem ex partibus corporis dissitissimis expulit in quibus sedem fixerat, fere inexpugnabile, illudens quippe remediis generosissimis: Hæc inquam, cuncta nos in admirationem pertrahere possunt; nemo enim, ut cenfeo, mala à Vipera metuenda, quæ unicuique facillime declinare licet, non concessurus est multo inferiora esse remedio ex eadem Vipera desumendo, non modo utili curationi morsus ab ipsa inflicti, sed etiam sexcentorum affectuum obstinatorum & ad quævis remedia rebellium, Ut jam missas faciam plurimas elegantes præparationes ex Vipera eruendas, tradendas sub finem experimentorum nostrorum.

EXPERIMENTA MORSVS VIPERAE,
in diversis animalibus tentata.

CAPUT II.

Experimenta in Canibus facta.

EFFECTUS non vulgares animos hominū varie percellere solent; curiosi ad causā illorum pervestigationem incitantur; etiam si veronunquam non illa præcedat, notitiam nihilominus subterfugeret, imo & existentia illius dubia foret; nisi effectus prius se prodidissent.

Cum ergo tractandam susceperim naturam veneni à Vipera morfu inflicti, spe fruor nemini improbatum iri si initium experimentorum meorum duxerim allatis exemplis illius effectuum: Ne vero tedium Lectori pariam, allatis cunctis experimentis quæ in meis ædibus suscepta sunt, anno postremo aut præsentis, illa solum exempla coegi quæ communicatione maxime digna visa sunt, institutoque nostro promovendo maxime contulerunt, ac curiosorum animos maxime explere valent.

Maxime notatu dignum experimentum tentatum in Canē, cujus labium inferius morfu à Vipera ictum fuit, ira percita: Canis illico commotionem insignem præ se non tulit, sed paulatim mœstus adparuit cum maxillæ intumescencia: paulo post vomitus ingruit postremi alimenti adsumpti, ac aliquot excrementa alvina dejecit: Oblatus deinceps panis, caro, & aqua potanda, quæ intacta reliquit, decumbebat citra gemitus, locus morfu impetitus lividus factus est, livore etiam infra collum se propagante, pectorisque regionem, sicuti & intumescencia; Obiit tandem, sed quadraginta demum ab inflicto morfu horis; Abdomen nequaquam intumuit, nec in toto corporis habitus præter intumescenciam & livorem partis demersæ, circumfidorumque locorum, quidpiam singulare observare nobis licuit.

Canis ab obitu dissectus fuit, In trunco venæ cavæ nonnihil sanguinis coagulati deprehensum est, observatumque reliquum sanguinem circumstantem, in corde & ubique, colorem obscurum contraxisse, admodum improbæ consistentiæ, utpote cujus fibræ dissolatæ erant & corruptæ: In ventriculo oblatus oculis color ad fuscum vergens, at idem manifestior in mesenterio & intestinis: Nec in corde, nec Jecore, pulmonibus aut liene immutatio quæpiam se obtulit, partes e-

Tom. III.

X

nim nativum colorem & statum naturalem tuebantur.

*EXPERIMENTVM ALIVD IN CANE,
demorso à Vipera in Aure.*

Vulavit canis statim ac morsum persensit, imo ululare non desit per semihoræ spatium, ululatus & gemitus postmodum desiere. Locus morfui impetitus livorem contraxit, & intumuit: Vomitus nullus adfuit, sed fæces aliquas naturales dejecit: Canis mors citius obrepit, successit enim hora vicesima quarta à morfui.

In toto corporis ambitu nihil singulare se obtulit visui, præter livorem & intumescentiam partis afflictæ ac vicinarum; Dissecto vero cadavere eadem omnia quæ in priore cane à nobis observata; In hoc nullus quidem sanguis concretus animadversus, neque in corde, neque in vena cava, nec aliis in locis, sed obscurum ille induerat colorem, vitiosæ omnino consistentiæ, ad coagulationem vergens.

Aliud Demorfi Canis exemplum.

Admota est Vipera excandescens rostro extremo Canis; ululavit is morfui impetitus, sed cito quietior factus est, locum demorsum vellambens, vel pede admoto confricans per vices, nequaquam decubuit, dictis occupationibus intentus, ultroque citroque cubiculum perambulans: Locus affectus livore quodam infectus fuit, sed non intumuit; exiguoque elapso tempore cibum & potum adsumpsit non secus ac si demorsus non fuisset, Livor paulatim recessit, neque quicquam præterea incommodi persensit canis.

Exemplum Catuli à Vipera icti, & occisi.

Catulus septem vel octo dies natus, ictus fuit in tibia à Vipera: lacessitas, Illico à morfui in ululatus erupit, nec desit ululare quam mortuus, hora circiter una à morfui obiit.

Pars demorsa livida erat & tumida, sicut in cæteris; dissectus vero nihil singulare intra corpus exhibuit præter livorem quendam in ventriculo & intestinis, & obscurum colorem sanguinis, in substantia depravati, uti in prædictis, cunctæ enim partes internæ illasæ adparere.

Aliud

Aliud Canis morsu impetiti exemplum.

Obtulimus & Vipera excandescens dentibus alium Canem, qui imo ventre latus fuit; illico is in ululatus erupit, sed protinus delinens.

Locus affectus admodum intumuit & lividus factus est; intumescencia & livore protinus circa cunctas partes naturales diffusis; Objecto potu sapius fruebatur, sed alimentum respuebat; diuque in hoc statu vixit, nequaquam deteriore deinceps facto.

Biduo post, quo de re certius nobis constaret, duobus in locis dentes infigi curavimus juxta priorem locum commorsum: Ululavit iterum & diu, tumore augmentum capiente, fere per universum abdomen propagato, sicuti & livore, sed deteriore successum res non habuit, quandoquidem licebat cani sapius linguæ ope vulnus abstergere; interim aquam alâbebat, ac tandem cibum admittebat, adeo ut citra aliud quam Linguæ subsidium omnis tumor & livor quintiduo aut sextiduo exacto nulla sui vestigia reliquerint: Cane ad pristinum statum, eundemque quem ante morsus obtinuerat redeunte.

Exemplum Canis cui Lingua demorsa.

Multum nobis negotium exhibuit hic canis, diutissime enim collatus est antequam Linguam extruderet, profundo tamen morsu impetitus fuit à Vipera ira percita; Illico is in ululatus maximos erupit, diffitas aures ferientes; in quibus perrexit, corpus mire commovendo & contorquendo per semihoræ spatium, quo elapso interiit.

Protinus illum dissecuimus; etiamsi vero cor, jecur & pulmones cum liene nihil præter naturale ostenderent, lingua tamen ingenti livore affecta erat, universum mesenterium maculis nigris conspersum, quarum plurimæ magnitudine lentem excedebant, sub quibus sanguis conglutatus delitescerebat; Ventriculus & intestina colore quam in cæteris canibus obscuriora erant; Sanguis nigerrimus erat, concretionis initium intra cor induens, & cavam venam; quoad cætera aderant notæ consistentiæ sanguinis depravati & dissoluti.

A postremo hoc experimento non parva nobis accessit utilitas, aperte quippe nobis indicatum, & quasi digito, effectus veneni à Vipera inducti: Et conspicuum nobis factum id partibus principibus præsertim non insidiari, quandoquidem in illis nulla unquam deprehensa immutatio vel alteratio, sed præcipue innotuit id sanguinem impetere, quip-

pe cujus *σύστασις* & substantiam corrumpit; concretionem illi inducens, vel partes ab invicem disgregans circulationem liberam interturbat, ac eodem tempore spirituum per universum corpus diffusionem inhibet; quos partibus nobilibus subtrahit, quapropter puro sanguine destituuntur, illas antea irrigare solito, unde indirecte & per accidens labem patiuntur, à privatione scilicet spirituum & probi succi quo sustentantur & vivunt.

A nobis præterea observatum veneni à Vipera morfu impressi effectum pendere potissimum à natura loci morfu afflicti, ac magnitudine venarum aut arteriarum quas dens attingit; Canis enim lingua cum referta sit venis & arteriis, nequaquam admirandum si ad illarum occursum, inibique viam patulam & brevem nactum venenum, ad victoriam de animali commorso reportandam, citissime effectus apparuerint, morsque citius quàm in aliis successerit, in quibus exilia vasa & flexuosa affecta fuere, adeoque via angustior ac minus compendiosa, proindeque longior; etiamsi tandem successerit mors, quæ maturius accidisset occurrente via liberiore.

Judicium quoque ferre licet ex effectibus veneni morfu à Vipera canibus prædictis inflicti, postremo præsertim, vomitum, vehementesque dolores in regione umbilici obortos Nobili, cujus historiam attulimus, ortum duxisse partim à sanguine coagulato, vel ad concretionem vergente, ideoque non ut decet circulari motu traducto, Partim quod spiritus, sanguinis in hujus circulatione comites, in via impedimenta obvia habentia, illam vi sibi parare conabantur; ideoque cum vis inferretur partibus lateralibus in itinere faciendo, atroces dolores iis in locis obortos esse, ægro adeo molestos; quorum vehementiam etiam intendere valuit sanguis, proculdubio extra vasa majora coagulatus; forte hinc inde conspersus macularum specie in mesenterio, vel aliis locis, non secus ac in canis cadavere obvius fuit.

Judicium quoque ferre licet sudores frigidos, spasmos, & crebras leipopsychias ægro contingentes, non aliunde ortum duxisse quam ab intercepto com meatu solito spirituum in partes principes, ac inopia probi purique sanguinis illas irrigare soliti.

SUCCESSUM remedium Nobili prædicto præscriptorum, & usurpatorum quod attinet, quæ nostra hac de re sit sententia in serie experimentorum dicturi sumus, præmissis prius validis demonstrationibus quibus illam fulciamus.

Canes autem quod spectat, qui vulnus lambendo curationem adepti sunt, optimum, meo judicio, & efficax id fuit præsidium ad exterius evocandum venenum, idque à progressu ulteriori ad interiora prohibendum;

dum; Illorumque opinionem plane amplector, qui censent si is qui morfu fuit impetitus, aut si quis intima amicitia illi conjunctus ore admoto valide & diutissime partem suxisset, sanationem adipisci licuisse, dummodo à dentibus Viperinis insigne quodpiam vas impetitum non fuisset, qua de causa veneni progressus ad interiora suctu potior fuisset.

Id quoque apud me ratum spiritus illos suctione prolectos & evocatos, sugenti innoxios fore, tum quod infracta illorum fuerit vis à prægressa actione, tum quod desint tunc idonea organa per quæ peragi possit actio, ac vis illorum deferri, Dentes scilicet Viperini.

*EXPERIMENTA MORSVS VIPERARIVM.
in Columbibus & Gallinis facta.*

EXperimenta in hujusmodi animalibus tentata non parum etiam nobis emolumenti peperere ad rite dignoscendum effectus morsus Viperini, qui utrobique fere similes conspiciui fuere.

Viperæ laceffitæ objecimus columbum & pullum gallinaceum, utrumque ex ordine, sed uno fere eodemque tempore, partem maxime carneam exponentes, pectoris scilicet infimam partem; In utroque animali illico deprehensa insignis cordis palpitatio, eaque creberrima, incrementum perpetuo fumens, adeo ut & pullus gallinaceus & columbus intra semi horæ spatium interierint.

Illico novacula illis admota est, ac in utroque nonnihil in corde & vena cava sanguinis concreti deprehendimus, reliquum vero sanguinem nigrescentem, ad coagulationem tendentem, dissolutum quasi & corruptum: Cor autem & Jecur, cunctæque partes internæ & externæ naturalem exhibebant colorem, riteque erant constitutæ, si exiguum livorem excipias, demorsum locum ambientem.

Idem nobis observare non semel licuit in plurimis gallinis & columbis; at vero intempestivum non fuerit enarrasse diversum successum in duobus columbis observatum, simili morfu & eodem loco impetitis à Vipera irritata.

Priori Theriacæ drachmæ dimidiæ circiter pondus deglutendum dederamus, illico ante quam Vipera obtruderetur, Posteriori autem columbo nihil à nobis oblatum: Prior ultro citroque per cubiculum discurrerat tanquam omnino illæsus, posterior autem breviori quam semiquadrantis horæ spatio interiit.

Priorem iterum Vipera objecimus, cujus crus morfu ictum fuit, exinde paulatim invaletudinis notas exhibuit, ac tandem semihora post in-

teriit; Locus primo morſu impetitus à nobis obſervatus multo magis lividus quam in columbo, qui intra horæ quadrantem obiit, imo plufquam in illo femoris loco qui poſtremo demorſus fuerat.

Ideoque pronuntiavimus ſpiritus excandefcentes, cum interiora corporis penetrare nō valuiffent, quod à Theriaca deſenſa fuiſſent, in exteriora ſolum vim ſuam exſeruiſſe ac circa locum morſu impetitum, ubi loci coagulatus fuerat ſanguis, unde exortus lividus color: At vero ſpiritus, ejusdem indolis, cum in altera Columba nihil obviam habuerint quod obſtiterit, effectum eſſe ut penetralia corporis adire valerint, prætermiſſo & quaſi neglectim habito loco per quem introitum nacti erant.

Neque nobis mirum fuit quod Theriaca, quæ valide obtundere valuit ſpiritus per priorem morſum intromiſſos, poſterioribus per ſemihoræ tantum ſpatium par eſſe potuerit, ac tandem manus victas dare coacta fuerit, hoſtiles quippe vires inſignes erant; à priore autem conflictu infracta, poſteriorum invadentium ſpirituum impetum ſuſtinere non valuit.

Viperarum etiam dentes oblongi, non ſemel, ijque profunde adaſti fuere canibus, columbis, & gallinis, quidam ex mortuarum ore educi, alij ex viventibus; Nonnemo etiam eorum qui coctui intererant caput Viperæ mortuum manibus verſans, proprium digitum admoſo majori dente, pungere voluit, id quod & præſtitit, erumpente poſtmodum ſanguine: Libuit quoque mihi unum manui meæ adigere, idque tam alte ut fragmentum dentis inhæſerit, ac ultra ſemihoræ ſpatium illi impactum fuerit; Sed nullibi ulla veneni indicia vel veſtigia, aut mali, præter id quod inductum fuiſſet ab aciculæ puncturâ vel rei cjuſmodi adfuere.

Columbæ etiam partem carne maxime refertam plumis nudavimus, utraque autem manu deductis Viperæ maxillis, majores dentes illius erigendo, utramque maxillam ſimul compreſſimus intermedia carne illa parte, adeo ut dentes profunde alte illam pervaderent, ac ſuccus flavus gingivarum ſubire poſſet vulnera à dentibus inſlicta; A nobis eodem tempore deprehenſum ſanguinem è vulneribus prodire, ac ſucco flavo illic infuſo ſeſe commiſcere.

Comparaveramus tum temporis exiguum *lapidem colubrinum*, coloris opaci & prope nigri, exterius lucidi, formæ rotundæ & depreſſæ, magnitudine adæquantem monetam quinque aſſibus æſtimatam, ſed tribus partibus craſſiorem; quem morſui illico adplicuimus, ſanguine & ſucco flavo ſimul commiſtis fœdato; Adhæſit vulneri lapis, neque in columba quicquam immutatum adnotavimus; unde ratum forte habuiſſemus

buisse id lapidis efficaciam esse adscribendum, quem nunquam non morsum Viperæ & quorumvis serpentum expugnare asserunt, nisi aliquot retro diebus similis lapidis periculum fecissemus in columba, eodem in loco commorsa, quæ tamen quadrantem post horæ interiit.

Ideoque iudicium tulimus rem novo experimento esset confirmandam; cum vero in nostra potestate prior ille lapis, qui columbo salutifer esse visus est; Item alter similis, quem Dominus Hispaniæ Legatus Medico suo concediderat, curavimus à Vipera laceßita duos columbos æqualiter adultos & pingues morsu impeti, unumquemque in loco deplumi; Sanguis ex unoquoque morsu manavit, sed succus flavus vix fuit conspicuus: Eodem tempore uterque lapis utrique columbo admotus; illico vero morsui adhæseret, sed infimul, eodem momento in utroque columbo insignis cordis palpitatio deprehensa, eaque creberrima, quam consequuta est utriusque columbi mors, eodem tempore contingens atque intra quadrantis horæ spatium.

Disquisimus etiam utrum venenum, quod in sanguinem tam efficaci vi agit, malitiam aut perniciem suam imprimere valeret partibus solidis, aut nobilibus animalium morsu affectorum; quæ statum naturalem omnino integrum nobis exhibebant; Columbum à morsu enectum obtulimus feli macilentæ, quem suaviter ingessit, ac postmodum alios devoravit, necnon & gallinas, à quorum esu pinguefacta est, nedum graviter aut lethaliter affecta.

Illud quoque exploratum habere voluimus num una eademque Vipera, uno eodemque tempore varia ex ordine animalia oblata morsu necare valeret, ac num venenum posset exhauriri, adeo ut animalia postremo icta immunitatem obtinere possent.

Eapropter quinque ex serie columbos uni eidemque Vipera demordendos obtrusimus, à nobis incitata in iram toties quoties unus offerretur Columbus; Omnes hi brevi tempore enecti sunt, imo id à nobis observatum postremo ictum primum interiisse.

Sanguinem quod attinet, ac cunctas partes tum internas & externas, idem prope status fuit qui prioris columbi morsu enecti.

Varia experimenta à nobis modo enarrata sensim nos compellunt, ut quæ sit mens nostra de veneno Viperino, ejusque *Évipera* enuntiemus: Ac tempestivum hoc ipso loco rem tradendam esse censemus, cætera, eaque potissima experimenta allaturi, in confirmationem eorum quæ proposuimus.

*DE VENENI A VIPERA MORSV INFLICTI
indole, Ejusque efficacia.*

CAPUT IV.

ANtiqui quorum mentem occupaverat opinio nullam non Viperæ partem Veneni esse participem, illarum examen oscitanter susceperunt: Cum vero illis perspectum esset Viperæ iracundiam non parum conferre veneni augmento, ratis in felle iram illius sedem habere, illic quoque venenum domicilium suum nactum esse censuere, ac animo sinxerunt saporem fellis, summe acrem & amarum, illius perniciem innuere; Venas autem & arterias, juxta vesiculam felleam sitas, quarum ductum ad oris interiora persequi facile est, nequaquam illis dissimiles quæ reliquum corpus perreptant, infra & supra fel, canales esse, vel tubulos aut ductus, à Natura data opera effectos, per quos succus felleus in gingivas deferretur; Ab hoc autem succo deducenda esse cuncta lethalia symptomata, imo & ipsam mortem.

At vero iisdem perspectum esse debuisset hanc Viperæ excandescentiam in felle nequaquam latere; Fel sexcentorum aliorum animalium sapore ad Viperinum admodum accedere, veneni tamen plane expers esse: Venas & arterias, fellis regionem peragrans; inde originem ducere visas: atque ad gingivas propagatas, quin & singulas corporis partes, vasa esse alijusui quam convehendo sanguini destinata, ortum à felle non deducunt; neque succum, quem neutiquam admiscere convehere posse: Fellis saporem nullatenus obvium esse gustui in omnibus fictitiis illis vasis, uti neque in flavo gingivarum succo, aut toto reliquo corpore, supra fellis locum, Ac demum rite explorata fellis vesicula unicum vas utcunque consideratione dignum occurrere, idque admodum exile; quod exortum, sicuti præmonuimus, ex latere interno partis superioris cystidis felleæ infra vergit, nedum ad supera viam affectat, in primum intestinum se exonerans, cujus rei descriptionem superius attulimus, Tabula etiam figuram exhibente.

Prætermisissis vero ejusmodi principiis adeo infirmis, ac perperam stabilitis, cum experimentorum non exiguus numerus nobis suppeditetur, quibus innitimur, asserimus Fel Viperinum veneni omnino expers esse, quin potius in illo delitescere vim balsamicam, expurgativam, pluribusque usibus idoneam: Nullum vas reperiri quod ad vesiculas succum proprium deferat, majores dentes ambientes Succum flavum inibi contentum,

tum, quoad omnia à succo felleo discrepare, hoc uno similes sūt quod veneno omnino destituantur, Succum hunc flavum congeri & generationem obtinere in glandulis salivaribus, à nobis superius descriptis, Hunc in Dentium vesiculis per vasa lymphatica deferri, ex prædictis glandulis oriunda; Succum illum purum & meram esse salivam, cujus usus jam superius à nobis traditus: Succum porro hunc nihil quicquam conferre veneno à morſu inflicto, quandoquidem ori inditus, & deglutitus, sicuti non semel periculum fecimus, neque homini neque cæteris animantibus quicquam detrimenti adfert; quinimo & hiantibus ulceribus impositus, ac incisuris cuti inflictis, illum adfricando, ac sanguini commiscendo, omnino impune id peragitur.

Etiamſi vero aliter sentiat summi ubique judicii Vir, præsertim in iis quæ Viperam spectant, adstruens se experimentorum munitum esse multitudine, nostris è diametro adversantium; Cum prædictus Vir, undequaque, nec immerito celeberrimus, cujus eruditio & fides nemini suspecta est, ideo rem ad accuratius & pensiculatius examen deducere animus fuit, ac reiteratis experimentis ulterius adhuc confirmare, in quibus nulla unquam discrepantia aut dissimilitudo animadversa, pro quorum veritate stamus, evidentissima & à nemine concutienda argumenta allaturi.

Uterius porro adstruimus nullum omnino venenum in quavis corporis Viperini parte deliteſcere, imo nec in ipsis majoribus dentibus; nisi Viperæ vivens fuerit, & nisi morſum comitentur spiritus excandescentes; quæ excandescencia absente morſu nequaquam lethalis est, qui neutiquam perpendendus & æstimandus quam ex vulneris profunditate & angustia, cujusmodi à dente infligi solet & acutissimo & oblongo, & tenuissimo, vix in ullo alio similiter deprehendendo.

Quoad prædictas circumstantias insignis experimentorum numerus à nobis susceptus, eruditos nos præstitit, quandoquidem à nobis observatum discrimen admodum insigne inter morſum Viperæ laceſſitæ, & inter morſum Viperæ cujus dentes compressis maxillis per vim adigebantur, imprimendo majores dentes corpori cujuspiam animalis, quandoquidem à coacta hac & invita actione potius coercentur illius spiritus quam ut impellantur, cui rei ut liberum sit animal, non invitum, requiritur; spiritus porro illi depromi nequeunt & extra ferri quin phantasia & ira Viperæ prius immediate præceſſerint atque eos impulerint; Ejuſmodi enim mordendi ratio, quæ fit per constrictionem maxillarum, ac impressionem dentium, vel immersionem in aliquod animal, etiamſi majorem copiam succi flavi in partem demorſam exprimat quam cum ipsa Viperæ sui juris & laceſſita mordet, nullum tamen conſectarium ha-

bet verendum symptoma, non secus ac vulnus simplex curationem obtinens; cum aliud mors consequatur, nisi mediis convenientibus hac occupetur.

Veneri ergo effectus quod omnino spirituum indolem respiciat, actionemque suam exferat solummodo prout spiritus plus aut minus irritantur aut compelluntur, ac prout viæ magis aut minus liberæ occurrunt, non immerito illum spiritibus excoandefcentibus adscribimus, quandoquidem illius nullum vestigium neque reale neq; imaginatione fictum in partibus sensibus obviis adest manifestum: Ut vero sententia nostra hac de re amplio rem confirmationem obtineat, hic mentem nostram apertam volumus quoad actionem horum spirituum irritatorum.

Spiritus hi ab ira quam concepit Vipera incitati nacti vias aut foramina à dentibus inflicta innato motu feruntur; cum porro illis insitum sit semper ulterius progredi, ac pervadere, viam vi semper sibi faciunt, progressu majori aut minori pro facilitate aut difficultate obviis; quo fit ut morsum multo majus consequatur periculum si dentes insignia vasa attigerint, quam si in solam carnem impegerint, aut venas vel arterias capillares.

Hinc fit ut Spiritus Viperæ irritati, occurrentes sanguini & spiritibus, intra vasa animalis morsu impetiti contentis, hos compellant vimque faciant viam adepturi; ac confusione inducta particulis ex quibus sanguis constituitur, concretionem huic inducant, aut perturbationem à qua circulatio solito præpeditur motu, quapropter spirituum in partes principes communicatio, à quibus harum subsistentia & vita dependet, coërcetur: Quam spirituum inopiam & interceptionem casus illarum & ruina subsequitur; aut quia in arce propria, vel loco maxime spiritibus instructo à dictis spiritibus impugnatae fuerunt, & ab iisdem inquinatae; vel potius, quia hi spiritus Viperini vias occupavere, & intercludere, per quas sanguini & spiritibus commeatus liber esse debet.

Inferimus ergo Viperæ phantasiam, irritatam ab idea vindictæ quam sibi finxit, motum quendam inexplicabilem spiritibus conciliare, atque vi impellere per nervos eorumque fibras, versus dentium cavernas quasi infundibulum, exinde in sanguinem animalis demorfi deferri mediante foramine ab iis inflicto, unde emergunt cuncti effectus, quorum rationem & causas disquirimus.

Cæterum, sententia fuit quorundam in provocatis his spiritibus latere arcanam quandam aciditatem à qua coagulatio inducatur sanguini, illiusque circularis inhibeat motus, unde subsequantur lethalia symptomata.

At cum Acidum illud in ipsa massa sanguinea generationem obtine-

re pote-

re potuerit ab ipsiusmet partibus quæ disgregationem & dissolutionem passæ sunt, cum à veneno infectæ fuere, & corruptio ipsas invasit (sicuti id in lacte contingit, quod sponte acescit & corrumpitur etiam nullo acido illi remixto) Eapropter necesse non est acidum coagulatoria vi præditum disquirere, in spiritibus Viperinis, qui gustui exploratori & judici occurrere non possunt : vel ea potissimum ratione quod acidum istud insitum potuit habere in animali demorso generationem, adeo ut frustra sit illius natales in Vipera statuere, quasi exinde manaret.

Utut vero sit, id ultro concedendum est irritationem hanc intra phantasiam aut spiritus Viperinos conceptam, maximam & potissimam esse causam efficaciam & penetrabilis vis veneni Viperini, qua absente effectus adeo stupendi, cujusmodi varia à nobis allata sunt exempla, nequaquam orirentur.

Neque etiam Vipera inter animalia sola morsu lethifera est, quæ in rabiem aliquando transeunt si in iram concitata fuerint; Fidem faciunt canes, lupi, quinimo & homines ipsi: Ne vero extra oleas divagemur, morsus serpentum, quorum species est Vipera, majus aut minus periculum invehit pro varia spirituum indole, ac potissimum vehementia excandescentiæ in iram.

Videtur Cleopatra olim hujus rei probe gnara fuisse, cum necem sibi intèratura, duos Aspidēs sibi adportari acuravit, quas illo cum fructibus quibusdam conclusos; illos acu aurea, ex capillitio deprompta, compungens, illico brachium dextrum objiciens uni Aspidi; sinistram autem mammam alteri; non inscia, (sicuti tradit auctor non incelebris) superbiam & feritatem innatam illorum animalium satis non esse quo illa fine potiretur, sed præterea necessariam esse illam puncturam ad spiritus irritandos, ideoque subsequeretur lethalis morsus.

Eadem proculdubio est morsus Aspidum & Viperæ ratio, cui & id insitum est ut non modo facillime in iram excandescat, sed & ipso irritationis momento celeritate insigni morsu impetat, unde summa subtilitas & impetus illorum spirituum arguitur, originem præbens efficaciam & viribus veneni.

Observare etiam licet in distillatione corporum Viperarum, corpora ex illis admodum subtilia, summa penetrandi vi donata elici, majori proculdubio copia, (servata magnitudinis proportionē,) quam ex quovis alio animali.

Nihilominus tamen neque impedimentum à spiritibus venenis irritatis occurrens, & diffusum in spiritus animalis morsu impetiti; neque coagulatio aut confusio à veneno sanguini inducta, tam insignis efficaciam sunt quin remediis specificis insuperabilia sint, aut animal pristina va-

letudini restitui valeat, sed occumbere necesse habeat, Id quod in serie variis adductis exemplis comprobaturi sumus, ac demonstraturi quo pacto remedia præpotente spirituum illorum vi superiora fiant.

*EXPERIMENTA DE SVCCO FLAVO, IN
Vesiculis majorum dentium contento, In variis
animalibus suscepta.*

CAPUT V.

A Scopo proposito nequaquam devij, cuncta ad amussim explorandi, in experimentis perreximus: ut vero succi illius Flavi indoles & qualitas probe nobis innotesceret, quæ perniciosum esse omnes statuunt, sex Viperis irritatis, seorsum, iteratisque vicibus, unicuique objecta est panis taleola, quousque hæc probe & omnino connutrita, cunctum succum flavum in gingivis sex dictarum Viperarum contentum exhausisset, cani jejuno & famelico eodem tempore devorandam exhibuimus panis buccellam, qui inde non majus percepit detrimentum quam si panem aridum devorasset, ejusmodi succo nequaquam imbutum.

Non semel etiam pullis gallinaceis & columbis obtrusimus panis frustula eodem succo madida, asserimus vero nullum è dictis animalibus male ideo habuisse.

Nec abfuit in me temeritas prædictum succum ori ingerendi, id quod, iteratisque vicibus, pluribus testibus, à me factum, faucibus neque ante neque post adsumptionem collutis: Nonnulli etiam Medici eundem degustare non abnuerunt, tum saporis deprehendendi gratia, tum ut de illius innocentia nobis constaret; id vero compertum esse volo neque mihi neque illis quidquam noxæ accidisse.

Quia vero nonnulli censuerunt succum illum, eo modo degustatum, ac ingestum ab hominibus aut animalibus, quovis vulnere aut ulcere in ore carentibus, aut ventriculo, revera quidem impune adsumi, rem vero omnino aliter se habere si comes adesset morsus, ac subiret foramina à dentibus inflicta; quinimo prædictum succum ulceri inditum, vulneri, aut superficiali etiam exulcerationi, si vel tantillum commisceretur sanguinis, tunc lethiferam vim exferere, ac proculdubio effectum tribus aut quatuor horis postquam vulneri affricus est edere, non minus in homine quam quibusvis aliis animalibus, ne uno quidem excepto, eapropter plurimis experimentis incumbere necesse credidimus.

Ac

Ac primo id adstruo, priorem me periculum subiisse, quo tempore aphthæ quædam proprium os infestabant, qua de causa salivam cruore infectam animadverti, nulla tamen observata à me acrimonia vel calor insolitus.

Experimentum quoque factum in Columbo, cui infra alam vulnus infiximus, & in femore uno eodemque tempore: Utrique dictorum vulnerum succum flavum immisimus, eductum è gingivis duarum Viperarum efferatarum; demum columbis cutem utrinque adduximus, ne quid succi elabi posset, ac totus coerceretur fasciis, vulnera colligando: Hoc vero tanquam certissimum damus Columbum plane incolumem evasisse, imo à nobis in exteriori vulnere femori inflictio, succi coagulati guttam conspexisse, formæ rotundæ, qui eundem colorem servaverat ac cum fuit inditus, in ambitu vero sanguinem vulneris exsiccatum, nec diu post utrumque vulnus ac sponte fuisse adglutinatum.

Ejusdem quoque succi experimentum à nobis tentatum in Fele, à nobis data opera in femore vulneratum, nullum vero hinc detrimentum sequutum est: Nec alius eventus adfuit, isque reiteratus in gallis gallinaceis aliisque columbis, sed eodem semper successu, nulloque damno.

Idem experimentum ter diversis temporibus susceptum in Cane, ea propter ad aurem in profundo læso, quo nequaquam illius lingua pertingere poterat, nihil vero sinistri evenit.

Sed & huc inferre licet experimentum, quam lethalis sit effectus spirituum excalescentium, in mali consortium nequaquam advocato succo flavo: Iteratis vicibus ori unius ejusdem Viperæ intrusimus panis tenuæ segmentum, maxillis tamen supra id compressis, id quod tam repetitis vicibus à nobis peractum, ut non modo succus omnino exhaustus sit, sed etiam ipse sanguis è gingivis manare inciperet; Eodem tempore Viperam in iram concitavimus columbique partem maxime carneam mordendam objecimus: A nobis equidem observatum effectus veneni morfu inflicti non eadem celeritate pervasisse, quandoquidem columbus sesquihora tantum à morfu interiit, sed præterea se nobis obtulere dentes Viperini mica panis obducti præ morfus frequentia, quapropter Viperæ alte satis venenum inferre non valuit, ideoque, semiobluctis dentium poris, maximam spirituum lacerantium partem comitum invenire non potuisse, adeo ut columbi obitus tam celeri pede non obvenerit, nihilominus tamen hunc intervenisse absente succo flavo, omnino ante exhausto.

*EXPERIMENTA CIRCA FEL, OVA,
Intestina, Capita & Sanguinem Viperae suscepta, in
diversis animalibus.*

CAPUT VI.

NON semel pluribus Canibus Felibus Viperarum Fel oggesimus, modo cysti illæsa, modo diffusa, alicui liquori commistum, modo numero senario, modo denario, modo duodenario unica vice, quæ animalia impune semper evasere, uti & Pulli Gallinacei & Columbi qui id ingesserant, imo & à nobis vulnerati, sed id Fel balsami vicem obtinuit, vulnera quippe citius ad consolidationem deduci visa sunt: Adeo ut jure merito Fel plane veneno carere pronuntiare auserim, sicuti & Succum Flavum, de quo superius à nobis scriptum, quem hic prætermittimus, ne actum agamus: Astruentes Felli inesse facultates plane singulares.

Idem pronuntiare audemus de Utero & Ovis Viperinis ac universis Intestinis, quorum copiam non semel objecimus devorandam canibus & felibus, imo nonnulli furtim illa arripuerunt & ingesserunt, sed nullum unquam inde discrimen subierunt; Quin expertum habemus, cum aliquando Felé admodum macilentum objecissem Vipera in iram admodum concitata, qui mox ingesserat ova, uterum, ac cuncta Viperae intestina, morsum (ictus autem fuerat in auris parte densissima) fere fuisse irritum; solumque exiguum tumorem conspicuum, cum modico livore partis quæ morsu impetita erat.

Canibus etiam ac Columbibus, non semel sed sæpius, capita Viperarum devoranda curavimus, mox dissecta & adhuc viventia, forficibus tantum demptis acuminibus majorum dentium, ne in transitu per gulam hæc læsionem pateretur, aut parres interiores animalium quibus intrudebantur, sed in ejusmodi animalibus nihil singulare à nobis observatum fuit.

Confirmationem præterea disquisivimus num Vipera devorata ab animali, quod morsu ab illa ante impetum fuisset, medellam inde acciperet; leviter torrefieri jussimus caput Viperae, cui adnexa erat colli porio, transversu digiti latitudine, recens à corpore resectum, ac canem morsui Viperae excandescens objecimus, ter ab illa in aure ictum, adeo ut sanguis è tribus locis morsu læsis manaret, illico vero illi obtrusimus caput & collum, nidorem emittentia & calentia: Canis famelicus

melicus, qui necdum trium morsum effectum experiri poterat, caput protinus arripuit, dentibus id contrivit ac deglutiit; postmodum diutius præstolati sumus, dubii num triplex morsus prævaleret capiti & collo deglutitis: præter aliquem livorem, modicumque tumorem circa loca demorsa exortum, intra triduum aut quattriduum sensim evanescentes, nihil aliud contigit.

Triplici quoque morfu affligi canem curavimus eodem loco: caput ejusdem Viperae quæ illum momorderat absectum, nequaquam tostum, porreximus devorandum, quod canis abnuvit neque attigit, etiamsi ab aliquot retro horis nihil alimenti adsumpsisset; Idem caput postmodum in mortario probe conteri curavimus, ac per vim in fauces canis intrudi, eodem tempore loca demorsa sanguine ejusdem Viperae madida confricantes; successum expectavimus, qui non alius fuit quam quod caput dictum coctum & contritum, coadiuvante, si ita visum fuerit, sanguine Viperino, demorsis locis admoto, eisdem effectus ac præcedens prodidit, prius leviter tostum, quandoquidem non gravior poena canem afflixit hunc quam priorem; quippe qui postea æque vegetus & hilaris ac ante fuit.

Si ambo hæc experimenta contigissent priusquam Nobilis extraneus ictus à Vipera fuisset, de illius Salute multo minus anxij fuisset: Satis tamen fuisse arbitror quod declinare illi licuerit perniciosos morsus Viperini effectus, à quæsitis mediis ex arte & methodo, ac remediis eorum palato aridentibus qui à carne Viperina sincera & citra adparatum forte abhorrent.

PLURIMA ALIA EXPERIMENTA CVRIOSAE de Vipera facta.

CAPUT VII.

QUOD non multa fide ampleteremur id quod plurimi Auctores tanquam certum tradidere, caput Viperinum contritum, morfuque à se infligendi admotum illum curare, Experimenti gratia columbi partem multa carne donatum, accurate prius deplumen Viperae exposuimus; postmodum hujus resectum caput, contritum, & loco demorso admotum manu comprimi iussimus.

Viperae quoque viventi caput abstulimus, leviter torrefecimus, demum contrivimus, & calens adplicuimus alteri columbo novissime eodem in loco demerso, exploraturi num à calore & nidore, vi ignis excitato, capitis partes amplius referatæ, spiritibus autem li-

berioribus redditis, actionem melius perficerent; sed utrique Columbo æque infelix fuit exitus, ambo enim semiquadrantis horæ spatio à morfu inflicto interiere.

Horum dissecto corpore occurrit nobis, non secus ac in prioribus, sanguis ater, ex parte concretus, semicorruptus, tum in corde tum majoribus vasis: hoc vero à nobis observatum minori livore infectum fuisse partem demorsam; qui solus verisimiliter effectus fuit capitum dicto modo contusorum, quæ ulterius efficaciam suam proferre non valuerant.

Neque eadem ratio est, ut hoc obiter dixerim, ictus Scorpionis, qui contritus, & parti admotus, antidotum ex se præbet & vulneri medetur, cuius rei hæc tradi potest ratio, Quod cum Scorpionis venenum non adeo præcipitis sit actionis, neque tanta celeritate partes internas pervadat, spiritibus è Scorpione contuso emissis tempus concedatur quo commeatum inveniunt, ac venenum inmissum conveniant, illi se adfocient, postmodum evocent: At vero venenum Viperinum massam sanguineam protinus inficere, ac partes ab hac irriguas; id quod in Nobili nostro extraneo manifestum fuit; cui tum demum dolores & tumor in brachio suborti sunt cum cætera symptomata præcessere, contra quam in Scorpione observamus, cuius venenum, antequam ulterius pervadat, prius actionem exerit in parte icta, excitatis stupore, algore totius corporis, tensionibus, aut etiam inflammationibus doloribusque intensissimis, ex testimonio Auctorum qui de Scorpione scribunt, & eorum qui ab eo icti fuere.

Veritati consentaneum omnino deprehendimus id quod à Domino Redi traditum, de effectibus Essentiæ Tabaci erga Viperam; Percussa scilicet hujus cure, acu trahente filum hac essentia madidum, filo in cure relicto, breviori quam quadrantis horæ spatio interire Viperam, atque aris instar hanc indurescere, nec diu post mollescere & flexilem fieri, quasi jam à biduo integro enecta esset.

Id quoque experimento didicimus, tantillum Tabaci in funem contorti, inmissum & detentum intra os Viperae; fumum item ejusdem Tabaci, faucibus insufflatum, eundem effectum inducere, sed non ita celerem; ab iis vero omnibus suscitari convulsiones, insolitasque retractiones in Vipera, quas mors tandem excipit: At vero etiam si cunctæ partes motu careant, cor tamen per semihoram adhuc vibrare.

Hoc præterea experimento confirmatum ab eodem Tabaco, vel illius Essentia, enecari Colubros non secus ac Viperas.

Dubius vero sum idemne effectus in aliis animalibus observabilis fuerit,

rit, quandoquidem trajecta acu, cum filo adnexo, eidem Tabaci essentiae immacerato, per cutem inferioris ventris Canis, protinus hic in ululatus insignes erupit, per semiquadrantem horæ durantes, maxima inquietudine comite, modo ingyrum ambulabat, modo decumbebat modo exsurgebat, interim fusque deque alvum exonerabat excrementis solito liquidioribus prodeuntibus: Alimentum fastidiebat, sed identidem ad potum redibat, postmodum vomitu tentabatur; at vero deterius nihil postea accidit, sensimque ad pristinum statum rediit.

Viperam asperere incessivimus, atque provocavimus ut aliam Viperam dentibus impeteret, quam data opera dentibus alterius juxta admovebamus, etiam si vero illa hiaret, ac morsui se accingere videretur, coercerat tamen se, neque dentes imprimebat alteri, quamobrem illos compressis maxillis egomet impressi, demorsa vero Vipera detrimenti nihil exinde percepit.

A nobis tamen adnotatum Viperam, cui essentiam Tabaci deglutendam præbueramus, tenaculis adhuc collo apprehensam, in se ipsam dentes convertere; at cum essentia prædicta proculdubio Viperæ lethifera esset, obitus illius nequaquam adscribendus fuit ejusmodi morsui, verisimiliter effectui motuum convulsivorum, ab Essentia Tabaci indutorum.

Vasi vitreo Viperam vivam immisimus, ac simul tres grandes Scorpiones vivos, quos toto quatrinduo inibi inclusos detinuimus, quo exacto non alio in statu cuncta dicta animalia deprehendimus quam quo imposuimus: Etiam si nonnulli auctores adstruam animalia ejusmodi simul incarcerationa mutuam sibi inferre necem; Vipera tamen Scorpiones, non secus ac Lacertas enecat, plurimaque alia animalia ut inescam sibi veniant; at vero id solum contingit quando sui juris est, non vero si captiva fuerit, tunc enim ab alimento abstinet.

Experientia quoque nos docuit Vespam nequaquam invadere Viperam, neque aculeum hujus capiti infigere, neque ab illius lateribus discedere priusquam extincta sit, contra quam nonnulli Authores sentiant.

Plurimi Auctores scripto tradidere cuncta remedia, quæ vocant Alexipharmaca, Viperis lethifera esse, facultate omnino contraria, ejusque veneno opposita: Ne in dubio versaretur animus, Viperæ forbendam porreximus Theriaces semidrachmam, aquæ cardui benedicti remixtam; illa seorsum recondita, nulla immutatio à nobis animadversa, præterquam in cutis superficie, quæ ad aliquod tempus cruore madida adparuit, at vero & agilior visa est, & ad mordendum paratior.

Quid vero in Viperam spiritus vini præstare posset etiamnum tentavi-

Tom. III.

Z

mus, drachmam illius circiter unam faucibus Viperæ infudimus, quæ illico admodum percussâ visa est, miris modis sese contorquens, at cum hæc sensim remittere animadverteremus, æqualem quantitatem iterato exhibuimus, à qua non eadem commotio inducta, sed postmodum pene immobilis substitit, ab hoc spiritu in tantum inebriata ut semimortua jaceret; Eo in statu toto fere trihorio perstitit, sed tamen motus illi restitui incepit pristinum statum recuperanti, ac, sicuti prior, agilior & morsui quam ante magis idonea visa est.

Conjecimus etiam viventem Viperam in lagenam spiritu vini fere oppletam; inharantem autem illam observavimus, modo per imam, modo per mediam, modo summam lagenæ partem, ac tota hora coluctasse antequam suffocata interiret.

Viperæ quoque saccharum per vim intrusimus, ex parte pulverisatum, ex parte in aqua dissolutum; cuncta ad aliquod temporis spatium continuit, postmodum vomitu exclusit; secretam vero illam, successum prestolantes, post viginti quatuor horas interemptam nacti sumus.

Non semel sed sæpius in os Viperæ inspuimus, imo etiam jejuni, sed exiguo post tempore Viperæ salivam nostram vomitu expulere, neque quicquam damni illis accessit, etiamsi nonnulli authores scribant tabe Viperam occupari: sin id forte contingat, causa non salivæ adscribenda est, sed abstinentiæ, & mœrori à diuturna incarceratione inducto.

Apud plurimos scriptum extat, sicuti jam superius adnotavimus, Viperam insigni antipathia fraxinum odisse; adeo ut si vivens Viperam circulo conclusa fuerit, cujus pars dimidia ex foliis fraxini constructa sit, altera ex accensis carbonibus, Viperam ad ignem proprius accessuram, etiam cum combustionis periculo, quam ad folia fraxini; sed constructo à nobis circulo integro ex fraxini foliis, cujus diameter tripedalis erat, impositaque illius medio Viperam, hæc protinus sese infra folia abscondidit.

Quamdiu in ædibus meis Viperas vivas habui, plurimæ mulieres prægnantes ædes meas convenere, nonnullæ videndi desiderio aliæ incogitanter, quæ ideo horrore & timore concussæ sunt, sed nulli sinistri quid contigit, nedum abortum ulla fecit, id quod nonnulli authores intrepide tradunt; id forte fortuna contingere posse non diffiteor in mulieri quapiam admodum pusillanimitatis, constitutionisque teneræ & mollis, quam minor occasio percellere valet, & id malum inducere; at vero nequaquam generalis regula exinde statuenda est.

Non raro Viperas, tum mares tum fœminas, quo loco sitæ sunt parastatæ compressimus, aut vesicæ semen concludentes, infra scilicet caudam

caudam, ac juxta foramina generationi destinata, id quod tamdiu, tamque arcte præstitimus, ut inde prodierit liquor albus, sed nunquam à nobis observatus odor penetrabilis, neque fœdus, sicuti neque cum lancetta prædictas Parastatas pertudimus, etsi admotis naribus odorem deprehendere satageremus: At vero è diametro hoc repugnat nonnullorum Doctorum assertioni.

*ANIMADVERSIONES GENERALES
circa ea quæ per Experientiam à nobis
deprehensa sunt.*

CAPUT VIII.

QUOD magna animi attentione Experimenta à nobis superius tradita peracta sint, ut & illa quæ silentio involvenda credidimus, ideo nulla occasio prætermissa est omnia accurate pensitandi; nec sine animi oblectatione cunctos effectus, qui se nobis exhibuerunt perpendimus, ad amussim consideravimus, ac demum causas omnes indagavimus, animadversiones nostras addituri.

Morsus Viperae Nobili extraneo inflictus primus omnium uberrimam nobis suppeditavit materiam, exinde enim veneni indolem adepti sumus ab effectis, qui levissimæ causæ soboles esse videbantur, cum morsus integer non fuerit, unicus quippe dens impressus fuerat, qui nequidem alte penetraverat; cujus periculum nequaquam intendere videbatur succus flavus à gingivis emissus innocentia nec enim illius nobis innotuerat.

Nihilominus sæva & lethalia symptomata affatim instabant, interea dum indefinens vomitus remediorum efficaciam obstabat, cum moram in ventriculo nequaquam traherent, adeoque nec vim ad diffusa loca & afflicta diffunderent: Neminem latebat subtile quid admodum, celerrimæ activitatis ac generosissimum, in prædicto veneno latere, nec alia suspicio animo observari potuit quam quod intra spiritus id contineretur, etiamsi neque illius perspecta esset natura, neque qua ratione aut via effectum ederet, neque quas partes aggrederetur constaret.

Id tamen concedendum in tam præcipiti casu, unde tam insigne periculum imminet, omninoque singulari, atque in tanta remediorum usurpandorum contra indicatione & correpugnantia, nihil tempestivius occurere potuisse quam exhibitionem Salis volatilis Viperini; cum enim causa morbifica summa tenuitate esset prædita, admodum

penetrabilis, remedium ejusdem genii disquirendum erat; quod ipsum conveniret, illi se adjungeret, ad corporis peripheriam id adducturum & compulsurum, per vias quam huic patefecerat.

Præterea vomitus nequaquam interruptus, auxilium citissimi effectus quod & eo ipso momento actionem suam perficeret exposcebat, aut saltem quod iteratis vicibus, & repetitum, absolveret id quod uno ictu non valeret.

Felix successus qui excepit usum salis volatilis Viperini, præstantiam hujus nobis manifestam fecit, ac quo dominio supra malignitatem horum spirituum valeret ostendit. Nec non animis nostris desiderium induxit rationem tenendi qua tam generosos effectus producit; atque adeo explicate illius naturam tradendi, ut nemo menti nostræ refragari in posterum audeat.

Ex nostra ergo sententia, sal istud qualitate sua subtili, volatili & penetrabili, admodum idoneum est dissolvendis sanguinis coagulationibus, ac disgregandis partibus jam fixis aut concretis, ut ita dicam, unde deducenda est inordinatio & confusio illius motus, quem in Nobilis dicti sanguine observare licuit, pristino statui dicti salis ope restituto; redditoque eo pacto ad partes spirituum libero accessu & comœatu, quo destituebantur.

Censemus etiamnum sal istud volatile, cum pronum illi fuerit implicare se tumultuantibus his spiritibus, ejusdem quippe utraque indolis, illis nullo negotio adsociatum fuisse, hosque ad ambitum corporis impulisse, per poros cutaneos exterminando, unaque, sed illo duce, egrediendo per semitam ipsis sale præparatam.

Ligaturæ supra partem commorsam institutæ, scarificationes, ac spatularum ab igne candentium prope partem afflictam adplicationes, sufficientes videbantur coercendo impetui spirituum horum tumultuantium, illisque per hæc foramina foras evocandis, ac progressui ulteriori inhibendo.

Exhibitio autem Theriacæ, Pulveris Viperini, & similium, conducere videbatur illis extrapellendis; id quod proculdubio consequi licuisset si modo in ventriculo moram traxissent: Insignem quoque efficaciam præbuissem Epithemata ex Theriaca Cordi admota & Ventriculo, nisi efferatorum spirituum actio adeo præceps fuisset, hac demum exinde progressus illorum ad interiora nimius.

At vero Salis istius volatilis usus omnino prævalere debuit (id quod & contigit) cunctis remediis; quæ enim deinceps, & intermedia accessere, subsidiarii tantum ut sic dicam milites fuere, duci suo adstites
cujus

cujusmodi fuere confectio Alkermes & de Hyacinthis, admodum idoneæ corroborandis partibus principibus, sicut & syrupus è succo limonum, decoctum radice scorzonera ac rasura eboris.

Mali Citrii segmina quæ, ex quorundam sententia, acore suo concretioni sanguinis incrementum præbere debuerunt, eo demum exhibita fuere tempore quo Sal volatile coagulationem illam dissolvit: Emolumentum vero præbuere ventriculum crebris & perpetuis vomitibus infractum corroborando, aciditate vero grata appetitum fugitivum revocando; coctionem alimentorum juvando, eorundemque in partes exhaustas distributionem: Adde quod malo Citrio vis inest specifica adversus venenum Viperinum, si fides authoribus adhibenda qui illius scripsere historiam, cardiaca præterea & partibus principibus amica.

Inunctio partium tumidarum ex oleo Scorpionum Matthioli, Aqua Regina Hungaria, & admotio Fotuum alexipharmaca vi præditorum, auxilium insigne afferre debuisse videbantur; sed rerum series apertum fecit à solo sale volatili expectandam fuisse spirituum horum tumultuantium sedationem & profligationem, illique soli victoriæ palmam deferendam.

Experimenta deinceps à nobis in non exiguo diversorum animalium numero suscepta, ampliorem nobis suggessere notitiam effectuum veneni Viperini, partium quas id aggreditur, illarum quibus parcere videtur, etsi tandem & illæ fatiscant.

Quæ maxime consideratione digna erant in medium attulimus, atque à nobis nonnullæ animadversiones productæ quoad varios canes morsu adfectos à Viperis; at vero explicandum superest, quamobrem & quâ ratione partes Viperae deglutitæ cohibere & superare valent venenum à morsu illius inductum.

Statuimus ergo cunctas Viperae partes sale volatili præsertim gaudere & abundare, quod beneficio distillationis partim solitarium superest, partim forma spiritus donatum, qui revera aliud nihil est quam sal in nonnulla phlegmatis portione dissolutum: partim Olei specie, quod iterum nihil aliud est quam sal parti unctuosæ Viperae remixtum.

Asserimus porro in concoctione, quam obit ventriculus, partium Viperae ingestarum, idem sal volatile, in illis contentum, secerni & distingui, ac deinceps ad partes cunctas, ejus ope indigas diffundi, si præsertim non exigua portio dictarum partium ingesta fuerit, quo sufficiens prædicti salis quantitas adesse queat; hinc nemini dubium esse debet quin sal istud effectum omnino similem illi quem expertus est Nobilis morsu impetitus ab exhibitio sale volatili depromat.

Nisi quis existimaverit idem sal volatile, partibus corporis Viperini deglutitis inexistens, quod ejusdem sit cum efferatis spiritibus indolis, hos ad se pellicere, atque ex illa unitate & conjunctione qualitatem illorum malignam rerundi, ac ea ratione superari ut animali demorbo vim inferre nequeant: At vero, ex mea sententia, hoc explicatio me ulteriore indiget, fundamentis parum solidis innixum.

Porro, ut spero adfensus nobis dabitur, inter plurima tentata experimenta, id quod in quinque Columbis successive morfu affectis, ab una eademque Vipera, unaquaque vice laceßita, quorum postremus morfu impetitus prior obiit, cum ad summum excanduisset in iram Vipera, quo tempore succo flavo maxime exhausta erat: Item experimentum Columbi commorßi à Vipera, quæ crebro objectum panem dentibus prius attiverat, imo ad profusionem usque sanguinis, quo succus omnis abscederet; subsequente nihilominus Columbi interitu: Experimenta inquam hæc partim manifestum faciunt succum flavum ad venenum nihil conferre; partim spiritus hos tumultuantes, coadjuvantibus foraminibus à majoribus dentibus effictis, solitariam & genuinam esse lethi causam.

Morßus à Vipera nequaquam in iram provocata factus, cujus maxillæ comprimebantur, ac dentes Columbi corpori per vim imprimebantur, qui multum etiam succum flavum comitem habuit, nullo tamen verendo symptomate subsequuto; sicuti & punctura ab iisdem dentibus, è capite viventis Vipera erutis inflicta; vel iis qui adhuc infixi hærent capiti Vipera mortuæ, omnino innoxii, ulterius rei hujus veritatem confirmant, adeo ut veneni Viperini natura & causa solis spiritibus excandescantibus adscribenda sit; omnes in genere Vipera partes, quinimo & majores dentes (nisi comites sint efferati spiritus) veneni expertes audacter pronuntiandi.

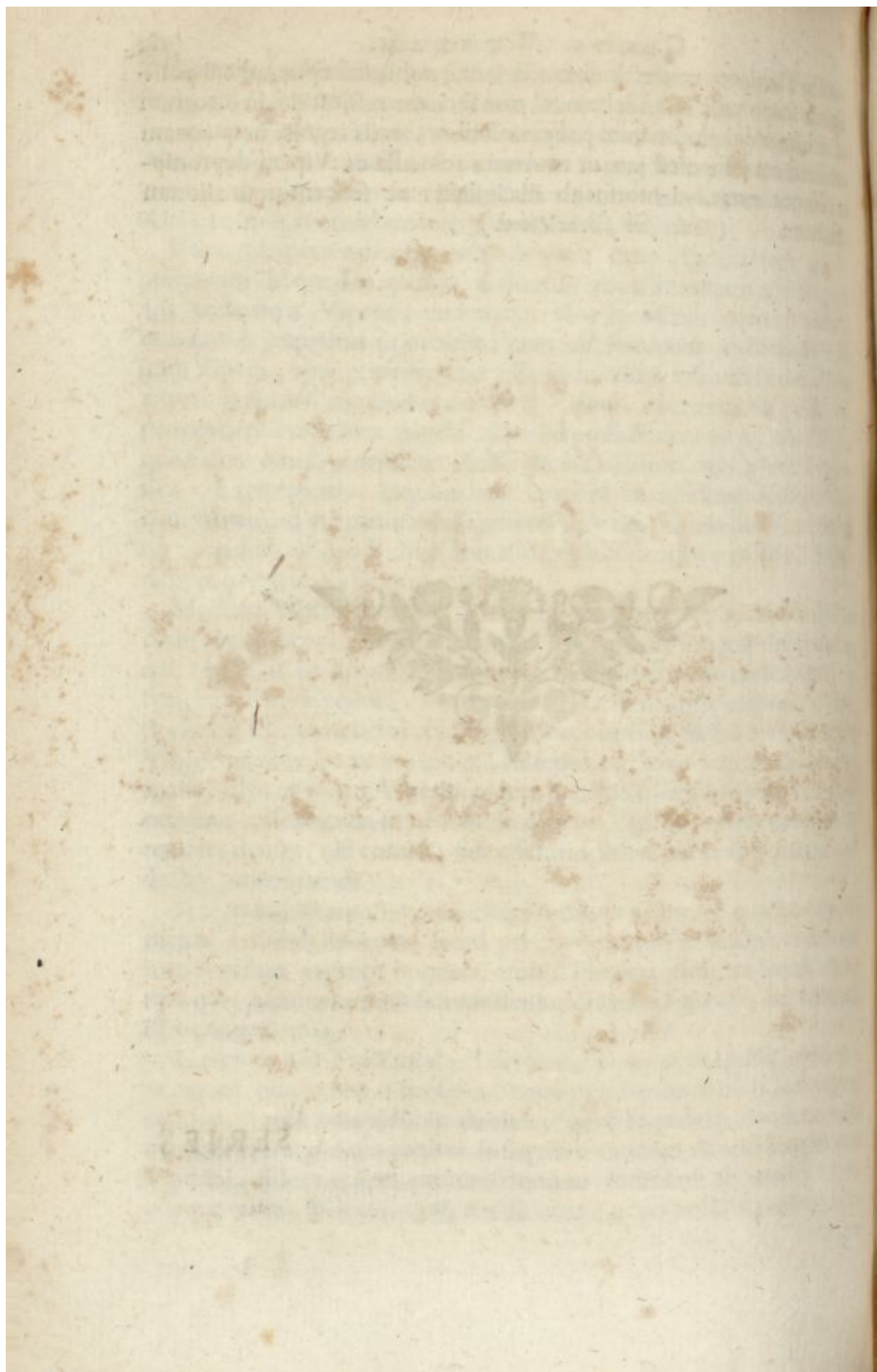
Scopus mihi propositus non est ad examen adducere cuncta experimenta à nobis suscepta, sicuti priora de morßibus facta; tum quia hæc superant captum hominis artem Pharmaceuticam profitentis, tum quia animus tantum fuit morßuum causas disquirere, ac remedia illis convenientia.

Cæterum si in Tractatu de Theriaca, à me nuper emisso, quædam occurrant non omnino consona iis quæ modo protuli de hujus veneni actione, venia proculdubio dabitur, quandoquidem nondum mihi concessa fuerat occasio penitus indagandi naturam & effectus morßus Viperini, fidem quippe probatissimorum authorum sequuto; Quæcunque tamen ibi loci à nobis emissa sunt, neutiquam Vipera præparationi

rationi Theriaces confedionem officiunt, à nobis susceptæ, ad cui potissimum scopo tunc intendebamus, non secus ac restitutioni in integrum ac reformationi plurimarum præparationum, artis regulis nequaquam conformium, superest jam ut tradamus remedia ex Vipera deprompta, idonea curationi morsus ab illa inflicti; ac sexcentorum aliorum affectuum. (*Vide sub finem Libri.*)

SERIES

S E R I E S
NOVORVM
EXPERIMENTORVM
C I R C A
V I P E R A M
S V S C E P T O R V M,

Cui addita est

DISSERTATIO DE NATURA ILLIUS VENENI;

Respondens Epistola à Domino FRANCISCO REDI, Nobili Arezzino,

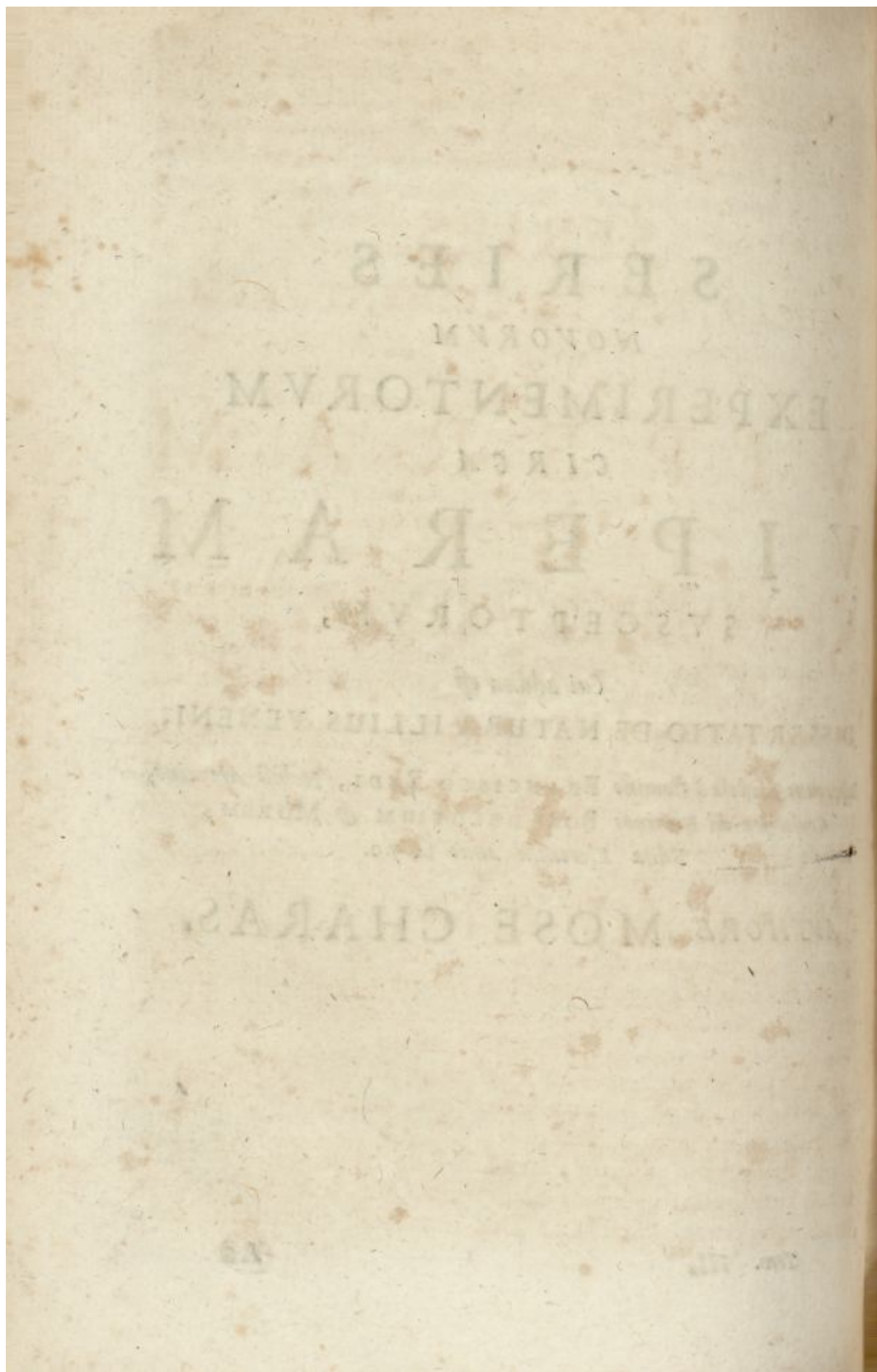
Conscripta ad Dominos BOURDELOTIUM & MORUM,

Edita Florentiae anno 1670.

AVTHORE MOSE CHARAS.

Tom. III,

Ad

SERIES
 RECENTIVM EXPERIMENTORVM
 C I R C A
 VIPERAM
 SVSCEPTORVM.

Sententiam à me emissam de natura veneni Viperini firmis rationum momentis stabilitam credideram, & adductis non paucis experimentis, validis argumentis confirmatis, à me publici juris factis, cum Parisiis sparsim increbuit Epistola à Domino Redi conscripta, qua sententiam meam impugnat.

Cum vero insignes ipsius dotes inter eruditos non infimum illi locum adsignent, non defuit epistolæ fides, plurimorumque animos alio hæc pertraxit, quinimo & illorum quibus mea ante sententia adriserat, quam & jam ambabus ulnis amplexi videbantur.

Apologiam meam suscipere illico licuisset, atque refellere quæcunque prædicta Epistola adversus me continet, quod & validissima & plurima suppetant argumenta per quæ tueri licet, ac veritati esse consona ostendere quæcunque libello meo inserui: At vero satius esse credidi responsum in ver usq; proximum distulisse, quo recentibus susceptis experimentis, omnibusque ulterius confirmatis, nova face accendente veritate, omnibus res deinceps illustrior evaderet.

Ex hac ergo Experimentorum serie cuius conspicuum futurum est me neutiquam ejrasse priorem sententiam, quin potius pertinacius adhuc illam tueri atque amplecti.

Hic vero ingenue profiteor, cum Libellum meum publici juris feci, in hunc potissimum scopum me intendisse ut quam accuratissime à me reuera comperta exponerentur; Dominum Redi (quem debito cultu

veneror, ob raras & insignes dotes, à cujus benevolentia & amicitia me non omnino alienum esse existimo) nequaquam incessem aut impeterem, adeo ut nunquam in mentem venerit ut ipsum provocam ad librum meum impugnandum, nec cogitatio inciderit futurum ut meam tutelam adversus illum aliquando susceperem; Calamum tamen adversus me strinxit, neque Epistolæ copiam ullatenus mihi fecit, etiam si plurimos & Parisienses & extraneos illo honore affecerit, imo à nonnullo commercio literario inter nos inito, cujus rei testimonium exhibere in prompta est.

Imo vero & id iterum sincero animo assero, cum contradicendi quibusdam capitibus prioris illius Epistolæ ablata esset occasio, id me invitum fecisse, cum ut mihi temperare rei natura nequaquam concederet, nisi proprios sensus impugnare voluissem, & quæ oculis meis plurimorumque aliorum testium observabantur in dubium revocare; Quin & id sincere profiteor, pedem referre me esse paratum, atque ejurare quæ protuli, illi ad sensum daturum, nisi omnino mihi constaret veritas eorum quæ protuli, plane ipsius sententiæ repugnantium.

Præmissis his denuntiationibus, cum mihi compertissimum sit, tum ratione duce, tum pluribus experimentis recentissime susceptis, à me nihil in medium allatum esse quod veritati plane consentaneum non sit, mearum omnino partium esse rarus sum à partibus illius stare, illam pro viribus tueri; eoque ꝑ a Æo de publico bene mereri; ostendendo perquam difficile futurum ut quicquam prodeat quod illam labefactare queat.

Controversiæ cardo inter me & Dominum Redi in hoc potissimum vertitur, Quod ex illius sententia in succo flavo, in vesiculis gingivarum contento, sedem & domicilium revera habeat venenum Viperinum: Revera succum prædictum ore adsumptum nequaquam veneficum esse, at vero à moribus qualitatem deleteriam consequi, quos infligit Viperæ quamdiu vita fruitur, imo & illos quos plurimis ab obitu illius diebus impingere licet, dummodo interveniat succus flavus: Eundem illum succum, sive ex Viperæ vivente, sive mortua elicitus fuerit, nunquam veneni expertem esse si vulneribus intromissus fuerit, commixtusque sanguini animalis læsi; sive quis illum in usum duxerit liquidum, sive exsiccatum ac postea contritum, Sine discrimine vero cuiusvis animalium generi perniciem intentare vulneribus illorum inditum.

Me quod attinet, cum ex prædictis articulis illum solum admittere queam quo succi flavi ore ingesti innocentiam statuit, Cæteros vero respuens, edico Venenum Viperinum aliam sedem non obtinere quam in Efferatis Spiritibus: Succum Flavum tum Viperæ vita fruentis, quini-

mo

mo & ad summum excandescētis ; tum defunctæ, aut recens aut jampridem , in se nihil venenati continere , neque morſu communicatum, neque interius adſumptum , neque vulneribus inditum neque ſanguini remixtum, nec denique quolibet modo uſurpatum , Nulli omnino animali lethiferum eſſe aut injurium ; idque puram putam Salivam eſſe, eamque innoxiam.

Litem præcipue dirimet facti veritas, etſi & dilucidationem obtinere queat ab argumentis validiſſimis : Abſit vero ut Dominum Redi ſuſpectæ fidei Virum, quoad experimenta à ſe facta, pronuntiem, etiamſi publici juris, ſicuti mea, facta nequaquam fuerint ; ac forte aliquid obſjci queat quoad morſuum formalem rationem, aut ſucci flavi explorationem ; Famæ Vir eſt illibatæ ac firmius ſtabilitæ quam ut labes illi inferri aut concuti queat, hac vero parte maxime mihi timeo ; Interim contrarium apud me ſtat illis quæ in ſuo libro profert ; quæ autem illi oppono adeo dilucide adparent in meis experimentis, tum prioribus tum poſterioribus ; tam iis quæ ſolum coram quibuſdam curioſis ſuſcepi quam illis quæ in publicis conventibus facta ſunt, præſentibus plurimis Doctōribus Medicis, aliſque viris hiſ in rebus oculatiſſimis, ut omnino fieri nequeat ut veritas harum rerum amplius velo obtegatur, hujus Diſceptationis præcipui fundamenti.

Nemini mirum eſſe debet, ſi cum Dominus Redi experimenta ſua ſuſceperit ex mandato & ſumptibus Potentiſſimi Principis, non minus rerum novarum avidi quam liberalis animi, nullo negotio Viperas comparare potuerit, omne animalium genus, ac majori multo numero quam mihi cōceſſū fuerit, qui omnia proprio nutu ſuſcepi & tentavi, propriiſque ſumptibus, unico deſiderio incitatus verum à falſo dignoſcendi ; illis vero parcendū credidi quando voti compos factui ſui & veritatem adeptus ſum, omnibus porro adſtitibus ſatiſfactum à ſufficienti experimentorum uniformium numero.

Si enim Domino Redi ſatis fuit deglutiendum præbere ſuccum flavum unico homini, unico anati, unico hoedo, ut inde pronuntiaret illum hauſtum eſſe innocuum, majori experimentorum numero non adducto, nequaquam in me inſurgere debet, ac vitio vertere quod curioſitati meæ limites æquos præfixerim, at pluribus circa unam eandemque rem experimentis tentatis, quam ipſe confiteatur à ſe ſuſcepta fuiſſe, ſicuti id conſpicuum eſt in priore ipſius Epistoſa paginis 17. & 18.

Iniquam ergo mecum expoſtulandi captat occaſionem : Viris Illuſtribus libri mei opificium adſignans in ſua Epistoſa, quod multitudine experimentorum obſervationes meas de Vipera, priore ipſius Epistoſa anni 1664. enarratas, non ſtabiliverim.

Deerat inquam ipsi occasio hac parte me vellicandi cū ipsum prævium habuerim, ac eadem illa Epistola quædam protulerit, ac pro compertis hæc haberi voluerit, quæ ulteriorem experimentorum numerum nequaquam exposcebant cum ea quæ in libro meo tradita sunt suffectura essent.

At vero id certissimum assero multo plura quam quæ enarraverim à me facta fuisse, Nec latebat ipsum sub finem paginæ 23. prioris epistolæ hæc verba contineri.

E quel veleno schizza tutto fuora, se non al primo, al meno, al secondo morso, si che il terzo (è più volte l'ho esperimentato) non è velenoso.

Sin venerationis gratia scriptorum Viri, tantopere celebris, credidi inter cætera experimenta à me suscepta, ab expositis dentibus unius ejusdemque Viperæ, una quaque vice in iram provocatæ, quinque ex serie Columbibus, omnibus interfectis, imo posteriore citius cæteris occumbente, illis fuisse acquiescendum, vix credo hac parte Domino Redi ansam præberi me incessendi.

Priore Epistola, quin & postrema, asseruerat Venenum Viperinum in succo Flavolarem suum fixisse; Venenum id omnino exhaustum primo, vel saltem secundo morfu; ac sæpius à se experimento comprobatum tertium morsum plane inefficacem esse: Adeo ut si mihi compertum fuerit totum succum flavum esse exhaustum in secundo morfu, secundo columbo inflicto: Sin deinceps me præsentem tres alij columbi occubuerint ob novos morsus ab eadem Vipera inflictos, quæ priores duos momorderat, nunquam inducar ut credam merito mihi succensere Dominum Redi quod ad ulteriora experimenta non perrexerim.

Quinimo & ipse æquus mihi esse potuisset, si libuisset, ultro concedendo me plura quam ratio postularet præstitisse; Ac deinceps necessitatem mihi incubuisse aliorum quam in succo flavo venenum disquirendi; quandoquidem, ipsomet teste, amplius non concurrebat is in tribus posterioribus morsibus; ac postremi tres Columbi æque cita morte, imo citiori quam duo priores perempti fuerant, quorum interitum succo flavo adscribere potuit.

Sin mihi nequaquam licuit, uti neque Domino Redi, in toto Viperæ corpore, quampiam partem oculis obviam, aut palpabilem, quæ venenosa fuerit, nancisci quæ merito veneni sedes haberi debeat, ac legitima causa obitus, tres postremos morsus subsequuti, cur mirum illi visum fuerit si illam disquisiverim, & nactus sim, in spiritibus excandescentibus, ac basin disquisitionis meæ constituerim, Experimentiam & Rationem?

Porro cum potissimum scopum, eumque unicum, experimentorum
meorum

meorum instituendorum mihi proposuerim, desiderium intime rerum harum veritatem adsequendi, à me vero pagina 31. posterioris epistolæ observatum fuerit Dominum Redi optare ut porro recentia experientia fuscipiam circa instantias mihi objectas, ut certius de omnibus mihi constaret, acquiescendum illi esse credidi, id oneris mei & Ejus gratia fuscipiens.

Postremo enim Majo mense, in Elaboratorio chimico Horti Regij, coram ducentis aut tercentenis testibus, tam Medicis quam aliis viris, oculatissimis, & periti, & fide dignis, ex plurimis Viperis viventibus, ex Delphinatu, & variis Pictaviensis agri locis ad me transmissis electa à me fuit Vipera fœmina, maxima, eaque vivida, etsi ex loco sat distito deducta, cujus diductas ambas maxillas sedulo abstergi curavi, iteratisque vicibus, (exhauriendi causa cunctum succum flavum, in gingivarum vesiculis contineri solitum, qui & ad partes vicinas diffundi poterat) ope lintei tenuis quo manubrium scalpelli involutum fuerat: Postmodum ejusdem Viperae collum vossellis apprehendi; ad iram ipsam provocavi, caudæ extremum dentibus comprimendo, ac per vices collum vossellis, quibus apprehensa, atque illico, eosque ex ordine, quinque columbos vivos, ac duos pullos gallinaceos commordendos objeci, pectoris partem maxime carnosam exponens, irritata unaquaque vice Vipera.

Data quoque opera sex columbos aut pullos gallinaceos vulneravi variis in locis coram universo coetu, quibus immisi guttas succi flavi, eductas è vesiculis aliarum Viventium lacestrarum: Hos & illos distincte collocavi, Coetus vero una circiter post hora dimissus est, qua nec dum elapsa quinque è prædictis columbis, aut pullis gallinaceis, interfecti reperti sunt; alij vero duo superstites post horam circiter interiere.

Columbos autem & pullos gallinaceos quod attinet, quos vulneraveram, plagis autem affatim succum flavum immiseram, impune illi evasere; si excipias livorem quendam in parte læsa manifestum, cujusmodi vel sola læsio inducere potuisset, nequaquam in partes veniente succo flavo.

Biduo post in conventu eosdem & columbos & pullos gallinaceos vulneratos exhibui, proba fruenter valetudine, vulneribus inflictis prope modum sanatis, in quibus tantillum livoris supererat.

Eadem porro animalia aliis in locis vulnerare decreveram, succum flavum vulneribus immisurus: Nonnulli quoque infundendum suadebant cuiquam dictorum animalium succum flavum, eadem ratione qua celebrari solet transfusio (diversis in Europæ locis) sanguinis extranei in hominis alicu-

ius venas, quo succus iste flavus, accurate sanguini commistus, beneficio circulationis ordinariæ quicquid obtinet virium exferat.

Manus huic propositioni non illibenter dedi, susceptaque istius succi intromissio in unum dictorum Columborum qui biduo ante vulnerati fuerant: Medicus & duo Chirurgi operam navaverunt in isto Columbo, tum incisionis gratia, tum ligaturæ vasorum maxime conspicuorum in ala dextra, sed adeo insignis contigit sanguinis effusio in columbo ut mors cita illius subsequuta sit; Quamobrem pronuntiavi Columbum ex sanguinis effusione interiisse, nequaquam à succi flavi immisione, ideoque necessarium esse ut unus Chirurgus, è coetu electus, aliam susciperet operationem in aliquo quopiam prædictorum animalium quæ biduo ante vulnerata fuerant, in quibus etiamnum succi flavi periculum factum fuerat.

Illico ergo operatio instituta est in pullo gallinaceo, qui non modo salvus evasit, sed & postridie, ac diebus subsequenter ab iis omnibus qui coetum componebant visus fuit incolumis, non secus ac cætera animalia quæ iteratum vulnus perpeffa erant, rursusque succum flavum experta erant, etiam si alia quam transfusionis via.

Non disliceor tamen è Columbis qui bis fauciati fuerant, unum exiguè à læsione tempore interiisse, repertum in fornace fictili, conclusa, admodum calente, alteri contigua non absimili, quo tempore distillari curabam spiritum & oleum Tabaci; cuius interitus adscribendus fuit penetrabilibus vaporibus inter distillandum viam sibi facientibus, aut immodico fornacis calori, qua conclusus fuerat, adeo intensior ut manus illius vehementiæ impar esset; adde quod cum suo fornax instructa esset operculo, nullus fere aëri introitus pateret.

Cum porro Domini Redi fama plurimos fautores & adprobatores sibi conciliaret Lutetiæ Parisiorum, à me deprehensum est nonnullos qui conventui interfuerat, in dubium revocare num succus flavus perpetuo innoxius foret? Cum vero tunc temporis domi alerem quatuor canes variæ magnitudinis, author iis fui, imo suasor, qui maxime hæsitabundi erant, aut instituerent, aut institui curarent succi flavi in venas immisionem, juxta transfusionis regulas, experimento facto vel in omnibus canibus, aut saltem unico: At vero etiam si acriter instarem, nemo rem aggredi ausus fuit.

Hæc ratio recusandi allata est, quod prædicta animalia iusto robustiora essent quam ut prædictæ operationi imparia essent, illique succumberent, quandoquidem pullus gallinaceus, in quo instituta fuerat, ac bis succum flavum admiserat, lethum evaserat, sicuti & cætera animalia quæ faucia fuerant uno eodemque cum illo tempore, in quibus quo-

quoque iterato succi flavi periculum factum fuerat; Quamobrem asseveranter enuntiavi in me nullam moram esse; nec per me stare quin ad alterum experimentum fieret transitus, Eos qui coetui intererant rogans ut prædictorum adstantium detractionem, tanquam adsensum innocentiae succi flavi pronuntiarent.

At vero cum hæc mihi nequaquam satisfacerent, in subsequenter diem negotium distuli, pollicitus alia animalia, minoris quam canes magnitudinis; quo succi flavi innocentia amplius in aperto poneretur, iteratas in faucias partes instituendo illius infusiones.

Columbos tunc sex nactus sum, duosque felinos catulos; imo id consequutus sum à Viro, quem addictissimum Domino Redi noveram, ut ipsemet incisiones faceret, ac succum flavum ex proprio arbitrio imponeret; Incisiones pro libitu instituit, imo ipsemet cutim in ambitu vulnerum à se infligatorum diduxit, & tam alte, ut cohibere me nequierim quin subridens edixerim plura ipsum quam Dominum Redi præstare, sicuti ex illius literis constaret, in quibus ait *Boni esse pastoris tondere non deglubere.*

Catellorum felinorum unus ictus fuit in auris parte cartiluginea, nullo sanguinis apparente vestigio circa locum demorsum, atque is evasit: Alter multo minor, qui notitiam subterfugere non poterat ob colorem nigrum & aures ademptas, data opera læsus fuit in summa colli parte postica, ac in vicinia loci ubi desinit os Occipitale; Cutis à carne in vulneris ambitu divulsa fuit, utraque ex parte in confinio partis anterioris colli; Succus autem flavi in utroque latere tantum impositum fuit, uti & in vulnere quantum libuit: Demisso capite jacebat felis, præsertim ratione doloris quem patiebatur, ex parte enim vivus ex coriatus fuit: nec minoribus afficiebatur doloribus in duobus aliis locis; in quibus itidem & fauciatus fuerat & excoriatus.

Affidentium nonnulli jam adversus me stabant, causaque me casurum pronuntiabant, inevitabilem quippe esse felis mortem: nequaquam tamen ille interiit, etsi pusillus & matri subductus; exactisque viginti-quatuor horis coetui salvus & incolumis oblatus fuit, etiamsi neque uberibus admotus fuisset, neque ullum oblatum alimentum tota illa temporis intercapedine.

Id vero notatu dignum est, Felem illum restitutum viro cuidam Religiosos ad quem pertinebat, adultiorem autem factum, etiamnum hodie exhibere cranij partem posteriorem nudatam in vulneris sede, nihilominus tamen, præter carni privationem, & cutis nonnullis in locis abscissionem ubi deglubitus fuerat; plane hilaris erat, gestulationibus simiarum æmulis insignis.

Postremi sex Columbi, uno eodemque tempore vulnerati; in quibus succi flavi efficacia tentata fuerat, etiamnum in medium prodire, adservari iterum per quinque aut sex dies una cum aliis columbis & pullis gallinaceis, iterata vice ante fauciatis, quos inter fuit is in quo suscepta fuerat transfusio: li denique occisi fuere, tosti & in hilari coëtu comesti, imo composito ex eorum nonnullis qui læsioni intererant, quorum palato sapidi visi sunt.

Inter cuncta hæc experimenta periculum etiamnum facere volui num capita Viperarum, non ita pridem occisarum, non resecto collo, nec ablato succo flavo, necare valerent animalia dentes illis, vi adprimendo, diductis & compressis maxillis: Tentavi id in columbis & pullis gallinaceis, dentes Viperarum quantum altissime licuit; adigendo; cum quoque in effectum adhibui Viperas integras, quas mortuas in doliolo nactus eram vivis intermixtas; at cuncta hæc peracta sunt nullo animalium ictorum damno, ne dum quopiam interempto.

Silentio hic prætermitto plurima alia experimenta mejs in ædibus peracta, coram variis Medicis, cuncta in hoc convenientia quod succi flavi innocentiam apertam faciant, veneni autem præsentiam in spiritibus excandescantibus demonstrent.

Neque tamen subticere fas est quid tres juniores Medici præstiterint, quibus de experimentorum meorum veritate omnino constabat; tum quoad succi flavi innoxiam vim, quam morsuum absque præsentia spirituum laceffitorum inflictorum, li certatim sibi à Vipera morsa, suo succo flavo donata, curarunt digitum morderi, tam alto vulnere ut cunctis sanguis emanaverit, sed nullum aliud detrimentum passi sunt præter id quod à punctura aciculæ expectari debet.

Majori proculdubio experimentorum numero sententiam meam confirmare licuisset, nisi mihi jam constaret in mei gratiam ipsum Dominum Redi plurima perfecisse, opinionem meam corroborantia, nominatim autem id quod pagina 26 propriarum observationum memorat.

Si mori un pollastro morsicato da una Vipera, alla quale io aveva tagliata la punta di denti, e fatto bello studio schizzar fuori delle guaine quel maliquore che vi sta nascosto.

Cum enim, ipsomet confitente, obierit pullus gallinaceus eo quod à Vipera commorsus fuerit, cui summitates dentium resecti fuerant, ac studio adhibito è gingivarum vesiculis succum flavum omnino absterferat, quem improbi liquoris nomine indigitat, & genuinum veneni domicilium constituit, neque mihi neque illi licet pulli gallinacei obitum abscribere absenti succo vel dentium cuspidibus, quos ipse absecue-

rat; Adeo ut una mecum confiteatur necesse est solos malefici accusandos esse spiritus Viperæ ira percitos, eoque pacto in hoc mihi consentire, videlicet Venenum Viperinum nequaquam crassum esse & materiale, sed invisibile & ad spirituum indolem accedens.

Ut vero iterum innotescat Dominum Redi incogitanter in meam sententiam descendisse, eandemque confirmasse; eodem vero tempore sibi non consentire, sed aperte contradicere, posteriori epistola primam Propositionem destruendo, nempe *Totum Venenum Viperinum primo, aut saltem secundo morsu, effundi; tertium vero veneni omnino experiri esse*, id quod se sæpe sæpius experimento verum deprehendisse asserit; Occurrunt hæc illius verba pag. 33. 34. & 35. posterioris epistolæ.

Sul principio di maggio scelsi una Vipera femmina delle più grosse, e rigogliose, e le feci mordere nella coscia destra, a un per uno dieci pullastri, de quali il primo, il secundo, ed il terzo, moirono quasi subito: il quarto parue solamente stessee di malavuglia; ed che i quinto egli altri tutti non solamente non morirono, ma non ebbero male alcuno: E pure ogni volta, che la Vipera mordeva, se le dava grandissima occasione d'incollorirsi a suo dispetto, ogni d'infuriarsi.

Nel Mese del Guigno replicai l'esperienza con cinque anitre domestiche fatte mordere da una sola Vipera dalla quale feci mordere, immediatamente dopo tre piccioni torraivoli: La prima anitra ferita morì in tre ore, la secunda in cinque ma l'altre non morirono: Egli bon vero, che morì il primo piccion torraivolo, non già gli altri due ultimi: Di dodici piccion grossi una volta ne morirono solamente quattro, ma il giorno seguente di dodici altri ne morirono fino in sei: Di cinque conigli ne rimasero morti tre.

Diversa hæc experimenta, è diametro repugnàtia primæ assertioni Domini Redi, proculdubio viro ingenii non adeo astuti confusionem illaturæ essent, Primo enim testis est ex decem pullis gallinaceis, ab una eandemque Vipera demorsis, tres priores illico lethum obiisse, quartum autem leviter ægrotasse: Testis idemmet, ex quinque anatibus, ac tribus columbis, successive ab unica Vipera demorsis, primos duos anates mortuos esse, una cum uno columbo è tribus, qui etiamnum demorsus fuerat post morsu impetitos quinque anates.

Semel in illius conspectu ex duodecim columbis commorsis quatuor interfecti reperti sunt: alia vice ex duodenario numero media tantum pars superstes fuit: Ex quinque etiam cuniculis commorsis duo solum mortem evasere.

At vero satis demirari nequeo quod cuncta hæc experimenta à priori sententia ipsum dimovere nequaquam potuerint, aut saltem ut animo penderet & dubius teneretur efficerent; Nec dubito, quin numerus a-

nimalium interfectorum major futurus fuisset, si morsus aliis locis quam femoribus inflicti essent : nam præterquam quod ossibus donata sunt, nervis & tendinibus, à quibus obtundi possunt aculei dentium ipso primo morfu, muscoli præterea femorum viscerum admodum sunt, quomobrem glutine quoddam obducuntur mordentis Viperæ dentes; porcorum ex parte obturantur; imo à prædicta viscositate præpediri potest liber introitus dentium in subsequentibus morfibus; ac proculdubio id magis ac magis expectandum à reiteratis morfibus.

Imo neque demiror anates non æque cito peremptos fuisse ac pullos gallinaceos aut columbos, aut minorem illorum numerum periisse, nam præter superius à me adductas rationes, illis & cutis, & ossa, ac cunctæ aliæ partes multo duriores sunt, minusque dentibus Viperinis perviæ quam carnes pullorum gallinaceorum & columborum; In quibus omnibus præterea nullus mihi commodior locus tentandis experimentis videtur, quam pars pectoris carnea, in qua neque nervi neque tendines, imo nec ossa proxima occurrunt, imo neque visciditas quæ in femorum musculis reperitur.

Experimenta nihilominus prædicta, ab ipso Domino Redi peracta, hunc, si bene judico, compellere debebant ad primam assertionem ejecrandam; Sin vero præterea pertinax est in sententia, succum flavum legitimam esse veneni sedem, credat is necesse est illius inexhaustam esse originem, novumque in unoquoque morfu protinus succedere; vel si à sententia discedere velit, nec venenum amplius in succo flavo constituere, incumbit illi necessitas aliquod aliud subjectum excogitandi cui id affingat, nisi meam amplecti voluerit opinionem, meque imitatus venenum in spiritibus excandescens constituat, quandoquidem illud incassum disquirat in succo flavo, jam profligato post secundum morfum, sicuti ipse asserit; qui manifestius adhuc abesse debet cum data opera sedulo abstulit vesiculas gingivarum Viperæ cui pullus gallinaceus expositus fuit, morsus vero exitiali tacto.

Etiam si Dominus Redi hodie palinodiam canere paratus esset, & à pristina discedere sententia, assereretque succum flavum necessario in omnibus morfibus Viperinis occurrere, etiam si id plane sit impossibile, opinio tamen illius nunquam inhæsurus est animis illorum qui occupati se non patiuntur, quibus prima & postrema mea experimenta cognita sunt; quos inter etiam, adsunt eruditissimi, qui examine prius instituto glandularum salivarium, quarum historiam (postquam explorata mihi fuere) ipsis tradideram, præterea observare exilia vasa lymphatica, majori multo numero quam quæ antea se mihi exhibuerant; Perlectis vero posterioribus Domini Redi litteris, animi ancipites esse voluerunt donec nova mea experimenta in publicum prodirent, à

quibus in priore mea sententia omnino obfirmati fuere.

Nam, ut hoc præteream me (multis præsentibus, variis temporibus & locis, plurimis in coetibus, quinimo & in disertationibus apud Dominum *Bourdelotium* habitis) non semel deglutiisse succum flavum è vesiculis gingivarum non paucarum Viperarum viventium, admodum excandescentium depromptum, sed semper impune, ne minima subsequuta noxa, non secus ac contigit venatori Viperarum Domini *Redi*; Id alta voce enuntio omnibus, à succo flavo, nullo unquam tempore, nullo loco, nullum animal unquam interemptum fuisse, ex iis quæ à me fauciata fuere, aut data opera fauciata vidi, quorum vulneribus succus ille flavus immixtus fuit, etiamsi calens adhuc elicitus è vesiculis gingivarum Viperarum viventium ad iram provocatarum, tantum abest ut succus Viperarum vita defunctarum idoneus fuerit necando cuiquam animali.

Id etiamnum assero nullum unquam caput Viperinum mortuum, si-ve Vipera integra fuerit, aut solum collo donata, etiamsi succus flavus copiosus adesset, detrimentum vel leve intulisse vel hominibus vel brutis morsui impetitis.

Succus flavus à me ingestus coram coetu in ædibus Domini *Bourdelotii* habito, in memoriam mihi revocat epistolam Domini *Traperii*, Viri admodum curiosi, sinceri & periti Pharmacopœi, Aquis Borboniis ad dictum Dominum *Bourdelotium* scriptam: publice lectam, in qua hæc inter cætera habentur; Anno 1630. à se captam fuisse Viperam, cui dentes aduncos refecisset, hanc peragitavisse; biduo aut triduo exacto vultui illam admovisse, leviter comprimendo, morsu labrum ipsam impetivisse, insigni dolore excitato, quamobrem illam abjecisse in terram ac indignabunde pedibus contrivisse, Labrum & vultum intumuisse, factam fuisse ligaturam, exhibitam sibi fuisse Theriacam eandem loco demorso adplicatam, circa locum affectum emeruisse exiguum vesicam, ex qua disrupta prodierint duæ tresve guttæ liquoris, colore ex flavo nigrescentis, vultum autem mensis spatio insigni pallore suffusum fuisse.

Si quid circa hoc experimentum sentiam scire quis aveat, illud prius enuntio omnibus dictis me assentiri, imo addo nihil contigisse quod dissentiat à principiis à me constitutis, quæ etiamnum adhuc amplector, Etiam si enim Viperæ absæcti fuissent majores dentes, qui integri altius pervasissent, ac commiscuissent sanguini proculdubio *D. Traperij* Viperæ spiritus irritatos; minorum tamen dentium apices resectos non fuisse, quos eodem in conventu exhibui, una cum cæteris partibus vicinis, in faucibus Viperæ viventis ab eodem Pharmacopœo qui commorsus

fuerat ad Dominum *Bourdelotium* transmissæ : quorum minimorum dentium ante hac descriptionem tradidi , quinimo & figuram ; necnon & maxillarum superiorum & inferiorum quibus infiguntur , sicuti id conspicuum est in Anatome Viperæ à me conscripta , sectione de Dentibus , Tabula tertia.

Etiamfi vero minoribus illis dentibus desint & longitudo & crassities majorum , eadem tamen ij donantur figura & materia , ossei enim sunt , adunci , concavi , diaphani & acutissimi , adeo ut spiritus excandescences illorum interiora pervadere queant , tanquam exigua infundibula , ac poros illorum transmeare non secus ac majorum : at vero altius subire non valent , prohibente scilicet parutate dentium quominus foramina ipfas carnes attingant , cutem tantummodo pervadentes.

Porro , ad examen adducens cætera symptomata D. *Traperio* molesta , ab inflicto hoc morfu , cujusmodi in epistola enumerantur , nihil in illis non verosimile , aut quod fidem excedat deprehendo : Etiamfi enim spiritus excandescences introitum nacti essent per foramina à minoribus dentibus inflicta , carnes tamen nequaquam attingere & subire potuerunt ; neque commisceri sanguini , quod foraminibus requisita profunditas deesset , adeo ut vires suas solummodo in locis subcutaneis exercere valuerint , unde consequuta est labij intumescencia & vultus pallor , ad mensem integrum fœdatus ; quæ symptomata proculdubio protinus cessissent unicæ dozi salis volatilis Viperini , cujus ope spiritus excandescences in auras discessissent , in spatiis subcutaneis subsistentes , denegato ulteriori ad interna progressu.

Vesiculam in vicinia loci demersi obortam quod attinet , ac guttam unam vel alteram liquoris fusci qui exinde prodiit , nihil aliud is fuit quam paucum serum , inibi congestum , ex partibus vicinis derivatum , productam per compressionem à ligatura factam ac contusionem à dentibus & maxillis tempore morfus inductam , nequaquam interveniente succo flavo , qui præterquam quod innoxius est , subire nequisset adeo exilia foramina.

Cum tot experimenta præcesserint , cui meas superaddidi animadversiones , tam circa succum flavum quam spiritus Viperæ laceffit , vix animo concipere possum quomodo omnia animalia , de quibus meminit Dominus *Redi* ad unum , ne unico quidem superstite , ab immisso succo flavo in vulnera , ab Eo dictis animalibus inflicta , necnon per morsum capitum amputatorum , aut Viperarum integrarum , imo jam à pluribus diebus mortuarum interierint : Nimis multa in contrarium mihi suppetunt experimenta , cum plurimis testibus , quam ut in dubium mea revocare velim & à priori sententia discedere.

Quo

Quo vero ex iis quæ protuli, veritati omnino consentaneis, cujus oculi testimonium perhibent, in utilitatem publicam aliquid redundet, officij mei esse existimo animi sensa quoad hæc depromere, ac ita obviam iis quæ contra afferri queunt, imo objectiones mihimet fingens.

Succum ergo Flavum quod attinet, dico nihil ex se agere posse quam pro propria natura, materiæ dispositione, ex qua id constat, ac juncta activitatis vi: Sic, exempli gratia, in aqua fluviali nemo deprehensus est saporem, facultates, neque partes ex quibus vinum constat, nec enim inebriandi vis illi adest; Neque in eadem occurrit vel acrimonia, vel penetrabilitas quæ urinæ inest, neque color aut fellic amaritudo: Spiritus vini à parte aquea, qua cum commistus erat, liberatus, cujus præsentia vinum prohibebat à solitis sibi effectibus, multo tenuior est, ac generosior ipso vino è quo eductum est: Sal urinæ volatile majori proculdubio penetrabilitate donatum est ipsa urina, qua ante sublimationem obvolvebatur: Ne vero ex re ipsa egrediar, Sal volatile Viperinum admodum dissidet à carne & ossibus Viperæ è quibus eductum fuit; quod minima etiam quantitate exhibitum momento temporis majorem effectum editurum est, tum odore tum penetrabili vi, quam à decupla portione materiæ è qua extractum est, intra plurium horarum spatium expectare liceret.

Serum biliosum, acre, falsum & spirituosum, quod generationem familiarem habet in corpore, subitaneas oculorum inflammationes gignis, maxillarum & genarum tumores, gingivarum, faucium plurimarumque aliarum partium, sicuti etiam pustulas, erysipelata, quin & gangrænam ipsam, cuncta vero hæc vi partium id componentium, ac activitatis propriæ efficacia; At vero phlegma crassum & viscidum, nihil simile editurum est, quod Naturæ aliter quam proprio pondere, frigore aut tenacitate molestum esse nequit: Phlegma, inquam, propria indole nunquam celeris erit actionis, neque ullum alium effectum editurum est quam admodum segnem, naturæ illius consentaneum, angustis limitibus circumscriptum.

Ex his infero Succo Flavio neutiquam innatum esse ut ad partes distantias commeet, in iis effectus vehementiæ & efficacæ veneno Viperino congenere pariat; Affero præterea salivam viscidam, lentam & pene inspidam, insignes progressus exiguo temporis spatio perficere nequaquam posse: Ac demum impossibile esse substantiam ipsius pervadere posse foramina à dentibus Viperæ inflicta, exilia admodum, quæ visum fere effugiunt; neque eandem dentium foramina subire posse, nedum illorum poros transmeare, si hæc illi ineunda sit via.

Dico iterum , etiamsi totus dens forte obductus esset succo illo flavo , quo tempore morsus infligitur , à cute animalis commotus , quinimo & ipsa carne , si eo usque penetraret , extra morsum cohiberi , ac penetrationem præpediri , Porro quamvis id præstare idoneum esset , requiri præterea locum receptioni idoneum , viam patentem per quam excurrere illi liceat , nec non insigne temporis spatium quo ad partes remotas deferri queat : Addo & hoc , etiamsi eo usque penetrasset (si modo id illi licet) nunquam ab illo expectandos esse effectus alios quam quos Natura concessit .

Porro si Succus iste Flavus generosæ cuiusdam actioni adendæ idoneus esset , proculdubio is vel omnino vel ex parte manifestus foret cum deglutitus est & in ventriculum intrusus ; ubi loci à calore , vel rerum omnium necessariarum concursu ad illius fermentationem , si modo materiæ aptitudo adesset , de potèntia in actum deduci deberet : In transitu enim ventriculi & intestinorum inficeretur chylus ac veneni naturam indueret , una per vasa lactea , ac Thoracica , (bonis avibus ab Illustri Dom. *Pequeto* , reperta) ad cor cum sanguine in reditu deferenda , qui subiectum est & materies in quam peculiariter venenum Viperinum tyrannidem suam exercet hæc via inquam , & compendiosior est , & facilior , & amplior ea quam dentes parant , prædicto Succo admittendo nequaquam idonea .

Porro dico , si succus iste Flavus ejusmodi esset qualem finxit Dominus Redi , hunc ori inditum , ac in ventriculum demissum , locis quos pertransit , & iis in quibus moram traheret , efficacis suæ notas aliquas esse impressurum , si præsertim salia quæpiam arsenicalia contineret , quæ proculdubio citissime se exfererent vel sapore vel effectibus ; Interim quicumque ex sapore de succo flavo iudicium ferre intendent , vel eundem ingerere , nullam unquam malignitatem , intensam vel remissam deprehensuri sunt , neque in ore neque in ventriculo , nec alia quavis parte .

Ex præcedentibus ergo colligo in prædicto succo flavo nullam particulam latere à qua dissolutio aut coagulatio inducatur , vel vis ulla cuiusdam corporis nostri substantiæ inferatur ; Nec illi adscribendam qualitatem ullam manifestam vel occultam , ex qua colligi queat vim prædictam illi insitam esse .

His superaddo , nominatum succum , utut insipidum & salivarem , non minus insigni flavedine in quibusvis Galliæ locis indui quam in Italia , ac utrobique similes esse debere qualitates , aut saltem non abimiles .

Neque quicquam favet sententiæ Domini Redi si quis dixerit ex
varie-

varietate locorum & climatum, aut forte alimentorum; exoriri posse immutationem naturæ Viperarum, ac inde deducendum manifestum discrimen quod hæc vel illa experimenta intercedit; Etiam si enim diversitas quædam occurrere possit in aliis subjectis, in hoc tamen nullum invenire datur.

Etiam si porro discrimen aliquod forte dabitur, omnino impossibile est naturam succi flavi, ac spirituum, omnino permutari; quandoquidem succus flavus in Gallia cunctas exhibet notas quas *D. Redi* nactus est & descripsit in succo flavo quem suppeditat Italia.

Ipsæ præterea nostrates Viperæ, nullo interveniente succo flavo, æque cito necant ac Italicae, Id quippe satis esse existimo si in succo flavo, aut spiritibus lacescitis, observari possit remissior quispiam gradus, aut intensior, in Gallia vel Italia.

Hoc enim ab infinitis experimentis mihi compertum est, cunctas Gallicas Viperas, utut diversis in locis captas, ac sæpe totis ducentis miliaribus à se distitis, veneno omnino simili pollere, parilique ratione interficere.

Ex quibus colligo impossibile esse discrimen, quod Italicas Viperas & Gallicas intercedit, alicujus esse momenti, quandoquidem Delphinatus, Gallia Provincia, unde plurimæ educuntur, montibus distinctus est, non secus ac Italia, Pedemontio finitimus est, Italiae principio; eodemque in Delphinatu in ultimis ejus confiniis plurimæ gignuntur Viperæ; ac tandem cunctæ Viperæ, exinde advocandæ; semper succo flavo admodum innoxio donatæ sunt, etsi intenso colore donato.

Id revera dico Viperarum quas ad perficienda mea experimenta in usum adduxi, tum priora, tum posteriora, maximam partem Delphinatum mihi suppeditasse, quas ideo cæteris prætuli quod ut plurimum illis majores essent quas ex Pictaviensi agro arceſſebam; ac ex illis, ea quæ quinque priores columbos momordit, de quibus libro priore meorum experimentorum, illa præterea quæ morſu impetiit septem postremos columbos aut gallos gallinaceos, ex Delphinatu petita erat, quin & ex maximis quas comparare licet.

Nec è re fuisset dentem aliquem Viperinum, è capite evulsum usurpasse, nedum eundem mica panis absterſiſſe, eo scopo ut enecaret quodpiam animal illud hoc compungendo, quandoquidem dentes, quorum comes est succus flavus, à capitibus mortuis divulsi, nequaquam damnum inferre valent; quin nec viventium Viperarum, nisi concursus adfuerit spirituum efferatorum: Sin quandoque abstergendi causa cunctum succum flavum vesicularum, usus sum modo mica panis, modo linteoque tenui, id solummodo in Viperis viventibus

à me tentatum est, demonstratum videlicet necem à succo flavo nequaquam deducendam, sed à solis spiritibus lacescitis, mediante morfu intima corporis subeuntibus.

Neque etiam illud fingendum Viperam dum mordet lacerare, nisi forte à valida, & digitis facta dentium in aliquod animal impressione illico violenter abstraheretur, comprehendendo illam manibus; Non inquam, id statuendum Viperam proprio instinctu mordentem, insigne aliquod foramen relinquere, quod succo flavo viam patefaciat; alte enim tantum dentes demergit, quos illico retrahit, non minori negotio quam felis infixos ungues.

Neque præter duo exilia foramina quicquam deprehendere est, quæ à carne etiamnum retusa adparent, ac vix oculis distinguere daretur, nisi vel à morfu concitatus dolor, aut symptomata subsequi solita, aciem oculorum propius admotorum efflagitarent.

Neque porro id unquam observatum fuit venenum parti demorsæ adhærere, aut vitium à partis necrosi aut gangræna quapiam succedente initium ducere: id enim si foret, venenum autem in limine subsisteret, multo expugnatu facilius esset: Id quoque ab experimentorum numero mihi constat, nunquam venenum in loco per quem viam sibi fecit subsistere, sed citissime venas subire, sanguini commiscendum si potissimum per morsum liber satis commeatus patefactus fuerit.

Non me latet postmodum excitari verenda symptomata, morsum concomitari solita, ac tandem mortem induci si citissimum defuerit auxilium; Unde liquido constat omnino requiri ut venenum ejusmodi indolis, nactum sit facultatem admodum penetrabilem, multum ab illa diversam quæ in succo flavo adparet, omni energia destituta ac mobilitate insigni.

Inutilem quoque is navaret operam qui suctu in loco demorso uteretur, ea spe fretus se succum flavum, qui subire nequit, elicere posse; Etiam si vero id subsidij genus nequaquam improbem simili in casu, mihi plane perspectum est quod ab illo suctu expectandum sit, videlicet evocatio partis spirituum efferatorum, qui per morsus foramina viam nacti erant: Id quoque mihi notum auxilium specificum ore adsumptum utilius multo fore.

Frustra aliquis mihi objiciat semen animalium, quod quanquam viscidum perpetuo perficit propagationem speciei propriæ; Idemque hic forte expectandum, ut scilicet succus flavus in locum demorsum venenum deferat; Nam præterquam quod semen pars est purissima ac maxime omnium in animali elaborata, hoc præterea plurimis spiritibus turget; sed præterea necessarius est concursus plurimorum mediorum

tum ad illius intromissionem, tum receptionem, tum & ad foetus formationem & perfectionem: Præterea enim requiritur insignis spirituum confluxus ex parte matris; succus proportionem respondens ac nutritioni illius ac incremento idoneus, sufficiens ad totius complementum.

At vero succus flavus, solummodo habendus est pro excremento, ex glandulis salivaribus expresso, ad quas è cerebro & partibus finitimis transmissus est, spiritibus autem cum orbus sit, ac quavis energetica vi, deficient præterea viæ ad illius introductionem satis patentes, ac locus moræ idoneus.

Etiam si vero & introitus, & locus moræ commodus illi concederentur, multo amplius tempus requireretur quam semini, de quo verba feci: Sed posito requisito hoc tempore, cunctisque ante dictis circumstantiis, nunquam quicquam perfectum ab illo expectandum est, sponte quippe interiret, nullo effectu observabili superstite.

Sia aliquis objiciat in prædicto succo flavo delirescere posse spiritus idoneos & naturæ illius congruos, ac proculdubio hos efficaciam veneno imprimere, quæ ipso morsus tempore emergat, Ac vero illo è vesiculis educto, aëri autem exposito, spiritus illos evanescere, quamobrem omnis agendi vis intercitat.

Respondeo, prætermisissis iis quæ fuscæ adtuli illius innocentiam demonstraturus quomodocunque usurpatus fuerit, ipsum Dom. Redi nunc renuere, sicuti jam ante innui, statuit enim succum flavum Viperarum mortuarum, imo jam à pluribus diebus, quin & exsiccatum, venenum tamen citra spirituum concursum inferre, cum vulneribus intromittitur.

Sed præterea ex plurimis experimentis mihi certo innotuit ad morsum mortem subsequi, nequaquam interveniente succo flavo, cum hic accurate absterfus fuit; Præterea neminem latet id spiritibus innatum esse ut perpetuo motu agitentur, adhærescant, & ferantur ad partes quæ maxime illis turgescunt, potissimum sanguinem.

Est & hoc observandum spiritus, veneni deductores, non ejusdem esse indolis cum iis qui una cum sanguine animalis circumferri solent; ipsos non uti hos illis adhærere, neutros vero affinitate aliqua conjungi cum succo flavo, qui merum est excrementum; At vero spiritus, de quibus mihi sermo, eo ipso momento generari quo Vipera vindictæ iram concipit; neque illis opus esse concursu succi adeo lenti & viscosi, nullomodo idonei qui comes illorum esse queat, vel dentium poros imperceptiles transmeare, quos soli dentes pervadere apti sunt, uti nec ullo modo viam nancisci per foramina à dentibus inflicta.

Paucis, sciendum nequaquam insitum esse succo crasso, lento & viscido ut efficaciter agat, penetret ac rapido motu feratur ad partes corporis maxime dissitas; at solum substantiis spirituum naturam respicientibus innatum ut ultro citroque libere commeent, quod corporeis non concessum. Soli illi spiritus, *ἐλαμάλω* corporis economiam concutere valent; Ab iis circulatio sanguinis libera præpeditur, tonusque ejus destruitur: Ab illis spiritus tum animales tum naturales intriçantur, excursa usque ad partes solitus inhibetur: hæc denique unica causa animali morfu afflicto lethifera esse sole.

Si quis forte objiciat admodum difficile esse succum flavum adeo accurate exhaurire quin reliquæ illius aliquæ supersint, ac forte tantillam illius portionem demorsis locis inferri; Atque iterum hoc adversari sententiæ Domini Redi, ac ex prima suarum assertionum contrarium evinci? Respondeo glandulas salivares, etiamsi multiplices sint, minores tamen esse, ac nimis angustæ cavitatis quam ut sufficientem succi flavi copiam capere valeant; id vero solum à majoribus animalibus expectandum esse, majoribus glandulis salivaribus aliisque partibus crassioribus donatis, etiamsi vero justa & proportionem respondens copia expectanda esset, id compertum esse volo impossibilitatem introductionis istius succi (præter illius innocentiam manifestam redditam) satis esse ad istius objectionis repulsionem.

Hoc tamen in gratiam Domini Redi dixero, apud me dubium non esse succum hunc flavum, utut salivaris naturæ & excrementitiæ, suum sale volatilem proprium obtinere, non secus ac cæteras Viperæ partes, cunctas animalium partes, quin & cuncta horum excrementa, ac proinde quidpiam spirituum indolem retinens continere: sed adde quod ejusmodi substantiæ, spiritibus donatæ, nunquam maleficæ sunt, præterea nimio opere materiæ intricatæ sunt, ac intimius quam par est commixtæ; neque effectus nonnisi seorsum edere idoneæ, id quod solum ab intensiori calore expectandum, ac in vasis in eam rem idoneis.

Statuo ergo, accedente artificis industria, ex succo isto flavo genuinum sal volatile crui posse, imo citra ullum additamentum, vel alterius materiæ commixtionem: Nec argumenta deesse per quæ probare liceat ejusdem illum esse indolis cum cæteris Viperæ partibus; ac tantum abesse ut venenis accensendus sit, illorum efficacia instructus, quin potius idoneus statuendus & viribus pollens quibus superare valeat cuncta symptomata à morfu Viperino metuenda, à me adscripta solummodo spiritibus Viperæ efferatis.

Quandoquidem igitur à Domino Redi exsiccatus fuit, seorsumque
reposit-

repositus succu flavus ducentarum quinquaginta Viperarū, atq; illi nullo negotio majorē copiam comparare licet, Sal illud extrahat, comprobaturus ea quæ à me adducta sunt; Sin labori parcere velit, quod graviora obstant negotia, sufficientem ad me transferri curet quantitatem, quam in illius gratiam lubentissime præparaturus sum, non modo ea ratione demonstraturus succi illius innoxiam indolem, sed & beneficium inde emanaturum, quanquam latens.

Exspirationem quod attinet, aut anhelitum biliosum Viperæ quod spectat, quem suspicari forte quis poterit succo flavo conjungi, indeque hunc veneficam indolem sibi comparare, censeo fucum hic fieri, atque solum spiritus irritatos accusandos, constanter quippe assero naturalem Viperæ anhelitum semper innoxium esse, utut biliosa statuatur, Nihil foetidum ex illius faucibus erumpere, uti neque ex cunctis illius intestinis, vel partibus excrementorum eductioni dicatis; Viperas hac præsertim nota à Colubris discriminari, quod horum & excrementa, & partes hæc excipientia foetidum exspirent odorem, graveolentiam corruptæ urinæ referentia, cum in Vipera nulla odoris insuavitas observabilis sit: Spiritus veneni delatores tota natura differe ab anhelitu è pulmonibus prodeunte, Nulla adfinitate aut commercio conjungi cum humore bilioso, Hos solummodo ipso irritationis momento generationem obtinere: ac tandem omnino inutilem esse concursum succi flavi excrementitij & inutilis, quem perperam in scenam adducunt, in id solummodo utilem ut tueatur viam per quam spiritibus irritatis via facta fuit.

Ut vero amplius innotescat quam impossibilis sit anhelitus concursus, ac porro nihil unquam ad veneni naturam constituendam hunc conferre, hoc in testimonium prodeat experimentum, Caput Viperæ amputatum, pulmonibus destitutum, ac quovis cum felle commercio, è quo nullus omnino anhelitus emanare potest, imo succo flavo plane orbem, morfu tamen necem inferre quamdiu vita adhuc superest, si laceffitum fuerit, non secus ac morsum Viperæ integræ & viventis.

Communicationem præterea objiciendam, quæ forte intersit succo flavo & felleæ vesicæ, ob caloris aliquam similitudinem, præterquam quod mea de his sententia Domini *Redi* menti admodum consona est; ac ab utroque æqualiter comprobata est innocentia succi in cystide fellea contenti, & utique demonstratum nullum existere vas per quod succus iste flavus in gingivarum vesiculas deferri queat, è quo constitutur succus flavus ibi occurrens, Ac tandem à nobis unanimi consensu impugnatos fuisse antiquorum errores circa fictitium hunc meatum.

Veritas eorum quæ in medium attuli nullo negotio manifesta fit linguæ offerendo succum flavum felleum, qui intensi amoris & summæ acrimonix esseprehenditur, etiamsi plane innoxius sit.

Id etiam apertius demonstrari potest dissectione facta unius aut plurium Viperarum, in quibus, uti neque in serpentibus, ac quibusvis aliis animalibus, ullum unquam observabile est vas bilem istam à vesicula fellis ad gingivas deferens, cum solummodo occurrant venæ & arteriæ vero sanguine refertæ; nec dubitandi ulla occasio superstes erit si lingua judex adfuerit, nihil enim præter sanguinis saporem solum deprehendere dabitur.

Sed & præterea rei certitudo illustrior futura est, si ad gustus testimonium referatur quicquid è corpore Viperæ prodit, cui caput abscisum est, neque enim ullus amoris linguæ obvius est, neque alius sapor præterquam sanguinis; Et porro, cum late demonstraverim succum flavum non aliunde quam ex glandulis salivaribus originem ducere, descriptionemque illius admodum accuratam tradiderim, superfluum existimo plura de hoc in medium asferre, quicquid de eo scripserint antiqui, quicquid Neoterici in adversum allaturi sint.

Jam ut transitus fiat ad spiritus Viperæ irritatos, quos veneni veram & unicam esse sedem constituo, nulla (ut existimo) impellente ratione, sententiam meam impugnat Dominus Redi, cum Viperæ imaginationem ad partes concurrere assero, aut ideam vindictæ, ad generationem prædictorum spirituum.

Liceat huc inferre id quod ait *Helmontius* Libro cui titulus; *Tumulus Pestis*, Non modo ideam & phantasiam terroris produci in interiore Archeo hominis peste correpti, sed & Bufonem, cui cum homine (ex ipsius assertionem) odium innatum est & perpetuum, cum se captum animadvertit, ex pede posteriore alterutro suspensum, mortique proximum, terroris ideam & phantasiam concipere ex hominis conspectu, qui crebro oculis illius obvius sit, quem tanquam hostem capitalem habet: Addit præterea eandem ideam, aut terroris imaginationem, quam Bufo hac ratione concepit, in ipso formare conceptus & qualitates, etiam à morte permanentes.

Idem præterea iubet ex illius cadavere, ubi extinctus est cum his terroris ideis, commixto partibus ex illo prodeuntibus, addita cera hæc excipiente, effingi Trochiscos, qui vel interius adsumpti, vel gestati, vel admoti facultate polleant curandi, quin & à Peste præservandi, vi specifica mortificando & obtundendo terrorem quem hominis Archeus interior de hoc malo conceperat.

Quandoquidem hæc *Helmontij* sententia plurimorum eruditorum
ac ju-

ac judicio pollentium animis insedit, quinimo & illos induxit ad accuratam Bufonum præparationem, qualem docuit Tractatu prædicto, à me ipso susceptam desiderio plurimorum præstantissimorum Medicorum satisfacturo; plurimi præterea mihi noti sint qui non levem fiduciam ejusmodi præparationi adhibeant, continuo secum prædictos Trochiscos, quamdiu Pestis imminabat metus gestantes.

Ex mea opinione, generatio spirituum irritatorum, quos adscribo idæ & vindictæ imaginationi à Vipera conceptæ, cum inique se tractari se animadvertit, multo plausibilis excipienda est, ac multo dilucidius animo comprehenditur, sicuti & ingressus spirituum per foramina à dentibus inflicta, eo quod hæc apertiones non modo profundæ esse solent, sed etiam quia dentes, qui cavi sunt, infundibuli quasi vicem præstant ad immissionem horum spirituum morsus comitum, è quibus postmodum in corpore demorso emergunt stupendi vindictæ effectus, à Vipera conceptæ, irritatæ à perpesto malo.

Horum autem spirituum per cavos illos dentes eo prodivior est, quod in unoquoque extremo dente conspicuum est foramen, quod quantumvis exiguum, oculorumque aciem fere effugiens, microscopij tamen auxilio obvium fit; id ipsum enim non ita pridem in oculos incurrit plurimorum qui conventibus publicis interfuerant, imo Domino Redi addictissimorum.

Quid vero reposituri sunt quoad terroris imaginationem, & vim coactivam, ut ita dicam, quæ eidem Bufoni inest erga Mustelam, quæ ad conspectum abominandi istius animalis, si & ab eodem visa fuerit, certo anni tempore, sed perpetuo ætate, necessitate insita compellente, Bufonem ad aliquod tempus cursu circum ambit, quovis momento stridulam vocem emittens, quasi auxilium implorans dum animal illud hiantem ore jacet immobile, sed hæc postmodum diu eluctata, tandem efficacia ejusdem phantasie fauces dicti Bufonis subire iisque se immergere cogitur.

Res extra omne dubium posita est; variis in Galliæ notis notissima, quam & propriis oculis olim videre licuit: Tum porro temporis à rite explorata, quæ me in admirationem pertrahebat, harum idearum eximia efficacia, tum à mustelæ phantasia manantium, tum à compellente necessitate ut Bufonis fauces subeat, meo satisfacturus desiderio eo ipso momento Bufonem interfeci, ac salutem mustelæ concessi, protinus aufugientem, libertati assertam ab extincto hoc animali, cujus interitum consequuta est extinctio earundem idearum, quibus adeo crudele in illius voluntatem concessum fuerat imperium.

Ejusmodi effectus nequaquam adscribendus videtur neque salivæ,

neque ulli parti Bufonis materiali, quandoquidem mustela hunc infesto odio averfatur, illiusque fauces invita tantum subingreditur: Adde quod Bufonis saliva, quæ proculdubio, dum in ore illius versata est obvia fuit, inefficax omnino fuit, mustela quippe occiso animali fugâ illico salutis suæ consuluit, Impellit ergo necessitas ut horum omnium causa in spiritibus disquiratur.

Quid vero oppositurus est Dominus Redi exemplo canis rabidi, qui in perturbatione universali sensuum ac functionum solitarum, nihil aliud quam internecionem molitur, nihil aliud pensi habens quam ut cunctos obvios homines, quin & dominum proprium, necnon & cetera animalia sibi occurrentia morfu impetat ac ad idem infortunium adducat? Si cani huic rabido insit potestas easdem ideas, eandemque phantasiâ, quæ ipsum male habet, transfundendi in animalia quæ morfu invadere potest, quinimo & ipsum hominem, etsi alia omnino Anima & Natura præditum, etiamsi vel solam cutis superficiem attingerit extremis dentibus, imo & obstante vestium multiplicitate, salivam cohibere & abstergere idonea, quæ dentes inviscaret & in consortium criminis adduci potuisset, id quod tempestive admodum agnovit *Helmontius* eodem Tractatu? Si, inquam prædictus canis in se potestatem habet transferendi malum quo laborat in quodvis animalium genus, quod ex traduce propagari queat, imo in infinitum usque, ne una quidem excepta specie, Cor inquam, incredibile illi visum fuerit Viperam morfu suo transfundere posse spiritus suos irritatos in corpora hominum aut animalium sibi obviorem? Spiritus, adhuc, hos lethiferos esse posse animali morsum passo? Id ipsum vero perficere accedente conturbatione & corruptione quam universæ massæ sanguineæ inducunt, quandoquidem non obscure illius circulationem inhibent, ac communicatione n & comiteum spirituum naturalium, ad cunctas corporis partes deferri solitorum? Cum præterea non tam longe deferantur ac si quos emittit Canis rabidus; cuncta quippe animalia ab illo demorsa, quovis veneno carent, communicari apto vel mediante morfu vel alia via quamdiu vita fruuntur; Imo etiamnum mortua illa impune contrectare liceat, quin & in escam adducere.

Ad hæc dico, si verum fuerit hominem, qui quovis tempore eadem saliva iisdemque dentibus donatus est, qui neque acuti vel adanci sunt, aut sicuti in Vipera conformati, gangrænam tamen inferre posset, quin & mortem morfu accersere, per iram inflicto; Etiam si idem, imo minor morfus ab eodem homine nequaquam ira percito factus, nullum à se verendum symptomata relinquat, curationemque instar vulnæris simplicis admittat, minime cuiuspiam mirum esse debere, neque impossibile

sibile Viperam, cui dentes longi & acuti, quæ irritationis suæ potestatem & efficaciam celeritate morsus demonstrat, si quando lacestis morfu aliquem invaserit, lethales effectus spirituum excandescendum exserere.

Quodnam vero iudicium ferendum est de ictu Tarantulæ, utut levis fuerit? An dixeris illum carere idea & imaginatione prædicti animalculi, quandoquidem adeo valida & tenax est hujus impressio, adeoque diversa in iis qui ab illo ictu fuere, ut ipsi sensus & spiritus mirum quantum pervertantur, qui vel induant ejus indolem mobilem & inquietam; hinc ut certis temporibus & designatis ad tripudium continuum ictu adigantur, imo plurium dierum spatio durabile: superstitæ autem ab ictu veluti fermento quodam pertinaci earundem idearum, iidem effectus quotannis redivivi fiunt, ac, si fides authoribus, quamdiu vita fruitur Tarantula, ac donec eadem ideæ per mortem illius extinctæ fuerint.

Etiamsi vero nequaquam dubitem quin Domino Redi perspecta sint plurima exempla eorum qui Tarantulæ ictum experti sunt, quandoquidem Italia horum animalculorum admodum ferax est, huc tamen illaturus sum exemplum cujusdam militis Neapolitani, à quadricenio pedestri militiæ hic adscripti.

Miles hic, cui commilitones Tarentini cognomen indiderunt, quia à Tarantula ictus fuerat, hodierna adhuc die in legione Regia Ruscinonensi conscriptus est: Hic quotannis, statis temporibus, videlicet circa vicesimam diem mensis Julij, experiebatur effectus ictus antequam in Galliam se reciperet inflicti, de tempore recidivæ præmonitus biduo vel triduo ante: Statim vero ac ictus ideæ ad illum gradum evectæ erant qui effectum inducere aptus esset, tripudium incipiebat, ac musicorum Organorum melodiam citra interruptionem expetebat, sumptus in illius gratiam facientibus Ducibus Castrensibus: Ad concentum saltabat indefinenter & numeros, citra defatigationem, & anhelitus resumptionem, idque toto triduo; imo cibum & potum adsumens mensuris observatis; summa anxietate occupante si musices interceptio contingeret vel uno momento; idque vel maxime si intervallum diutius aliquanto protraheretur, lividus enim toto corpore fiebat, leipothymiisque crebris prehendebatur: In ipso tripudio gaudebat manibus enses versare nudos, quos identidem aliis immutabat: Speculorum præterea intuitus arridebat, inspecturus num lapida saltaret, Adstantium numerus gratus erat, quibus, ne se deferrent, cheirothecas extorquebat, vitas vel alia obvia; quæcunque arripuerat sollicitè ad quartam usque diem adservans, quo tempore tripudij desiderium omnino evanescebat: Præteritorum omnium memor erat, quoscunque adstiterant agnoscebat, sigillatim

Tom. III.

Dd

ac citra errorem unicuique restituens quæ surripuerat, etiamsi vel mille adfuissent spectaculo: Anni reliquum postmodum, ac totum inter paroxysmos spatium sine tripudij cupiditate transigebat: Nativa indole taciturnus erat & melancholicus, obtusi ingenij, in tripudium nequaquam proclivis, vel natura idoneus qui id tamdiu produceret: militem hunc in anniversario hoc tripudio millenarij viderunt, præsertim anno proxime elapso 1670. in castris Regiis, quem & ipsa majestas Regia conspicerè voluit, ac proinde Aulicus comitatus: Id quod in illius commodum tantopere cessit ut hoc anno à paroxysmo liber fuerit, cujus imminētis metus animi perturbationem insignem inferebat; quandoquidem eo tempore castra alio transferebantur, veritus quippe ne organa musica deficerent invadente affectu.

Cum porro istius animalis ictus, etiamsi minimus, non multum dissimilis illi quem infert exigua musca, non obstantibus intermediis tibialibus vel vestibus, non minus efficaciam suam exferit in corpus quam in animum illius qui ictum excepit; tam diuturnas & validas impressiones relinquit, ac tam verendos paroxysmos advocat, Cui causæ, quæso, diversi illi effectus adscribendi sunt, nunquid ideæ vel phantasie animalis ictum infligentis, aut illius qui ictus fuit?

Nulla compellit necessitas ut huc adducantur effectus ideæ, aut phantasie gravidarum mulierum, aut Jacobi ovium: Sat multa me dixisse arbitror ad constitutionem possibilitatis ideæ aut phantasie vindictæ in Vipera, ad formationem spirituum irritatorum, quo in id veneni efficacia omnino transferri queat, excluso plane succo flavo.

His positis, nequaquam mirabitur Dominus Redi, si cum Chimicæ arti addictus sim, quam etiamnum publice profiteor in Horto Regio; ac quotidie operam navem secretioni partium spirituosarum à corporeis, mixtorum anima carentium; cum porro deprehendere non valeam in mixtis corporeis & sensibilibus genuinam causam productionum mirandarum & tanta celeritate præditarum, quæ in morfu Vipere viventis & anima præditæ observantur, hanc spiritibus adscribendam crediderim: Illa probe perspecta, à Domini Redi partibus desciverim, ac publici juris fecerim id quod mihi hac de re exploratum fuit.

Neque tamen hoc multum me commovet, quod cum Domini Redi animum occupet præsentia rerum corporearum, sententiam suam tam pertinaciter tueatur; quandoquidem ratione habita præparationum, quæ omnino subjacent arti quam profiteor, nec imperite, substantias spirituosas respuit, eas videlicet quæ illius palato non ardent, materiales

materiales tantum & corporeas amplexatus, quæ minimi sunt momenti, minori que copia occurrunt, attamen, ipso iudice, præstantissimæ habendæ sunt, Quæ hac de re scripsit occurrunt sub finem paginæ 76. ac initio paginæ 77. prioris observationum illius Epistolæ; hæc sunt verba.

In queste mie naturali osservazioni ho conservato gran quantità di Vipere, facendone alla giornata uno strazio grandissimo, e per cuvar, come si dice, il sottil del sostile, ho sempre messe da banda, e conservate tutte le loro carni, e l'ossa, che seccate in forno e poscia al fuoco vivo con lungo, e faticosissimo lavoro abbruciate, e ridotte in cenere, con acqua di fonte, ribo lavato il sale e purificaciolo, e ridottolo quas in cristalli &c.

Quibus cognitæ cunctæ partes è quibus corpus Viperæ constat, ij proculdubio in admirationem pertrahentur quod Virum subastissimi iudicii, ac tantæ eruditionis, subterfugerit potissimam & præstantissimam Viperæ partem in sale volatili consistere; ac idemmet Sal proculdubio auras petiturum esse, ac omnimodo consumptum, iri à præparatione, aut potius destructione, quam molitus est Dom. Redi, Sal Viperinum educturus.

Iisdem conspicuum futurum est quando scopus illi fuit, sicuti inquit, subtile ex subtile elicere, contrarium omnino evenisse, ac subtile in fugam coniecisse, in nihilumque deduxisse volatile, & potissimum, crassius solum, fixum & quod minoris est momenti obtinendo: Iidem quoque iudicium laturi sunt superevacaneum fuisse laborem ab ipso susceptum, atque negotium quod sibi peperit, fructum irritum & inanem percepturo: Ac sane satius ipsi fuisse silentio procedendi modum involvere quam in publicum emittere.

Via quam insit proculdubio antiquis adprobata fuisset, quos latebat cuncta animalia sale volatili abundare, paucissimum vero fixum nacta esse: Præparatio autem ab illo tradita, nequaquam ardua, dictis temporibus magis arrisisset, præsertim apud Italos, quam diuturna illa & tardij plena Salis Viperini, tanto apparatu suscipi solita, de qua sententiam meam protuli, verba faciens de remediis è Vipera eductis.

Et hoc quoque præsentio non multum utilitatis redundare posse in Dominum Redi, quod sibi adscripserit primam detectionem & inventionem Glandularum Salivarium, à me repertarum in ambobus lateribus temporum Viperarum, tum marium tum fœminarum, & descriptarum, quarum etiam veram effigiem in Anatome mea Viperæ exhibui: Neque enim fidem facturus est illis qui lecturi sunt initium pagine 44. prioris Epistolæ observationum, in qua hæc habentur.

Se non istimassi à vergogna scriver senz'altra riprova cio, che mi passa per

Dd 2

la immaginazione; direi forse, che quel liquor giallo non per altra via mette capo nelle sopra nominate guaine de denti, che per quei condotti salivali nuovamente ritrovati dal celeberrimo Tomaso Vartono, & in questa corte da Lorenzo Bellini, giovane dotto, & di grandissima aspettazione nostrati in altri animali fuori della specie dell' Uomo, e particolarmente ne i cervi, e ne i picchi; oltre que sotto al fondo di quelle guaine vi sono due glandule da me in tutte le Vipere ritrovate: Non fate però capitale di questo mio pensiero, perche potrebbe essere una chimera, come chimera credo &c.

Vix concipio quomodo Dominus Redi, postquam verba fecit de ductibus salivaribus, quasi de re quæ imaginationem tantum subibat, ac solum possibili, hoc est, nequaquam perspecta, ultro confitendo indecorum sibi futurum si de re quapiam conscripturus esset nondum explorata, amicum hortando, ad quem scribit, ne cogitatam tantum pro re ipsa accipiat, addens rem forte chimericam esse; quod vocabulum illico repetit: Vix, inquam, capio postquam hæc scripsit cur adsumat sibi gloriam inventionis Glandularum Salivarium, ac ductuum illarum comitum, addit enim paginis 55. & 56. prioris Epistolæ, de succo flavo verba faciens.

E questo veleno altro non e, che quel liquore che imbratta il palato, e che stagna in quelle guaine che cuo prono i denti, non mandattovi dalla vescica del fiele, ma generato in tutto quanto il capo, e tramesso forse alle guaine per alcuni condotti Salivali che forse metton capo in quelle.

Ubi vocabulum, forte, bina vice repetitum, clare ostendit Dominum Redi de Ductibus Salivaribus verba facere tanquam de re dubia, nec dum sibi probe comperta: Etiam si porro objiciat illos prius sibi quam mihi in mentem venisse (qui examini Viperarum tantummodo aliquot annis à concrispta priore ipsius epistola incubui,) Id quod à se conscriptum occasionem & ansam porrexisset dictos ductus indagandi, ac glandulas succum flavum illuc deferentes, Opinionem sibi innatam generationis illius succi in toto capite, impulisse me ad disquisitionem glandularum Salivarium ulterius & altiori in loco quam inferiore fundi vesicularum, Nec demum dubium apud me sit quin ipsemet in glandulas illas legitimas incidere potuisset, si disquisitionis tædium non respuisset, Quandoquidem operi manum non admovit, cur ipsi molestum est quod laborem, quem subterfugit; in me susceperim, nec defuerit successus? Neque ullo jure ille negaturus est me primum repertorem fuisse, descripsisse, ac effigiem exhibuisse nativam ambarum Glandularum Conglomeraturum Viperæ, una cum omnibus adsitis vasis, tum generationi, tum delationi succi flavi in vesiculas majores dētes ambientes dicatis.

Ea

Ea quod attinet quæ de me Dominus Redi effert , personam inducens Auctorum quibus librum meum adscribit , à me verba *infra fundum* translata fuisse, & posita pro, *in fundo* vesicularum gingivarum, ac me frustra disquisivisse duas exiguas glandulas, quas asserit in cunctis Viperis à se repertas, Dum verba Js solummodo lambit, ego rem manu teneo, idque ratum volo me accuratissima indagine non solum inquisivisse in totum vesicularum fundum, sed etiam ubique infra illarum fundum, neque tamen à me deprehensam fuisse ullam glandulam, neque magnam neque minimam, neque quicquam quod colore glandulam referret, vel ad illarum figuram quoquo modo accederet, sed solum minores dentes subsidiarios, de quibus memorato loco verba à me facta sunt.

Id vero plane adstruo nullam repertum iri glandulam neque in fundo neque infra vesicularum fundum; atque infra fundum nihil aliud occurrere præter os cartilagineum, quod rostro Viperino figuram conciliat, Duo extrema acuta amborum ossium prominentium cranij, cui ambo majores dentes valide adnexi sunt: Odoratus meatus, Auditus, Venulam exilem, uti & Arteriolam, Nervulum, Musculi cujuspiam extremum, ac Duo extrema canalium Salivarium, in glandulas desinentium; quæ sat aperte demonstrat anatomes descriptio à me instituta.

Postmodum autem Dominus Redi ipsemet ostendit impossibile esse ut laterent glandulæ infra vesicularum fundum, quandoquidem hæc habet pagina 38. posterioris Epistolæ.

Ne i poteva mai scrivere que fossero collocate nel fondo delle guaine, se mi era immaginato, che il liquor giallo scorgasse in esse guaine dopo aver corso per i condotti salivari, che pur m'immaginava potessero aver origine, o connessione con quelle due glandule da me vedute, le quali perciò bisognava, che necessariamente fossero in sito un poco lontanetto dalle guaine, e non nel fondo di esse.

Cum enim dicat rem se hoc modo percepisse, succum scilicet flavum cursum suum instituisse per meatus salivares antequam in vesiculas se exonerarent, non occurret illi via sat producta, neque distantia conveniens ut opus sit longis meatibus ab inferiori fundi parte usque ad vesicularum fundum, Opus enim fuisset solummodo exiguo foramine in eodem fundo ad excipiendum succum prodeuntem ex duabus exilibus glandulis de quibus ipsi sermo.

Ipsemet vero ostendit se non posse tueri existentiam exiguarum ambarum illarum glandularum infra fundum, quo loci jacere illas ait, quandoquidem nunc adstruit illarum situm in loco à vesiculis paulo re-

motiori , quo nancisci illi liceat in harum interstitio spatium conveniens vas per quæ decurrere debet succus ille flavus.

Adde quod omnino fieri nequit ut duæ exiles glandulæ suppedirent quemcumque succum flavum quem exhibent vesiculæ , quandoquidem ambæ glandulæ conglomeratæ , à me deprehensæ in duobus Temporibus lateribus , ac pone orbitas oculorum Viperæ , vix unaquæque circiter guttam effundere potest intra viginti quatuor horarum spatium , postquam vesiculæ probe expressæ fuerunt.

Porro , nec hoc inconspicuum est ex iis quæ affert Dominus Redi priorè Epistola , ipsum nequaquam constituisse Glandulas salivares , (quem revera situm obtinent ,) in ambobus temporibus lateribus , neque proxime cranium , quandoquidem affert id quod phantasia tantum concipiebat ; videlicet caput Viperinum hunc flavum succum nonnisi per ductus quosdam salivares transmittere ; Si enim aliter sensisset , mentionem tantum glandularum injecisset , aut saltem sermonis initium ab his duxisset , antequam de meatibus verba faceret , Unde dilucide adparet ipsum ea ratione Naturæ ordinem fere pervertisse ; Nam cum Glandularum situm juxta Cranium constituere debuisset , ac demum quem obtineant ductus Salivares ostendere , ab his enarrationis initium ducit , statuens eos immediate à cerebro succum illum deducere , ac in gingivarum vesiculas infundare ; Ambas autem Glandulas , quas fingit situm nactas esse inter extremitates horum ductuum ac vesicularum , fundum , etiamsi illæ omnino absint , ac præterea illarum præsentia plane inutilis foret , quippe cum illæ idoneæ sunt exsugendis & absorbendis humoribus cerebri circûsitarumq; partiû ac in vesiculas gingivarum per tabulos illi officio dicatos transmittendi.

At vero vicissim cum Dominus Redi mihi succenset , quasi *fundum vesicularum* dixerim , dicturas *partem fundo illarum instratam* , Linguae Hetruscæ , *sicuti ait* , minus peritus , Id ipsum in eundem retorquere possum , videlicet non ut decet percepisse , nec rite explicavisse vocabula Gallica à me adducta , Cum dicat sub finem paginæ 35. & initio pag. 36. ejusdem posterioris Epistolæ.

Sovra di che gli Autori delle novelle esperienze affermano , che tali glandule da me nominate eglino non l'anno mai potute vedere , ma che in lor vece ne anno trovate due altre , le quali appellano salivali , e scrivono di esse in così fatti sensi à carte 29.

Neque enim in universa serie eorum quæ transferbere voluit ex meo Libro , quod ad hanc rem pertinet ; neque quod reliquum sectionis à me conscriptæ de Glandulis salivaribus , legendo obvium habere poterit quod dixerim à me *reperias duas glandulas* , *Glandulas* revera dixi : qui enim

enim pure Gallice loquutus fuerit, discrimen insignie constituturus est inter has propositiones, *Duæ Glandule*, & simpliciter *Glandule*.

Cum porro in descriptione Glandularum, dico illas Situm nactas esse in ambobus Cranij lateribus, deinceps addo plurimas minimas adesse simul conjunctas, quas vocare liceat Conglomeratas, Ac postmodum *Glandularum congeriem* adduco, tantum abest ut de una vel altera Glandula verba fecerim, sicuti à Dom. Redi traditum.

Cum vero spe fretus, patrociniū ulterius causæ suæ nanciscendi postrema sua epistola unumquodque vocabulum sigillatim perstringere voluit, & solummodo eam libri mei partem excutere, in qua generice loquor, utpote sibi minimum adversa, in sectione nempe ubi de Glandulis salivaribus, Ostensusus ego Glandulas à me repertas multum discrepare, imo alias omnino esse à duabus minimis de quibus verba feci, Incumbere mihi necessitatem credidi ex meo libro exscribendi ea quæ parum sibi conducere ratus est, Eadem enim sectione, pagina 30. de Glandulis Salivaribus sic dissero.

“ Glandulæ hæ in quovis Viperino Capite occurrunt, tum in mare tum
“ in foemina; Situm habent in utroque latere, ac juxta cranium, in parte
“ postica uniuscujusq; orbitæ, eandem altitudinem cum oculo servantes:
“ Plurimæ simul deprehenduntur conjunctæ, quas Glandulas Conglome-
“ ratas recte dixeris, ex forma & colore sat manifestas, quo discrepant à
“ vicinis musculis, ex quorum numero unus occurrit, qui Temporalis vo-
“ cabulo indigitari potest, illas ex parte extremo suo contegens.

“ Glandularum illa congeries inibi obvia fuit magnitudine oculi proxi-
“ mi; ac in longitudinem exprorecta: intra orbitam progreditur, infra
“ ac partim retro oculum: Unaquæque Glandula exili suo vase Lym-
“ phatico donata fuit, inde originem, tanquam ex exigua papilla du-
“ cens, succum in se contentum exonerans in aliud vas, sed amplius,
“ quod per longitudinem harum Glandularum, at infra decurrit, desi-
“ nens in gingivæ vesiculam, medium articulum radices majoris dentis
“ pertingens, una cum cantho orbitæ productiore, & ossiculo quod altero
“ extremo medio maxillæ superioris coarticulatur.

“ Præcipuum hoc vas, solitarium perpensum, specie quidem admo-
“ dum exiguum est, sed quod revera quasi magnum quid in considera-
“ tionem venire debet, quandoquidem in id confluunt cuncta exilia va-
“ sa ex unaquaque Glandula emissa; onus deponens in vesiculam gin-
“ givarum, & ad eas transferens succum illum salivarem, viribus forte
“ affinem & qualitatibus hominis Salivæ, aut plurium animalium.

“ Nervus in nares qualitatem suam Auditricem deferens, per aliquod

« spatium secundum has glandulas decurrit; cuius etiam comites sent, si-
« cuti ante dixi; exiguae venae & arteriola.

« Probe autem perpenſa ſubſtantia , qualitibus & ſitu harum Glan-
« dularum , exiſtimatum fruſtra non fuiſſe illas conditas , ſed in eum
« verosimiliter uſum ut humiditates tum Cerebri tum Oculorum, par-
« tiumque vicinarum exciperent: Hanc vero ope illarum factam excre-
« tionem admodum utilem eſſe , quinimo & omnino neceſſariam parti-
« bus hos liquores excipientibus, tum humectandi gratia majorum den-
« tium ligamenta , illaque flexilitati idonea reddenda quando Vipera
« morſui ſe accingit; Tum irrorandi, & incrementum dentibus præben-
« di, quibus Natura ſitum dedit , collocans in medio hoc ſucco.

« Præterea ſeorſum examine facto utriuſque , glandularum & ſucci ,
« ex ſapore iudicio facto , à nobis idem omnino animadverſus cum gin-
« givarum ſucco, à Dom. Rede deſcripto, plurimum nempe ad eum ac-
« cedens quem exhibet oleum amygdalarum dulcium, omnino amaritu-
« dinis expers , etiamſi deinceps levis acrimoniæ ſenſus in ore ſuper-
« ſtes ſit, qualis ut plurimum in quavis ſaliva occurrit.

Poſſem hic addere ea quæ attuli de Glandulis Salivaribus Colubro-
rum , qua in re à Viperiniſ diſſideant, atque huc inferre opinionem con-
ceptam me primum utique illarum fuiſſe repertorem ; At cum prolixior
repetitio tædium forte illatura eſſet ; ij porro qui dilucidationem am-
plioſiorem expetierint , repetere id queant ex reliqua Libri mei ſeſſione
à me notata, exſcribendi labore ſuperſedebo.

Interim nemini ex ſermonis mei decurſu obſcurum futurum eſt , ab
accurata prædictarum Glandularum deſcriptione à me tradita, ac par-
tium finitimarum , illas non phantaſiæ tantum partem eſſe: Situs illarum
admodum diſſitus à parte inferiori, quin & lateribus fundi veſicularum
gingivarum , aperte oſtendit illas neque ſitas eſſe *nel fondo* , neque *sotto
ad fondo* earundemmet Veſicularum, ſicuti Domino Redi viſum fuit: In-
ſignis vero illarum numerus manifeſtum facit alias omnino eſſe à dua-
bus exiguis Glandulis de quibus verba facit , quæ etiam omnino viſum
effugiunt.

Lectorem rogo accurate perpendat eas quæ à me compertæ ſunt,
quarum effigiem exhibet Tabulæ tertiæ , Tum in regione Temporum
capitis abſecti , notati C, in qua illarum figura & ſitus ad vivum depin-
guntur, cujuſmodi adparent antequam exemptæ fuerint, Tum intra am-
bitum ſceleti Viperini , eadem Tabula depiſti , quo loco eaſdem exhi-
beo quoad faciem tum anteriorem tam poſteriorem , è capite eduſtas,
ac mediantibus propriis ligamentis poſtica oculorum parti corporibus
cerebri adnexas.

Accu-

Accuratam illarum notitiam, prægresso non levi labore, adeptus sum, sedulaque & patienti disquisitione: Nec mihi satis fuit diuturna scrutatio in fundo & infra fundum vesicularum givivarum, sed ut mihi obvia fierent istæ glandulæ, cute spoliavi & dissecai infinita Viperarum capita, indultia & levi manu; nec quicquam à me prætermisum ad rectam disquisitionem; quinimo plurima capita in pauca aqua leviter elixari curavi, tum ut mihi manifeste fierent variæ Cranij futuræ, tum ut rite cunctæ partes ab invicem diducerentur, sed & potissimum ut conspicua evaderet forma & connexio harum glandularum, quo integras illas & illaceras eximere liceret, connexas adhuc oculis & variis cerebri corporibus, quibus medulla spinalis adhæret; Tum etiam ut postremæ hæ partes integræ in potestatem meam venirent, cuiusmodi depingi curavi.

Hi labores, studia, curæ, quæ felix excepit successus, proculdubio Domini Redi animum invidia liberare debent, ac invitus ille concedat necesse est me primum repertorem fuisse glandularum istarum salivarium, una cum vasis illis adnexis; De me enim iudicium ferre debet, nequaquam invido animo ergo ipsum me teneri ob plurimas res elegantissimas ab ipso compertas, aut quas in posterum comperturus est, animum curiosum ulterius provehens.

Hoc unicum, credo, superest, ut Domino Redi satisfactum eam, tum quoad fluctuantem animum circa vim & potestatem salis volatilis Viperini, ad curationem morsuum à Vipera inflictorum, tum quoad instantias ab ipso allatas adversus mea experimenta de capite & collo Viperæ in curatione canum ab ea demorlorum; quæ etiamnum non inefficacia credidi ad curationem hominum ejusmodi veneno infectorum.

Quoad facultatem & vires salis volatilis Viperini, nihil aliud opponit & requirit quam inducias sibi concedi ad præparationem Chymicam istius Salis, ac tempus quo experiri liceat illius facultates.

Assevit vero se non semel periculum fecisse capitis & colli Viperini, ac se animadvertisse, primo, Quod cum in antecessum obtrusisset duobus canibus è magnorum genere, unicuique caput & collum unius Viperæ, ac postmodum illos exposuisset dentibus duarum aliarum Viperarum, nequaquam interemptos fuisse: Cum similiter duos alios canes magnos mordendos curavisset, qui neque caput neque collum Viperarum deglutierant, nec illos quoque mortuos fuisse.

Addit deinceps, cum pullo gallinaceo ingerendum dedisset caput unum Viperinum, duo autem capon, ac rabiei Viperæ exposuisset, utrumque paulo post mortuum fuisse.

Tom. III.

E c

Ait etiam cum postridie adparari curasset capita Viperina, illa per vim in gulam duorum catellorum intrusisse; minimo autem femur iuxta inguen demorsum fuisse, alterius autem linguam, utrumque vero objisse.

Se idem experimentum tentasse tradit in octo pullis gallinaceis, duobus fœtibus junioribus, duobus cuniculis parvis, ac sex columbis, nec non loco demorso affricando Sanguinem Viperinum. Quinimo sex dictos columbos morfu impetitos fuisse à capitibus Viperarum ante plures dies occisarum, cuncta vero animalia demorsa extincta fuisse.

Ac tandem se duos columbos toto triduo aluisse carne & jussulo Viperarum, qui postmodum demorsi eodem modo interierint hoc irritò auxilio.

Prædictis omnibus experimentis oppono easdem responsiones genericas quas Dominus Redi adduxit mea repulsurus, quæ occurrunt pagina 16. posterioris illius Epistolæ, quando inquit Viperam minori negotio necare morfu exigua animalia quam majora; Mortem citius aut tardius subsequi pro magnitudine aut parvitate animalis demorfi, ac prout locus affectus plus aut minus venis vel arteriis gaudet: Si plurimus Sanguis ex loco ictò effluerit, animal nequaquam mori, imo neque gravia Symptomata suboriri; Imo nonnunquam fieri ut id lethum evadat, quanquam molesta accidentia supervenerint eaque lethifera, id quod soli Naturæ robori adscribendum sit.

Quod ambas alias propositiones universales spectat, ab ipso allatas de immisione succi flavi, eas huc inferendas esse non credidi, tum quia illi plane adsensum non præbeo quoad rei possibilitatem, ac alio loco hac de re quid sentiam proposui, tum quod ad rem præsentem nihil faciunt;

Satius vero & tempestivius existimo huc adduxisse duas alias universales propositiones, ac illas opposuisse iis quas infert Dominus Redi, statuendo Morsum magis aut minus periculosum esse, non modo pro ratione loci morfu afflicti, sed etiam majoris aut minoris Viperae excandescentiæ quando morsum infixit, ac prout dentes altius aut magis superficialiter partem subierint.

Atque ut singulatim hæc attingam experimenta, dico; Canes, quos commorderi curaveram, unumquemque terna vice, sanationem vero adepti sunt deglutito capite & collo Viperino, è mediocrium fuisse genere, imo infra mediocre: Admodum difficile esse certi quid constitutere in maximis, quos ad experimenta adhibuit Dominus Redi; neque in iis qui caput & collum Viperinum absorpserant, neque in iis quibus

quibus exhibita non fuere, 3. Cuncta alia minora animalia quæ in usum adduxit, videlicet pullum gallinaceum, caponem; columbos, pullos gallinaceos, catulos minores, feles ac cuniculos, ex se satis validum robur non obtinuisse quo ad aliquod temporis spatium spiritibus irritatis obistere valerent, ac fructum ex remedio perciperent, illum præsertim cui lingua commorsa fuit.

Illud enim apud me ratum nullum animal, grande vel parvum, si à Vipera in iram graviter percita morsu in lingua impetum fuerit, mortem effugere posse, quodcumque demum auxilium præsto fuerit, ratione nempe nervorum, venarum & arteriarum quibus lingua prædita est; ac demum quia spiritus excandescunt viam patentem & liberam nacti pro viribus effectus exerunt, tanta vehementia, celerique efficacia, ut nulli bi subsidium quærendum sit.

At vero in quovis morsu, curationem non respiciente, nunquam non ad auxilium confugio, sperandum ex capite, collo, corde, jecore, imò plurimis aliis partibus ex Vipera petitis, ea præsertim quæ morsum inflixit; ad curationem scilicet animalium quibus sufficiens suppetit robur, quo ad tempus veneni efficaciam obistere valeant, ac præstolari hujus remedij effectum.

Imò neque ipsum hominem ex hoc censu excludendum crediderim, si præ cæteris in usum ducantur partes ejusdem Vipera; quæ mormordit potius quam alterius Vipera, major quippe sympathia & consensus cum spiritibus irritatis, qui exinde prodierunt, adesse debet.

Quam in rem non absolum fuerit enarrasse id quod accidit in Laboratorio Regio Parisiensi, dum postremis meis experimentis incumberem.

Juvenis admodum eruditus, perfectionem utriusque artis Pharmaceuticæ ambiens, sed præsertim cursum meum Chymicum sectatus, adstabat mihi in maximo cœtu medius, die secunda qua suscepta sunt mea Experimenta; Nonnullis præmissis, dum de his colloquor, me imitatus, sed inscium, manu Vipera apprehendere satagit, ac caput complecti, nequaquam adhibitis cautionibus requisitis, nam laxius Vipera detinens hæc se retorquet, ac profunde alterum è majoribus dentibus circa medium partis superioris digiti indicis sinistri imprimat.

Id cum à me animadversum fuisset, primo timorem ex animo excutere adlaboravi, ac ut auxilia necessaria admitteret hortatus sum; Cum multam adhiberet fidem iis quæ tanquam vera adstruo libro meo, qui illi sæpius perlectus fuerat, sponte dixit, si modo necessarium indicarem, deglutiturum se caput & collum Vipera à qua ictus fuerat; Animos addens ad auxilium propero, carbonibus enim imposita caput & collum,

Ec 2

superficialiter tosta, calentia dentibus attrivit & deglutiit, teste universo conventu : Exhibui præterea cor & jecur eodem modo tosta, quæ nec respuit.

Postmodum asserui cuncta hæc restitutioni in integrum satis forte futura, at vero quo certior effectus prodiret, non inutile fore si præterea sal Viperinum volatile adsumeret, ne quid intentatum relinqueretur ac prætermitteretur simili in casu, securitatis majoris gratia; cum præsertim res mihi esset cum juvene mihi charissimo, cujus valetudinem prosperam pro virili semper procurabo.

Illico ergo illi exhibui quinquaginta circiter grana salis illius volatilis, in quatuor aquæ unciis diluti, securum postmodum esse jubens: Juvenis conventui nequaquam valedixit, neque ante exiit quam dimissus fuisset cœtus, sed solummodo captandæ liberioris auræ gratia. Postmodum duas circiter horas impendit tum in Horto Regio, tum in Elaboratorio, quo temporis spatio levis cardialgia sed fugax, accidit.

Cum vero ædes repetiisset, & mensæ accumbere paratus esset, de more, inhibui, satius esse dicens assumeret iterum dozina salis prædicti volatilis, id quod præstitit tam fausto eventu, ut postridie, à largiori prandio, conventum sicuti pridie adierit, mirantibus quotquot testes fuerant morsus inflicti, Ab eo tempore prospera semper usus est sanitate.

Etiamsi porro morsus profunditas major adpareret quam in Nobili Germano, prima die qua Experimenta mea inchoavi commorso, nulla tamen verenda ut in illo emergere symptomata, à me descripta libro meo; nullus quippe alius vexavit dolor quam qui à morsu excitatus, imo neque ulla successit febris: E vulnere tantum guttæ aliquot sanguinis exstillavere, beneficio nempe ligaturæ à me in summa digiti parte factæ, qui nequaquam intumuit, eodemque modo curatus est ac si acicula punctus fuisset, nullo adparente cicatricis vestigio, nèdum gangræna, aut eschara, quas plurimi subsequunturas metuebant.

Res cum in vulnus abierit, insigni testium numero comprobata, nemini in dubium venire debet, neque ipsi Domino Redi; cui potius admirationis causa exhibetur, quod omnium simul concursus factus fuerit, ut veritas rerum quæ libro meo traditæ sunt in apertam lucem veniret, quarum partem inficiatus est, de aliis suspensum tenere voluit judicium.

Si tamen arcana illi essent remedia & efficaciora & tutiora, ad curationem morsuum Viperinorum plurimum, omnes illi debebunt si publici juris fecerit, lubentissime autem ex animo experta à me remedia propono.

Verba

Verba hic facturus non sum de variis circa Viperam experimentis, à peritissimis quibusdam Lutetiæ susceptis, non modo ab omni crimine succum flavum vesicularum gingivarum liberantibus: sed & eodem tempore (quæ mea est sententia) venenum spiritibus irritatis ascribentibus: Fidem majorem illorum ore prodeuntia conciliatura sunt, mihi vero utiliora quam si ipsemet in vulgus emitterem: Plurima enim curiosorum animos expleantia ibi occurrunt, majoris apud illos efficacitæ quam si à me exirent: Sed nec quicquam detrahi volo gloriæ ipsis debitæ, neque mihi adsumere gratiarum actiones illi referendas.

Sermoni huic fidem impositurus, cum Domino Redi in universo corpore Viperæ veneni nullum aliud occurrat subiectum quam succus flavus; quandoquidem, quod mearum erat partium, comprobavi recentia mea experimenta, ac ipsius votis satisfeci, sufficienterque innocentiam succi flavi Viperarum Gallicarum tuitus sum; Insignis analogia quæ illi intercedere debet cum succo flavo Viperarum Italicarum, ac verisimilitudo manifesta à solis spiritibus irritatis deducendam esse mortem morsum subsequenter, Tandem cum Viperæ Gallicæ æque cito interficiant, nec dissimili ratione qua Italicæ, nequaquam concurrente succo flavo, Censeo Dominum Redi operæ pretium facturum, si, quod illius est officii, expectationi publicæ satisfacturus, dimisso omnino succo flavo (cujus patrocinium deferere cogitur) studio adhibito incubuerit disquisitioni cujusdam novi subiecti quod non minus conveniat Viperis Italicis quam Gallicis; in quo eadem adsit materiæ dispositio, eadem agendi efficacia & celeritas, ac cui revera competat titulus genuinæ sedis Veneni Viperini, unde postmodum non immerito spiritus efferratos à scena excludere possit, eadem ratione qua succum flavum illinc arceō: Sin vice versa contingat nullum ipsi occurrere veneni domicilium, vix credo in posterum locum dari ut opinioni conceptæ porro insistat, uti nec meam ulterius convellat.

Dissertationi huic valedicturus dicam, opininionum dissensum inter me & Dominum Redi in rebus maxime essentialibus, venenum Viperinum spectantibus, iterum observari posse in eodem dicto animali; Quo enim magis ab hoc abhorre se asserit, illudque averfari, uti apparet pag. 39. posterioris ipsius Epistolæ, Eo contra magis me illud æstimare, amplecti, ac libere contrectare, explorare, præparare profiteor. Nec enim pro meritis offerre queo præstantiam qualitatū & virium quibus à Natura donatum fuit istud animal, uti nec remedia ad miraculum extollenda, quæ ex illo deduci solent: quibus rebus

commotus, & olim & nunc Viperam optimo jure unam ex præcipuis Medicinæ columnis nuncupare soleo.

Nec forsam Dominus Redi judicaturus est sermonem (qualis iste est) inexcultum, & incomptum, inter fornaces & carbones conceptum, quorum præsentiam ab aliquo tempore familiarem habui, aliunde quam à me proficisci: Proculdubio judicium laturus est si peritiores manum calamo admovissent, & argumenta argutiora allata fore, & elimatum magis stylum ac comptiora verba: citationes porro Græcæ & Latinas nequaquam defuturas, tum ad robur argumentorum, tum ad voluminis complementum & ornatum.

At vero etiam si inter me & Dominum Redi dissensus fuerit, natus ex opinionum varietate, immensa tamen illius merita semper exulturus sum, procul ab omni invidia & præjudicio; vel eo maxime nomine quod Librum à me editum non omnino illi improbatum video, quippe qui in manus venerit Viri & oculatissimi & celeberrimi, qui dignatus sit paginas integras ex eo, totidemque verbis, exscribere, eundem & legere & perlegere, eidemque responso emissio celebritatem conciliare, maximam sanè, quod vir acuti ingenii, fama super æthera notus, ipse met manum operi admovent: Eapropter admodum gloriæ ac plurimum me illi eo nomine debere confiteor.

Etiam si porro futurum esset ut experimentorum varietas, robur argumentorum ab eo allatorum, vel fama quam inter eruditos occupavit apud omnes prævalerent, Victoria quæ ipsum maneret non minus in me redundaret quam si experimentorum meorum veritas, quam fulciunt rationes à me allatæ, æquipondium dedisset, aut forte etiam sententiam & scripta Viri adeo illustris superasset.

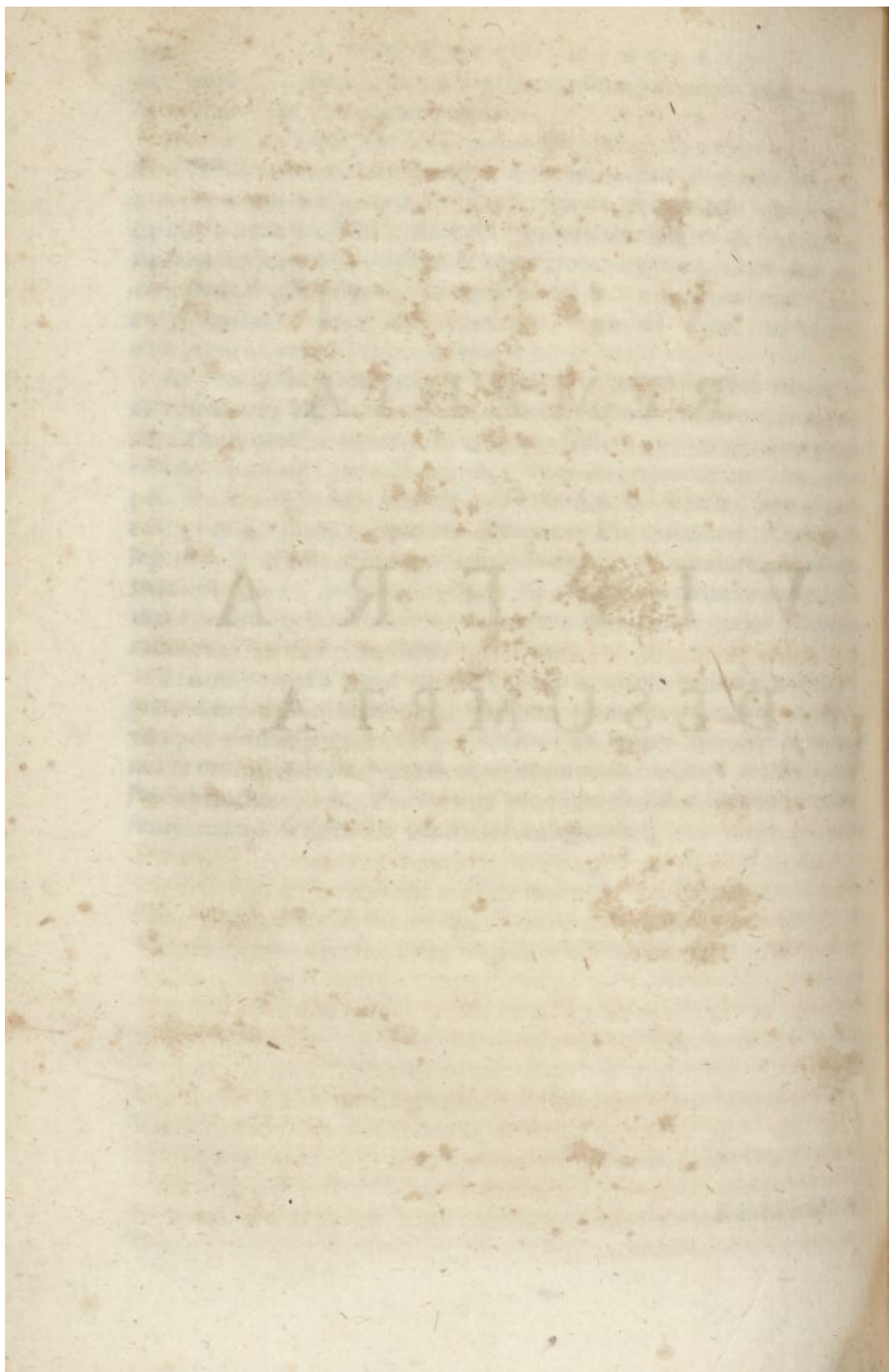
REMEDIA

REMEDIA

E

VIPERA

DESUMPTA.

REMEDIA E VIPERA DESUMPTA.

DE VARIO DELECTU PARTIUM

Corporis Viperae.

CAPUT I.

IN Univerſa rerum Natura nihil occurrit cui potiori jure alimentum ſimul & medicamenti titulus adſignari queat quam Vipera ; quando quidem æque optimè nutrimentum præbere poteſt & præſtantiffima medicamenta. Revera in toto illius corpore nullam invenire eſt partem quæ non unde quaque utilitatem præſtet, è qua artifices utile quidpiam non eliciant : Potiſſimum autem inter illas diſcrimen in hoc ſitum eſt, quod una pars alia compactior vel laxior eſt.

Attamen ſicuti in cunctis animalium corporibus invenire eſt partes quasdam aliis præſtantes, eadem quoque diſtinctio inter Viperae partes obſervari poteſt, ſi præſertim in eſcam venire debeant ; aut in pulverem deduci, ore poſtea adſumendo ſeorſum aut aliis medicamentis commiſta.

Simili in caſu ſolum Cor, Jecur & Truncus aſurpanda erunt, Corpus ſcilicet interaneis liberatum, capite & cauda truncatis.

Neque tamen exiſtimandum ab aſumptis Capite & Cauda diſcrimen quidpiam imminere, quod in illis noxium quidpiam latitet, quo cætera corporis partes immunes ſint ; At vero electio ſit Cordis, Jecoris & Trunci, utpote præſtantiffimarum partium, quæ & præſertim in uſum veniant ex his animalibus quæ in pabulum hominis eſcunt.

Tom. III.

ff

Illis porro qui carne Viperina, cocta & adparata tanquam alimento uti voluerint, licet inter edendum ossa separare & relinquere; Sin eadem dentibus attererent, & una cum carne deglutirent, proculdubio simile, quinimo validius carne nutrimentum suppeditatura essent; A nobis enim dilucide in distillatione ostensum ossa eandem quam carnes de se promere substantiam, imo & uberiori copia.

Iisdem de causis à trunco ossa divellenda non sunt, in præparatione Pulveris Viperini, vel eo præsertim nomine quod eo pacto facilius corpus subeant.

Potest & commodissime adparari caro Viperina cum propria pinguedine, non secus ac si adjiceretur butyrum aut pinguedo aliorum animalium; Quinimo & cutis ipsa, si ita visum fuerit, coqui potest & utiliter esitari, at fastidium citius cæteris partibus præcipuis à me modo memoratis pareret.

Præparationes Chymicas quod attinet, nulla non Viperæ pars in usum advocari potest, quinimo neque ipsum ventriculum, neque intestina, modo rite mundata sint à vermibus aliisque excrementis seclusa velim;

Neque præterea præstantiæ discrimen aliquod affert sexus distinctio, etiamsi maximâ Auctorum pars solas fœminas in usum duxerint; quin potius mares illis prætulerim si ova alvo gestaverint, eaque grandia, illo quippe tempore nimio opere exhaustæ sunt, ovorum generationi & incremento omnia concedentes.

Quoad anni Tempestates, venationi illarum & usurpationi idoneas, ver & autumnus æqualiter mihi artident; Usurpationis enim tempus potissimum perpendendum ab iis qui illas alimenti vice adsumpturi sunt.

Accurata vero debet esse diligentia in electione Viperarum grandiorum, obesarum, vividarum & agilium; captas diutius quam par est non adservando, quotidie enim macilentæ fiunt & strigosæ præ mœrore, tum alimenti defectu quod incarcerationæ respuunt.

Neque præterea discrimen statuo inter Gallicas; quas hæc vel illa Provincia suppeditat majoris aut minoris æstimans, Pictavienses enim iis quas profert Delphinatus nequaquam inferiores sunt, aut quas mittit Lugdunensis ager vel alia quæpiam regio.

Locus ratione tantum copiam in considerationem venire debet, vel ob illas comparandi facilitatem, nec enim in locis maritimis occurrunt, qui soli ab Auctoribus improbatu fuere, ratis carnem Viperarum, dictis in locis captarum, sitim inducere, ratione videlicet falsi alimenti quo utantur.

DE

DE VSV PARTIVM VIPERÆ

*Sive in Alimentum venire debeant, Sive
Medicamentum.*

CAPUT II.

INter Authores qui de Vipera scripsere plurimi asserunt in variis orbis regionibus non paucos, quin & nationes integras Viperis tanquam alimento usas esse, imo & hodie in escam admitti, adeo ut in conviviis magnatum etiam sumptuosius, illæ tanquam ferculum exquisitum & suavissimum venerint.

Necnon occurrunt qui in exemplum adduxere populos usu carnis Viperinæ animas diutius producentes, quin & ad CXL. annum; vivaces: Inutile esset huc testimonium Antiquorum eam in rem attulisse, curiosum est Authores evolvere: Id solum satis nobis est asseruisse plurimis, variis in regionibus, usum earum familiarem esse; sive veteri de more, sive appetitui indulturis; sive ex consilio eruditorum Medicorum, qui si ex arte præscripserint inde insignes prodeant fructus.

Neque etiamnum apud me dubium quin usus crebrior apud nos foret si Viperæ dotes probe essent perspectæ, ac ex plerorumque animis excuti posset terror & antipathia naturalis adversus hoc animal: Sapor enim carnis Viperinæ plurimum ad eum quem Anguilla exhibet accedit; quamobrem quibusdam in regionibus Viperæ Anguillarum montanarum nomine donantur, imo in illis quam in his sapor gratius arridet; Nonnullos novi quibus cum perspectæ essent intimæ Anguillæ partes, animi gratia, cum aliis convivis, grata illis epulæ fuere, ac palato mire arriferunt.

At qui id genus edulij respuunt & averfantur, iis media commoda occurrunt per quæ viribus frui possunt, neque tamen horrorem concipere qui fastidium pariat: Licet enim caponibus, gallinis, & pullis gallinaceis carnem Viperinam escam præbere, per tenuia frustra divisam, quæ nequaquam respuent ejusmodi animalia, quin avide ingestura sunt: producto vero aliquandiu ejusmodi nutrimento, proculdubio facultas Viperina in corpora prædictorum animalium migratura est, quæ non secus ac alios capones esitare licet, gallinas aut pullos gallinaceos, quorum sapor palato gravior futurus est, quod ipsa caro Viperina sapida sit.

Neque præterea dubium quin Viperæ dotes & qualitates in corpora

Ff 2

eiusmodi animalium commigraturæ sint, quandoquidem sexcenta alia prostant, quorum caro non modo refert vires sed etiamnum saporem rerum quæ in alimentum venere: Caro avium baccis juniperinis vescientium, Earum item quas solæ olivæ alunt, non modo nutrimenti qualitatibus prædita est, sed etiam sapore & amarore donata est, adeo aliquando intenso ut vix edulis sit.

His in regionibus ubi Bombyces aluntur, observare est quo tempore educantur, mensibus scilicet Maio & Junio, ova à gallinis exclusa, Bombyces hos esitantibus, saporem illorum & odorem exhibere, non secus ac earundem carnem: quo fit ut qui delicatiori sunt palato Gallinas seorsum nutriti curent & aliud nutrimentum præberi.

Hanc in rem observare licet morem usitatum exhibendi Nutrici remedia quæ infantes admittere nolunt, quo vis illorum è corpore Nutricis in alumnus commigret: Cum & non raro adnotatum fuerit infantis totius odore infectum esse medicaminum quæ nutritæ usus paverit.

Foras quis sibi fingat in animalia commeari non posse utiles partes rerum ingestarum, quin simul & semel pravarum, una concurrentium impressiones remaneant: Imo quis non inepte objiciat lacertas, scorpiones, cantharides, aliaque animalia quæ Viperæ præda sunt, illius corpori inurere debere pravas qualitates sibi insitas, ac inter cætera cantharides vim causticam qua donantur.

At vero cum experientia testimonium nobis præbeat innoxium esse corpus Viperæ (his non obstantibus) idemque præstantibus dotibus præditum esse, argumentum inde contrarium elicitur, prædictæ opinioni adversarium, inde enim constat ventriculum animalium in probum succum transmutare, ac subigere omnes improbas qualitates latentes in rebus quas excipit & admittit, illas concoquendo, utiles autem qualitates assimilare & convertere in propriâ substantiam animalis à quo fuere deglutitæ, quo fit ut propemodum hoc aliam induat formam, aut saltem maximam partem probarum illarum qualitarum sibi adsumat, ac eximie idoneum fiat illis in alia animalia transferendis quorum ventriculum subit, in eo concoctionem adepturum.

Addimus præterea plurima proflare exempla rerum, quæ hominis ventriculum subingressæ lethiferæ essent, nihilominus in pabulum cedunt quorundam animalium, quinimo illa impinguant, hæc demum salubre alimentum homini præbent, Ejusmodi sunt helleborus & cicuta coturnicibus & capris in alimentum venientia, imo pinguefacientia, deinceps commodum alimentum homini suppeditantia; id quod à Lucretio optime observatum, sic canente.

Pra-

*Præterea nobis veratrum est acre venenum;
 At capris adipēs & coturniculus auget,
 Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta;
 Barbygeras pecudes homini quæ est acre venenum.*

Illi autem qui nequaquam à carne Viperina abhorrebunt, adsumant, cor, hepar & truncum, quæ probe abluta, ut sapiant varie adparari curabunt.

Caveant tamen illi ne additione aromatum calorem intensiorem carni concilient, à pipere præsertim abstinendo; tantillum tamen herbarum cujuspiam aromaticæ inspergere licet, cujusmodi sunt thymus, terpillum, & similes; vel pauxillum nucis moschatæ aut cinnamomi, saporis solum exaltandi gratia.

Declinandus etiam est antiquorum error, Viperas flagellantium & in iram impellentium antequam necarent, ne ab hac irritatione improba quædam qualitas corpori illarum inuratur, cui nullum plane insitum est venenum.

Neque etiamnum jusculum cui incolæ sunt Viperæ abjiciendum, cum in id virium maxima pars transfusa sit.

Nec præterea perfecta est mihi ratio ob quam quantitati limites præscribendi sint, vel usurpandi temporis; id enim ex mali gravitate deducendum, corporis adsumantis constitutione, ac eorum temperamento qui id genus remedij admissuri sunt.

Etiam si porro Viperam medicamentum eximie efficacie esse norim, quæ in usum præsertim veniat ob partes medicamenti vi imbutas, nihilominus tanquam si alimentum adsumpta fuerit, nullum à carnis illius esu imminet periculum, vel ab haustu jusculi pauciori aut majori quantitate sumpti.

Modica quoque salis aspersio requiritur, quibus vero sal Viperinum fixum suppeteret, id commode ij in usum deducerent: Posset & volatile usurpari, si major efficacia ab esu carnis Viperinæ expetenda sit.

Vires carnis Viperinæ quod attinet, ex relatione sexcentorum Authorum, quorum sententiam fulciunt ratio, veritas & plurima experimenta comprobant, insignes illas esse audemus asserere, neque in tota ærera Natura ullum reperiri animal quod tot tantaque suppeditet: Neque admiratio nos tenet quod antiqui in suis Hieroglyphicis toties Viperam depinxerint, ac variis temporibus numismata Viperæ insigni-

ta cuderint, designaturi rem in publicum commodum cessuram & privatam, ex hoc animali proculdubio sperandam.

Ex Vipera quippe usu caloris nativi conservatio, intra mediocritatis terminos expectanda est, illius si à norma abierit reparatio & restitutio in integrum, præstantissimum illa præbet alimentum, concoctionem promovet ope caloris qui justo intensior non est; senectam removet vitam producendo, insita vi universis corporis habitus & probam corporis constitutionem fovendo; Quo fit ut plurimi existimaverint Cervos, non fucus ac Aquilas, ab instinctu naturali, Viperas obvias deglutire, indeque deducendam esse causam prolixioris illorum animalium vitæ.

Adscribitur præterea, nec immerito, Vipera vis Innovativa, ac (si ita dicere licet) juventutem revocandi, quam occulte demonstrat, eo quod quotannis repetitis vicibus pellem exuit, seipsam innovando, recenti inducta cute.

Hac conjuncta partibus subtilibus, ex quibus constat Vipera, ac ejus intuitu vivido & intrepido, testimonium perhibent non abs re ab Authoribus adsignatam illi fuisse vim oxydoricam & visus roboratricem.

Inest etiam illi vis omnino singularis universum corpus expurgandi, ac potissimum massam sanguineam; expellendi ac per poros cutaneos ejiciendi cuncta supervacanea; quamobrem inferre licet admodum utilem esse curationi cujusvis Scabiei, Impetiginis, Herpetis, Erysipelatis, Morbillorum, Variolarum, quinimo & Lepre si productior illius fuerit usus.

Neque tamen assensum præbeo historiæ à Galeno allatæ, dicenti vinum in quo unica Vipera fuerat suffocata sufficiens fuisse sanationi affectus, qui generosiorum remediorum usum eluit.

Ex Vipera etiam, dissipatis quibusvis impuritatibus, excussisque quæcunque habitum corporis & cutem inquinant, expectanda decoratio & pulchritudo corporis: Eapropter non paucæ matronæ Italicæ Viperis tanquam familiari cibo utuntur.

Phthificis eximium auxilium affert; sanguineæ massæ puritatem conciliando, ac cunctis partibus, spiritibusque libere functiones solitas obcundi libertatem, ut & facile commeandi concedendo: utilis etiam est iis quibus diuturnitas morbi alicujus squallorem & marcorem corpori induxit, aut quos febres lentæ ad summam maciem deduxere.

Neque etiam desunt auctores nonnulli qui asserunt ab illius usu morbum Venereum superari & extinguí posse; cui rei non parum conducere adsentior, etiamsi forte omnimoda curatio sperabilis non sit.

Vis illius expurgatoria, alexiteriæ conjuncta, aptitudinem illi imper-

titur

titur eximiam è corpore quodcunque Veneni genus eliminandi, quini-
mo & ipsam Pestem, ac cunctos morbos contagiosos & epidemicos.

Reluctatur etiam cuivis putredini, ut plurimum origini & fomiti ple-
rorumque morborum; quo fit ut illius usui assueti affectibus illis obno-
xij non sint, nisi vitæ genus enorme adfuerit, à quo commodum è Vipe-
ra expectandum destruat.

Plurima alia affectuum genera, quos carnis esus abolere potest, recen-
sere pronum esset, sed supervacaneum id esse existimavi, quandoqui-
dem virtutes generales à me enumeratæ satis esse queunt, usum desle-
ctendo ad plures affectus speciales quibus conducere potest; Capite ni-
hilominus proxime sequenti traditurus sum usus & facultates partium
Viperæ, tanquam alimentum usurpatarum, citra maiorem adparatum.

*DE VIRIBVS PLVRIMARVM PARTIVM
Viperæ, Nec non de usu illarum Medico.*

CAPUT III.

VIres quas caro Viperina impertire idonea est iis qui hanc ut ali-
mentum adsumunt, proculdubio in considerationem adduci de-
bent, at præterea aliæ dotes illi concessæ sunt; sed ne quicquam super-
fluum huc inferatur, præcipuas tantum attingam, quarum maximam
partem experimento comprobata habemus.

Hoc compertissimum est Caput Viperinum, leviter tostum & degluti-
tum, morsui ab eadem inflictio mederi: A parte corporis, vel trunci,
corde & hepate, idem effectus expectandus est: Experientia & Ratione
ducibus hoc ipsum nobis innotuit, quare casu aliquo urgente utilissime
prædicta in usum adduci possunt.

Admotio Sanguinis Viperæ morsui ab ipsa facto, ac Capitis contriti
omnino contemptim haberi non debent, uti neque interaneorum ad-
plicatio; at vero his exterius admotis fidendum non est, neque sanitas
integra ab iis sperabilis est: tenuitas scilicet, subtilitas & velocitas spiri-
tum cum venenum ad interiora citissime deducant, remedia interna
specifica adjicienda sunt quæ ab intro ad extra id repellant: Imo com-
modissime reiterari potest adsumptio & deglutitio capitis, cordis, hepa-
tis, aliarumque Viperæ partium, nullo metu ne nimia quantitas sit no-
xia, nullum enim ab his partibus imminet detrimentum, utilium effe-
ctuum perpetuo authoribus.

Adversus etiam quodvis veneni genus præsentaneo sunt auxilio, dum-

modo mature ingesta fuerint, siue interius adsumptum id fuerit, siue ab extra communicatum, ut & cunctos affectus epidemios & contagiosos.

Plurimi Authores perhibent caput Viperinum collo adpenum facultate specifica donatum esse Anginam curandi, cunctosque Faucium affectus. Cerebrum autem pellicula quapiam involutum, de collo etiam pendulum, maxime conferre infantium dentitioni, Dentiumque eruptioni: Alij eundem effectum adscribunt grandioribus Viperæ dentibus, Assensum daturi essemus si res experimento nobis esset comperta: at vero cum hæc remedia euisita sint & facile parabilia, à quibus nihil noxæ metuendum, periculum illorum faciat qui voluerit.

Nonnulli præterea tradidere Jecur Viperinum ingestum arcere à morsu tum Viperam tum quodvis serpentis genus, ac pulverem Viperinum idem præstare posse; Non tamen illorum animalium ferocia, ut quis se exponat, fidem dictis adhibens, authores sumas: Id solum ratum habemus Jecur deglutitum morsum Viperæ persanare posse, Cor itidem, ejusdem Carnem, ac ceteras partes quas ante attigimus; sed præterea condusero facilitati partus mulierum, uti & angillarum jecur.

Pellis Viperina viribus casta non est, nam addere quod partum mulierem admodum juvare creditur, si femori dextro circumligata fuerit, singulari omnino facultate prædita est adversus omnes morbos cutaneos: Etiam si ceteræ partes comestæ eundem effectum præstare valeant, nihilominus tamen, ne quid intentatum abiret à nobis experimento compertum canum verrucam scabiem perfecte sanare, eodam vel crudam devorandam illis obtrudendo: Ex signatura etiam conjicere licet maculas, quibus confusa est pellis Viperina, infectiones à scabie impressas in cute designare, aut si vis etiam Leprosæ, à squamis evidentijs demonstratas, tacite virtutem illarum innuentes.

Crediderunt nonnulli Fel Viperinum ad mortum morsui mederi, at id fidem nostram superat, sicuti & id quod ferunt de capite contrito; at condacere solummodo existimamus vulneri permorsum inflicto non secus ac ceteris vulneribus, quippe cui insignis sit vis detergendi, expurgandi & ad cicatricem deducendi.

Non parum etiam confert idem Fel Viperinum affectibus Oculorum, præsertim suffusionibus ac maculis, tantum abest ut noceat interius usurpatum, aut exterius admotum.

Pinguedo Viperina insignibus dotibus pollet, nam præterquam quod admodum idonea est in condimentis carnis, cui destinata, sicuti jam ante demonstravimus; non parvam etiam opem fert drachmæ unius pondere

pondere adsumpta in morbis epidemicis, venenum propulsando.

Eadem quoque admodum idonea est in partu muliebri facili reddendo, ac dissipandis Tumoribus fauces obsidentibus, exterius inunctione facta: Podagricis etiam non leve auxilium præbet, articulorum nodos emolliendo & discutiendo.

Quosvis Tumores duros & vetustos resolvit & dissipat, quinimo & illos qui soboles sunt huius veneræ; Eapropter *Ioannes de Vigo* illam commiscuit Emplastro quod nomine proprio insignivit.

Valeat etiam ad Ambustæ, Pustulas cunctosque affectus cutaneos, ac tandem mire opitulatur Nervorum affectibus, & membris Paralyti tentatis, imo etiam Suffusionibus.

Possem & plurimas alias facultates huc inferre, quas Authores cæteris Viperæ partibus adscribere, sed illas silentio involvo, quod experientia confirmare non licuerit.

DE PULVERE ET TROCHISCIS

Viperinis.

CAPUT IV.

NON quotidie occurrunt quibus esus carnis Viperinæ omnino conducatur; Ipso quoque quibus conferre potest non semper in eum propensi sunt, Adeo ut omnino necessarium sit in promptu habuisse remedia cito, tuto & jucunde effectum depromentia in agri gratiam.

Insignes Viperæ virtutes cum Medicis nequaquam ignotæ fuerint, præterea cum non semper liceat ægri captui se adcommodare, ideo in eo adlaborarunt Medici ut varias præparationes nancisci liceret, circa quas antiqui non parum aberrarunt; Sin illorum methodo insistere voluerimus in præparatione Pulveris & Trochiscorum, proculdubio vis Viperæ præcipua elaberetur nobisque excideret, sola inutili superstite.

Rati enim hi in carne Viperina perpetuo superesse venenum, id beneficio cuiuspiam dextræ præparationis eliminandum censuere, Viperam ideo vasi fictili includere, luto id circumduxere, postmodum Furno committere ab exempto pane, inibi derelinquentes donec caro Viperina in pulverem deducta fuerit.

Ea autem in præparatione pars carnis optima Salis volatilis domicilium in auras discedit.

Tom. III.

G g

Plurima etiamnum remedia ex hoc pulvere concinnare, comixto aliis medicamentis, variisque formis donare, quas recensere inutile esset, satis quippe nobis erit hic proposuisse unicam preparationem Salis Viperini, rationi innixam, in qua videlicet omnes Viperæ facultates concludentur, paratu facillimam nec ægris incommodam.

Exeunte Aprili, aut inchoante Maio, assume Viperarum, marium & foeminarum, quantum placuerit; eligantur magnæ, crassæ & agiles; dimissis foeminis quarum ova in magnitudinem increvere, demum selectæ modo sequenti adparentur.

Dimissa flagellatione, & quacunque irritatione, forficibus amputentur Caput & Cauda; interanea quævis eximantur, seorsum repositis Cordibus & Jecoribus, Pinguedinem ad usus recondendo; Eluantur Trunci, Corda, & Hepata aqua limpida, postmodum vino albo, demum linteo mundo abstergeantur; Cordibus autem & Jecoribus suo trunco redditis, cui facile cohærebunt, colligentur singuli trunci filo crassiori in extremo, ac demum extra radios Solares aëri penduli exponantur, inibi relinquendi donec plane exsiccati fuerint, id quod tridui aut quatruidui spatium futurum est: deinceps in exigua frustula dividantur hi trunci, ac in majori mortario aëneo contundantur, pistillo ferreo, cuncta per incerniculum densius trajiciantur, ad usus futuros recondenda.

Genuinus hic est Pulvis Viperinus, in quo cunctæ Viperæ partes latent, cui guttulas aliquot olei cinnamomi adjicere licet ad odoris gratiam.

Nonnulli hunc Pulverem præparaturi, dissecandos præcepere in frustra truncos Viperarum, una cum Cordibus & Jecoribus cucurbitæ vitreæ immittendos; hanc superposito capitello cooperiri, luto obduci, deinum una cum Recipiente Balneo Mariæ moderato imponi; hinc ope ignis toto triduo producti elici phlegma Viperarum, cujus comes futura sit quæpiam portio Salis volatilis, seorsum adservato hoc liquore; Id postea quod ex cucurbita eductum fuerit in Pulverem conteri, quem Viperini pulveris nomine donant.

Sed præterquam quod Methodus hæc rædium parit, ac Maris Balnei ignis insuficiens est. Salis volatilis quantitati debitæ pellendæ, cum nondum à subjecto suo id liberatum est; attamen justo validior si sit, cum aliter nequeat fieri quin insensibiliter aliqualis portio ejus abscedat, in Pulvere postmodum desiderabilis, quinimo dissipabilis, & ab aqua secedere prona, quæ neque semper cum Pulvere exhiberi potest; adde quod Viperæ intra cucurbitam nimiam exsiccationem contrahere possunt, quinimo & ex parte torrefieri: Ideo censemus non immerito præpa-

præparationem nostram huic anteferendam, quippe quæ & faciliior est, & citra ullam destructionem, aut alterationem inducã in partibus Viperæ utilibus, quicquid illi humidi supervacanei inest absumit.

Isti tamen methodo ex parte insistere licet, si Aquam Viperinam optimam quispiam sibi comparare voluerit, at vero tunc ignis Balnei intensior esse deberet, distillationem breviori multo tempore perficiendo, interim sedulo cavendo ne ignis sub finem intensior fiat, ne Aqua empyreuma contrahat; Deinceps necesse est eductas partes Viperæ, in cucurbita residuas, Retortæ vitreæ, rite luto obductæ indere; hanc Furno Reverberii imponere, Recipiens probe luto munitum accurate conjungere, accenso igne per gradus adaucto, sub finem intensiore reddito, eliciendi gratia salis, spiritus & olei volatilium, quæ beneficio ignis Balnei fursum evehi nequeunt, secernendorum & rectificandorum, sicuti in serie ostensuri sumus.

Tum portio salis hujus volatilis, probe rectificati adsumenda, in aqua distillata diluenda, sedulo in lagena vitrea, accurate obturanda, recondenda, utpote remedium præstantissimum; cujus dozis major aut minor esse poterit pro conditione adsumendum, ac pro re nata, & indigentia, & prout plus aut minus salis volatilis inditum fuerit.

Articulum hunc quod attinet, è re esse credidi illos admonere qui distillationi subjiciunt Capones aut Perdices, segmina carnis Vitulinæ, aut alias Animalium partes, in Alembico vitreo, sicuti in more positum est; ad id vero operis adhibent ignem Mariæ Balnei, vel Cinerum, aut Arenæ, hos ope ignis moderati fere nihil aliud elicere posse quam phlegma inutile; qui cum intensior reddi nequeat quin Aqua prolucida empyreuma redoleat, illos multo meliorem successum experturos si hac in re procederent sicuti modo innui de educatione aquæ & salis volatilis Viperini; ac præterea si comitem adjungerent aquæ distillatione prolectæ sal volatile animalium distillationi expositorum, in quo potissima virtus sita est.

Qui hunc laborem, subterfugiant, satius multo abstinebunt ab usu aquarum stillatitiarum nequaquam illas agris porrigendo; sicuti in more positum est, quandoquidem nullis viribus præditæ sunt, omni efficacia destitutæ, nisi hanc à sale volatili animalis contraxerint.

Trochiscos quod spectat, perperam etiam ab antiquis excogitati sunt, nec magis industriam sapiunt quam Pulvis: Ut enim missam hic faciam flagellationem (de qua alias) ipsis familiarem, non modo pla-

ne inutilem, sed etiam noxiam, Paucis dicam, Decodionem ab ipsis institutam corporis Viperini, in aqua cum sale & anetho, quorūque caro ab ossibus abscederet, postmodum una cum juscūlo abijciendi, Præparationis carnis Viperæ nomine indignam esse, è quin potius destructionis voce indigitandam, quandoquidem in juscūlum potissimam facultatem deponebat; quod ulterius vires, additione inutili panis, infringenterentur, cujus quintæ partis adjectio fiebat ad quater tantum carnis, quæ proportio etsi minima adpareat, mediam tamen partem constituebat, quandoquidem quatuor uncias istius carnis, cum uncia autem panis (qui adeo aridus imponitur, ut ponderi illius nihil decedat) binas tantum Trochiscorum uncias efficiunt quando arefacti sunt.

Hac fusius Tractatu meo de Theriaca deduxi; cum vero error illorum manifestus sit, amplius hic excutiendus non est; uti nec argumenta illorum ad examen deducenda cur elixatione utantur, emendaturi malignitatem carnis fictitiam; ac ab ossibus hanc liberaturi, quæ, illorum ex sententia, improba erant, aut saltem inutilia, attamen præstantissima sunt; Illorum rationes prædicto tractatu sufficienter probatæ sunt, sed amplius per ea quæ hoc libro à nobis enarrata sunt.

Etiam si porro non semper necesse sit Trochiscos Viperinos præparare, siquidem illis carere facile est, cum nihilominus utiles esse queant, & ut nominis fama superstes sit.

Accipiatur tantillum gummi Arabici, albissimi & purissimi, conteratur hoc in pulverem, infundatur in vino optimo malvatico, ad dissolutionem integram, vinum autem sufficienter imbutum sit: Accedat postmodum Pulvis Viperinus præparatus ratione ante dicta; contundatur & commisceatur sufficienti quantitati vini istius malvatici gummi, in mortario marmoreo, pistillo ligneo; cuncta in pastam solidiusculam deducantur, ex qua effingantur Trochisci, magnitudinis & figuræ pro arbitrio, in umbra exsiccandi cribro impositi.

Innui supra Trochiscorum horum præparationem non esse necessariam; si enim paratus fuerit Pulvis, ex qua concinnantur, in omnes usus hunc venire posse, Eo vero vitio Pulvis laborat quod diutinam adfervationem non admittat, si præsertim vas quo continetur accurate obturatum non fuerit; quinimo artificio quodam præcavenda est vermiculorum generatio, cum Trochisci hoc nomine commendandi veniant, quod compaciōres redditi ab addito vino malvatico, ac constrictione partium pulveris, illos non ita cito aër pervadat, ac proinde in corruptionem tardius deducantur.

Vsus tum Pulveris tum Trochiscorum æque præstantissimus est, et

Tro-

Trochisci usus tempore in pulverem conterendi sunt: neutrorum sapor est ingratus, donatorum omnibus facultatibus quas carni Viperinæ assignavimus, cui nihil aliud decessit ab exsiccatione extra radios solares facta, quam humor supervacaneus, qui superstes corruptionis author fuisset.

Exhiberi possunt ex aquis cardiacis, jusculis, vino, aut decocto quopiam idoneo; vel in bolos deduci additis syrups, conservis aut confectionibus cordialibus; vel concinnari cum saccharo tabellæ.

Præcipuæ illorum dotes sunt expurgatio, referatio, penetratio, ad ambitum corporis expulsio cujusvis veneni, humoris corrupti, supervacanei; ac commodissime in usum adduci possunt ad infinitos morbos, nullo improsperi eventus metu: Illis enim singulare, quod perpetuo juvent, nunquam noceant; Dosis est à scrupulo uno ad drachmam unam aut duas: Cuivis ætati conveniunt, sexui, quovis tempore.

DE SALE VIPERINO ANTIQVORVM.

CAPUT V.

INter quamplurimas præparationes Salis Viperini ab antiquis traditas, in illorum monumentis repertas, omnium celeberrima illa est, quæ creberrimo fuit in usu, insigni plurimorum remediorum congerie adaucta, Salis Theriacalis titulo donata.

Ab examine autem instituto fastosæ istius præparationis, mirum nequaquam nobis visum fuit quod Authoris cujusdam celeberrimi adplausum non meruerit, quandoquidem juxta artis regulas & methodum, uti nec cæteræ, concinnata fuit: Prædicti authoris super hac re judicium, subactissimum, in adsensum omnino nos pertrahit; A Calcinatione enim omnium ingredientium solum sal fixum superstes erat, paucissimis viribus præditum: In Viperis quippe, sicuti in omnibus animalibus, paucissimum reperire est sal fixum, cum vice versa plurimo volatili turgeant, citissime à calcinatione exaltando, quo cum simul vis præcipua ac maxime essentialis animalis abripitur.

Malo quoque consilio quatuor assumebant Viperas, additis 40. libris salis marini, aut gemmei, sicuti quibusdam visum, adjecto simplicium medicamentorum insigni numero, comburebant; opinione fræti his salibus & carbonibus non exiguam fieri virium accessionem: A calcinatione enim suscepta in vase fictili luto obducto, operculo suo munito, quibusdam tamen in locis perforato, sal volatile quatuor prædicta-

rum Viperarum in auras citissime discedebat : quod quamvis superstes fuisset (id quod nequaquam concedimus) ac semi uncia illius adfuisset (quæ quantitas excedit id quod quatuor maximæ Viperæ suppeditare valent) quid hoc ad quadraginta salis libras , ac plurimas carbonum libras ? rivulus est Oceano commixtus ; Sal fixum quod attinet, ex quatuor Viperis semiserupulus vix expectandus.

Illud quoque ratum Salia, tum marinum , tum gemmeum à calcinatione nequaquam consumi sed semper superesse : At vero si sal Ammoniacum usurpatum fuerit vulgare , pars salina urinosa & volatilis , qua sal istud constat, proculdubio in auras discessura est , non secus ac sal volatile quatuor Viperarum , sola superstita parte salina fixa salis Ammoniaci ; nonnullis partibus terrestribus commixta , illa scilicet quæ in distillatione obvia est, postquam quicquid salis volatilis inerat impulsus & eductum est ; è qua postmodum, murato vase & ignis gradu, elicimus spiritum acidum , illi non absimilem quem è sale marino mediis prope iisdem abstrahimus.

Artificibus quoque non ignotum herbas, ligna, ejusmodiq; materias, si illarum calcinatio suscepta fuerit in vase fictili luto obducto , & cooperito , etiamsi operculum foraminibus quibusdam pervium sit , perpetuo forma carbonis nigerrimi occurrere , quantumvis vehementem ignem experta fuerint : Neque sal hinc abstrahi posse quin iterata accedat calcinatio in vase reserato , Postmodum facta incineratione non difficilem fore salis separationem, instituta elixivatione & filtratione.

Hanc in rem adduci potest exemplum calcinationis imperfectæ, quam Natura ipsa in terræ visceribus perficit , circa Solstitium æstivum, in extremitate radice nonnullarum plantarum , ac nominatim Artemissæ & Plantaginis ; quo in extremo , ignis internus subterraneus ; aut, si mavis , ignis à Sole transmissus, efficacia sua , etiamsi terra circumdet & ambiat (quæ erga radicem idem præstat quod vas fictile luto obductum erga Viperas & alia mixta una cum his conclusa) id extremum comburit ac in carbones transmutat , at nunquam incinerationem inducit : Non semel id à me experimento comprobatum est, quippe obvius fuit exiguus carbo in extrema radice harum plantarum , tempore à me superius designato.

Hinc, etiamsi sal fixum simplicium additorum carboni intersit, satius proculdubio fuisset, ac artis regulis magis consonum, hos carbones omnino calcinasse ac in cineres deduxisse ; ex his abstraxisse sal, ac depurasse ad usus necessarios, quam partem crassam , terrestrem ac inutilem horum carbonum præbuisse.

Prædicti tamen Antiqui salis huic calcinato putatio , addidere pulverem

rem plurimorum simplicium alexipharmaca vi donatorum, quæ cum uestione nequaquam destrui valeat, hæc transfundi potest ac commeari in sal, quinimo & solitaria illa simplicia maximam partem utiliū suarum qualitatū illi suppeditare valent: Atque ab his præcipue id sal Theriacalis denominationem deducere potest; id quod perperam Viperis adscribendum foret, quandoquidem per calcinationem potissima illarum virtus perit.

Hæc salis Theriacalis præparatio manifestum facit præscos illos Authores studium non adhibuisse in disquirendis partibus internis è quibus mixta condita sunt, neque rite perspectam fuisse illis naturam veneni Viperini, veritatis veneni impressionem à fumo ex calcinatione exhalante, etiam si nullum metuendum esset, quandoquidem nullum Viperæ inest, sicuti à me demonstratum: Etiam si vero odor, tum è Viperis, tum è simplicibus emissus quamdiu combustio peragitur, molestus sit, nihil tamen venenosum subest.

Cum notitiam antiquorum dictorum effugerit natura Salium quibus Vipera donata est, hinc errorem maximum illi erravere, calcinationi videlicet subicientes Viperarum ossa, ex iis verum sal Viperinum educere conati, in cuius possessionem nequaquam venire illis licebat, quippe quod per calcinationem in nihilum deduxerant.

Primus hic error in alium deduxit; Paucissimum enim sal fixum cum nacti essent, ac spe excidissent, nonnulli quibus neque honos neque probitas curæ est, eo nequitia devenere ut ossibus illis calcinatis copiam non parvam salis marini adjecerint, hoc diluerint, ac plurimæ aquæ commixta simul coxerint, filtrarint, coagularint; fictitium hoc sal pro genuino Viperino immodico pretio vendentes.

In illorum vero gratiam qui æquiori feruntur animo, ac probitati studentes disquirunt Sal gratum quod in usus quotidianos venire queat, exhibiturus sum rationem adparandi Sal Viperinum, eximiarum virium, cuius præparandi ratio facilis erit, usus vero commodissimus.

Accipiantur triginta sex Viperæ maximæ, selectissimæ, quibus cauda & caput amputentur, cute spolientur, exenterentur, ac truncus à visceribus liberetur; hic probe eluatur, una cum corde & hepate: hæc simul decoquantur in aquæ Pintis vel sextariis decem, donec omnia perfectum coctionem adepta sint: colentur deinceps ac exprimantur partes Viperæ, quæ proculdubio maxima virium parte spoliata occurrent, quam in iusculum transfuderunt: In hac decoctione dissolvantur salis marini libræ quatuor, hæc demum accurate filtrètur, coaguletur, crySTALLIFETUR, si libuerit, istud sal, quod album occurrer, imprægnatum plurima Viperarum virtute insuavis saporis expers, in usum advocandum non secus ac sal vulgare.

Hoc vero indicium erit partes elixatas & expressas maximam virium partem decoctioni communicasse, neque tamen omnino hanc exuisse, ac tantillum superesse, præsertim in ossibus, Quod si incerniculo hæ intratæ fuerint, exsiccata, ac ex Retorta distillata, abstrahere licebit, præsertim ex ossibus, sal volatile & oleum, at vero minori copia quam si prægressa non esset distillatio.

Quod si quis expetat sal Viperinum pluribus præditum virtutibus, cui Theriacalis cognomen imponere licet, eadem esse debet quæ prius processus ratio, sed dimisso sale marino, adjicienda esset æqualis quantitas salis educti è plantis alexipharmaca vi & theriacali donatis, cujusmodi sunt radices Valerianæ, Imperatoriæ, Angelicæ, Mei; Folia Scordij, Centaurij minoris, Cardui benedicti, ac similia; Hoc sal revera priori insuavius est sed vires præ illo singulares & eximias obtinet, in usus extraordinarios adducendus.

Hujusmodi salia viribus quidem prædita sunt, diutino usui accommoda, prius præsertim, at in sale volatili eximium quid & singulare later; Insignes sunt illius dotes & proprietates, ac quasi in compendio præstantissimæ Viperæ qualitates absconditæ latent: De illius præparatione mox verba facturi sumus, ac insimul de Phlegmate, Spiritu communiter sic dicto, & Oleo volatilibus, illius comitibus, ut & de sale fixo, in Retorta restibili, terrestribus partibus commixto; De viribus & usu postmodum acturi.

DE SALE VOLATILI VIPERAE, DE EIVSDEM

Sale Fixo, ac aliis partibus distillationis beneficio Separabilibus.

CAPUT VI.

Publici juris hic facimus præparationem nostram Salis volatilis Viperini, eo lubentius quod hoc inter elegantissima & præstantissima artis medicæ præsidia reponamus: Nonnulli revera Authores hic jam propalaverunt, sed nemo prior accuratius descripsit; mihi quippe in votis fuit ut unusquisque sibi comparare possit, juxta hanc methodum, remedium quod plurima alia efficacia superet, ut ne quid amplius addam: Spe ducimur futurum ut sincera nostra procedendi methodus omnibus grata sit & accepta; Sin cuiquam non arrideat, iis solum qui suorum alios participes fieri ægre ferunt; vel arcani voce aut mysterij involvunt.

Acci-

Accipiantur solum Trunci, Corda & Hepata Viperarū, vel si omnia in usum venire velis, adjungantur capita, caudæ, cutis, ac in genere cunctæ Viperarum partes; è quibus sedulo eximantur omnia excrementa & lumbrici, sicuti & ova, quæ fœminarum uterus gestare solet: Minores æque ac majores Viperæ, mares ac fœminæ cujusdem sunt præstantiæ, uti & sal ex omnibus corporis partibus extractum.

Seorsum in umbra exsiccari cura cunctas illas partes, frustillatim postea divide, ac conjice in Retortam vitream probe luto munitam, hanc collo tenus adimplendo: Collocetur medio in Furno reverberij, proportionem illi respondente: Imponatur tegmen idoneum, clauso spiraculo; commissuræ accurate luto obducatur, Dein ignem admove gradu initio levissimum, per bihorium illo in productum; adeo ut Retorta paulatim incalascet, phlegma autem stillare incipiat in subditum Recipiens: Augeatur demum ignis ad secundum usque gradum: Tegminis spiraculum foramine facto aliquantisper respiret, ac perge in hoc ignis gradu per duas horas: de hinc auge ampliori concessio tegmini spiraculo, per bihorium adhuc continuando ignem, quo spatium temporis elapso ultimus gradus concilietur, tegminis spiraculo omnino reſerato, ignem urgendo donec ex Retorta nihil amplius prodeat, ac Recipiens obscuritatem contrahat tantummodo à sale volatili contento, lateribus illius adhærente, versus fundum ac parti superiori.

Tunc vasa sponte refrigescant, quin & Fornax, postmodum luto spoliandum Recipiens, in quo obvia erunt Phlegma, pars Spiritus novine donata, Sal volatile & Oleum commixta, præter partem salis volatilis, summæ parti forte adhærescentis vel Recipientis lateribus, seorsum, sed dextera manu, secernendam, eo in statu, si lubet, adſervandam; Sal istud volatile, iste Spiritus & Oleum tam insigni vi pollent ut nullæ nares valeant vehementiam illius tolerare.

Quicquid in Recipiente occurrerit effundatur in Cucurbitam vitream, amplam, excelsam, inferiore parte latam, sensim versus orificium in angustum vergentem; illi capitellum vitreum adaptandum erit, cujus corpus in altitudinem aliquam abeat, latitudinem, ac formam obtineat capitis mauri, angusto autem donetur orificio, proportionem Cucurbitæ respondente: Juncturæ sedulo occludantur papyro & amylo; imponatur cucurbita Balneo arenæ, ac huic ad materiæ altitudinem immergatur: Rostro capitelli admoveatur exiguum Recipiens, eadem ratione lutandum; Accendatur infra ignis modicus, curando ut & arena & Cucurbita paulatim incalascant, quem tantillum intendere licet, sed solum huc usque ut sufficiat impellendo & sursum evehendo sal volatile, quod extricatum à partibus corporis Viperæ, facile

Tom. III.

Hh

ascendit; superna id petiturum est, ac interius universum capitellum investiturum, instar nivis crystallinæ: In sublime quoque portio nonnulla spiritus efferetur, qui revera aliud nihil est quam pars salis volatilis, secum nonnihil phlegmatis abstrahentis, in exiguum Recipiens influ- xuri, cujus portio etiam concretionem ibi adeptura est.

In ignis regimine cura perpetua esse debet: Utut enim modice au- geantur, phlegma una cum parte olei ascendit, à quibus sal dissolvitur ac fulvum colorem contrahit; quo fit ut rectificatio iterata suscipienda sit; sed si accuratum adfuërit ignis regimen, ubi animadverteris Capitel- lum plurimo sale instructum, quod albissimum & crystallinum se offeret: id decrustandum erit & amovendum, aliud illico priori substituendo capitellum; Sal quam citissime fieri poterit & dextere removeatur, in lagena vitrea densa recondendum, cujus orificium ejusmodi sit ut sal id subire queat, ac accurate occludi, alias sal auras protinus petiturum est.

Idem interim ignis gradus fovendus infra cucurbitam, cum vero nihil amplius volatile sursum efferri deprehenderis, ab opere desisten- dum; sal collectum ex alembico detrahendum, una cum priori cu- stodiendum.

Arena autem frigefacta cucurbita removenda, decantando id quod superstes est in capax infundibulum vitreum, interius papyro filtrationi destinata investitum, id vasi cuiusdam idoneo imponendo: Quicquid phlegmatis inerit chartam transmeabit, innatabit autem oleum quod transmitti non potuit; id per infundibulum in lagenam infundendum erit inferiori parte extremitate fusi chartam pertundendo, vel alio quo- piam instrumento.

Quibus postrema & accuratior salis hujus volatilis rectificatio arri- det, sine potituri sunt hac ratione procedendo.

Accipiantur Eboris ad albedinem calcinari libræ duæ, in pulverem subtilem deducantur, commisceantur unciis quatuor prædicti salis; cuncta in novam cucurbitam conjiciantur, ejusdem cum priori formæ; demum alembicus cœcus illi aptandus erit, luto incrustandus, vel cujus rostri extremitas accurate occlusa sit (neque enim ullus hic est il- lius usus, quod nullum sperabile sit phlegma; adde quod etiamsi quid- piam illius esset restibile, ebur calcinatum, cum corpus sit aridum, nec- non spongii forme, id proculdubio absorbebit, ac continebit, una cum parte oleaginea, si quæ forte sali volatili commixta fuerit) infra cucur- bita ignis moderatus accédendus, iisdem adhibitis ut ante cautionibus: Sal protinus in sublime feretur alémbico adhæsurum, ubi absoluta sublima- tione Crystallorum forma obvium fiet, nivis instar candidum, adser- vandum & recondendum in lagena, sedulo occludenda ad usum: Sal hoc

ratione

ratione rectificatum empyreumatis nullius particeps est, solo donatum odore gravi & penetrabili ipsi insito.

Fortè quibusdam artificibus improbanda veniet accurata rerum omnium demonstratio, in præparatione & rectificatione istius salis observandarum; Hæc non in illorum gratiam conscripta sunt, at eorum solum qui cum illam non calcant addiscere non dedignantur: Sincere & candide illis obtulimus vera media nobis familiaria & usitata, quæ & ad usum revocare possunt, præparando & rectificando Salia partium cunctorum animalium.

Si qui artis Chymicæ omnino rudes non fuerint, hoc loco sat multa adepturi sunt, quo nullo alio magistro manum operi admoveere queant, id quod & nos præstitimus & quotidie observare solemus: Neque interim molestum esse debet si nobis hac in re quædam occulta sint; utpote quæ neque verbis exprimi queunt, neque rectè concipi, præterquam ab iis qui diu in artis, operibus versati sunt: Ingenio pollentes, qui nostram procedendi rationem ad examen revocaturi sunt, vel etiam ad experientiam provocaturi, animi nostri candorem deprehenderent, ab impetrato successu eorum omnium quorum spem facimus ab explicata præterea manum operi admovendi & perficiendi facilitate.

Iis nec non methodus nostra Retortam collo tenus adimplendi commodior videbitur quam tertiam partem illius inanem relinquendi; ex quorundam præcepto, ad distillationem ossium, cornuum, ac aliarum partium animalium siccarum; quandoquidem artis periti viam illam solum ineunt erga materias quæ colliquefcere possunt, à quibus Retortæ rupturæ metus imminet, aut per rostrum effusionis si plus nimio adimpleta fuerit: at vero in materiis siccioribus, ejusmodi sunt Vipera, cornua, ossa animalium, lapides astacorum, calculi & similia, satis est collum vacuum esse, quo concedatur exitus partibus è materia subjecta elevandis, ac in Recipiens derivandis.

Idem quoque animadversuri sunt methodum nostram oleū cōmistum reliquis substantiis finendi, si quando separatio instituenda sit in sublimatione & rectificatione, intempestivam non esse, quandoquidem oleum ut plurimum plurimi Salis volatilis particeps est, quod illud deferit, ac postmodum in rectificatione evehitur.

Arbitramur etiam hujusmodi præparationem multis aliis anteponden- dam esse, tædium & confusionem inducentibus, parum artis regulis consonis; ac præsertim rectificationi, quam nonnulli suscipiunt addendo phlegmati spiritum salis, parti spiritus nomine donatæ, ac sal volatile; qui nedum sal rectificat, illudque purius & melius reddit, quin naturam corrumpit; cum enim in alembicum illud evehere deberet, & sum

nam Cucurbitæ partem, (id quod futurum speravere postquam phlegma ad superna delatum est) spiritus salis ipsemet ascendit infusa forma donatus, odore, colore, & sapore, superstitis in fundo sale, quod illic quodammodo coagulatum obvium est, præditum sapore & qualitatibus spiritus salis, sed cui duæ partes ponderis decesserunt.

Id genus hominum, cum libros construunt ex confarcinatis partibus, hos infarciverunt plurimis præparationibus sibi ignotis, nunquam ad experimentum deductis: nam prætermittendo (intactis cæteris) in hujus præparandi ratione, media omnino necessaria, quibus deficientibus irritus evadit labor, pollicentur eventus impossibiles, atque, ut fert adagium, aratrum bobus præponentes, sali huic fixitatem, quod sublimare in animo habent, inducunt; seque ipsos cachinno peritorum exponunt.

Cum enim initium ducendum esset à rectificatione salis volatilis (monentibus peritioribus; à quibus præparationem hanc mutuatur fuerant, ad sublimationem & separationem, hac ratione, cæterarum partium) processus rationem celantes de industria, id quod potissimum est & maxime necessarium truncavere; ac statim à limine methodo ad fixationem observandæ institere, sublimationem ex ea sperantes; minime perpendendo à perverso hac ratione Naturæ motu successum quoque contrarium expectandum.

Mitto præterea iniquam illorum procedendi rationem, addendo tepidæ libram unam, & admiscendo substantiis in Recipiente occurrentibus, peracta prima distillatione; supplementum quippe est non solum inutile sed onerosum phlegmatis, cujus omnimodo separatio tentanda.

Porro etiam si portio hujus salis, in Cucurbita superstitis, volatilitate postmodum iterum donari possit, id commiscendo cuiuspiam sali lixiviali, sublimationemque procurando, id iterum citra novam ponderis jacturam accidere non potest, eamque insignem, neque ideo sapor gratior sperandus quam ejus quod ex arte rectificatum fuerit, juxta methodum à nobis modo traditam: Salia quippe lixivialia, cum novam quasi illi animam adflent, odorem non minus gravem & insuavem quam qui priori inerat conciliant.

Liceat & his addere, usum cucurbitarum excelsarum, angusto collo donaturum, huic rectificationis speciei multo aptiorem esse quam matratorum quibus prolixum est collum; id enim nobis usu compertum est phlegma liberius recidere, sal autem volatile facilius sursum evehi & purius, ope nostrarum, quarum figura initio libri exhibenda est; ubi etiamnum occurrit Alembici figura, sicuti & Retortæ ac Recipientis, pro prima distillatione.

Eitami

Etiamsi porro iidem, qui ipsos arguendi occasionem præbuere, veritati reclamantes asseruerint sale fixo carere partes animalium, ostensus sum id revera illis inesse; ac ut in usum cedat id quo Vipera donatum est.

Accipe id quod in Retotta superstes est, vulgo vocant Caput mortuum, forma & colore carbonis obvium; calcinetur id in fornace, impositum vasi fictili aperto; aut, si sumptibus pariere velis, in furno figulino, quoad cuncta albescant & calcis formam adepta fuerint, Accurate contere, ac elixari cura in non mediocri aquæ copia, quæ sali admittendo & dissolvendo par sit; hanc filtra, evapora & ad consumptionem deduito: In fundo occurret sal coagulatum, etsi exigua quantitate, prorsus ut ex quinque libris ossium Viperæ rite calcinatorum tres solum salis fixi uncia mihi superstites fuerint.

Sal hoc sapore acerrimo & penetrabili præditum est, lixiviale & quoad plurima simile sali fixo Tartari: In filtro eminebit pars terrena, omnibus viribus cassa, quam revera Caput mortuum dixeris: Quo pacto obtinere dabitur plegma, spiritum vulgariter sic dictum, sal volatile, Oleum, sal fixum, & Terram, ad quæ cunctæ Viperæ partes, separationem instituendo, deductæ fiere.

DE FIXATIONE SALIS VOLATILIS

Viperini.

CAPUT VII.

ETiamsi Sal volatile Viperinum, sincere dicam, nihil molestum in se contineat præter odorem gravem & penetrabilem, qui si qui id ore exceperint ad pondus aliquot granorum, nulla alia læsione afficiantur quam odoris insuavitate, nequaquam tamen pertinaci, sed fugaci, superstite postmodum in ore sapore false gratissimo, cujus comes est odor nequaquam displicens, Nihilominus plurimi, quos odor ille penetrabilis percellit, primo in hoc sale se prodens, ac præterea ægre ferentes citam illius dissipationem nisi summa cura custoditum fuerit; ideo fixitatem illi inducere adlaborarunt, ac ab odoris gravitate vindicare.

Sed minime perpendentes odorem istum exulem omnino fieri nequaquam posse quin virium aliqua pars decedat, à fixatione autem alienam induci naturam, cum satis esset optime instituta rectificatio, cujus beneficio, quantum licet, excutiat odor à foris veniens, per vehementiam

Hh 3

primæ distillationis contractus, illius naturam plane destruxerunt, atque in eo id effecerunt quod in moscho ac ambra grisea contingeret si grato odore, quo prædita sunt exuerentur, vel colocynthide, si amaror illi excuteretur, non secus ac in quamplurimis mixtis, quæ natura propria privantur si vel minima illa componentium pars dempta fuerit.

Statuimus ergo (præmissa rectificatione salis illius volatilis, qualem ultimo loco indigitavimus) optimam & tutissimam præparationem fore omnem omnino prætermisisse, satisque esse ea conditione præditum adsumere; etiamsi tamen commisceri queat rebus ægrorum palato aridentibus, aliisve remediis, à quibus illius naturæ nulla alteratio inducatur, neque de viribus neque de qualitatibus quidquam detrahant.

Si in sale fixo Viperino facultas esset coërcendi & fixandi volatile, omnino adprobanda esset huiusmodi fixatio, cum enim uno eodemque tempore generationem obtinuerint, ac in uno & eodem subjecto hæreant, nulla discordia inter utrumque intervenire potest, quin potius mutuas ad conservationem tradere potius possunt operas: adhuc una eademque generatio, arctaque inter utrumque necessitudo in uno eodemque subjecto, impedit quominus se invicem destruant, efficitque ut nequaquam volatili fixum vim inferre vel intendat vel queat; Revera, etiamsi simul illa commiscueris, ac fixi quantitas quintuplo aut sextuplo volatile superet; quinimo simul moras necdere queant, ambo tamen æque pertinaciter indolem propriam & facultates tuetur, ignis beneficio ab invicem separabilia, quovis tempore quantum viribus & qualitatibus discrepent ostendere apta nata.

Nihil tamen obstiterit quin salia dicta commixta adsumere liceat, fixum autem tunc à volatili subtilitatem mutuetur, quamobrem viscera facilius pervadat ac vasa, obstructions potentius solvat ac referet, Impuritates in corpore obvias per alvum aut vias orinarias expellat; Ac vice versa sal volatile, auxilium præbente fixo, auferat & per poros cutaneos extrudat, aliasve vias, humorum partes crassissimas ac maxime viscidas, quæ forte actionis illius celeritatem & subtilitatem subterfugissent: Quos in fines, si casus occurrat, ambo salia confundi queunt, dimissa fixatione impossibili.

Sed præsertim fixatio salis illius volatilis, per calcem instituta, ex artificum sententia operatio plane salis destructiva habenda est; ideoque maxime omnium declinanda, quippe quæ non solum odorem, saporem & salis qualitates aufert, sed & in alienam plane transfert naturam, propriam illi inducens lapidificatione inducta.

Fixatio salis istius volatilis, beneficio spiritus salis, etiamsi destructio-

tionem illius moliri videatur, ac naturam alienam inducere, quippe quæ odorem & saporem salis volatilis excutiat, minus tamen quàm quævis alia improbanda est; eo quod spiritus salis, servata virtute innata sibi aperiendi quævis viscerum obstructions, dum actionem in sal volatile exerit, partem hujus virium induere potest, sibi que adsumere, illam præsertim qua cum in actione consentit, una expellendo per lotij vias, aliasve, humores contumaces & viscidissimos: Si euiscopus fuerit illis per dictas vias exitum patefacere, commode modo sequenti adparare poterunt.

Commisceantur quatuor unciaë Salis volatilis Viperini optime rectificati, additis quatuor aquæ uncis; conjiciantur in cucurbitam vitream non humilem, stricti orificij, ad fundum latam & depressam; Orificio illius adponatur infundibulum vitreum, cujus canalus extremitas angustissima sit: ambitus orificij cucurbitæ luto obducatur: adeo ut nulla alia apertio pateat quam extremitatis infundibuli: demum per hanc viam infunde, paulatim & guttatim, spiritum salis optime rectificati salis volatili; Pugna illico inter utrumque suborietur, unde fugax ebullitio subsequutura est: Pergendum in paulatina spiritus salis instillatione, sed vicibus repetitis, desinente videlicet ebullitione; quin per intervalla concutienda erit cucurbita, toties hæc repetendo quoties tandem quævis agitatio desinat; à spiritu autem salis sal volatile quodammodo fixatum fuerit & mortificatum.

Tunc cucurbita imponatur Capsulæ arenæ immersæ, Alembicus illi adaptetur luto obducendus (etiamsi initio nihil ad id impellat) igne leno abstrahatur tota humiditas spiritui salis inexistens ac sal volatile, quæ fere saporis expers proditura est: Producatur adhuc ignis, cum vero saporem spiritus salis exhibuerit id quod exstillat, aliud substituatur Recipiens, intende paulatim ignis gradum, non tamen violenter, quousque nihil amplius per distillationem prodeat, sal autem in fundo cucurbitæ superstes aridum omnino factum sit, coloris cineritij.

In Recipiente occurret spiritus salis ejusdem saporis & coloris, iisdem viribus quas ante infusionem in sal volatile præditus: at vero nulla portio salis volatilis neque in alembicum neque in summam Cucurbitæ partem evecti occurret, id quod nonnulli persuadere conati sunt, destituti experientia quam adstipulantem habemus.

Sal cineritium, in fundo obvium, sat parva occurrit quantitate, duæ enim fere partes è tribus illi decessere, sapore est accerrimo, pungente, omnino alio ab eo qui ante fixationem inerat, à spiritu salis quodammodo conscriptum.

Licet deinceps istud sal in aqua diluere, hanc filtrare, ac ad pellicu-

lam usque evaporare ; quæ cum refrixerit, in fundo deprehendetur exigua salis quantitas in formam crySTALLORUM concreti : Aqua supernatans decantanda , salis abstrahendi gratia , exsiccandi, aëri aut radiis Solaribus exponendo , vel etiam igni modico : Neque negligendum erit Sal in aqua supernatante remanens ; partem illius in vapores resolvendo, crySTALLIFANDO, ac sicuti prius exsiccando.

Non omnino quidem necessarium est infundibulum , cucurbitæ impositum luto investire , quo tempore spiritus salis sali volatili Viperino affunditur , à me enim observatum quo momento spiritus salis in sal volatile agit , nil præter phlegma sursum evehi, virium imo & saporis, omnino expers , etiamsi iidem , qui erravere in pluribus circa rectificationem salis volatilis , metuerint jacturam spiritus volatilis , existentiam solam in illorum imaginatione obtinentis : Luti autem obductio à me proposita , eo tantum fine tradita est ne quis in opinionem veniret partem salis volatilis hac via exitum affectasse.

Etiamsi porro Sal hoc volatile fixatum videatur , ac in fundo Cucurbitæ ejusmodi se offerat perfecta distillatione ; illius tamen quædam portio priorem induit indolem , ac volatilitati redditur si sali tartari remixtum fuerit , aut cuiuspiam alteri sali lixiviali , ac una committantur vasi sublimatorio.

Salia enim hæc lixivialia, cum propria indole adversa sint spiritibus acidis, hæc ab iis mortificantur, & retunduntur, ac conjunguntur, salia volatilia dimittendo , quæ à spiritibus acidis depressa & quasi fixata fuerant ; quicquid vero salis volatilis inerat huic sali , specie tenus fixo, sursum candida forma evehitur, eodem fere sapore donatum, iisdemque qualitatibus ac sal volatile rite rectificatum.

Insignis tamen ponderis in illo deprehenditur imminutio , prorsus ut plus comodi accedat adservasse in statu quo prius fruebatur ante postremam hanc sublimationem : maxima vero utilitas ex hoc speranda quod agnoscamus fixationem à spiritu salis perfectam , etiamsi aliam quodammodo induxerit naturam salis volatili, ac qualitatem diaphoreticam sub-diuretica abdiderit , non tamen omnino illam immutatam fuisse, quandoquidem nonnulla ejus portio priori formæ ac viribus restitui potest.

Istud sal, ea ratione fixatum , præditum est viribus spiritus salis concentrati, ac vero robur adeptis à commixtione illarum quas mutuatum est à sa'e volatili.

Si quis humores corporis supervacaneos per lotij vias , aut alvum solum exturbare intendat , id iis adparare licet ac utiliter in usum ducere : qui vero sal volatile rite præparatum adhibere voluerint, cujus

natu-

naturæ nulla alteratio acciderit, aut actio perturbata ab accessione fixationis, proculdubio effectus manifestiores, sensibusque magis obvios deprehensuri sunt, minori etiam assumpta dozi.

DE VIRIBVS SALIS VOLATILIS VIPERINI,

*Et utilitate cæterarum partium, ope distillationis
abstractarum.*

CAPUT VIII.

SAL Volatile Viperinum perpendendum venit tanquam Sol, tum inter partes quæ ope distillationis sursum evehuntur, tum inter eas quæ in Retorta superstites sunt; nulla quippe earum quæ superiora petierunt ipsi non debet maximam illarum quas obtinet virium: sicuti nulla earum quæ superfuere non illius ope indiget, hac destituta inutilis.

Phlegma, quod prius evehitur, secum semper illius portionem quandam astrahit, qua privatum viribus cassum esset; Id quod Spiritus nomine donant, accurate loquendo Sal volatile vocandum, cui in distillatione tantillum phlegmatis à quo dissolutum, se adjunxit, formamque spiritus indidit, sicuti ex rectificatione id manifestum evadit, quo in opere pars illa salina volatilis secernitur, ascendit concrescitque, formam albam & crystallinam adsumens, relicto in fundo Cucurbitæ humore, à quo immutata fuerat illius natura, qui nihil aliud est quam Phlegma.

Occasione data asserimus id quod plurimi authores ἀνελαῖος spiritum volatilem Cranii humani dicunt, Cervini, cæterarumque partium animalium, aliud nihil esse quam Salia volatilia, phlegmati remixta, à quibus postmodum ope rectificationis sejunguntur.

In Oleo etiam virtus desideraretur nisi sal volatile id sibi adsumeret, maximamque hujus partem comprehenderet, id quod in rectificatione manifestum est; si enim mensura aut pondere expenderetur oleum priusquam remisceretur iis qui in cucurbita reliqua sunt, rectificationi destinata; trutinæ iterum imponderetur postquam universum sal evectum est, proculdubio insignis quantitatis imminutio observaretur, quinimo & virium, quippe cum pars maxima salis volatilis, quod in distillatione illi comitem se dederat, inter rectificandum sursum abstractum est.

Eadem ratione qui Oleum, rectificationis gratia ab aliis partibus segregant, coque solum ad usus externos utuntur, vulnera, aut ulcera,

vel hyperfarcôses absumendas, ii vires illius probe non perspectas habent, dotibus enim multo insignioribus præditum est, de quibus hoc ipso capite verba facturi sumus.

Sal fixum in Retorta superstes, parti terrestri commixtum, etiamsi salibus lixivialibus accensendum sit, vixque aliis qualitatibus insignitum sit quam quæ in Sale Tartari deprehenduntur, aliquid tamen naturæ salis volatilis participat.

Qui vero isti sali vim causticam adscripsere, eam consequuti sunt, etiam non perspecta illius natura, cum illam adsignarent partibus malignis quas Viperae adfingebant; at vero id omnino ex salium lixivialium natura deducendum.

Porro sal hoc fixum, ore adsumptum, potioribus multo viribus donatum erit si sal volatile illi remixtum fuerit: Neque prohibet caustica facultas quin tuto, ex liquoribus convenientibus dilutum, ac cum fructu usurpari queat; non secus ac plurima alia salia volatilia.

Parti terrestri nihil consideratione dignum insitum est, nec immerito capitis mortui nomine designatur, postquam sal fixum illi ademptum est, Adeo ut cunctæ partes quæ per distillationem sursum promoven-
tur, non secus ac illæ quæ ad ascensum ineptæ sunt, effectæ, nulli usui, absente sale volatili, aptæ censerī debeant: Huic ergo jure merito præcipuas vires quæ in Vipera delitescunt tribuimus.

Substantiæ similitudo quæ sali Viperino cum partibus spirituosius corporis nostri intercedit, comite tenuitate & penetrabili vi qualitatum, id præstant ut tenore virium concurrente, agendi autem omnimodo concessa libertate, cunctos depromat effectus sibi insitos, ac pervadat, nullo obvio obstaculo, abditissimas & maxime diffitas corporis partes.

Id illi innatum est, ut quanquam tanquam supremus & dom. agat, nihil obivium habens quod imperio suo obstare valeat, non tamen quasi victor operationem non exerceat, aut vastator, quin potius loca quæ pertransit instaurat: Etsi porro celerrimæ, & præcipitis propemodum sit energiæ, illæ tamen functiones tam rite constitutæ sunt, tam probe directæ, ut nulla non pars corporis illius efficaciam experiatur; nunquam non effectum id depromat, ac perpetuo in commodum partium, commeatum illi concedentium.

Cum porro caro, cor, jecur, aliæque Viperae partes; tanquam alimentum, aut medicamentum adsumptæ, plurimorum morborum curationi conferre possint, insignesque effectus edere, nemini dubium esse debet hoc sal, (prædictarum partium subtilissimam & efficacissimam) sublimius quiddam & generosius in se continere: Id vero apud me ratum si omnibus probe esset perspectum,
futurum

futurum ut medicina universalis haberetur, præparatio illius studio adhibito institueretur, crebroque præscriberetur, nec sine eventu in curatione sexcentorum contumacium morborum, qui illam ut plurimum respuunt.

Ut rectum iudicium feratur de effectibus quos edere valet sal hoc Viperinum adsumptum, ejus agendi ratio cognoscenda est; aperit videlicet, incidit, attenuat, penetrat, ad superficiem corporis impellit, ac per poros cutaneos quasvis superfuitates & corpora extranea, per hanc viam exitum moliri solita; quamvis corruptionem emendat, Naturæ amicum & convenientissimum est, quam juvat & corroborat, aptitudinem illi conciliando expulsiōi non modo per habitum corporis, sed etiam per alvum, vias urinarias, ac quævis corporis emundoria, humorum excrementitiorum Naturæ molestorum.

Eo sit ut mirandos effectus producat sexcentis in casibus, infinitos affectus expugnando, aut saltem admodum mitigando, quin etiam pertinacissimos & ad quævis remedia rebelles, cujusmodi sunt Apoplexia, Lethargus, Convulsio, Paralysis, plurimisque alij morbi, quorum cerebrum fons & origo statuitur.

Mirum etiam auxilium præbet in affectibus Thoracis, exempli gratia Syncope, Palpitatione Cordis, Asthmate, Pleuritide; nominatim autem expedit ac reserat obstructions Jecoris, Lienis, mesenterij, aliarumque imi ventris partium; Abscessus internos nascentes absumit, ac discutit; internos Dolores, quorum causa est abdita, sedat, à spirituum tumultu deducendos: concoctionem juvat, massam sanguineam expurgat, illiusque in universum corpus distributionem promovet resolutionem ac concretionem illius præcavet.

Qua ratione, cuius corruptioni obviam eundo, convenientissimum est in quavis febre illius sobole, ac præsertim per periodos reduce, nominatim autem Quartana; mira etiamnum præstat in uterinis affectibus, cunctas Infectiones Cutaneas emendat, quinimo & ipsam Lepram: Potissimum autem specifica & singulari vi valet adversus cunctos morsus & ictus venenosorum animalium, quævis venena, modo corrodingi vi prædita non fuerint: hoc in casu illico confugiendum est ad emetica, aut unctuosa & leniendi tivavi prædita; quibus præmissis præstantissimos edit effectus.

Singulariter autem Pestem impugnat, ac quosvis morbos contagiosos & epidemicos, cujusmodi sunt Rubiolæ, Variolæ & similes: Paucis ex inductionibus, quas infinita pepererunt experimenta, nobis comperta, variis temporibus occurrentia, nos compellunt ad enuntiandum Vires illius expectationem omnem & spem superare: Qui vero ad dicta

à nobis animum adverterint, illi transitu ad alios affectus facto, in quam plurimis aliis experimenta suscipere possunt, quorum enumeratio prolixior tædio futura esset.

Huc obiter inferendum est experimentum insigne, observatum in Nobili quodam, qui jam à mense dolore vehementi & continuo torquebatur quem crebræ exasperationes excipiebant, in parte dextra media frontis, non procul à tēpore; Locum dolentem (adeo angusto circumscribebatur spatio) contegere potuisset apex digiti, absente rubore, tumore, duritie; dolor nihilominus, quasi puncto determinatus, in vicinas partes diffundebatur, adeo ut Nobilis masticandi potentia privaretur, imo vix illi os pateret iusculo forbendo; dolor quippe hinc mire exasperabatur, etiamsi fames urgeret.

Medici, quorum cura se commiserat, plurima in solatium illius excogitaverant, præsertim autē sanguinem è venis pedis & brachij eduxerunt, crebris purgationibus corpus exhauserunt; frictiones colli institutæ fuerunt & summorum humerorum; adfixæ cucurbitulæ, comite alta scarificatione, vesicatoria & hirudines pone aures admota; Referata fuerat arteria temporalis, emissæque decem aut duodecim uncie sanguinis arteriosi, foramine postmodum per cauterij admotionem obducto, Generosa etiam hidrotica exhibita per plurimos dies, mane & vesperi, sudoribus ubertim scaturientibus: Imo ager, proprio instinctu, in doloris summa vehementia, unum è dentibus superioribus sibi evelli curavit, omnis labis expertem, spe fretus futurum ut causa doloris illac exitum moliretur; Cum porro auxilia omnia essent irrita, dozis unica salis volatilis ex vino data, momento temporis dolorem sustulit & extinxit, unde non minor admirationis causa assidentibus exhibita quam gaudij ægro: Casus hic omnino stupendus, quavis ratiocinatione potior, vires & efficaciam salis hujus volatilis cum apertissime indicet, ulterius nequaquam pergendum est in enarratione illius effectuum.

Superest jam ut Olei vires attingamus, in distillatione una cum sale volatili sursum evecti, cujus etiamnum portionis particeps est: Odoris gravitas frequentiore illius usum prohibet; quo fit ut illi qui præparationem Olei suscipit sæpe numero satius sit solius salis volatilis, ipsius comitis, extractioni incumbere, addita rectificatione, quam id tale adservare; raro quippe cum occurrant ægri qui id non præ odoris & saporis insuavitate fastidiant; odor ille adeo intime impressus est ut nulla rectificatione elui possit.

Id vero compertum volumus, si quis nequaquam ideo abhorreat, inter remedia externa vix artem medicam generosius & efficacius obtrudere posse, dummodo adhibitum in usum fuerit dum proprio
sale

Sale volatili adhuc turget; Aperiendi enim vi præditum est, attenuandi, incidendi, resolvendi, detergendi, ac miro modo mundificandi; Experimento frequenti nobis cognitum, à crebra inunctione, comite simul salis volatilis usu interno, admirandos effectus observari in partibus Paralyti tentatis, motu destitutis, quin etiam arefactis à negato spirituum & alimenti influxu.

Spongiola, hoc oleo imbuta, pyxide foraminibus pertusa, gestata, naribus crebro admota, pestilenti tempore commodissima est, infectum aërem arcendo, cerebrumque corroborando, ac partes principes, Olfactu etiam utile est, internis naribus inditum, temporibus innuntum, urgente paroxysmo epileptico, aut vertigine, aut si vapores cerebrum oppleant vel pituita; exitum quippe illis procurat potentissimeque discutit; In affectibus Hystericis præsentissimum est præsidium, vermes quoscunque enecat; quo in casu guttas aliquot ore sumendas exhibere licet, ex vino vel alio liquore, jusculo &c. Inungendo regionem orificij ventriculi.

Hoc Oleum quavis Contusiones externas sensibilibus discutit, necnon conducit internis, potissimum autem capitis: Tumores & durities resolvit, exitum concedens attenuatis humoribus & transpirationi factis idoneis per poros cutaneos: vel crassioribus concoctis & ad suppurationem deductis laudabilem.

Deterget etiam & mundificat quævis ulcera, ac cunctos affectus cutaneos sanat, imo pertinacissimos, dummodo remota fuerit causa interior, Quibus in affectibus effectus illius præterea & celerius se produnt & manifestius, si robur accesserit usu interno salis volatilis, à quo præsertim expectanda præcipua olei efficacia.

Illud occasione data dicturi sumus antiquis summo in pretio fuisse Oleum Viperinum, ab ipsis præparatum diversimode; alij enim infusione utebantur, alij Viperarum decoctione in Oleo; Sin justa adfuisset proportio Viperarum ad Oleum; Si humor necessarius accessisset, ac methodo quadam rationali usi illi essent, ab istiusmodi oleo laudabiles expectandi fuissent effectus, ac calculo nostro id adprobaremus, Lectorem illuc remittentes.

Cum porro ejusmodi in præparationibus, quas exhibent, nihil methodo consonum reperiatur, unicam huc inferre lubet, quam artis legibus conformem esse credimus.

Adsumantur exeunte Maio, vel inchoante Junio, duodecim grandes Viperae recens captae, unaquaque illarum in septem vel octo segmina dividatur, conjiciantur in vas fictile optime vitreatum, capacitatis convenientis; affundantur illis olei olivarum librae tres, vini albi libra una

Imponatur ollæ operculum, lento igne cuncta ebulliant ad humoris consumptionem, cuncta colentur, valida manu exprimantur Viperæ, Oleum ad usus custodiendo.

Interea ne metus inanis, sicut antiquos occupet, à vaporibus ex olla exsurgentibus sibi caventes dum elixantur Viperæ, hæ enim, sicut jam præmonuimus, nullo omnino infectæ sunt.

Oleum prædicto modo adparatum revera non obtinet vires easdem & qualitates quæ oleo stillatio infunt, modo à me memorato; Inunctione tamen plurimum valet in cunctis affectibus cutem scedantibus, nervorum contractionibus, rheumatismo, plurimisque aliis affectibus.

DE RATIONE IN USUM DUCENDI

Sal volatile Viperinum.

CAPUT IX.

E Tiamsi non liceat singulatim tradere modos omnes in usum adducendi Sal volatile Viperinum, uti neque cunctos affectus quibus conducit enumerare; nihilominus utcunque satisfacturi illis qui usurpandi rationem exoptant, in compendium contracturus sum ea quæ à Medicis quibusdam, qualitatum & proprietatum istius Salis apprimè gnarorum observata fuere quotidie id magno ægrorum commodo præscribentium.

Id à limine noscendum, saporis admodum penetrabilis causa, id nequaquam solitarium exhibendum, atque ideo commiscendum esse, alias cuidam alimento, exempli gratia jusculo, ovi vitello, pomi assipulpæ, gelatinæ aut alicui condito, alias, & potius medicamentis, atque hæc iterum sexcentis modis porrigi posse, partim quidem deducendis ex conditione humoris ægrique constitutione, sed præsertim peritia, industria & prudentia Medici.

In Salis enim hujus exhibitione requiritur non levis Medici sagacitas & doctrina, qui illius efficaciam & vim dimetiri norit; qui cunctorum affectuum ideas & causas accurate didicerit ac in praxi versatus sit, quo, urgente necessitate, cum fructu illud præbeat, & in morbis quibus conferre potest; cui tempus & occasio idonea ignota non sit, Ex arte id commisceat & opportune iis rebus à quibus illius naturæ nulla alteratio inducatur; actio nequaquam pervertatur, ac tandem indicationi occurrenti satisfaciant.

Ideo

Ideo non minus comperta esse debet Medico legitima & methodica Salis præparatio : Eiusdem efficaciam notitia & qualitatibus, quam ideæ morbi, conditionis, temperamenti & constitutionis ægri, nec non exhibendi salis rationis, remixti alimentis aut medicamentis adpropriatis, occasionisque & temporis commodi id porrigendi, quo expectatus eventus adsit, qui defuturus non est si circumstantiæ omnes prædictæ observatæ fuerint.

Ne porro iis, quibus familiaris non est illius usus, præter spem & votum finistri quid accidat, ac salis viribus contrarium, id monuisse & novisse volumus, ab Acidorum intensorum commixtione præsertim cavendum esse, ac potissimum spirituum, cuiusmodi sunt Salis, Vitrioli, Sulphuris, aut similibus, à quibus fixaretur, abolereturque illius actio.

Ne ergo in illius usurpatione ulla occurrat difficultas, id adsumere licet remixtum aquis distillatis, vel prisanæ aut decoctis morbi indoli convenientibus, sicuti & Julapiis, Emulsionibus aut Potionibus diversimode compositis, videlicet ex confectiis, aut pulveribus, aut syrupis, extractis, aquis stillatitiis, simplicibus aut compositis, & similibus : Remiscetur necnon tabellis & opiatis, diversimode compositis, pro morbi natura & Medici scopo; commiscetur purgantibus diaphoreticis, diureticis, aperientibus : Commiscetur sal fixo Viperino, vel aliis à quorum natura non abhorreat; usurpatur ex vino aut quibusdam aquis mineralibus.

Cuius sexui convenit, ætati, quovis tempore, quavis hora, procul ab alimentis, pro morbi indole ac Medici scopo : Pluribus vicibus in die si libet, adsumi potest, imo & noctu, quin & diutius protrahi potest illius usus.

Dosin quod attinet, admodum varia illa est, pro vehementia morbi, ætate, temperamento ac ægri indole, & si semel aut pluries usurpandum fuerit; Minor enim debet porrigi illis qui non semel sed iterato una die adsumere necesse habent; quin in illius usu ad intus pergunt, quam iis qui semel tantum assumpturi sunt.

Satis est quandoque illius grana quatuor præbuisse, sex, octo, decem, aut duodecim, sed quibusdam in casibus dozis ad viginti & viginti quinque grana exporrigitur, etiam semidrachmam, quinimo & hanc completam; sed hic summa prudentia & sagacitate opus est, qua absente sal istud, ut præstantissimum, effectus omnino Medici scopo & ægri expectationi dissentaneos producturum est.

*VARIA REMEDIA, AUT COMPOSITIONES,
quibus Sal volatile basin præbet.*

CAPUT X.

Nequaquam à me suscepta esset descriptio virium aut usus salis volatilis Viperini, aut Fixi, ut & Olei in sublimè per distillationem evecti, si Opus meum in gratiam solum eruditorum Medicorum conscriptum esset, rerum omnium notitiam callentium, ac præsertim partium è Vipera deducendarum: At vero illis gratificaturus qui illarum rudes, aut omnino, aut ex parte, duce indigent, præsertim in exhibitione salis volatilis, colophonem libro huic imponere volui, propositis Præscriptionum formulis, ac præcipuis compositionibus, quibus sal volatile Viperinum basin subministrare potest, apud autores non obviis, effectus tamen huic sali dignitate respondentes edituris.

Cum porro me non lateat plurimos curiosos, apud quos Vipera in commendatione est, præparationes domesticas conficere; juxta præscriptiones quibusdam in libris obvias, alias ad artis normam concinnatas, alias ab illa devias, Illis communicaturus sum Elixir Viperinum, insignium virium, saporis grati, facile parabile, corruptioni nequaquam obnoxium.

*℞. Corda & Hepata Viperarum, in umbra exsiccatorum ac pulverisatorum
N. xlvij.*

Cinnamomi optimi drach. ij.

Caryophyllorum crasse contusorum drach. sem.

Conjiciantur omnia in lagenam vitream densam & solidam, heminarum (pintarum) circiter duarum capacem, Illis affunde.

Aque Regine Hungariae.

Melisse ana. libr. j.

Florum Arantiorum.

Rosarum ana. libr. sem.

Lagena accurate obturetur, soli per dies quadraginta exponatur, Postmodum in liquore dissolvatur,

Sacchari purissimi libra j.

Trajiciantur omnia per manicam mundissimam, recondatur hoc Elixirium in lagena, cui adde.

Salis volatilis Viperini optime rectificatis unc. sem.

Moschi orientalis.

Ambra

Ambra grisea ana. grana xij.

Accurate obturanda lagena, hoc Elixirium adusus servando : Dosis est à semî cochleari ad integrum mane, jejuno ventriculo adsumi potest, imo quavis hora urgente necessitate.

Remedium hoc optimum est & convenientissimum, non modo cuiusvis veneno adversarium, Pesti, omnibusque affectibus epidemicis & per contagium se propagantibus, sed etiam omnes partes principales corroborat, calorem naturalem justo in tenore tuetur, quo pacto valetudini plurimum confert illius usus, ac vitæ productioni.

Elixirium sequens publici juris merito fieri debet, utpote remedium hætenus incompertum, utilissimum non modo in morbis virilibus, cerebri, ventriculum ac omnes partes nobiles infestantibus, sed singulares omnino effectus in muliebribus affectibus editurum, En descriptionem.

Rx. Croci optimi.

Lacrymarum Myrrhæ selectissimarum.

Alvës Socotrina.

Carabes albißimæ ana. unciam unam.

Extracti Opii.

Castorj ana. drachmam j.

Extracta dissolvantur in tantillo vini spiritu, reliqua pulveriscentur, omnia simul immitantur Cucurbitæ vitreæ, affunde.

Spiritus vini tartarificati libras iij.

Imponatur Cucurbita Balneo cinerum, Adaptetur illi Alembicus, Recipiente instructus, utrumque luto probe muniendo; accendatur ignis moderatus; abstrahæ spiritus vini mediam circiter partem: tunc vasa decrustentur, Tinctura pulveribus supernatans decantetur, imbuta prædictorum omnium qualitatibus, seorsum reponenda in lagena rite obturata; Abstractum vini spiritum affunde materiæ in Cucurbita restibili; admoveatur iterum Alembicus, una cum Recipiente, rursusque abstrahæ mediam circiter spiritus vini partem; decanta adhuc eminentem Tincturam, priori commiscendam, etiam adservandam; Tertia vice cohobetur spiritus vini sursum evectus, affundaturque materiæ in cucurbita superstiti, eodem processu ut ante observato; decanta supernatantem Tincturam, præcedentibus remiscendam; Cunctæ simul filtrentur, lagenæ solidæ infundantur, omnibus vero adde

Salis volatilis Viperini unciam unam.

qui nullo negotio dissolvetur; Cuncta hæc commista recondantur in vase accurate obturato.

Dosis, illius Elixirii est à guttis x. ad xxx.

Tom. III.

L !

Traditurus præterea sum Opiatam eximiarum virium in plurimis Cerebri affectibus, Ecce descriptionem.

℞. *Extracti radices seminum Pæoniæ maris.*
Visci quercini genuini.
Florum Betonica.
Caryophyllorum hort. ana. unc. sem.
Confectionis Alkermes descriptionis Mesue.
Salis volatilæ Viperini ana. drach. tres.
Salis volatilæ succini drach. unam.
Margaritarum preparatarum.
Oculorum Cancrorum preparat. ana. drach. ij. sem.
Olei Cinnamomi.
Maceris ana. guttas ij.

Cuncta secundum artem commisceantur, fiatque Opiata, in vase Faventino, optime occluso recondenda.

Dosis est à scrupulo uno ad drachmam.

Ratione sequenti concinnari potest Opiata, aperiendi & laxandi vi simul prædita, utilis curationi plurimorum affectuum chronicorum, illorum potissimum quos pariunt variæ partium obstructions.

℞ *Conservæ florum Tamarisci.*
Geniffæ.
Calendula.
Persicorum ana. drach. vj.
Salis volatilæ Viperini.
Extracti radices Iridis vulgaris.
Rhabbarbari ana. unciam semis.
Salis fixi Viperini.
Bezoartici Mineralis.
Salis Absinthii ana. drachmas duas.
Resinæ scammonii.
Extracti colocynthidis ana. drachmam j. sem.
Cinnamomi pulverisati drachmam j.
Cuncta hæc commisceantur addendo.
Syrupi compositi cum Rheo q. v.

Fiat Opiata, quæ exhiberi poterit à drachma una ad duas, imo & tres, sed robustissimis.

Pol-

Possunt etiam effingi Pilulæ facultatis non dissimilis, minori dozi assumendæ.

℞. *Extracti Aloës cum succo florum Violarum mundatarum parati.*

Rhabbarbari.

Sennæ orientalis.

Salis volatilis Viperini.

Resinæ Scammonii.

Lacrymarum Gummi Ammon. ana. drach. ij.

Bezoartici Mineralis.

Salis fixi Viperini an. drachmam unam.

Deducantur omnia in massam Pilularem, quarum dozis est à semis scrupulo ad scrupulos duos.

Quorum ventriculus humoribus tenacibus & viscidis obsessus est, ac neque purgationibus neque aliis remediis elui potuit; fastidium cibi adfuerit, ructus foetidi molesti ex ventriculo emissi, commode illi Pulverem sequentem in usum advocare poterunt, in fine pastus, imo quavis hora usurpandum.

℞ *Seminis Cotiandri* (non aceto præparati, quod perperam præcepere antiqui) *sed quale prostat in officinis.*

Anisi.

Fœniculi dulcis.

Liquiritiæ rasæ & optime exsiccata ana. unciam sem.

Salis volatilis Viperini.

Oculorum Cancrorum præparatorum ana. drach. ij.

Salis fixi Viperini.

Cinnamomi electi ana. drachmas ij.

Cuncta hæc in pulverem subtilem deducantur, & adde.

Sacchari purissimi pondus æquale, vel duplum.

Recondatur hæc Mistura in vase vitreo aut Faventino, accurate occludendo; Assumatur unaquaque vice semicochlearis mensura, vel integri, prout plus aut minus sacchari admiscueris. Pulveri admiscere licet guttas aliquot Olei Anisi stillatitii, vel Cinnamomi, imo Moschum vel Ambram griseam.

Sal istud volatile commodissime remiscetur pulveribus Ptarmicis, nam præterquam quod efficaci sua vi insigniter penetrat, cerebrum quoque potentissime expedit & liberat, ac simul roborat, commisceri potest pulveribus Betonicæ, Majoranæ, Lili convallium,

Rosmarini, Stœchadis Arabicæ, Saliviæ & similibus, sextam solummodo partem Salis volatilis prædictis pulveribus addendo.

Si quis Opiatam exoptet, non solum cordi roborando utilem, ventriculo, ac cunctis partibus principibus, sed & cuivis veneno expellendo, depurandæque massæ sanguineæ ac partibus solidis, impuritates illas inquinantes, per poros cutaneos expurgando, aliave emunctatoria, ij Opiatam sequentem utilissimam præparari curent.

℞. Conservæ Caryophyllorum hortens. uncias ij.

Confectionis Kermesina complete unciam j.

Salis volatilis Viperini probe rectificati, drach. vj.

Confectionis Hyacinthina,

Electuarii Diascordii ana. unc. sem.

Bezoartici mineralis.

Margaritarum præparatarum.

Oculorum Cancrorum præparatorum.

Extractorum Angelicæ.

Carlinæ ana drach. iij.

Salis Cardui benedicti drachmas duas.

Cuncta commisceantur ac in Opiatæ formam deducantur, addendo,

Syrupi Kermesini, vel Caryophyllorum hortensium q. s. ad justam Opiatæ consistentiam.

Quæ recondenda & ad usus adservanda; Præservationis gratia danda ad drachmam semis ex vino aut jusculo, sed morbo urgente exhiberi potest drachma integra, imo & duæ.

Si quis Oleum in usum adducere voluerit, per distillationem elicatum, id solitarium usurpent, vel commixtum æquis partibus Unguenti Martiari, adjungendo, si res exigat, oleum stillatum Rosmarini, Salviæ, Lavendulæ, aut similia.

Qui ad examen cunctas has præscriptiones adduxerint, ii non modo deprehensuri sunt justam proportionem dozeon, sed & singularem cautionem ne quid illas fubeat à quo natura salis volatilis immutari aut destrui queat, id quod potissimum in illius exhibitione observandum.

Nec desunt aliæ compositiones, dignæ quæ huc inferantur, quarum sal volatile basin constituere potest, has tanquam paradeigma offerre placuit; neque enim me latet non innutiles alibi occurrere; sed,

ex

ex mea sententia, fatius est illas pro re nata præparasse, ac ex præscripto eruditorum Medicorum.

Omnia vero satis dilucide proposuisse me existimo; Latius porro evagatus essem nisi limites mihi præscriptos me prætergredi accusatio immineret ac ea aggredi quæ captum superant, oculatis solum Medicis committenda; li qui ritam Salis hujus volatilis præparationem callent, ac connubio jungere partibus volatilibus plantarum, & sulphureis quorundam mineralium, Naturæ nostræ neutiquam infestorum, glorientur se non inutiliter arti insudasse; Nulla die cessamus, in votis vero est ut tandem aliquid à nobis prodeat quod in publicum commodum cedat.

FINIS.

ECHIOSOPHIUM.

ILle ego, qui Veterum mores vitare, parando
 Theriacam, studui nuper, qui cœpta perēgi,
 Quique modum docui quo non modo Vipera summas
 Singula sed proprias conferrent Pharmaca vires,
 Jam majora peto, nova nam mihi nata voluntas
 Scribendi, toto quid Vipera corpore condat,
 Quænam sint partes, quibus & sit dira nocendi
 Vis data, Num varia lateat sub sede venenum,
 An Fel origo mali, superum num vasa palatum
 Hoc à fonte petant, flavum portantia Succum
 Mortifer an succus, Necet an Dens solus aduncus,
 An Dens Vipereus vivente evulsus ab ore
 Sive etiam extincto, membris infixus, acuto
 Vulnere det mortem, vel quadam parte cadaver
 Lethiferum, damnosa aliquo vel Viscera viru,

Nec satis hoc nobis, sed causam nosse veneni
 Mens fuit, arcanos simul & reperire meatus
 Per quos Vipereum supremam corporis arcem,
 Virus adit, sedemque feri signare triumphi;
 Seire viâ & facili totum superare venenum.
 Victaque Vipereum mala concomitantia morsum
 Cum fuerint, Ejus sub parte cadaveris omni
 Observata meis medicamina pondere curis.

Talia sollicitè quærenti, multa fuerunt
 Perscrutata mihi, variis rationibus actò,
 Non oculis, mentique meæ confidere tutum
 Credebam, digitis, nodos, sine testibus, istos
 Solvere nec cupiens, Physicos in rebus acutos
 Consului, multis dubiis & adesse rogavi,
 Sæpius, indictis horis, venire periti,
 Quos ad propositum fateor non pauca tulisse,
 Et docto arbitrio cœtum fecisse decorum,
 Plurima tunc, vario tentamine, digna notatu

Cogni-

Cognita, majorum simul & sententia vana
 In multis temnenda fuit, melioraque visa
 Cunctorum studioque petentibus ima sagaci
 Nobis, quæ veteres poterant latuisse, reperta.

Non labor aut sumptus, vel tempus ad ista molestum,
 Vipera nam magno numero mihi missa frequenter,
 Ex variis electa locis; nec sexus uterque,
 Defuit, ut scirem num sit discrimen in illis,
 Quilibet & pariter mordens an mittat ad orcum
 Sæpius, hoc ad opus variis animalibus usus,
 Passere, gallinæ pullo, cane, fele, columba,
 Effectus miros, rufasque dedisse medelas,
 Sat fuit, hoc libro, Jam Vipera carmine tantum
 Describenda mihi, quæ pollens viribus, almæ
 Theriacæ basis est, iterumque canenda recurrit.

Vipera, Serpentis species, cognomine nota,
 Viviparæ, Catulos quod mittat corpore vivos,
 Corpus tecta patet totum, Cute versicolore,
 Pro pedibus Squammæ patulæ, sub ventre notantur,
 His repens, quo vult Serpentum fertur ad instar,
 Sed motu lento incedit, nescitque salire:
 Hæ corpus portant squammæ, nitidique colorem
 Ensis habent, aliæque aliis incumbere gaudent;
 Posterior junctura patet, dum serpit cundo,
 Vipera, si gressum revocet; desistit hiatus;
 Hæ latus ad geminum tendunt, Pellicque supernæ
 Consutæ veluti, costarum finibus adsunt,
 Squamma duas costas tantum quæcunque tuetur,
 Arcte dorsalis, quas propria vertebra vincit,
 Quæque suæ squammæ sic vertebra possidet usum.

In totum squamma cutis est obtecta minore,
 Cujus mira patet series & textilis ordo;
 Perspicuus color est varius, proportio, forma
 Diversis gaudens; mox fuscum in pelle subasbo,
 Mox fulvum rubro jungit Natura colorem;
 Ad libitum passim nigro quoque stemmate signat,
 Et Caput & Dorsum; possis quoque cernere lato
 Vertice, productas maculas, ut cornua longas,
 Hæc semel exuvias, aut bis deponit in anno;

Inde est ornato Pellis nova tecta colore ;

Squammarum radix tegitur, sed finis in orbem ;
 Dimidium , oblique descendit ad Ile finistrum ,
 Ordine formoso multo ; cui dextera origo ,
 A lævo ad dextrum series eademque notatur ,
 Moxque patent Squammæ majores , moxque minores
 Largior & series ubi moles corporis aucta ,
 Strictior atque eadem, si mole minore feratur ,
 Multaque subtilis directe linea Dorsum ,
 A cervice petit , Squammaque recumbit in omni.

Majores squammas habet & caput inferiores
 Productas latus ad genuinum , Faucesque tegentes
 Quæ præbent similem primis majoribus usum ;
 Instar Porcorum rostrum cute Vipera gestat ;
 Sex & aperta locis Cutis est, quorum prior Ore ,
 Consistit patulo ; bina quoque Nare sequentes ,
 Et geminis oculis , Auris dum nulla notatur :
 Ventris custodes squammæ, gressusque ministræ ,
 Servant postremum , fæcum coitusque foramen ,
 Quod tegit ad caudæ summum , squamma ultima in orbem,
 Ducta, patens, coitu, parte vel fæce paratis ;

Hæc de Pelle feræ squammosa digna notatu ,
 Altera sed tenuis Cutis est, subjecta priori
 Accipit & squammas , si sit spoliata senecta ,
 Vipera, tuncque novam format Natura minorem ;
 Suppeditat binum sic Pellis semper amictum ,
 Atque exuta patet pellucida Pellis utrinque.

Pollicis intensi molem vix præterit unquam
 Vipera ventre suo , Collum digitique puellæ
 Crassitiem præbet minimi cui Cauda suprema ,
 Hac in parte quidem similis, sed cuspide dispar ,
 Cauda brevis valde finem quoque præbet acutum.

Corpore constabit bino pede Vipera longa ,
 Illius solito crescendi fine peracto.
 Suppressum Caput est , ut planum, vertice lato ,
 Angulus ad superum latus est extensus utrumque ,
 Et custos oculi producit undique binus ,
 Pollice perfecto Capitis mensura notatur ,
 Octava ad latum numeratur linea finem
 Vertice supremo, sed sensim strictior extat ,

Nam

Nam visus spatium vix linea quinta patebit;
Nec plus est parti quam linea bina priori:

Linea Maxillam sequitur bis quinta supernam;
Inferior toto dum pollice longa reperta:
Maxillæ geminæ Gula quam sit vasta docebunt;
Divisæ hæ finem faciunt in parte priore,
Inferior gemino constat pars Osse, priusque
Postremum stringit, Dentes gestatque minores,
Ad latus externum mordendo flexile tantum,
Ad medium superæ fit & articulatio firma,
Ossis ab extrema quod Calvæ provenit ora,
Dentis ubi radix est articulata canini:

Multiplēces patulis apparent faucibus unci,
Dentes, subtiles, ad vulnera prompta parati,
Quorum majores geminos prodire videmus,
Qui tamen inflexi remanent, dum nulla voluntas
Mordendi, promptique patent si surgat in iras:
Hi maxillarum tanquam custodia bina,
Calvæ producta nectuntur parte priore;
Quæ custos Oculi, vincitque ligamine forti,
Ossi junguntur parvo quod fertur ad altam
Maxillæ partem mediam, mortuumque ministrat,
Maxillæ & Denti communem, tempore morsus;
Dens ad radicem succo flavente rigatur,
Capsula quem tenuis servat, fortique priori
Dentes oblongi plures, sed molliter hærent,
Mox duo, vel tres, aut quatuor, vel quinque sub uno:

Ordine diverso Dentes numerantur, & octo
Interni, similes forma, sed mole minores,
Bina eadem sursum series; ut bina deorsum;
Densque molaris adest nullus, nam quilibet uncus,
Ut calvus, & cavitas summum contingit acumen:
Hæc vorat esuriens, namque integra gutture vasto,
Quæ mactata ejus fuerint animalia morsu,
Arctior & si sit Stomachus, congesta tenendo,
Oesophagus prægrandis adest, hæc condit uterque,
Ignis at internus dum nulla parte coactus
Nullus & in stomacho liquor est, fit coctio parva:

Nec sit Vipereo, mirum, si ventre hacerta
Deglutita, dies maneat pene integra plures,

Mm.

Corpore nam toto calor est æqualis, & inde
Non solet effundi, vel quadam parte recondi,
Sed congestorum paulatim Vipera succum
Sugit, & ad fæces quod restat inutile pellit,
Vel majora suo, si quæ sint, rejicit ore:

Quod si scire modum cupias quo Vipera multos
Per menses, gelidis vivat jejuna latebris;
Illa caput tollens & sæpe superno
Quam trahit è coelo fausta nutritur ab aura,
Hæc licet & molli videatur corpore, duris
Temporis impetibus viscosa carne resistit,
Hinc fit ut horrendos hyemis tolerare rigores
Possit, & adverso quamvis sit frigore turpens
Flexilis exiguo veniente calore resurgat,
Præterea illius substantia partibus arctis
Constat, & lunato stricte sociata calori,
Sub cute squamosa, manet integra, tempore longo,
Spiritus atque adeo vivax versatur in ipsa,
Ut quamvis varias ex ejus corpore partes
Feceris, & Lumbis avulsa removeris imis
Viscera, per multas cor nudum palpitet horas.
Scissus & in partes spoliatus jam cure Truncus,
Cauda etiam semota, velut pars assea quæque
Vitali officio multas fungantur ad horas
Abscissi dudum & Capitis det morsus eundem
Interitum mordens quem Vipera sana dedisset:
Hæc satis, Ad partes alias veniamus Echidna.

Quæque suos Dentes habet & maxilla minutos,
Dens & ad extremum submissæ, grandior extat,
Majori oppositus superæ, minor atque, recurvo,
Ordine, consimilem Dentem spectare videtur,
Ad malam sociam, quæ cunctis partibus æqua,
Non interstitio conjunctus finis earum,
Osse aliquo inferius, partem nam musculus explet,
Os Nasi superum malam, ad firmat utramque,
Fini Claviculæ, quæ Calva pendet ab alta,
Fortiter infernæ Malæ sunt articulatæ,

Nares principium Capitis, binoque meatur
Exiguo, ad Cerebrum penetrantes, Osse reguntur,
Ossis radicem fortis Calvaria firmat,

Et

Et latus illius genuinum producta tuetur,
 Hæc tamen imbellem tenet articulatio motum:
 Calva Oculis ad utrumque largitur amictum,
 Et licet exiguis, duplex concessa cuique
 Palpebra, transperans Liquor Vvea, Cornea, Nervus,
 Opticus, hic tenuis, brevis & radice ligatur,
 Trans Calvam penetrans, Cerebri sub corpore summo,
 Fortiter annexas, latum longumque petentes.
 Suturas monstrat Calvaria, vertice toto,
 Internis Fossisque suis instructa notatur,
 Anterior minor est, Oculum stat & inter utrumque,
 Parvula quæ cerebri concludit corpora bina,
 A quibus exigui Nervi mittuntur odoris.
 Tres sunt in medio fossæ, queis corpora terna
 Condita sunt Cerebri, primis unita duobus
 Opticus atque imis Oculorum nervus ab illis
 Exit, & auditus lateralis Nervus uterque;
 Corpora sunt aliis nervis partimque comosa,
 Occipitis Fossam restantem Spina medulla
 Occupat, hinc Dorsum penetrat, Nervosque minores
 Multos, ad Costas vicinas mittit eundo:
 Dura dat externam Capiti sic Calva figuram,
 Cum Venis adfunt Arteriæ, & intus & extra,
 Multus & ad variam numeratur Musculus usum,
 Insertus lateri Calvæ, summoque palato,
 Et qua parte vides aliis animalibus Aures,
 Ad latus existunt angusta foramina bina,
 Primo dum Nervus tenuis radicibus hæret,
 Inde, Oculo submissus, abit, ramumque bifurcum
 Format, & illorum Narem petit altus apertam,
 Inferior Dentes divisus, pergit ad imos,
 Indiga dum Natura potest hac parte videri,
 Aure carens, ipsam Nervus cum Naribus explet,
 Quod cavitas Calvæ, proprius Cerebrique meatus
 nignant, ut Nervus geminus, qui Naribus aptus
 E cerebro veniens illuc quoque portat odorem,
 Ad Cerebri summum & medium latus articulata
 Clavicula, ad finem capitis producta notatur,
 Ossibus hæc constat geminis, cubitique figura
 Flexis: Maxillam post articulatur ad imam,

Ut libet hic cubitus scit stringi, scitque patere.
 Nascitur & parvus cubiti sub origine Nervus,
 Ex hoc postremo, tenuique foramine Calvæ,
 Auditus Nervo confinis; longior ille,
 Ossa sequens, tandem Maxillam parte supernâ
 Ingreditur mediam, reliquumque penetrat eundo.
 Infera & in fundum descendit acuta palati
 Pars Calvæ, nervos præbetque saporis ad usum.

Quos & Lingua juvans fauces præcurrit hiantes;
 Corporibus constans geminis, teretique figura:
 Definit atque minax subtile in acumen vtrumque,
 Pars rubet interior Linguae, sed prima nigrescit:
 In totum nobis innoxia Lingua, sed ipsâ,
 Si careat magnis, Animalcula Vipera captat:
 Vaginâ induitur, velox quoque prodit, & intrat,
 In cassumque licet vibrans, hac territat hostes:
 Tendinibus binis hæc à radice movetur,
 Hique cuti internæ sub collo fortiter hærent.

Inter maxillam Tracheja Arteria vtramque
 Incipit infernam, cuius sub tegmine Lingua:
 Annulus huic multus formam dedit, ordine junctus,
 Ascendens patulo longum dat & ore foramen,
 Rostratum inferius, quo pressio sibilat Anguis.
 Illorum series est magno pollice longa,
 Et fauces penetrans ad pectus tendit; apertum.
 Pectoris ingressum non præterit annulus, horum
 Per medium series, partem, concisa, supernam
 Respicit, & patulo Pulmoni subjacet: Ejus
 Mollior ad latus est duræ substantia juncta
 Undique; Pulmoni facit & sociata canalem
 Perfectum, optatum quo Vipera suscipit auram

Dextrâ parte jacet Pulmo, rubroque colore
 Noscitur: illius mollis substantia, nullis
 Est divisa lobis, ter bino pollice longa.
 Transverso digito non lotior auriculari.
 Retis & ad formam veluti contexta notatur,
 Et licet in dextrâ, jaceat, dum plenior aurâ,
 Spinam præteriens, ad partem fertur vtramque.
 Submissumque sibi respirans ventilat Hepar.
 Huic Cava Vena suos, & Aorta Arteria, ramos
 Miserunt, simul & mixtis hinc indè rigarunt.

Ut pisum globulus cordi præmittitur alto,
Cui liquor est aqueus, carnosus corpore tectus.

Illi substratum Cor, mollo parenchima, pergit.
Ternâ parte pedis distans à gutture, rubro
Sub pulmone jacens, dextrâ quoque parte locatum:
Membranis vinctum propriis: Hoc nobile viscus
Corpore divisum permultis palpitât horis,
Hoc & aquâ plenum Pericardion undique cingit.
Possidet auriculam, Cava cui dat Vena liquorem
Sanguineum; sanguis penetrans, petit inde meatum
Ventriculi Cordis, patulam post implet Aortam,
Quæ ramos format geminos, sursumque supernus
Progrediens, cunctas rigat illic sanguine partes,
Alter ad inferius tendit, latus atque finistram
Occupat, Oesophagi partem, stomachumque sub ipso,
Hinc Testem, & Renem, Penem, Caudamque pererrat.
Unus ut est aditus Cordis, sic exitus unus,

Majus mole Jecur, Cordi submittitur imo,
Dimidio longum pede, puniceoque colore,
Pollicis & ternâ latum bis parte notatur:
Dividit hoc Cava Vena fluens in corpora bina,
Longius & dextrum partem descendit ad imam;
Hæc Cava descendens, quæ dextrâ parte locantur
Viscera percurrit, dum corpus tendit ad imum.

A vastâque gulâ incipiens, in parte sinistrâ,
Oesophagus situs est, uno pede longus & ille,
Ad Stomachum portatque cibos, ut nomine signat;
Hujus ubique patet mollis textura, capaxque,
Possit ut inflari digitorum mole duorum.

Oesophago Stomachus succedit, corpore denso,
Et minus extenso; quartâ non longior iste
Parte pedis, tunicas binas habet intus & extrâ,
Utraque densa patet, sed rugis intima tecta,
Dum vacuus Stomachus, pleno distenta sed illo,
Sæpius & parvis est vermibus intus operata.

Officio functus Stomachus, deturbat ad ima
Intestina suas fæces, prius & duodenum
Occurrit, tenerum Fellis capit atque meatum.
Ileon & Cæcum mihi non comperta fuerunt.
Instructum sinibus, sed subjacet ordine Colon:

M m 3

Postremum sequitur Rectum, quod pellit aperto,
 Caudæ sub summâ radice, foramine, fæces.
 Intestina tegit pinguedo & mollis & alba,
 Quam cingit teneris hærens membranula costis.
 Ad latus & Stomachi, sub & Hepate pollice distans;
 Fel liquidum parva contentum cystide turgēt;
 Illius cocto similis substantia vino,
 Acris, amara, patet viridi signata colore.
 Non via visa mihi, liquor hic qua posset adire
 Dentes supremo succo tunicamque replere
 Illorum croceo; qui nil præbebit amari,
 Sed tibi amygdaleum gustanti finget olivum.
 Parva quidem ad summum Fellis contorsio visa,
 Ex qua vas tenerum, migrans à fonte recurvum,
 Finditur in binos ramos, quorum Duodenum
 Rectior ingreditur, minor & deflexus ad Hepar,
 In varios ramos divisus definit alter.
 Contra submissas Oculo, Dentique propinquas,
 Multas inveni Glandes, simul ordine junctas,
 Hasque salivares dicam Cerebrique ministras,
 Ex hoc sugentes succum, suctumque colore
 Tingentes croceo, qui nil nisi pura saliva,
 Quæ rigat & lenit vicina ligamina Dentis
 Majoris pluresque sitos sub cystide Dentes.
 Est sub Felle Lien, nigrescens atque rotundus,
 Nec pisi molem superat: Renes ad utrumque
 Inde jacent spinæ latus: Illi glandibus æquo
 Ordine conjunctis, constant, pallente colore:
 Arteris scatet & venis, tunicaque tenella
 Quilibet obtegatur, prior est dexterque sinistro.
 Vase suo in fundo munitur uterque, ferendo
 Ad rectum sero, cum fæcibus ejiciendo.
 A capite ad caudam, sit Vipera Fœmina, Masue,
 Vertebra centeno numero conjuncta patebit,
 Cum novies & quinto; numero quoque Cauda supertes
 Quinto & bis deno finem facit Ossibus imis.
 Partibus æqua mari prædictis Fœminæ semper;
 Mollis quidem, gestans utero, majore notatur,
 Ut collo magis & gracili distincte; Nec apte
 Dentibus antiqui numeratis esse minores.

Nos docuere Mares ; numero , formaque , situque ,
 Nam similes illis Dentes , vt corpore Coniux
 Est par , collato , Catulis exempta , Marito ;
 Grandior at Maris est , ob Penes Cauda tumentes .

A primâ ceruice viam petit alba Medulla ,
 Trans spinam dorſi , Caudam quoque pergit ad imant.
 Vndique complures ex hâc , vt origine , Nervi
 Parvi nascuntur , propriis & vsibus apti ,
 In varios ramos diuisi , partibus adsunt.
 Musculus & multus , Venisque Arteria iuncta ,
 E spina ad Costas pergunt , & Viscera cingunt.
 Musculi & insignes bis bini , & plurima Vena ,
 Cum Nervis , dorſi comites , hinc indè norantur.
 Mulculus interior binus , submissus , ab altâ
 Progrediens spinâ ; dorſo coniunctus vtrinque ,
 Fertur ad extremam Caudam , fulcitque supernos.

Vipera Testiculos distinctos Fœmina binos
 Possidet : Illorum substantia mollis & alba :
 Linea bina docet latum , ter sextaque longum.
 Sub Stomacho hi Testes , lævâque , jacentes ,
 Fundi Matricis vicina sede locantur.

Hic Vterus geminum gaudens admittere Penem ,
 Principio est modici digiti distentus ut unguis :
 Nec procul hoc pergit spatium , fit namque bifurcum.
 Pars Vteri prior , est tunicis munita duabus ,
 Fortibus & densis , quarum rugosior imâ
 Parte jacet , penum stimulos tolerare parata :
 Vaginis geminis illos nam cingit eodem
 Tampore , & hæ proprio iunctæ sunt quæque canali ,
 Qui rugis vacuiis , tener est , & mollis ad imas
 Hepatis ascendit , partes , semenque petitum.
 Exugit patulus , mox lucida conficit Ova ,
 Et confecta fovet , fotis tandemque figuram
 Vipeream donat ; stricto quamvisque meatu ,
 Perficit eximios Catulos , quos parturit indè ;
 Sic Vterus bino distinctus corpore , vtroque
 Viperulos numero complures ordine gestat ,
 Circiter ad quatuor menses ; horumque figura ,
 Ut situs , & flexus , quiddam mirabile præbent.
 Quique Vterus prius arctus erat , crescentibus illis

Sufficiens præbet spatium ; tandemque peracto
 Tempore gestandi , cunctos parit ordine vivos,
 Qua data porta fuit , nec partu vipera læsa,
 Spermaticis etiam vasis munita tenellis ,
 Quæ Testis gemini nascuntur parte ubi bimâ,
 Inde uteri optatum mittunt ad corpus utrumque
 In coitu semen , quod fit generatio juncto
 Principio vulvæ duplex & musculus heret.

Dum lubet hic stringit , distendit & ille faromen
 Terna uteri bis parte pedis sunt corpora longa
 Suntque nitartinis toto confinia cursu
 Multiplici & patulo suspensa ligamine dorso.

Testibus instructus geminis est masculus , albi
 Hi sunt & teretes ; Fellis sub cystide dexter
 Incipit at brevior , minor , inferiorque sinister :
 Hos membrana tenax , quæ pendet ab Hepate vincit
 Inferius molli pinguedine tectus uterque ;
 Non à fœminea substantia dissidet horum
 Parvula producunt & vasa , ferentia semen ,
 Candida , & in longum præbentia signata juncta ,
 Ad latus illorum Renes rectumque notantur.
 His cava vena comes , velut est arteria , Renum
 Cum vasis , albo sunt & turgentia succo.

Bina sub extremo residet vesicula recto ,
 Penem inter geminum , simili quæ turgido succo ;
 Hos alios Testes binos plerique putarunt ,
 Ut Testis geminus Peni remaneret utrique ,
 Sed malè ; nam veri tantum sub Felle priores.
 His licet emissum semen per vasa , reponi
 Possit , ut in Vülvam , pressis his gladibus actu ,
 Promptius intensis vicinum Penibus intret.

Hic Gemini miranda subit Constructio penis ,
 Provida nam voluit binis , stimulisque comatis,
 Instructos natura Mares , multumque salaces ,
 Ut possent Vteri geminum penetrare canalem ,
 Conjugis & mollem pungendo movere calorem,
 Principium ex imâ caudæ radice trahentes ,
 Hi penes gemini sensim crescendo tumescunt ,
 Sub spinaque petunt sæcum commune foramen,
 Sub cute sunt Penes tecti , si nulla voluntas

Ad

Ad coïtum fuerit, sed eâ veniente moventur,
 Erectique simul surgunt, ut cornua bina;
 Exitus ad Recti latus est his binus utrumque,
 Cingit & hos Recto submissus Musculus imo:
 Quisque cavo & longo constans est corpore bino
 Penis, & in supero membrum junguntur in unum,
 Præputio instructum, stimulis velut intus acutis,
 Albis & duris, congressus tempore tantum
 Productis; magni prostant horumque priores,
 Ad fundum Penis stimuli perguntque minores.
 Cum verò coïtum Mas ardens Conjugis optat,
 Binaque spermatico Vesicula turgida succo,
 Quisque uteri proprium tunc Penis inire meatum
 Festinat, Veneri indulget, semenque premendo
 Vesiculas fundit, multis stimulisque salacem
 Congressum repetit, quò Fœmina percita, cingit
 Flexibus adjunctum socium, semenque recondit
 Conjunctum proprio, Matricis corpore bino:
 In quibus Ova prius, tandemque Animalcula format.
 Longus & ut coïtus, Penis geminusque minister,
 Seminis & vicibus repetitis missio multa,
 In oculos geminos stimulatæ Conjugis; indè
 Tempore Viperuli plures formantur eodem.

Hinc risu apparet Veterum sententia digna,
 Queis adjuncta Mari fuerit cum Fœmina visa,
 Sub flexu & vario, gemini Matrice bicorni
 Occulti Penes, & junctis basia labris;
 Conjugis in fauces, caput introducere totum
 In coïtu voluere Marem, semenque paratam
 Hujus inire gulam; simul & prurigne motam
 Hanc, caput immissum crudeli Dente petitem,
 Ridiculo truncare modo; oculisque recepto
 Semine, formari Catulos; illosque patrati
 Jampridem sceleris, studio cum vindice nasci;
 Et lacerata feræ Matris per viscera, tristi
 Nascentes transire viâ, sic & Patris esse
 Ultiores meritos, eadem quos pœna maneret.

His si Viperei Penes, Uterusque fuissent
 Inspecti, capiendoinquam, simul atque ferendo

Tom. III.

Nn

Semine, vasa, oculis, animoque petita sagaci,
 Si foetus sedes, rectus velut exitus illis
 Per vulvam visus; non talia falsa libellos
 Implere, & cuique forent spernenda perito.

Carminè Vipereas partes exactius isto
 Scribere, non opus est, patrià cum voce peractum
 Hoc fuerit nobis: Tantum generalia quædam
 Exponenda manent, nostrum clausura libellum.

Vipera Dente quidem multum damnoſa canino,
 Viribus at tantis laudabilis, ut quod in ipſo
 Dente malum latitat, parvi ſit jure putandum.
 Vipereum licet & morſum mors, certa ſequatur,
 Omiſſo auxilio, raro tamen accidit ille;
 Quod ſi forte mala, non cautum dentibus uncis
 Vipera fæva petat; tutam fert ipſa medelam,
 Carnibus aſſatis; poterit nam morſus ab illa
 Has comedens, ſanus fieri; ſi ſanguine miſſo
 Vipereo, primùm fuerit pars læſa rigata.
 Dimidiumque feræ ſatis eſt, caput eſto prioris
 Jure comes partis, vel ei pars ultima juncta.
 Et licet à morſu diſcedat Vipera, multis
 Hæc ſine præſidiis, poſſis reperire ſalutem:
 Quæ fuſè dedimus Vulgi ſermone loquuti.

Namque alios tantis ſuperat virtutibus Angues
 Vipera, ut has nobis, non ſit vox apta canendo:
 Cognita ſunt miranda facit quæ corpore ſicco,
 Dum renovat corpus, ſuperat quodcumque venenum,
 Segregat è craſſo corruptas ſanguine fæces,
 Squammoſam lepram ſimul & contagia curat.

Vipera ſed quiddam ſervat ſublimius almo
 Corpore, quod partes volitans penetrabit ad imas,
 Quas aliud ſumptum nequeat medicamen adire.
 Roboris hoc tanti, nihil ut præſtantius illo
 Pharmaciæ regnum capiat, vel prædere poſſit:
 Cujus ut è medio tollatur prava parandi
 Vipereas carnes methodus, meliora peregi:
 Nam quâ lege licet puras ſejungere partes,
 Hujus ab impuris, deſcripſimus Artis Alumnis:
 Qui ſi ducantur ſtudio præclara petendi,

Pre

Pro Sale Vipereo lapidem quemcumque movebunt,
Inventumque scient multo pretiosius auro,
Optabunt hoc mille malis & habere paratum;
Ut possint tutò, citò, jucundèque mederi,
Et peragant uno, quod Pharmaca mille negabant.
Hoc sale nil etenim Phœbeia potentius in se
Ars habet; hoc illi decus est, hæc maxima virtus.

Pangebat M. CHARAS, Parisiis, Anno M. DC. LXXIX.

BIBLIOPEGO
Circa Figurarum rectam collocationem.

IN TOMO I.

Titulus Pharmacopœe Regiæ Galenicæ.

Effigies Domini Charas,

ante pag. i.

IN TOMO II.

*Fig. I. II. III. IV. V. Furnorum & Instrumentorum, cum Fig. Explicationis
Characterum Chymicorum, ad finem Tomi Secundi Pharmacopœe Chymicæ
ponenda sunt.*

IN TOMO III. INEQUE
UNIVERSITAIRE
TOULOUSE

Titulus Theriacæ Andromachi.

Titulus Tractatus de Vipera.

Fig. I. ad

Fig. II.

Fig. III.

Pag. 152

153

154

FINIS.

